rebreanu

«Biblioteca pentru toți», publicînd cele mai valoroase lucrări din literatura română și universală, a devenit cea mai populară colecție de beletristică din țara noastră.

Cele 300 de numere tipărite pînă în luna august 1965 au fost editate în peste 15 500 000 exemplare. Au fost publicate lucrări din 24 de literaturi, în tiraje de pînă la 190 000 exemplare. Menționăm cîteva din tirajele maxime ale cărților apărute în colecția noastră:

M. Eminescu	Poezii (2 ediții)	190 000 exemplare
Liviu Rebreanu	Ion (2 ediții)	160 000 exemplare
Stendhal	Roșu și negru (2 ediții)	145 000 exemplare
* * *	De-ale lui Păcală (Snoave populare)	130 000 exemplare
D. Defoe	Robinson Crusoe	130 000 exemplare
Al. Dumas	Cei trei mușchetari	130 000 exemplare
Slavici	Nuvele (2 ediții)	110 000 exemplare
Stendhal	Mănăstirea din Parma	100 000 exemplare
Erich Maria Remarque	Pe frontul de vest nimic nou	100 000 exemplare
Mihail Sadoveanu	Baltagul	90 000 exemplare
Mihail Sadoveanu	Cozma Răcoare	90 000 exemplare
St. O. Iosif	Versuri (2 ediții)	80 000 exemplare
Octavian Goga	Poezii	80 000 exemplare
Camil Petrescu	Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război	80 000 exemplare
Liviu Rebreanu	Nuvele	80 000 exemplare
Mihail Sadoveanu	Frații Jderi	80 000 exemplare
W. Scott	Ivanhoe	80 000 exemplare
Jules Verne	De la Pămînt la Lună	80 000 exemplare
M. Twain	Bancnota de un milion de lire	80 000 exemplare
Pr. Mérimée	Carmen	80 000 exemplare

Cumpărînd săptămînal cărțile apărute în «Biblioteca pentru toți» vă veți forma o bibliotecă alcătuită din creațiile fundamentale ale literaturii române și universale.

editura pentru literatură

Vol. I, II, III Lei 15

299

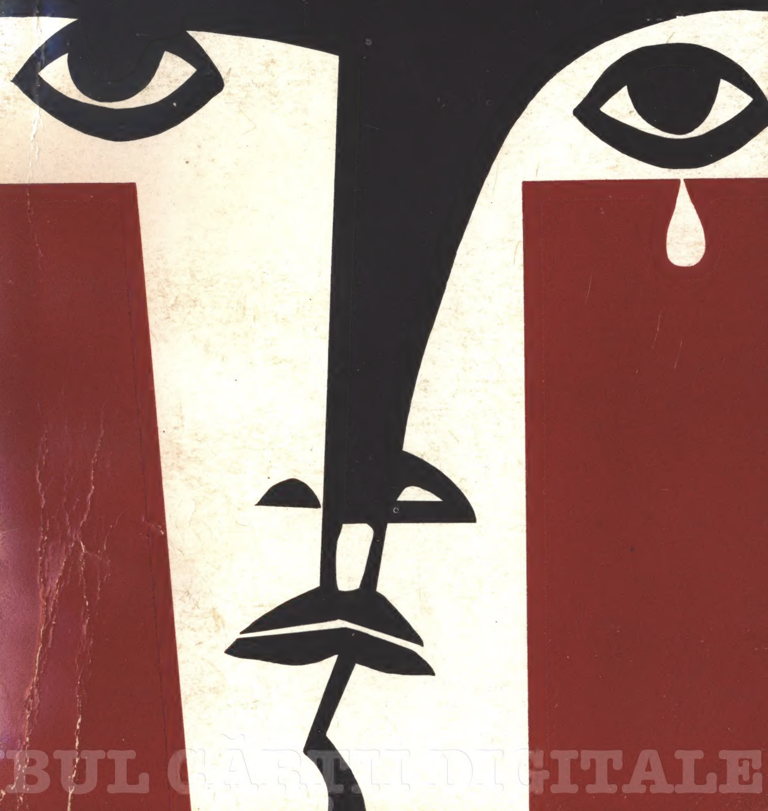
rebreanu

rebreanu

ciuleandra

Ilustrația copertei: *Harry Guttman*

liviu rebreanu

ciuleandra

NUVELE, VOL. III

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE
NICULAE GHERAN

1965
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

CALEA SUFLETULUI

TREI POVESTIRI

NAVAMALIKA

1

— Fii frumos ca cei doi Asvini[1], fii nobil ca regele Yayati[2], fii darnic ca Rantiveda[3], fii cucernic şi drept ca Siva[4], fiul lui Uzinar[5], iar numele tău să fie Mahavira !

Aşa binecuvîntă păstorul Kaurava pe noul-născut, înfăţişîndu-l soarelui ce-şi suliţa lumina răcoroasă în zarea răsăritului. În mîinile noduroase şi arse de vînturile fierbinţi ale Indiei, copilaşul roşcovan gîngurea speriat, sorbind lacom razele viorii ale dimineţii.

— Mahavira ! suspină Radha, femeia păstorului, cu glas plîngător de fericire, din culcuşul de zdrenţe, uitîndu-şi durerile în mîndria de-a fi dăruit lumii un om.

---

[1] Numele a două divinităţi din mitologia indică, considerate drept binefăcătoare, protectoare ale oamenilor.

[2] Rege legendar, de origine divină, din neamul lunar.

[3] Monarh legendar, din neamul lunar, care şi-ar fi cheltuit bogăţiile aducînd mari sacrificii zeilor.

[4] *Siva (Rudra)* — a treia persoană — alături de *Brahma* şi *Vishnu* — a trinităţii divine hinduiste, zeul destrucţiei şi al fecundităţii.

[5] Divinitate din panteonul brahmanic.

Kaurava o privi cu recunoştinţă. Era întîiul lor copil şi i se părea că a dobîndit o comoară. Inima lui slăvea pe atotputernicul Vishnu [1].

— Radha, murmură păstorul cu blîndeţe, sînt omul cel mai fericit din lume!

Aşeză odrasla la sînul mamei. Radha era în ochii bărbatului mai frumoasă ca o floare roşie de lotus [2]. Acuma însă, cu copilul în braţe, îi apărea asemenea copacului sfînt mango [3], alcătuind o singură fiinţă cu nevinovata floare albă navamalika. Îi îmbrăţişă din ochi pe amîndoi şi zise:

— Mă duc să cer binecuvîntarea înţeleptului rishi [4].

Porni. După cîţiva paşi se întoarse.

— Radha, să-i duc şi copilul!

Ochii femeii se umplură de lacrimi. Marele rishi să binecuvînteze rodul pîntecelui ei! Pustnicul vestit, pentru înţelepciunea şi cucernicia lui, în tot ţinutul pînă la Hastinapur [5], oraşul regelui. Înfăşură copilaşul într-o haină şi-l sărută cu foc:

— Du-te, Kaurava!

Soarele se ridica dintre dealurile line, acoperite cu cedri bătrîni. Faţa lui purpurie surîdea aspru ca obrajii viteazului în vîltoarea luptei. Spre miazănoapte, în fundul zărilor, sfînta Himalaya, cu coamele veşnic cărunte, lăcaşul puternicului Indra [6], se înălţa ca un zid ocrotitor. Şiraguri de munţi coborau în caturi tot mai joase, în culori tot mai închise, pînă la codrul de kesara cu poiana sfîntă unde piosul rishi îşi petrecea viaţa în posturi şi rugăciuni. În depărtare, spre apus, brîul de argint al rîului Malini licărea blînd înainte de-a se pierde în valurile tulburi ale sfîntului Ganga [1], care curge de vale, la miazăzi, cale de două zile de-aci. Satul Ram, cîteva colibe sărace de lemn necioplit, era răsfirat pe coasta uşoară. Căsuţele rare, cu loc de păşune printre ele, păreau nişte movile cenuşii în verdele moale al cîmpului.

Păstorul, cu copilul în braţe, urca voios pe cărarea bătătorită de paşii credincioşilor, spre codrul de kesara. O gazelă, cu ochii mari şi curioşi, îl întîmpină la marginea pădurii. Kaurava se bucură; era semn bun. Printre crengile cedrilor razele soarelui ţeseau painjeniş de aur. În văzduh mirosul florilor roşii de patala se îmbina cu gîlceava cetelor de maimuţe, care se avîntau speriate din copac în copac. Ţipetele lor răsunau ascuţite ca nişte tăişuri de pumnale, spintecînd, valvîrtej, liniştea codrului.

Kaurava ajunse gîfîind în poiana sfîntă, străbătută de un pîrîu stăvilit, în care înţeleptul cu ucenicii săi îşi făceau băile de pocăinţă. Coliba sfîntului era proptită de trunchiul unui copac prăvălit de furtuni. Primprejur, vestminte de scoarţă agăţate pe crengi, se uscau la soare. Înaintea colinei, la marginea pîrîului, bătrînul cu barba albă pînă-n brîu, se închina, cu ochii pierduţi în lumina soarelui, nemişcat ca un stîlp de piatră.

---

[1] A doua persoană a trinităţii hinduiste, „Conservatorul lumii".

[2] Plantă acvatică *(Nimphaea lotus)*, din ţările calde, înrudită cu nufărul.

[3] Arbust care creşte în Asia, din familia anacordiaceelor; produce nişte fructe roşii, al căror miez este comestibil.

[4] Preot în religia vedelor.

[5] Vechiul nume al oraşului Delhi, „cetatea regilor".

[6] În mitologia indică, zeul atmosferei, stăpînul trăsnetului şi al ploii, cel mai mare zeu din epoca vedică.

[1] *Ganga (Gange)* — fluviu în India de nord, lung de 3100 km, sacru pentru indieni. Izvorăşte din Himalaya şi se varsă în golful Bengal, printr-o mare deltă.

Îmbătat de fericirea copilului, păstorul porni să treacă prin pîrîu, din sus de locul de scaldă. Înainte însă de-a atinge apa cu picioarele-i necurate, auzi ca un tunet mînios:

— *Nûm*[1] *!*

Se opri spăimîntat. Era avertismentul pustnicului supărat că-i tulbura rugăciunea. Se ghemui pe iarbă, la mal, cu odorul în poală. Pe faţa-i dogorîtă de arşiţe, bucuria alungă îndată teama. De peste pîrîu soseau, ca nişte îndemnuri, rugăciunile către Surya[2], stăpînul soarelui. Buzele moşneagului parcă nici nu se mişcau şi totuşi cuvintele pluteau în văzduhul îmbălsămat ca nişte flori sfinte nevăzute:

— Ca tîlharii se ascund stelele şi noaptea dinaintea ta, Surya, Atotvăzătorule! Înalţă-te peste mulţimea de zei şi oameni, deasupra marelui nesfîrşit, să cercetezi cerul lui Indra! Şapte armăsari roşii poartă carul tău, Surya cu plete de raze, Luminătorule! Urcîndu-te în cerul cerurilor, mîntuieşte-mă de groaza întunericului, Mărinimosule, şi alină durerile inimii mele, Binefăcătorule! Surya! Surya!

Cînd isprăvi închinăciunile, înţeleptul făcu semn lui Kaurava să se apropie, dar din jos de locul scaldei. Păstorul se supuse şi trecu prin apă pînă-n genunchi, sfios parc-ar fi luat o baie de curăţirea păcatelor.

Marele rishi îl aştepta, aşezat pe o blană de antilopă, avînd alături toiagul cu şapte noduri. În dosul colibei trei ucenici bătrîni se căzneau să aprindă focul de jertfă, frecînd o uscătură de lemn sami[3] pe o buturugă de măslin. Kaurava se aruncă

---

[1] Interjecţie care exprimă mînie, nemulţumire, repros.

[2] În religia vedică, zeul soarelui; în religia hinduistă se va identifica cu Vishnu.

[3] Copac *(Prosopis spicigera)* al cărui lemn are proprietăţi ignice, folosit de indieni la aprinderea focului sacru.

la picioarele sfîntului şi-i sărută haina de scoarţă aspră, udă încă de baia dimineţii.

— Stăpîne preamilostive, uite copilul meu! bîlbîi dînsul. Binecuvîntează-l!

Înţeleptul luă copilaşul în mîinile-i cu pielea zbîrcită ca şi scoarţa hainelor, îl privi lung şi rosti:

— Fii frumos ca cei doi Asvini, fii nobil ca regele Yayati, fii darnic ca Rantiveda, fii cucernic şi drept ca Siva, fiul lui Uzinar!

Kaurava se avîntă iar la picioarele moşneagului şi i le îmbrăţişă cu mai mare izbucnire evlavioasă. Dacă marele înţelept a binecuvîntat copilaşul cu aceleaşi cuvinte, înseamnă negreşit că clipa naşterii a fost pe placul zeilor eterni. Apoi, luîndu-şi odorul, adăogă întrebător:

— E întîiul născut din sîngele meu, milostive rishi, şi l-am numit Mahavira!

— Mahavira! oftă bătrînul cu ochii în depărtare şi repetă îngăduitor: Mahavira...

Aprobarea înţeleptului desăvîrşi fericirea păstorului, care îşi zise în sine:

— Marele erou înseamnă numele Mahavira, marele Vishnu să-l ocrotească!

2

Kaurava era toată ziua cu vitele şi cu grijile vieţii. Radha, tînără şi copilăroasă, rămînea cu copilaşul. Cu dragostea ei s-a făcut Mahavira de şapte ani. Era blînd ca maică-sa, avea ochii ei negri şi sufletul ei visător. Asculta mai bucuros poveştile ei cu regi viteji, cu brahmani[1] făcători de minuni, cu

---

[1] *Brahman* — preot al lui *Brahma;* membru al castei preoţeşti (considerată prima dintre cele patru existente în India

lupte nesfîrşite între neamuri de eroi, decît să se joace cu copiii din sat.

Pe urmă, însă, Mahavira trebui să treacă, alături de tatăl său, să păzească vitele. Povestirile minunate îl urmăreau mereu. Era harnic şi alergător, încît Kaurava putea fi liniştit în privinţa viitorului bogăţiilor sale. Dar în ochii copilului ardea un foc înnăbuşit care-l umplea de grije.

Cînd ajunse de două ori şapte ani, Mahavira întrecea în cuminţenie chiar pe tatăl său Kaurava, căruia soarta nu-i mai dăruise altă odraslă. Înţelepciunea copilului acuma îl înfricoşa. Se sfătuia deseori cu Radha, şi femeia, rămasă tot nesocotită, dorea să vază pe Mahavira luptător în oastea regelui Arjuna[1]. Kaurava clătina din cap, uluit. În mintea lui de vasiya[2] nu puteau prinde rădăcini asemenea gînduri. El multe nu ştia şi nici măcar nu bănuia din tainele lumii. Avea închipuirea de altar în faţa colibei, pe care făcea zilnic jertfele obişnuite, cerînd marelui Vishnu, în vorbe simple, belşug în prăsila vitelor, iarbă grasă şi vreme bună, ori rugîndu-l umil să-l ferească de fiarele sălbatice pe el şi cireada sa. Pentru dînsul Vishnu şi Siva erau tot. Alte nume de zei şi regi, cuprinse în rugăciuni învăţate din copilărie, aveau în inima lui răsunet misterios. Îl spăimîntau doar ca duhurile

veche), care a avut un rol deosebit în consolidarea respectivului sistem social — conservator şi reacţionar — cerînd credincioşilor supunere faţă de rînduielile vremii, pasivitate şi împăcare cu suferinţa. Concepţia religioasă (brahmanismul) propovăduia credinţa în spiritul universal impersonal (în sanscrită *brahman* = *absolutul)*, considerat drept creator al lumii, principiu al tuturor lucrărilor, precum şi credinţa în metempsihoză.

[1] Nume purtat de diverse personaje legendare.

[2] Membru al celei de-a treia caste în societatea brahmanică, castă formată din negustori şi agricultori.

rele Rakshas[1]. Îşi simţea totuşi neştiinţa ca o povară şi de aceea se frămînta pentru Mahavira.

Într-un amurg apoi luă copilul de mînă şi porniră spre poiana sfîntă.

— Stăpîne, primeşte pe Mahavira să te slujească şi să se lumineze din rămăşiţele înţelepciunii tale! zise Kaurava închinîndu-se. Să afle din gura ta sfîntă ceea ce mintea mea proastă nu e în stare să-l înveţe!

Înţeleptul tăcu îndelung. Se uită de două ori în ochii copilului luminoşi şi cuminţi. Răspunsul era greu. Brahmanul se murdăreşte chiar numai vorbind cu oamenii necuraţi. Şi totuşi vorbi: „Să vie dimineaţa şi seara, înainte de rugăciune, să usuce hainele ucenicilor".

Mahavira mergea voios în poiana sfîntă de cîte două ori pe zi. Sîrguinţa lui plăcu ucenicilor care întîi, de frică să nu se murdărească, nici nu se uitară la dînsul. Începură să-i vorbească, şi în cele din urmă îl îndrăgiră, spre mulţumirea brahmanului însuşi.

Multe luni de zile se duse Mahavira în poiana sfîntă, în mijlocul ucenicilor marelui înţelept, şi mintea-i se deschise ca o floare sub sărutarea soarelui. Începea să înţeleagă lucruri despre care nici nu visase, dar care zăceau amorţite în inima lui. Cerul şi pămîntul îşi deschideau tainele şi se populau cu fiinţe vii cîrmuitoare de lumi. Sufletul nu se mai simţea singur nicăiri.

Era însă de nouăsprezece ani şi inima lui avea tresăriri ciudate. Se temea de Yama, judecătorul din împărăţia morţilor, se închina în faţa lui Vishnu, marele stăpîn al zeilor, iubea pe Siva, domnul pă-

[1] În mitologia vedelor, zeităţi subpămîntene, demoni.

mîntului, şi pe Lakshmi[1], soţia mult iubită a lui Vishnu, şi pe Indra, stăpînitorul cerului albastru, şi pe Surya, soarele binefăcător, care-şi poartă prin văzduh carul cu şapte armăsari roşii mînaţi de regina zorilor Aruna[2], şi pe toţi cei treizeci şi trei de zei din Brahman. Dar în sufletul lui mai viu trăia Kama[3], copilul frumos, călare pe papagal, cu arcul de trestie împletit cu flori şi în tolbă cu cinci săgeţi de sirişa[4]. În vreme ce brahmanii îşi împlineau pocăinţa zilnică, scufundaţi în contemplarea sufletului lor, Mahavira privea, cu inima dornică, desişul codrului, aşteptînd parcă să se ivească o fecioară cerească Apsara[5], să-l mîngîie şi să-i şoptească vorbe frumoase. Încet-încet, dorul i se înfiripă în ochii sufletului: o fecioară subţire, mlădioasă, învălită într-o haină străvezie care-i alintă formele, cu ochii verzi ca pajiştea spălată de rouă înainte de arătarea trandafiriei Aruna. O vedea rîzînd: gura ei era roşie ca lotusul cel mai scump.

În vremea aceea brahmanii îi vorbeau deseori despre taina tainelor:

— Numai Unul este fără Al Doilea şi această singură realitate este Atman[6]. Cel ce se coboară în adîncimea sufletului său găseşte acolo pe Atman, lumea cea adevărată unde nu e deosebire între ce a fost şi ce va fi, între ce este şi ce pare a fi, căci

---

[1] În panteonul indian, zeiţa fericirii, a frumuseţii şi a iubirii, născută din apele oceanului, pentru care s-ar fi încăierat zeii Indiei; soţia credincioasă a zeului Vishnu.

[2] În mitologia indică, zeitatea *Aurora*, vestitoarea zorilor.

[3] *Kama (Kamadeva)* — în mitologia hindusă, zeul dragostei; în iconografie e înfăţişat ca un copil călare pe un papagal, purtînd la şold o tolbă de săgeţi.

[4] Copac *(Acacia sirissa)* înrudit cu salcîmul.

[5] Nimfă, în mitologia indiană.

[6] În brahmanism, noţiune care defineşte „sufletul lumii" cu care este contopit *Brahma*, zeul suprem.

numai mintea omenească, neputincioasă de a cuprinde tot, a născocit împărţirile care sînt pricina tuturor neînţelegerilor. Inima omului dezleagă uşor toate tainele. Inima e cheia înţelepciunii.

Mahavira se simţea aievea pe calea adevărului. Inima lui înţelegea şi rîvnea scînteia care să aprindă focul cel mare.

„Trebuie să vie fecioara", îşi zicea dînsul, pitulîndu-se mereu în acelaşi loc, nemişcat, cu ochii spre acelaşi colţ al poienii sfinte.

Şi, socotind că numai acolo, sub scutul marelui brahman, poate să se apropie de el fecioara cerească, hotărî să rămîie în slujba sfîntului toată viaţa. Tălmăci tatălui său gîndul ce-l poartă, dar Kaurava se spăimîntă.

— Înţelepciunea îndepărtează pe om de cuminţenie, îşi zise Kaurava, încercînd să se împotrivească cu vorba hotărîrii feciorului.

Mahavira însă avea mai multă putere în cuvinte. Spuse că marele înţelept ar fi mai binevoitor dacă l-ar vedea gata să-şi dăruiască întreaga fiinţă pentru mîntuirea veşnică. Numai la oraşe, unde se adună toată stricăciunea omenească şi unde chiar brahmanii se tăvălesc în ticăloşie, omul păcătos e osîndit să rămînă în vecii vecilor în aceeaşi varna[1]. Iar de nu l-ar primi înţeleptul să trăiască mereu în poiana sfîntă, el e în stare să se ascundă în singurătatea codrului, să se hrănească numai cu iarba musta[2], ca porcii, şi totuşi să aştepte ivirea fecioarei cereşti, Apsara, care-i va aduce mîntuirea cea mare.

Auzindu-l Kaurava vorbind aşa, se spăimîntă mai rău, încît nici nu îndrăzni să întrebe ce are să se aleagă mai tîrziu de vitele lor dacă Mahavira, singurul său vlăstar, va părăsi pentru totdeauna vatra

---

[1] Castă, categorie socială.

[2] Specie de iarbă *(Cyperus rotundus)* folosită ca furaj.

părintească! Se sfătui cu Radha: ce-i de făcut? Şi, după şapte zile de sfat, hotărîră să-l însoare. Înainte de a-i spune gîndul lor, trebuiau să-i găsească o fată bună, harnică şi cu avere. Radha se însărcină s-o dibuiască. Ea cunoştea mai bine pe toţi oamenii din sat, pînă şi copiii. Totuşi ceru şi poveţele cîtorva bătrîne iscusite în asemenea treburi. Se opriră asupra fetei Anuya a lui Durga. Se duse însuşi Kaurava să se tocmească. Durga avea multe vaci şi oi, un cîmp de orez şi robi fără număr, care prindeau peştele din rîul Malini, îl cărau la oraş şi aduceau în schimb cîte trebuiau gospodăriei. După ce se înţeleseră din preţ, Kaurava chemă pe Radha şi cerură să vadă pe Anuya. Le plăcu. Era o fată voinică, cu picioarele mari, cu mîini mari, cu sînii mari şi cu nasul mic. Era bună de muncă şi de mamă.

Mahavira se întristă cînd află porunca părinţilor. Trebuia să se supună, căci Kaurava era stăpînul şi tatăl său. Inima lui însă plîngea. Încă nu cunoscuse femeia. Se duse la marele rishi şi-i imploră, oftînd, binecuvîntarea. Îşi luă rămas bun de la brahmanii ucenici şi de la fecioara cerească pe care o aşteptase în zadar.

3

Mahavira se mai ducea din cînd în cînd în poiana sfîntă, acuma însă ca un străin de viaţa înţelepţilor. Era primit acolo ca şi ceilalţi nevoiaşi de primprejur, care veneau să se închine marelui rishi şi să-şi pocăiască astfel sufletele.

Într-o zi, un brahman din poiana sfîntă căută acasă pe Mahavira. Înţeleptul-înţelepţilor, mînat de o poruncă cerească, vrea să plece de îndată la Hastinapur, cetatea sfîntă a regilor. N-a spus nimănui de ce, dar ucenicii bănuiau că vrea să dojenească pe regele Arjuna. Înţeleptul are aproape o sută de ani şi e slăbit la trup de posturi şi rugăciuni, încît nu poate porni la drum aşa de lung, singur. Ucenicilor le-a poruncit să rămîie în poiană, să urmeze neîntrerupt pocăinţa. Pe Mahavira l-a ales să-l însoţească. Deci să se pregătească.

Se făcu fierbere în satul Ram pentru cinstea nemaipomenită ce dobîndise Mahavira din senin. Se zicea că fiul lui Kaurava are să ajungă dvija[1], de vreme ce înţeleptul l-a ales soţ în călătoria cea mare. Kaurava era mîndru şi jertfi un viţel alb lui Vishnu, în semn de bucurie, iar Anuya şi Radha se apucară, plîngînd, să-i gătească merinde bogată. Mahavira, însă, ascultînd sfatul ucenicilor, dărui merindea săracilor şi nu luă de-acasă decît blana leopardului pe care-l ucisese cu doi ani în urmă. Femeile se bociră mai tare, iar Kaurava îi făgădui să aibă grije de nepoţei şi să-i crească, orice s-ar întîmpla.

Satul întreg, cu mic şi mare, i-a petrecut pînă la ţărmul rîului Malini. Marele înţelept, fiul lui Vasishta[2], purta obişnuitul vestmînt de scoarţă încins cu brîul de brahman, era desculţ şi avea în dreapta toiagul cu şapte noduri. Barba-i albă flutura în adierea vîntului, cu sclipiri de argint vechi, întocmai ca şi coamele sfintei Himalaya, în miezul zilelor de vară. Cu mîna stîngă se sprijinea pe braţul puternic al lui Mahavira care, înalt, chipeş, lat în umeri, cu pletele negre şi cu blana de leopard strînsă pe coapse, avea în ochii cuminţi luciri de bucurie tai-

[1] Termen al cărui înţeles propriu este: „născut a doua oară"; figurat, înseamnă: promovat într-o categorie socială superioară, în speţă brahmanică.
[2] Renumit înţelept intrat în tradiţia indiană.

nică şi de umilinţă pioasă. Nu se uitară de loc înapoi, nici măcar la despărţire, spre mulţimea care-i binecuvînta, urîndu-le sănătate şi noroc la drum.

Merseră şapte luni de zile, trecură prin şapte oraşe şi de şapte ori şapte sate, şi peste nenumărate pîrîuri şi ape mari. Cînd oboseau, poposeau unde se nemerea. Mîncau poame şi rădăcini găsite în cale. Pretutindeni lume multă îi privea trecînd, căci înaintea lor alerga vestea că marele înţelept, fiul lui Vasishta, merge să dojenească pe regele Arjuna. Şi norodul se temea, parcă s-ar fi coborît însuşi atotputernicul Vishnu pe pămînt.

Urcară munţi şi coborîră văi multe, străbătură codri sălbateci şi cîmpii mănoase pînă ce ajunseră la apele sfîntului Ganga, cel cu ostroave multe şi cu tufişuri nepătrunse de trestie vetaza [1]. Zăboviră şapte zile în Doab [2], pe urmă merseră mai departe, acuma mereu prin cîmpuri nesfîrşite de orez. Sosiră la inima sfîntului Ganga, trecură dincolo, înaintară pînă la sfînta Djamuna [3] cu apele limpezi albastre-verzui şi iar veniră în Doab, luînd-o spre răsărit. Apoi, într-o dimineaţă, Mahavira văzu, în fundul zării, zidurile cetăţii regale şi murmură :

— Hastinapur...

Brahmanul însă nu ridică ochii, parcă i-ar fi fost scîrbă.

Vestea se îngroşa cu cît se apropia de cetate. Un negustor viclean dădu de ştire tuturor că însuşi Durvîsa [4], cel mai straşnic dintre sfinţii brahmani, s-a coborît din Himalaya cu blestemele zeilor. Un pescar pios spunea, dimpotrivă, că blîndul şi înţeleptul Narîda, fiul lui Brahma, vestitorul zeilor, vine cu o solie de binecuvîntare de la Siva. Cei mai mulţi credeau totuşi că cel ce soseşte trebuie să fie chiar Vasishta, brahmanul sfînt, ucis odinioară de către regele Kansa după îndemnul frumoasei Nisumba, adăogînd că mai poartă în piept săgeata otrăvită ca un semn al răutăţilor regeşti de totdeauna.

Oraşul sfînt Hastinapur creştea mereu în faţa drumeţilor, pe o spinare de deal, închizînd zarea. În mijloc, pe colina turtită, deasupra zidurilor înconjurătoare, înalte de zece coţi, se ridicau pereţii de marmoră roşie ai palatului regal, cu şapte rînduri de coperişuri piramidale, între coroanele verzi ale platanilor seculari, ca nişte evantaiuri uriaşe. Împrejurul cetăţii, din trei părţi, se oploşea oraşul cuprinzînd, în peste zece mii de case, mai mult de o sută de mii de suflete.

O sută de trepte de piatră albă şi apoi o alee de platani, prunduită cu multă grije, coborau din cetate, la miazănoapte, spre Ganga, la scăldătoarea regelui.

În Hastinapur, cetatea cu şapte porţi, era frămîntare ca într-un furnicar. Oamenii ieşeau în faţa caselor, se sfătuiau, se adunau pîlcuri pe ulicioarele fără număr şi se uitau mereu spre Doab, să zărească pe marele rishi. Din cînd în cînd cîte-un îndrăzneţ se repezea cu veşti la poarta apuseană a cetăţii, păzită de soldaţi mulţi cu spete scurte şi lănci cu vîrfuri de aramă, aşezaţi pe două rînduri ; fruntaşul, umblînd de ici-colo semeţ, nici nu voia să audă. De-abia cînd un bătrîn cărunt spuse că fiul lui Vasishta a sosit la marginea oraşului sfînt, maimarele oştilor şovăi. Trimise şapte oameni să cerceteze dacă-i adevărat, iar el intră grabnic în cetate să vestească pe regele Arjuna, care se întorsese de

[1] Specie de trestie *(Calamus rotang)*.
[2] Regiune în India, situată între rîul Djamuna şi fluviul Gange.
[3] Afluent al Gangelui.
[4] Unul dintre numele zeului Siva.

curînd, împreună cu prietenii săi, de la o mare vînătoare de gazele.

Înțeleptul-înțelepților, proptindu-se pe umărul lui Mahavira, urca greu ulițele spre cetate. Aripile porții de aramă erau larg deschise. Ostașii căzură în genunchi și-l lăsară să treacă, copleșiți de spaimă. Mulțimea rămase la poartă ca în preajma unei mari nenorociri.

Alături de înțeleptul care mergea cu pleoapele strînse, ca să nu mai vadă zădărniciile lumești pierzătoare de suflete, și care totuși înainta drept spre țintă, parcă ar fi cunoscut locurile și cărările mai bine ca paznicii ori chiar însuși regele, Mahavira se uita împrejur uimit și fermecat. Pagoda [1] cu numeroase cintri [2] susținute de stîlpi de granit, cu bazinurile pentru scaldele zilnice ale brahmanilor, cu copacii pentru uscarea hainelor lor, cu purohitarii [3] în vestminte albe și brîu roșu, încremeniți în contemplație pioasă ca niște bolnavi uitați acolo de mult, apoi staulele elefanților de război cu sutele de îngrijitori, casele marilor sfetnici cu colonade de piatră și cu coperișuri și caturi multe, și, în sfîrșit, palatul regelui Arjuna, cu terase deschise, adumbrite cu învelitori de purpură, sprijinite pe coloane răsucite de bambu, cu trepte albe de marmoră — toate i se păreau minuni din basme. Își amintea povestirile din copilărie și-și zicea că ceea ce i-a fost dat să vază aievea acuma, e mai presus de închipuirile lui de odinioară.

Pășeau numai pe cărări presărate cu prundiș cernut, străjuite ici de platani falnici, colo de cîte un

[1] *Pagodă* — templu oriental, în formă de turn piramidal, compus din mai multe construcții suprapuse, ale căror streșini sînt întoarse în sus.
[2] *Cintru* — partea concavă a unei bolți.
[3] *Purohitar* — mare preot vedant, arhiereu.

mango stufos, dincolo de un kesara cu ramurile tremurătoare. Cotiră pe o alee spre palatul regelui. În dreapta, la vreo douăzeci de pași, pe oglinda unui lac cu apa albastră ca undele sfintei Djamuna se alintau perechi aurii de ciakravaka [1], rața minunată a brahmanilor. Mahavira întoarse privirea peste capul înțeleptului. Un lanț de fecioare zglobii, în văluri subțiri ce le înmuiau trupurile gingașe, se fugăreau împrejurul lacului, rîzînd, chemîndu-se... Lui Mahavira i se părea că vede aievea o ceată de fecioare cerești, cum le visase el altădată în poiana sfîntă. Inima îi bătea de o bucurie nemărginită. Între ele zări una cu trupul plăpînd ca trestia încovoiată de mîngîierea zeului Vayu [2]. Tocmai se desprinsese din cerc, acoperindu-și cu mîinile albe sînii ce tremurau de oboseală ca două porumbițe înfricoșate. Auzi pe celelalte strigînd-o cu drag:

— Navamalika !... Navamalika !...

Fecioara se întoarse, și Mahavira îi întîlni ochii mai verzi ca pajiștea ce împrejmuia locul. În blîndețea lor tainică, Mahavira își citi într-o singură clipire tot trecutul și viitorul. Privirea lor îi deschidea parcă porțile cerului și-i arăta calea unirii eterne în Brahma [3].

Văzîndu-l, rîsul fecioarei încremeni pe buzele umede. Tovarășele ei o chemau, zicîndu-i în glumă:

— Ce e cu tine, Navamalika ? Nu cumva te-a lovit vreo săgeată de sirișa din arcul înflorit al șăgalnicului Kama ?

[1] Pasăre *(Anas casarca)* din specia raței; în timpul nopții perechile se despart și scot țipete tînguitoare.
[2] Zeul vîntului în mitologia hindusă.
[3] Zeitate principală în hinduism, considerată drept creator al lumii. Împreună cu Vishnu (conservarea) și Siva (distrugerea și reînvierea) alcătuiesc *Trimurti* (trinitatea divină hindusă).

Ea nu auzea glasurile lor. Îl vedea numai pe el, şi el era acuma toată lumea ei.

Mahavira şi Navamalika simţeau, în aceeaşi clipă, că s-au mai văzut, că se cunosc din vecii vecilor şi că soarta lor e împletită pentru totdeauna.

— Mahavira, mormăi înţeleptul aspru, băgînd de seamă că însoţitorul său se gîndea să se oprească.

Trebui să-şi urmeze calea alături de moşneagul sfînt; ochii lui însă rămaseră vrăjiţi înapoi la gingaşa Apsara, care stătea în acelaşi loc, ca o vedenie fermecătoare de suflete.

— Navamalika! îşi zicea Mahavira. Are numele celei mai gingaşe flori şi într-adevăr ea e floarea cea mai scumpă din lumea lui Siva!

— Mahavira! îşi zicea Navamalika. Numele lui e marele bărbat şi într-adevăr nu poate să fie sub cerul lui Indra bărbat mai mare ca dînsul!

Cei doi drumeţi suiră treptele terasei, trecură prin săli minunate, printre curteni în vestminte strălucitoare de pietre scumpe, şi ajunseră în faţa tronului. Regele Arjuna şedea falnic în scaunul de aur, avînd la stînga pe femeia care-i născuse trei feciori. Împrejurul tronului stăteau celelalte şaptezeci şi şapte de femei ale puternicului rege, toate tinere şi frumoase, ca nişte nestimate într-o coroană domnească, toate îmbrăcate numai în văluri ţesute din fir de aur şi de argint şi împodobite cu diamante, încît sala scînteia de focurile ochilor şi ale pietrelor preţioase. În dreapta şi în stînga veneau sfetnicii regelui, cu toiegele de bambu, cu bărbile îngrijite, apoi, mai departe, fruntaşii oastei, cu haine aspre, înarmaţi pînă în dinţi. Puţin la o parte se afla marele purohita, arhiereul casei regale, înconjurat de

sacrificatorii cu ştiinţa de la bahvrica[1], de cîntăreţii versurilor sîman[2], blînzii udgîtar[3], apoi de potrivitorii jertfelor, ucenici de-ai şcoalei Yayurveda[4], şi, în sfîrşit, de paznicii tuturor sacrificiilor, neîndurătorii atharva[5], îngrijitorii celor ce s-au întîmplat şi încă nu s-au împlinit.

Mahavira însă parcă nu mai vedea nimic. În sufletul lui nu mai trăia decît fecioara Navamalika. De-abia în faţa tronului se mai dezmetici puţin, auzind glasul dîrz al marelui pustnic:

— Te dojenesc, rege Arjuna! Şapte luni şi şapte zile am umblat ca să-mi tîrăsc bătrîneţele pînă la tine şi să-ţi strig în faţă: opreşte-te! Ai uitat poruncile sufletului, te-ai înconjurat de femei fără număr şi te-ai lăsat copleşit de poftele stîrnite în inima ta slabă de lacoma zeiţă Rati[6]. Pilda ta a cuprins ţara întreagă, de la un capăt la altul, şi toate cele şapte ostroave care împlinesc pămîntul. Tu ai îndemnat pe oamenii nepricepuţi să primească stăpînirea plăcerilor trupeşti şi să-şi bată joc de poruncile zeilor! Nefericire ţie, rege Arjuna! Blestemată va fi amintirea ta! Ia seama, rege! Vremea se apropie! Găseşte-ţi sufletul şi pocăieşte-te!

Cuvintele bătrînului cu barba căruntă şi spinarea gîrbovită de înţelepciunea anilor scăpărau ca nişte

---

[1] Preotul sacrificator, în religia vedantă, cunoscător în textele *Rigveda*.

[2] Versuri sacre care formează colecţia de imnuri *Samaveda*.

[3] Preotul care intonează imnul din *Samaveda*.

[4] Carte sfîntă, făcînd parte din *Vede*; cuprinde învăţături despre ritualul sacrificiilor; prin extensiune, şcoala sacrificiilor rituale.

[5] Preotul care se îngrijeşte de menţinerea focului sacru.

[6] Zeiţa dragostei, personificare a uneia din cele două soţii ale lui Kama.

fulgere cumplite peste capetele mulţimii de fruntaşi. Mahavira simţi o săgeată de mustrare în inimă. Dojana parcă-l privea şi pe dînsul care, toiag de drum al înţeleptului, îmbrăţişa în gînd numai pe Navamalika. Ceru în suflet iertare sfîntului, dar în rugăciunea lui se amesteca amintirea fecioarei, ea însăşi o rugăciune, unindu-se cu gîndurile cucernice ca o merinde a veşniciei.

Atunci regele Arjuna se sculă în picioare şi vorbi. Ochii îi erau încărcaţi de mînie şi vorbele-i parcă erau săbii :

— În lanţuri ar trebui să te arunc pentru dojana-ţi nedreaptă, bătrîne fără minte ! Oprit-a oare Vishnu vreodată pe oameni să iubească femeia şi să se înmulţească ? Sfintele datini nu poruncesc oare regilor să-şi sature inima în patul femeilor poftite spre a lăsa mulţi urmaşi de sînge curat în lume ?

Marele înţelept, ca şi cînd n-ar fi auzit răspunsul regelui, murmură :

— Mahavira !

Şi porni cu Mahavira afară.

Ieşind, Mahavira auzi din urmă, batjocoritor şi ameninţător, glasul regelui :

— Tatăl tău Vasishta umbla călăuzit de gazela sfîntă, iar tu murdăreşti casta brahmană sprijinindu-ţi bătrîneţea pe braţele unui nemernic sûdra [1] !

Inima lui se umplu de înfricoşare, parcă vorbele regelui ar fi deschis deodată o prăpastie între el şi Navamalika. De-abia acuma îşi dădu seama că pînă la inima fecioarei e o cale atît de lungă că o singură viaţă nu va ajunge poate s-o străbată.

---

[1] Membru al celei de-a patra şi celei mai de jos caste în societatea brahmanică ; „paria", considerat mai prejos decît animalele, ca o fiinţă ce nu are suflet omenesc.

4

Coborîră treptele terasei. Slujitorii regelui se aruncau cu faţa la pămînt înaintea marelui înţelept. Împrejurul lacului nu se mai zăreau fecioarele zburdalnice. Un glas tînguitor de ciakravaka spinteca tăcerea, ca o prevestire urîtă. Văzduhul se întunecase. Munţi de nouri negri se frămîntau deasupra oraşului. Doar spre apus şi miazănoapte stăruia, ca o făgăduinţă, o dungă vînătă de cer.

Păşeau desculţi pe prundişul cărărilor albe. Înţeleptul mormăia cuvinte neînţelese, în care Mahavira simţea mînia zeilor jigniţi.

Apoi, deodată, un fulger orbitor despică vălmăşagul norilor, iar trăsnetul zgudui din temelii cetatea regelui. Marele pustnic ridică spre cer toiagul cu şapte noduri, parc-ar fi ispitit mînia lui Rudra [1], tatăl furtunilor nimicitoare. Mahavira tremura, cuprins de spaimă. I se părea că de-acuma va porni ploaia de foc care să prăpădească palatul regelui afurisit şi inima lui era îngrijorată că prăpădul nu va cruţa pe Navamalika.

Cînd sosiră la poarta de aramă, alt trăsnet cutremură văzduhul. Paznicii îngroziţi, văzînd pe înţeleptul mînios, zvîrliră armele şi sărutară urmele picioarelor lui.

Şi se porni o ploaie fierbinte, cu stropi mari ca boabele de vişine pîrguite. Trăsnetele se înteţeau şi firele de ploaie leşiatică ciocăneau coperişele caselor ca pliscurile unor nevăzute cobitoare. Norodul, aflînd ce se petrecuse în palatul regelui, se risipise şi se ascunsese, parc-ar fi aşteptat sfîrşitul lumii. Ochi umflaţi de înfricoşare priveau de prin case cum trecea, în revărsarea apelor cereşti, marele si-

---

[1] În religia vedică, divinitatea focului ; în hinduism va deveni *Siva*.

bastru cu barba albă fluturată de vînt, cu părul alb răscolit de ploaie, cu toiagul de brahman înălţat spre tronul lui Rudra. Alături, Mahavira mergea cu fruntea plecată, cu inima toropită de amărăciune. Vecinătatea moşneagului sfînt nu-i mai mulcomea sufletul. Venind spre Hastinapur i se păruse că împrejurul lor erau toţi zeii. Acum înţeleptul îi era o povară, căci din pricina lui trebuia să se depărteze de cetatea în care trăia Navamalika. Şi cu cît se depărta, cu atît simţea mai limpede că unde e Navamalika, acolo e şi inima, că numai acolo e mîntuirea.

Păşeau iar pe cărările cotitoare din Doab, printre cîmpuri de orez, pe sub copaci cu crengile sfîşiate de furtună. Mahavira se uita înapoi mereu-mereu. Oraşul sfînt Hastinapur, zidurile cetăţii măreţe dispăruseră. Urgia cerului se potolise. În faţă, soarele scăpăta roşu, furios. În dreapta, departe, apele turburi ale sfîntului Ganga aveau sclipiri trandafirii. Înţeleptul se întoarse într-acolo, şi Mahavira înţelese că vrea să se cureţe de atingerea oraşului stricat printr-o baie în fluviul sacru.

Pămîntul se înmuia sub picioarele lor. Ochiuri de apă licăreau dintre tufişuri de trestie şi ierburi cu frunza lată, înalte cît omul. Cînd pămîntul se simţi iarăşi vîrtos, se pomeniră în faţa sfîntului Ganga, cu apele liniştite, galbene, atît de lat că celălalt ţărm de-abia se putea deosebi în zare.

Mahavira se aşeză sub un palmier tînăr. Malul era lin. Un prundiş se zugrăvea sub un strat subţire de noroi gălbui, ca un fagure de miere. Brahmanul păşea spre marginea apei. Picioarele desculţe desemnau urme uniforme în care se dezvăleau pietricele albe şi rotunde. Înţeleptul se opri şi îşi lunecă privirea bătrînă pe oglinda undelor sfinte. Stătu aşa un răstimp, cu gîndurile duse, înfăşurat în razele

roşii ce i le trimitea din asfinţit Surya, ca o haină de glorie. Cînd soarele închise geana luminoasă, moşneagul intră în rîu, încet, cu paşi şovăitori, pipăind cu toiagul de brahman. Valurile calde şi moi mîngîiau picioarele uscate. Iar se opri. În haina de scoarţă, cu părul şi barba de argint, părea un copac împovărat de zăpadă. Apoi mai înaintă spre adînc. Amurgul cernea peste dînsul pulbere de întunerec. Mahavira îl privea, cum îl privise de atîtea ori, dar acuma gîndurile îi zburau aiurea. Vedea că buzele înţeleptului se mişcau. Glasul însă i se împreuna cu gîlgîirea apelor sfinte şi se înălţa spre cer, tainic, neînţeles de urechi omeneşti.

Apoi, marele pustnic ridică în sus toiagul cu şapte noduri. Braţul îi tremura. Apa îi venea pînă la şolduri şi undele se jucau cu brîul roşu. Glasul i se făcu mai puternic, alergă parcă printre valurile gălăgioase pînă ce, brusc, le stăpîni cu sfîntul cuvînt, care răsună ca un tunet:

— *Aûm*[1] !

Înţeleptul se aplecă spre răsărit. Barba albă atinse apa, se scufundă. Rămase deasupra numai părul, o pată albă. Toiagul de brahman plutea întins pe valuri. Apoi, într-o clipire, se stinse de tot.

Mahavira crezu întîi că moşneagul vrea să guste din apa sfîntă. Pe urmă se sperie. Sări în picioare, îşi lepădă blana de leopard, se repezi în rîu să caute pe marele rishi. Pînzele înserării se îngroşau în văzduhul plin de murmurul undelor tulburi. Mahavira căută în zadar.

Ieşi pe uscat. Singurătatea îl cuprinse în braţe şi-i turna fiori de groază în suflet. Îşi zise că s-a împlinit minunea cea mare. Vishnu a chemat în

[1] *Aûm (om)* — silabă mistică, însemnînd „ceea ce a fost, este şi va fi" ; în religia brahmanică denumeşte zeitatea supremă, numele „celui fără nume".

lumea zeilor pe înţeleptul rănit în inimă de către regele Arjuna.

Se părea că n-au mai rămas pe pămînt decît păcatul şi pedeapsa, şi-i era frică. Se întreba de ce nu l-a luat şi pe dînsul marele înţelept în lumea cealaltă ? Din amărăciunea părerilor de rău îi răsări în inimă Navamalika. Amintirea ei îi spori tulburarea. Se crezu vinovat, începu să se bată cu pumnii în piept şi strigă desperat :

— A murit înţeleptul !

Plînse amarnic, ca şi cînd s-ar fi prăbuşit lumea întreagă şi ar fi rămas el singur pe mormanul de ruine.

Împrejur, noaptea îşi întindea stăpînirea. Prin tufişurile dese, prin coroanele copacilor bătrîni răcoarea se îngîna tainic cu şoaptele valurilor neostoite, cu ţîrîitul de greieri, strident ca nişte împunsături de ace. Apoi undeva, aproape, o ciakravaka îşi începu chemările triste, la care soţul amărît răspunse curînd, de pe celălalt ţărm al rîului, cu glas stins de depărtare.

Mahavira îşi curmă deodată lacrimile şi ascultă cîntecul raţei brahmanilor. Tînguirile păsărilor, lovite de crîncen blestem, parcă jeleau moartea înţeleptului pustnic. Ciakravaka însă se apropia mereu de locul unde stătea ghemuit Mahavira pe blana de leopard. Cîntecul, cu cît se apropia, devenea mai sfîşietor, parc-ar fi pornit din însuşi sufletul bărbatului. Mahavira nu-şi mai dădea seama dacă plînge moartea sfîntului sau dorul de Navamalika. Se uita împrejur, aşteptînd vreun ajutor nebănuit sau o minune cerească. În tufişuri se iveau sclipiri ciudate : uneori, ochii înţeleptului, alteori, privirea fecioarei. Erau întîi ca nişte mîngîieri. Pe urmă însă îi trecu prin minte că ar putea fi ochi de fiare sălbatece care îl pîndesc sau chiar duhurile rele Raksha, care vor

să-l chinuiască toată noaptea. Închise pleoapele, să nu mai vază nimic. Tînguirile raţelor sfinte îi stăpîneau urechile şi-i picurau în suflet, stăruitor, amărăciune şi spaimă. Atunci socoti că ar trebui să plece undeva. Nu se poate să doarmă aici, pradă tuturor duhurilor nopţii. Se ridică, îşi încinse blana. Încotro să apuce ? Nici ziua nu cunoştea locurile, dar noaptea ? Buimăcit, bolborosi ca o apărare :

— A murit înţeleptul-înţelepţilor...

Îndată se mulcomi cu gîndul că nu i se poate întîmpla nici o răutate pe ţărmul sfîntului Ganga. Îşi aşternu blana de leopard, se ghemui, îşi cuprinse picioarele, peste fluiere, cu amîndouă braţele, îşi odihni fruntea pe genunchii împreunaţi. Ciakravaka nu mai contenea cu tînguirile şi, prin trestia deasă, vîntul sîsîia ca şerpii întărîtaţi.

Deodată însă văzduhul se învioră de trilurile dulci ale unei kokila[1], pasărea măiastră care îndulceşte somnul zeiţei Lakshmi. Inima lui Mahavira se umplu de o bucurie atotstăpînitoare. Navamalika îi alungă toate temerile. Nu mai auzea nici jeluirile raţei brahmane, nici şuierul vîntului, ci numai picurările fermecătoarei kokila. Parcă era chiar glasul fecioarei Navamalika. Între pleoapele strînse îmbrăţişa toată fiinţa ei. Buzele îi tremurau.

— Navamalika... Navamalika...

Somnul îi aduse împlinirea speranţelor. Regele Arjuna îl făcu conducătorul carului său de război şi, drept răsplată pentru vitejia cu care a luptat, îi dărui pe Navamalika... Se deşteptă cu sărutarea ei pe buze şi cu amintirea unei nemărginite fericiri în suflet.

Îşi spălă obrajii în apele sfîntului Ganga. Vrea să fie frumos, deşi simţea că n-are nevoie să cucerească... Apa răcoroasă îl dezmetici.

[1] Cuc negru sau cuc indian, pomenit adesea în poezia hindică ; cîntecul său e socotit a trezi emoţii plăcute.

Aruna, cu raze trandafirii în buclele de aur, vestea răsăritul soarelui.

5

Mahavira porni singur înapoi, spre sfîntul oraș Hastinapur, să dea de veste norodului și regelui că a murit marele rishi în apele rîului etern. Avea remușcări pentru că se gîndea totuși numai la Navamalika.

Ajunse la marginea orașului tocmai cînd soarele sulița mai fierbinte. Mergea pe ulița strîmbă către cetatea regală. Nimeni nu-l lua în seamă. Doar copii goi și murdari căscau gura după dînsul din pricina blănii de leopard care-i strîngea mijlocul. Mahavira se miră și apoi se supără că nu-l mai cunoaște lumea. Iuți pașii și începu să strige :

— A murit înțeleptul, fiul lui Vasishta.

Atunci oamenii se opriră, întrebîndu-se cine e străinul și ce strigă ? Unii își aduseră aminte că l-au văzut ieri întovărășind pe pustnicul de sub Himalaya. Încolți în suflete bănuiala că s-a întîmplat vreo nenorocire. Cîțiva alergară să-l întrebe. Mahavira însă striga într-una :

— Marele rishi a murit.

Vestea se întinse ca focul în paie. Paznicii cetății, cuprinși de înfrigurarea norodului, lăsară pe Mahavira să intre pe poarta de aramă. În vreme ce gura lui repeta plîngător aceleași cuvinte, inima îi tremura, și din ochi căuta nerăbdător pe Navamalika.

Strigătele străinului ridicară în picioare toată cetatea. Războinici și brahmani și slujitori furnicau pe cărările întortocheate, înconjurară pe Mahavira, care înainta mereu spre palatul regelui Arjuna, uitîndu-se împrejur tot mai îngrijorat. Apoi, deodată, descoperi pe Navamalika, pe terasa unui palat ascuns între platani uriași, și inima i se făcu cît un puișor speriat de kokila. Fecioara îl zări și se avîntă spre cărarea pe care umbla el. Cînd o văzu în fața lui, cu sînii palpitînd, i se opriră picioarele, singure, și bîlbîi zăpăcit :

— A murit înțeleptul...

Adăogă însă îndată, fierbinte ca o flacără mistuitoare :

— Navamalika !...

Privirile lor se sorbeau încrucișîndu-se, îmbrățișîndu-se. Pînă la treptele palatului regal mai erau doar cîțiva pași. Soarele cernea raze de aur pe covoarele de pajiște, pe oglinda lacului albastru cu perechile de ciakravaka...

— Regele... Regele...

Glasuri murmurau împrejur. Pe terasa umbrită se ivise Arjuna cu ochii plini de mare mînie. Mahavira nu auzea glasurile șoptitoare, nici nu vedea privirile spăimîntate. Sufletul lui își simțea înfățișarea în ochii verzi ai fecioarei. Căzu în genunchi, ca înaintea unei zeițe coborîte pe pămînt, și îi cuprinse picioarele cu amîndouă brațele, bolborosind cuvinte pe care nici el nu le înțelegea și prin care inimile lor totuși se întîlneau.

Îl zgudui glasul regelui Arjuna :

— Afară, sûdra !

Mahavira bîigui speriat :

— A murit marele rishi...

În aceeași clipă toiagul greu al regelui căzu și-l izbi în creștet, amețindu-l. Zeci de brațe apucară pe Mahavira, care striga năuc :

— Înțeleptul s-a stins în apele sfîntului Ganga !

Ochii lui mai întîlniră privirea fecioarei îngrozite. Era tîrît spre poartă într-un vălmăşag de urlete peste care stăpînea glasul regelui Arjuna, rostind parcă acelaşi cuvînt nimicitor :

— Sûdra... Sûdra...

La poarta de aramă străjerii îl primiră cu lovituri de spete. Fu zvîrlit pe urmă mai la vale, ca o grămadă de carne netrebnică, în mijlocul unui grup de oameni care vorbeau aprins despre moartea marelui rishi. Cineva recunoscu pe Mahavira ; îl văzuse adineaori ducînd vestea cea minunată în cetate. Se ridicară glasuri, întîi sfioase, apoi mînioase, că regele şi-a îngreuiat păcatul de ieri schingiuind azi pe solul care venise cu ştirea morţii înţeleptului. Strînseră pe Mahavira din ţărîna uliţei, îl adăpostiră în casa giuvaergiului Gianuka, nişte femei îi spălară rănile şi-l puseră să povestească pe îndelete cum s-a stins fiul lui Vasishta. Amănuntele treceau din gură în gură şi oamenii murmurau :

— Minune !... Mare minune !...

Un pescar zdrenţăros, cu faţa murdară, luminată de însufleţire, zise poruncitor :

— Mă duc la sfîntul Ganga, poate să aflu acolo rămăşiţele înţeleptului !

Porni. Mulţi îl urmară, mai ales bătrîni cu ochii înfricoşaţi de taine şi femei speriate de mînia zeilor care ameninţă să se abată asupra oraşului. Curînd alte cete, mai numeroase, alergară spre rîul sfînt. Pe ţărmul mlăştinos mii de oameni umblau de ici-colo, gemînd, căutînd şi implorînd îndurare cerului. Unii intrară în valuri şi mulţi se înecară, fericiţi să poată muri în apele sfinte care au înghiţit pe marele înţelept.

Mahavira rămase uitat în casa giuvaergiului. Era văduv de mulţi ani Gianuka şi trăia singur-cuc, ciocănind toată ziua la brăţări, inele şi alte podoabe

scumpe pentru curtea regelui, pentru mai-marii ţării şi femeile lor. Îl iubeau toţi pentru că îl cunoşteau om supus, muncitor, blînd şi credincios.

Seara, întorcîndu-se din cetate şi găsind acasă pe Mahavira, giuvaergiul se miră, dar nu-l alungă. Îmbucară împreună, apoi ieşiră în faţa uşii, se aşezară jos şi ceru străinului să-i spună tot. Gianuka îl ascultă şi zîmbi :

— Am priceput, străine. Mare noroc ai avut că regele n-a poruncit îndată să-ţi taie capul !

— Ce-am greşit, oare, stăpîne ? Pentru că am adus vestea despre sfîrşitul înţeleptului ?

— Şi asta, dădu din cap giuvaergiul. Regele Arjuna nu poate ierta dojana marelui rishi. Dar mai rău ai păcătuit apropiindu-te de Navamalika. Aşa. Căci Navamalika nu e o Apsara, cum crezi tu, ci chiar fata vistiernicului Gutayana. Arjuna a îndrăgit-o atît de mult, că în curînd o va lua în palatul său. Tu însă ai murdărit pe Navamalika, îmbrăţişîndu-i picioarele albe, şi ai răscolit mînia stăpînului, care de-abia aşteaptă să-i culeagă fecioria, nădăjduind să dobîndească un vlăstar frumos ca maică-sa şi viteaz ca dînsul.

Mahavira întrebă cu glas de frică :

— Dar părinţii ei se învoiesc să o dăruiască regelui ?

— Nepriceput eşti, se sfătoşi Gianuka. S-ar putea oare mai multă cinste pentru un părinte decît să-şi vază odrasla în patul regelui ?

— Dar ea ? urmă Mahavira încăpăţînat.

— Navamalika ? Ar fi o nebună dacă nu s-ar mîndri că regele îi pofteşte trupul şi iubirea. De-altfel, cine întreabă ce vrea o fată fără minte ?

— Dar regele Arjuna are şaptezeci şi şapte de femei ! stărui Mahavira. Navamalika să fie cea din urmă ?

— Va fi cea dintîi, fiindcă pe ea o iubeşte mai mult regele ! spuse giuvaergiul cu mîndria slujitorului credincios care ocroteşte pe stăpînul său.

Mahavira tăcu. Era întunerec acuma şi Gianuka nu vedea cît de albi s-au făcut obrajii străinului şi nici nu auzea cît de cumplit îi bătea inima.

— Păcat numai că sărmana Navamalika nu prea e bine, urmă giuvaergiul într-un tîrziu, aproape înduioşat de gîndurile sale. Cînd i-am dus podoabele, pe care i le-am gătit din aurul regelui Arjuna, am găsit-o plînsă. Maică-sa îmi spuse că s-a speriat fata din pricina vălmăşagului stîrnit de tine. A chemat şi o babă să-i descînte.

— Navamalika ştie că sînt în casa ta ? întrebă deodată Mahavira, apucînd mîna giuvaergiului.

— Cum să ştie, cînd nici eu nu ştiam ? răspunse Gianuka, rîzînd de întrebarea lui fără rost. Dacă s-ar afla, şi apoi s-ar întîmpla să se îmbolnăvească mai rău Navamalika, ar fi vai de tine, căci regele ţi-ar curma viaţa. De-aceea acuma culcă-te, să aduni puteri, iar mîine să pleci acasă de unde ai venit !

— Am să plec negreşit ! murmură Mahavira, cutremurîndu-se parc-ar fi rostit o vorbă de ocară.

Se culcă afară, lîngă uşă, pe blana lui de leopard, şi toată noaptea o petrecu privind stelele care licăreau întocmai ca ochii fecioarei Navamalika. Inima lui suspina, iar în minte i se frămîntau mii de planuri : cum să mai pătrundă pînă la ea, cum s-o smulgă din braţele regelui, s-o ducă undeva, să trăiască numai ei doi lumea lor. Îşi zicea mereu că va pleca acasă, dar mereu adăoga că nu poate pleca singur. Simţea foarte lămurit că aici îl ameninţă primejdii şi, în acelaşi timp, că nici o primejdie nu e mai cruntă decît despărţirea de Navamalika. Încerca să-şi înăbuşe inima gîndindu-se la marele rishi, la satul de sub Himalaya, la copiii săi şi la Anuya. Gîndurile

i se stingeau în creieri ca nişte luminiţe în bătaia soarelui de amiazi. Dimineaţa îl găsi cu ochii înroşiţi de nesomn şi cu sufletul zdrenţuit de nehotărîre.

— Fie-ţi calea binecuvîntată ! îi zise Gianuka, ieşind cu somnul în gene.

— Primeşte-mă slugă în casa ta ! îl rugă Mahavira, umil ca un cîine rătăcit într-o ogradă străină.

Giuvaergiul îl privi nedumerit.

— De ce nu te întorci acasă ?

— Nu mai pot pleca de-aici, zise Mahavira cu fruntea în pămînt. Nu mai cunosc calea pînă la poalele sfintei Himalaya.

Gianuka se înfricoşă ; cum să adăpostească el, slujitorul curţii, pe străinul oropsit de regele Arjuna ? Nici măcar n-avea nevoie de dînsul. Mahavira însă i se părea cuminte şi supus. Nu-l lăsa inima să-l gonească. Şovăind, amînă răspunsul.

Înspre amiazi, plecînd cu o cutie de argint, spuse lui Mahavira :

— Alte podoabe pentru frumoasa Navamalika...

Se întoarse tîrziu, vesel :

— De-acuma poţi sta aici cît pofteşti, străine ! Oamenii te-au uitat, parcă nici n-ai fi umblat prin cetate. Aşa uită de repede oamenii ! Toată lumea vorbeşte numai de serbările ce le pregăteşte regele Arjuna în cinstea fecioarei Navamalika. De-altfel şi ei i-a trecut spaima. Am găsit-o ciripind ca o turturică. Numai ea m-a întrebat de tine, dacă nu cumva te-am văzut. Se vede că ea nu te-a uitat, fie că ai speriat-o prea rău, fie că i-a plăcut înfăţişarea ta. Tînără şi nesocotită cum e, n-ar fi de mirare să-i fi pătruns inima o săgeată de sirişa.

Mahavira îşi stăpîni bucuria. Lepădă blana de leopard şi se încinse cu un şorţ vînăt de slujitor. A doua zi însă, cînd Gianuka se gătea să meargă în cetate, Mahavira zise :

— Ia-mă cu tine, stăpîne, să-ţi fiu de ajutor !
— Vishnu să mă ferească să fac una ca asta, se apără giuvaergiul. Dacă te-ar recunoaşte cineva, mi-ai primejdui şi mie viaţa !
Mahavira nu stărui. Speranţa îi oţelea răbdarea. În fiecare zi, Gianuka îi povestea noutăţile din cetate. În fiecare zi afla cîte ceva despre Navamalika.
Apoi, într-o zi, Gianuka vorbi triumfător :
— Mîine dimineaţă Navamalika se va scălda în apele sfîntului Ganga, iar seara se va culca în patul regelui Arjuna.
Mahavira îngălbeni. Toate speranţele se risipeau în sufletul său ca mărgelele cînd se rupe aţa pe care au fost înşirate. Însuşi chipul fecioarei parcă i se topea în inimă, ameninţînd să nu mai rămîie decît o durere nesfîrşit de chinuitoare. Îşi pierdu stăpînirea. Se aruncă la picioarele giuvaergiului, plînse, îi mărturisi că Navamalika e rostul vieţii lui, îl rugă să-l ia cu dînsul în cetate, s-o vază baremi ultima oară. Gianuka nici nu îndrăzni să înţeleagă dintr-odată, atît de îngrozitor era ce-i auzeau urechile. Îl izgoni cu vorbe blînde, dar hotărîte. Mahavira, ca şi cînd i-ar fi încolţit în inimă o nouă speranţă, se supuse îndată. Îşi luă blana de leopard şi plecă fără părere de rău. Văzîndu-l dus, Gianuka respiră uşurat.
— Slavă ţie, Vishnu, atotputernicule, că m-ai scăpat de primejdia cea mare !

6

Fără să-şi dea seama, Mahavira mergea spre sfîntul Ganga. Amurgul cobora repede. Ajunse pe întunerec afară din oraş. Nu cunoştea locurile, dar nu-i era frică. Departe, în cîmpia înnegrită, rîul sfînt se desluşea ca o panglică cenuşie cu unduiri mătăsoase. Într-acolo se îndrepta acuma hotărît, ca spre un liman mîntuitor. Trunchiuri putrede de copaci doborîţi de vînt încercau să-l abată din drum, tufişuri îl plesneau cu crengi subţiri peste faţă, gropi şi şanţuri îi încetineau paşii, bălţi şi ochiuri de mlaştini îl trăgeau de picioare. Nimic nu-l oprea. Întreaga fiinţă îi era pătrunsă de chipul fecioarei. N-avea nici un gînd în creieri. Sufletul însă îi era plin de o încredere stranie şi mîngîietoare.
Osteneala şi somnul îl copleşiră mai tîrziu. Se trînti sub un copac şi adormi îndată, atît de adînc, că nici un vis nu se putu apropia de dînsul.
Îl deşteptă soarele cu raze calde, care-i gîdilau pleoapele. Simţi în suflet o hotărîre gata, parcă şapte nopţi ar fi chibzuit pînă să-i potrivească toate amănuntele. Inima îi era uşoară şi veselă ca în preajma unei mari fericiri.
Spre apus, ca un gard viu, se zărea aleea de platani coborînd din cetate şi întinzîndu-se pînă la scăldătoarea regală în Ganga.
— Pe-acolo are să treacă Navamalika, îngînă Mahavira ca şi cînd ar fi vorbit cu cineva.
Porni voios. Ajunse repede. Se ascunse într-un desiş aproape de alee şi aşteptă liniştit. De la giuvaergiul Gianuka ştia prea bine că nici un picior de om nu se poate afla prin preajma scăldătoarei cînd trece regele, cu atît mai puţin cînd va trece Navamalika. Din ascunzătoarea lui vedea bine cărarea bătută cu nisip alb printre platanii cu trunchiurile groase cît mijlocul unui bărbat. O urmărea pînă la treptele de piatră care urcau în cetate şi pînă la poarta de bronz cu cuie de aur, zăvorîtă. În minte i se depăna un plan ce se închegase singur : cum se va strecura pînă la marginea aleei, cum va lua în braţe pe Navamalika, apoi cum va dispărea cu dînsa în tufişurile

sfîntului Ganga, înainte ca ostaşii de pază să-şi vie în fire, cum va duce-o departe pînă în codrii de pe Himalaya.

Într-un tîrziu auzi zgomot de paşi. Erau ostaşi trimişi să cerceteze ţinutul ca nu cumva ochi străini să pîngărească pe iubita regelui. Mahavira nu se clinti din loc. Trei vlăjgani, cu suliţe lungi scotocind prin tufe, trecură pe-aproape. Vorbeau despre Navamalika, cu glas tare, amănunţindu-i frumuseţea prin cuvinte murdare. Unul oftă : „Ei, de-aş fi eu la noapte în locul regelui... !" Ceilalţi rîseră grosolan.

Apoi Mahavira văzu ostaşii rînduindu-se pe alee, cîte unul la o sută de paşi, de o parte şi de cealaltă.

„De-acuma trebuie să vie !" se gîndi Mahavira şi întoarse privirea spre poarta din capul scării de piatră.

Deodată inima i se strînse ca într-un cleşte de fier. Poarta de bronz se deschise încet, greoi. Apăru întîi vistiernicul Gutayana, părintele fecioarei, în haină strălucitor de albă, cu un toiag lung în dreapta. Apoi, în urma lui, şapte fecioare în văluri de argint, cu părul pe spate, cu picioarele goale. Apoi Mahavira se cutremură. În pervazul porţii se ivea Navamalika. Era albă şi ea ca celelalte, dar înfăşurată într-un văl de aur, presărat cu pietre scumpe, care scînteiau în bătaia soarelui. Două roabe negre, cu apărători de păun, îi ţineau umbră şi răcoare. Apoi veneau şapte femei de-ale regelui, în vestminte roşii ca lotusul cel scump. Pe urmă patrusprezece sclave purtau pe umeri litiera de bambu, aşternută cu blănuri de tigru şi perne de mătase, în care avea să se urce Navamalika, după baia sfîntă, ca să n-o mai atingă nici o necurăţenie pămîntească pînă ce regele se va milostivi s-o facă femeie.

Mahavira stătu împietrit un răstimp, urmărind apropierea alaiului tăcut. O tresărire puternică îl vesti

c-a sosit clipa. Se tîrî printre tufe, domol ca şarpele, îngrijorat numai să nu-l zărească vreunul din ostaşii ce străjuiau aleea. Izbuti să se strecoare pînă lîngă un trunchi scorburos. În dreapta şi în stînga paznicii nici nu se vedeau ; dincolo, însă, chiar în faţa lui, rezimat de tulpina platanului, un ostaş voinic, cu nişte mîini mari, noduroase, care ţineau drept o suliţă mai înaltă ca dînsul, se uita cu ochi lacomi spre cetate, de unde venea încet convoiul.

Tăcerea era ca pînza deasă. Doar muştele şi nişte bondari greoi bîzîiau sfios printre frunze. Apoi Mahavira auzi scîrţîit de paşi pe nisipul cărării şi un zumzet blînd, cîntecul fecioarelor ce însoţeau pe Navamalika. În clipa aceea, deasupra lui, în platan, o kokila porni să psalmodieze duios, ca o melodie de iubire, încît ostaşul din faţă ridică ochii, căutînd pasărea măiastră a zeului Kama.

Inima lui Mahavira plîngea ca o rană proaspătă, iar în creieri i se chinuiau roiuri de gînduri. Cîntecul kokilei se unea cu murmurul fecioarelor într-o armonie care proslăvea iubirea lui şi pe Navamalika.

Se furişă mai aproape de marginea aleei, cu groaza în suflet că paznicul de dincolo i-ar putea auzi bătăile inimii.

Gutayana trecea agale, cu ochii în pămînt, tîrîndu-şi prin nisip toiagul. Printre cele şapte fecioare recunoscu unele pe care le văzuse lîngă lacul din cetate. Navamalika avea privirea rătăcitoare, parcă ar fi căutat mereu pe cineva. Pieptul i se zbuciuma sub vălul de fir şi şoldurile i se legănau. Deodată, ochii ei întîlniră focul privirii lui Mahavira în tufişul ce-l adăpostea. Se opri brusc. Obrajii ei erau luminaţi de văpaia unei bucurii mîntuitoare.

În aceeaşi clipire, Mahavira năvăli din ascunzătoare. O ridică în braţe şi se întoarse cu ea spre de-

sişuri. Navamalika îşi rězimă trupul pe pieptul lui şi îi cuprinse capul cu mîinile albe. Faţa lui Mahavira se odihnea între sînii ei feciorelnici. Nările i se umplură de mirosul corpului ei. Îşi pierdu cumpătul simţind atingerea pieliţei catifelate. Buzele lui sărutau cu disperare sînii scăpaţi din strivirea vălului. Numai trei paşi mai putu face. Fericirea îl copleşi. Uită toate primejdiile, toată lumea în îmbrăţişarea ei. El şi ea erau începutul şi sfîrşitul.

Roabele cu apărători de păun amuţiră de spaimă. Femeile regelui însă ţipau ca din gură de şarpe. Fecioarele dinainte se întoarseră. Gutayana veni gîfîind. Ostaşul de sub platan se repezi ca uliul asupra lui Mahavira, îi smulse din braţe pe Navamalika şi apoi, apucîndu-l de gît, începu să-i care la pumni în obraz, căci suliţa o scăpase jos în zăpăceală. În cîteva clipe sosiră şi alţi paznici, năpustindu-se cu toţi pe Mahavira, trîntindu-l la pămînt, zdrobindu-l în lovituri. Fu legat cobză şi azvîrlit deoparte, în vreme ce Navamalika, înconjurată de femei, îngîna :

— Mahavira... Mahavira...

Vistiernicul o luă de mînă şi alaiul îşi urmă calea, parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Navamalika însă întoarse capul şi văzu pe Mahavira însîngerat, încătuşat, nemişcat. Avu o tresărire, ca şi cînd ar fi vrut să se oprească, dar Gutayana o sprijini, mulcomind-o :

— Linişte, linişte, Navamalika ! A fost un rob ticălos, ameţit de frumuseţea ta.

Fecioara suspină. Nu-şi mai simţea picioarele. Pe piept o ardeau urmele buzelor lui.

Trei ostaşi dezlegară pe Mahavira, apoi îl înţepară cu vîrfuri de suliţă şi-l loviră cu picioarele să se scoale.

— Înainte, înainte ! gîfîi răguşit paznicul de sub platan, izbindu-l cu pumnul noduros în coaste.

— Navamalika ! murmură Mahavira, cu ochii pe aleea sfîntă.

Alaiul nu se mai vedea.

7

Pe la amiazi, Mahavira intra iar în cetate, pe aceeaşi poartă de aramă, acum însă călăuzit de ostaşul cu pumnii noduroşi, care-l trăgea de un lanţ petrecut pe după gît, şi de ceilalţi doi care în răstimpuri îl izbeau din spate cu picioarele sau cu vîrful suliţei. În cetate se aflase despre întîmplarea de pe aleea regală.

— El e tîlharul ? întrebă fruntaşul paznicilor de la poartă.

Ostaşul dinainte răspunse doar din cap, smucind furios lanţul. Atunci fruntaşul se apropie de Mahavira şi-l scuipă în obraz :

— Cîine !

Trecură pe cărări lăturalnice pînă la temniţa de lîngă Poarta Yama. Fu coborît pe nişte scări întunecoase într-o văgăună ce se afla sub zidul cetăţii. Acolo ostaşul îi puse cătuşe la picioare, îl legă cu lanţul de un stîlp de piatră, şi apoi îl lăsă singur. Mahavira auzi răbufnitul lespedei grele care astupa gura temniţei. Încercă să se mişte, dar nu izbuti decît să se întoarcă cu faţa în sus. Trebui să stea aşa, ca un trunchi sfîşiat de dureri. Trupul îi era însîngerat de lovituri, încins doar peste mijloc cu şorţul de la Gianuka. Blana de leopard îi rămăsese în ascunzătoarea din tufiş. Pămîntul rece şi umed îi mai răcorea chinurile.

Ochii deschişi mari sorbeau numai întunerec. Încet-încet gîndurile se limpeziră. Amintiri începeau

să-i lumineze întunerecul. Navamalika, cu ochii verzi ca livada înrourată, plutea în jurul lui. Îi simţea în nări mirosul sînilor. Buzele îi erau dogorîte de urmele sărutărilor. Pe gît, în locul lanţului, îl strîngeau braţele ei calde. Sufletul îi era pătruns de o fericire aromitoare, iar gura lui şopti fierbinte :

— Navamalika...

Ca o străfulgerare îi apăru presimţirea morţii, care însă se topi fără urme în noianul de fericire. Timpul însuşi parcă se oprise în loc, să-î statornicească bucuria.

Într-un tîrziu îi trecu prin minte că în noaptea aceasta regele Arjuna are să strîngă în braţe pe Navamalika. Şi deodată se stinse lumina amintirilor, şi temniţa rămase mai neagră, mai chinuitoare ca un mormînt. Se zvîrcoli ca o rîmă să se scoale, să-şi rupă lanţurile şi să alerge în ajutorul ei. Guzgani flămînzi se fugăreau primprejur. După sforţări crîncene, ajunse să se ridice în picioare. Stătu o vreme aşa, răzimat de stîlpul de piatră. Un zgomot de sus îl dezmetici. Părea că lespedea grea s-ar fi dat la o parte. Paşi mînioşi coborau pe trepte. Mahavira se învioră. Poate că totuşi va împiedica pîngărirea fecioarei.

Acelaşi ostaş îi dezlegă picioarele din lanţ şi-l tîrî afară. Mahavira văzu mulţumit că soarele e în asfinţit şi-şi zise că Navamalika mai poate fi mîntuită. O sumedenie de paznici furioşi îl înconjurară. Fu pornit pe o cărare. Cineva, din spate, îl plesnea neîncetat cu un bici. Loviturile îi frigeau inima. Îşi muşca buzele, dar nu scotea nici un strigăt de durere.

La stînga, pe o terasă albă, femeile regelui se îmbulzeau să vază pe cel ce a încercat să răpească pe Navamalika. Multe îl compătimeau. Îl găseau

frumos, deşi trupul lui era murdar de noroi amestecat cu sînge.

Ajunse într-o hală deschisă. Regele Arjuna şedea în scaunul de judecată, înconjurat de marii sfetnici şi de brahmanii curţii. Ostaşul trînti cu faţa la pămînt pe Mahavira înaintea stăpînului, care însă făcu semn să se ridice ca să-l vază mai bine. Paznicii din spate tăbărîră cu bicele asupra lui Mahavira pînă îl sculară în picioare.

Regele îl privi lung, vrînd să-i citească din ochi pentru ce s-a năpustit cîinele de sûdra la Navamalika. Ochii lui Mahavira însă rătăceau de ici-colo, aprinşi de îngrijorare, căutînd pe cineva. Arjuna înţelese că privirea lui umblă după fecioara iubită. Sări de pe scaun şi strigă :

— Să piardă lumina ochilor !

Mahavira parcă n-ar fi auzit. Ochii mari negri aveau o lucire fierbinte şi nerăbdătoare.

Două mîini vrăjmaşe îl apucară de umeri, iar în faţă îi apăru un om scund, uscăţiv, cu pielea gălbejită, cu gura strîmbată într-un rînjet ciudat, cu ochii piezişi. Era călăul regelui Arjuna, primit în dar de la stăpînitorul oamenilor galbeni. Un brîu portocaliu îi subţia mijlocul. Omul galben schimbă o privire cu paznicii de la spatele lui Mahavira, apoi ridică amîndouă mîinile strînse în pumni, cu degetele mari întinse şi întoarse înăuntru. În clipa următoare, Mahavira simţi o durere sfîşietoare, parcă două pumnale i s-ar fi înfipt în orbite, zdrobindu-i bulbii ochilor. Un ţipăt de fiară, prelung, şerpui în văzduh. Mahavira căzu în genunchi. Pe obraji îl frigeau două dîre de sînge. Bolborosi totuşi în neştire, ca o chemare deznădăjduită :

— Navamalika...

Regele Arjuna auzi şoapta, se ridică iar de pe scaunul de judecată şi porunci :

— Smulgeţi-i limba!

O mînă îşi înfipse degetele în pletele lui Mahavira şi-i dădu capul pe spate, în vreme ce alte degete osoase îi frămîntau încheieturile fălcilor, silindu-l să caşte gura. Un cleşte rece îi apucă limba pitită în dosul dinţilor de jos şi, cu o smucitură scurtă, i-o rupse din rădăcină. Valuri de sînge bolboceau în gura lui Mahavira, zvîrcolindu-se într-un horcăit înfundat.

— Să-l jupoaie de viu şi să-l arunce hrană cîinilor! răcni regele Arjuna, furios, parcă în gîlgîirile de durere ar fi auzit iarăşi numele fecioarei.

Bicele se abătură pe spinarea lui Mahavira cu atîta poftă, că-i sfîrtecară carnea şi-l făcură să se ridice în picioare. Ostaşul cu lanţul îl tîrî afară. O ceată de robi se repeziră să spele urmele de sînge pe pardoseala lucioasă.

Mahavira nu-şi simţea picioarele, care totuşi îl duceau pe aceleaşi cărări, înapoi spre poarta Yama. Dincolo de zid, în faţa porţii, se afla terasa chinurilor unde cei osîndiţi erau arătaţi norodului veşnic doritor de cruzimi. Un vestitor sufla într-un bucium de corn, chemînd poporul să alerge, să vază şi să se înfricoşeze. La poalele terasei, în piaţa cea mare din care porneau şapte ulicioare, se şi adunase mulţime deasă, nerăbdătoare. Zvonuri felurite se încrucişau despre străinul care a pîngărit pe aleasa regelui Arjuna. Cei mai curioşi puneau întrebări ostaşilor ce păzeau, ca un gard viu, terasa. Şi ostaşii răspundeau cu glume grosolane, aţîţînd şi mai mult aşteptările.

Un fior străbătu prin mulţime cînd apăru în poartă călăul care alergase înainte să-şi pregătească cele trebuincioase. Era cunoscut şi iubit pentru iscusinţa lui uimitoare. Glasuri prietenoase porniră, chemîndu-l pe nume:

— Ham-Ciun!... Ham-Ciun!

Omul galben se simţea măgulit. Se închină rînjind şi apoi îşi rîndui sculele aduse într-un săculeţ cenuşiu, despre care se zicea în popor c-ar fi din piele de om.

Se făcu tăcere mare împrejurul terasei. Mahavira se ivise, cu orbitele roşii, cu obrajii năclăiţi de sînge, cu gura ciopîrţită ca o rană căscată. Ostaşii îl loveau necontenit cu bicele ca nu cumva încetînd, osînditul să se prăbuşească. Ham-Ciun îi smulse şorţul de la brîu şi spuse ceva foarte încet ostaşilor. Doi cîte doi apucară pe Mahavira de picioare, îl întoarseră cu capul în jos şi-l duseră sub piroanele de fier bătute în zidul cetăţii. În cîteva clipe fu atîrnat întocmai ca o vită înjunghiată gata de jupuit. Trupul se zvîrcolea, capul se legăna măturînd cu pletele lespedele terasei.

Călăul alese un cuţit cu lama lungă şi îngustă. Îl ascuţi îngrijit pe o gresie rotundă. Apoi se apropie de osîndit şi trase cu vîrful cuţitului o linie dreaptă de la buric pînă sub gît, încet, cu mare băgare de seamă să nu pătrundă prea adînc şi să nu ţîşnească mult sînge. Mahavira se zbătea mai crunt şi din gura însîngerată izbucniră nişte glasuri groase, înecate. Ostaşii se înşirară de amîndouă părţile şi priveau cu ochi lacomi. Jos, norodul se îmbulzea, cu respiraţia năbuşită, urmărind toate mişcările. Pe urmă Ham-Ciun luă cuţitul în dinţi, ca să-l aibă la îndemînă, şi începu jupuirea cu degetele, izbind uneori cu piciorul în capul osînditului, care se tot bălăbănea şi-i stînjenea meşteşugul.

Munca omului galben se isprăvi de-abia cînd cele din urmă raze ale soarelui se stinseră în apus. Atunci, cu o mulţumire mîndră, reteză pielea vie la mîini şi la glezne, şi o desfăşură, arătînd-o întreagă mulţimii. Ostaşii dezlegară corpul, îl ridicară în

picioare. Mahavira se clătină şi se prăvăli. Lovituri de bice şfichiuiră cu sete mormanul de carne crudă, care se mai ridică, mai merse cîţiva paşi şi apoi se prăbuşi fără simţire.

Ham-Ciun luă repede alt cuţit, întoarse pe Mahavira cu faţa în sus, îi făcu o crestătură adîncă în piept, ca să-l trezească din leşin. Mahavira îşi mai veni în fire, simţi cuţitul cum îi pătrunde în gît. Trupul se întinse ca într-o sforţare supremă. Conştiinţa mai morfoli o frîntură de gînd: „Fecioara Nava..." Pe urmă se întunecă brusc...

1925

SERVILIA

1

Al şaptelea copil nu era aşteptat cu prea mare bucurie în casa din Antium [1] a lui Nigidius Saturnius, cavaler roman. Naşterea fu atît de grea, că era să pricinuiască moartea mamei, dacă n-ar fi avut ajutorul priceputei sclave Atia. Fericit că Lollia, soţia lui mult iubită, a scăpat cu bine, Nigidius oferi un sacrificiu de vin şi tămîie în templul Fortunei [2]. Copilului însă îi dădură numele Axius, în cinstea edilului [3] Axius Sofronius, prieten scump al familiei, pe care bătrînul Caesar Augustus [4] îl numise în slujbă chiar în acel an.

Totuşi Axius deveni curînd răsfăţatul tuturor. Lollia îl iubea pentru că a suferit atît de mult dîndu-i viaţă şi sperînd că va rămîne ultimul ei vlăstar. Nigidius era mîndru că mai are un fecior să-i perpetueze numele şi să fie rezerva viitorului familiei.

[1] Oraş maritim în Latium, capitala volscilor (populaţie din vechea Italie).

[2] *Fortuna* — în mitologia romană, zeiţa norocului.

[3] *Edil* — persoană care la romani făcea parte din conducerea treburilor unui oraş.

[4] Primul împărat roman (63 î.e.n.—14 e.n.), fiul adoptiv al lui Cezar. Epoca lui Augustus e perioada cea mai însemnată de înflorire a artelor şi literelor la romani.

Dintre şase copii, numai cel dintîi, Nonius, fusese băiat. Grija pentru soarta celor cinci fete îl neliniştea, deşi era bogat. Îl rodeau ambiţii. Spunea că se trage dintr-o veche familie patriciană[1] sărăcită. Prin muncă şi noroc, el s-a ridicat în rîndul cavalerilor, dar n-avea pregătire destulă să poată juca vreun rol în viaţa publică. Zeii nu-l înzestraseră cu talent oratoric şi nici baremi nu învăţase gramatica. Prin Nonius spera să ajungă şi el, la bătrîneţe, omul zilei. Îi dărui o creştere aleasă, punîndu-l să ia lecţii numai cu maeştrii cei mai scumpi. Cînd Nonius va fi bărbat cu faimă în Roma, surorile lui se vor putea mărita, avînd şi zestre mare, chiar cu senatori. Axius sporea perspectivele familiei. Ce n-ar putea dobîndi Nigidius prin Nonius, va înfăptui negreşit Axius.

Curînd după ce îmbrăcă toga virilă[2], Nonius fu trimis la legiunile proconsulului Publius Quintilianus Varus[3], să lupte contra germanilor, ca apoi, întorcîndu-se acasă cu glorie militară, să obţină mai lesne onorurile ce i s-ar cuveni. Deşi Nonius a plecat sub auspiciile cele mai favorabile, familia întreagă a rămas tristă şi chinuită de îngrijorare. Vrînd să afle ştiri mai dese şi mai directe de la eroul lor, se mutară cu totul la Roma, în casa lor de pe Vicus Patricius[4]. Mutarea, de altfel, era plănuită mai demult, din pricina fetelor care trebuiau să fie mai în văzul lumii bune.

Axius însă rămase în Antium, în grija bunicii, o matroană pioasă, şi a unui pedagog, Myro, cumpărat anume pe o sumă mare, avînd faima unui gramatic

[1] *Patrician* — membru al clasei dominante (în Roma antică); prin extensiune, nobil, senior, aristocrat.

[2] Haină purtată de bărbaţi, după împlinirea vîrstei de 17 ani.

[3] General roman, pe timpul împăratului Augustus.

[4] Cartier aristocratic de vile în Roma antică.

desăvîrşit, cunoscînd deopotrivă de bine limba latină şi elenă. Bunica avea să-i complecteze educaţia religioasă, după tradiţia romană, iar pedagogul să-l iniţieze în meşteşugul scrierii şi citirii.

Împlinea zece ani şi era copil blînd, ascultător. Iubea mult pe maică-sa Lollia, şi despărţirea de ea îl amărî mai ales în primele zile. Se simţea oropsitul familiei. Explicaţiile bunicii îl împăcară puţin, iar libertatea deplină îl făcu să uite despărţirea. Casa din Antium era în mijlocul unei grădini mari, nu tocmai îngrijite, lîngă mare, cu o privelişte minunată asupra orăşelului de vilegiatură pentru patricienii şi bogătaşii romani. Nigidius o cumpărase împreună cu grădina, pe un preţ de nimic; a restaurat-o, a împodobit-o cu colonade de marmoră. Fusese casa norocului. Micului Axius îi era mai dragă marea, în ale cărei veşnice frămîntări presimţea taine multe. Însoţit de pedagogul Myro, şi urmat de un capsarius[1], care aducea cele trebuincioase pentru scris, copilul petrecea toată ziua pe-afară, pe aleile şi cărările umbroase. Îi plăcea să stea ceasuri întregi pe ţărmul mării, cu cerata[2] în mînă, scriind, citind, şi mai cu seamă ascultînd cu nesăturată curiozitate glasul pedagogului, care-i povestea şi-i explica faptele zeilor. Şoaptele spumoase ale mării, adierile răcoroase şi alinătoare ale zefirului se îmbinau cu basmele minunate, ca nişte murmure misterioase din altă lume. Zeii trăiau în inima lui atît de vii, că se aştepta mereu să-i întîlnească. Deseori, în zare, i se părea că se apropie Neptun[3], plutind pe valurile verzi, despicînd cu tridentul de aur adîncimile, în vreme ce pe malul

[1] Sclav care ducea la şcoală, într-o cutie, cărţile copiilor romani, precum şi cele necesare scrisului.

[2] Tăbliţă unsă cu ceară pe care scriau romanii.

[3] În mitologia greco-romană, zeul mării.

nisipos, spălat de unduiri moi ce lăsau în urmă îngrămădiri lăptoase de spume, se desluşeau conturele albe şi ispititoare ale etern tinerei Venere[1]...

În trei ani, Nigidius a venit de multe ori prin Antium, totdeauna grăbit şi fără a se interesa prea mult de Axius. Intrase în cîteva mari combinaţii comerciale şi era mereu pe drumuri. Lollia cu fetele soseau, în fiece an, la sfîrşitul verii, pentru cîte-o lună, înainte de-a trece la Baiae[2], unde se aduna, toamna, lumea cea mai aleasă.

Acuma însă, îndată după calendele[3] lui noiemvre, într-o seară, pe neaşteptate, pică toată familia în Antium, spre marea mirare a lui Axius. Toţi păreau posomorîţi, îngrijoraţi şi-l îmbrăţişau, pe rînd, care de care mai călduros, chiar şi tatăl său, rece şi serios din fire. În cele din urmă, Lollia nu s-a mai putut stăpîni, a izbucnit în hohote de plîns şi, sărutînd furtunos pe Axius, a strigat:

— Tu eşti speranţa noastră, unica speranţă!

A doua zi Axius află de la Myro ceea ce se întîmplase, mai lămurit decît din şoaptele misterioase ale surorilor sale, căci Myro se informase de la sclavii ce întovărăşiseră familia şi care cunoşteau toate veştile romane. De cîteva zile umblase prin Roma o ştire pribeagă, despre înfrîngerea legiunilor lui Varus. Nu se ştia cine a adus-o, dar creştea din ceas în ceas, se strecura în toate casele şi în toate inimile. Apoi a sosit confirmarea: întreaga oaste romană a fost atrasă în cursă şi măcelărită de către germanii lui Arminius[4]. Imensul oraş a avut o tresărire

[1] *Venera (Venus; la greci Afrodita)* — în mitologia greco-romană zeiţa primăverii şi a amorului.
[2] Localitate balneară în Campania (Italia).
[3] *Calende* — numele primei zile a lunii la romani.
[4] Numele latin al lui *Hermann*, conducătorul tribului germanic al Heruştilor (a trăit pe timpul împăraţilor Augustus

cumplită. Zvonurile sinistre se multiplicau: germanii au pornit spre Roma, germanii au şi trecut Alpii... Se povestea că împăratul s-a închis într-o odaie unde plînge neîncetat şi se izbeşte cu capul de pereţi. Străzile gemeau de mulţimea îngrozită, alergînd de icicolo, fără ţintă, doritoare de amănunte. Se găseau mulţi care blestemau pe Caesar Augustus pentru că el ar fi pricina nenorocirii naţionale. Paza oraşului fu întărită. Erau temeri de tulburări şi de revolte. Apoi, alaltăieri, un edict îndurerat anunţa poporului roman catastrofa, îndemnînd pe toţi să o suporte cu demnitate. Casa lui Nigidius s-a umplut de doliu. Nonius, fala familiei, se afla printre cei pierduţi. În sfîrşit, de frica unei răscoale a poporului, s-au hotărît brusc să părăsească Roma şi să se stabilească, baremi pînă se vor linişti lucrurile, în Antium, unde era şi Axius, acuma singurul reazim pentru ambiţiile lui Nigidius.

Viaţa lui Axius se schimbă cu totul de-aci încolo. Însuşi Nigidius îi povesti, peste cîteva zile, cum s-a prăpădit Nonius, atrăgîndu-i atenţia că viitorul familiei se află în mîinile lui. Copilul, deşi nu înţelegea tocmai bine, se simţea mîndru.

Familia nu rămase multă vreme în Antium. De îndată ce aflară că Roma s-a potolit, se reîntoarseră acolo cu toţii, luînd acuma şi pe Axius. Myro se bucură mai mult, dar bucuria îi fu scurtă, căci Nigidius, pentru a desăvîrşi educaţia copilului, îi tocmi un retor[1] faimos, pe Caius Orbilius, care dădea lecţii de oratorie tuturor odraslelor marilor fa-

şi Tiberius); eliberatorul germanilor de sub jugul romanilor; a nimicit legiunile lui Varus — dar în anul 15 e.n. a fost învins de generalul roman Tiberius Drusus.

[1] Profesor de retorică, predînd teoria elocinţei şi regulile dicţiunii.

milii romane. Aşa, Myro rămase simplu pedagog însoţitor al lui Axius. Apoi, fiindcă Axius era cam moleşit şi visător pentru cei treisprezece ani ce-i avea, primi un atlet special care să-l înveţe gimnastica şi mînuirea armelor.

Primăvara aduse un eveniment mai important în viaţa lui Axius. Spre a-şi pune în valoare averea şi planurile de înălţare, Nigidius îl logodi cu Chrysilla Autronia, fiica de zece ani a lui Publius Autronius. Logodna era menită să deschidă imediat porţile caselor patriciene pe seama fetelor lui Nigidius. Autronius, deşi sărac, era înrudit de-aproape cu cîteva familii mari. El însuşi se lăuda mult cu un străbun de-al său, care ar fi fost consul cu vreo trei secole în urmă. Neamurile îl ajutau cît puteau; el însă dispreţuia ajutoarele, primindu-le totuşi. Consimţămîntul de logodnă al lui Autronius l-a costat pe Nigidius un împrumut de două sute mii sesterţi [1], fără dobîndă. Axius a îndurat ceremonia cu demnitatea cuvenită, asemenea şi logodnica.

Însemnătatea lui Axius, în sînul familiei, crescu mult pe urma logodnei. Chiar el se simţea bărbat, deşi Chrysilla Autronia i-a rămas tot atît de străină ca şi mai înainte. De altfel, nici n-avea prilej s-o întîlnească decît rareori. Numai de la surorile sale află că Autronia e o fire orgolioasă, că îi place să vorbească greceşte şi că de-aceea i se zice în familie Chrysilla.

Rezultatele logodnei lui Axius fură mai fericite pentru familie. Chiar în toamna următoare, două surori îşi găsiră norocul, măritîndu-se una cu un cavaler roman foarte bogat, cealaltă cu fiul unui senator.

[1] Monedă romană, valorînd aproximativ un sfert de dinar.

2

Retorul Orbilius spuse în curînd lui Nigidius că Axius nu e tocmai tare în controversia [1], dar că e eminent la suasoria [2], ceea ce dovedeşte o fantazie bogată. Cu acelaşi prilej, celebrul învăţător făcu oarecare complimente şi lui Myro pentru eleganţa şi puritatea pronunţării limbii elene.

Myro rămase confidentul lui Axius. Îl iubea din ce în ce mai mult. Împreună au cutreierat Roma, pe care Myro o cunoştea şi care pentru Axius era încă o taină uluitoare. Ceasurile libere le petreceau, la început, în splendidele grădini ale lui Maecena [3]. Erau destul de aproape de casa lor din Vicus Patricius. Pe aleele adumbrite de platani şi străjuite de statui, Myro încerca uneori să-i explice că diferiţii zei sînt, în realitate, înfăţişarea multiplă a unei divinităţi atotcuprinzătoare. Axius clătina din cap, necrezător. Farmecul multiplicităţii s-ar fi distrus prin reducerea la unitate. Mulţimea face armonia. Cînd la fiece pas întîlneşti un zeu sau baremi manifestarea unei divinităţi, lumea e mai bogată, mai încîntătoare. Ce aridă ar fi viaţa pe pămînt dacă nu s-ar amesteca printre oameni în permanenţă şi zeii cu dorinţele, pasiunile şi ordinele lor. Pedagogul nu stăruia, dar îi prevestea tainic că va înţelege toate cînd va face cunoştinţă cu filozofii.

Mai tîrziu, Myro îl obişnui să treacă aproape zilnic prin Argiletum, pe strada îngustă şi îmbîcsită ce

[1] Disciplină retorică privitoare la arta polemicii şi a controversei.

[2] Disciplină retorică ce constă în arta convingerii şi a deliberării.

[3] *Caius Cilnius Maecenas* (69 î.e.n.—8 e.n.) — om de stat roman, prieten al împăratului Augustus şi al poetului roman Horaţiu, sprijinitor al artelor şi al literaturii.

leagă Subura[1] cu Forul Roman[2]. Acolo sînt cele mai multe librării. Pancarte, cu titlul noilor cărţi, atîrnau pe toate coloanele, iar din uşile deschise răbufnea afară mirosul greu de şofran şi ulei de cedru, care apăra de insecte rolele sau volumele păstrate în pungi de pergament ori în lădiţe de lemn tare. Căscau gura pe stradă, privind după oamenii celebri, ascultînd uneori convorbirile lor. Myro ar fi cumpărat bucuros cîte-o noutate, despre care auzea mereu vorbindu-se, dar el n-avea bani şi nici Axius. Ca să-şi astîmpere setea de-a citi, intrau din cînd în cînd în biblioteca publică, înfiinţată de Augustus în templul lui Apollo[3]. Acolo a citit cu glas tare vestitul *Metamorphoseon*[4] al lui Ovidiu, care încîntă mult pe Axius.

În curînd Nigidius, aflînd că în toate casele mari se cuvine să fie o bibliotecă, porunci lui Myro să-i alcătuiască una vrednică de o persoană consulară. Se gîndea în sine că Axius, cît e de deştept, ar putea să ajungă şi senator, şi chiar consul. Urmă un an fericit pentru Myro. Cutreierară toate librăriile, răscoliră toate rafturile şi adunară vreo două mii de volume, spre bucuria lui Nigidius care, deşi nu citea nimic, se lăuda pretutindeni cu biblioteca. În acest răstimp, în schimb, Axius dobîndi o pasiune pentru cărţi, atît de mare, că îşi neglija chiar studiile de retorică şi exerciţiile de gimnastică.

Pînă să îmbrace Axius toga virilă, se mai măritară

[1] Cartier popular, zgomotos, cu taverne, în Roma antică.
[2] Piaţă principală în Roma antică unde aveau loc întrunirile cetăţenilor.
[3] In mitologia greco-romană zeul luminii şi al artelor, protector al poeziei şi al muzicii, personificare a soarelui.
[4] *Metamorphoseon (Metamorfoze)* — operă capitală a poetului latin *Publius Naso Ovidius* (43 î.e.n. — 17 e.n.), alcătuită din 15 cărţi, prelucrare poetică a miturilor antichităţii.

şi celelalte trei surori, făcînd partide nu mai puţin strălucite ca cele două dintîi. Acuma Nigidius se gîndea să-l trimită la legiunile lui Germanicus [1], să-şi împlinească datoria militară către patrie, cum se cere unui viitor senator. Moartea împăratului îi încurcă puţin socotelile. I se părea de rău augur ca Axius să plece la oaste tocmai cînd se stinge un om mare şi se temea să nu-l piarză cum a pierdut pe sărmanul Nonius. Consultă un oracol [2] egiptean din Alba [3], care-i spuse că Axius va trăi mulţi ani şi va muri în baie. Totuşi Nigidius mai şovăi pînă în primăvara viitoare. Atunci, prin Autronius, obţinu permisiunea pentru Axius de a pleca. Axius însă mai zăbovi cîteva luni şi porni de-abia în august. Cînd ajunse la poalele Alpilor, întîlni soli, care vesteau că Germanicus a zdrobit oştile lui Arminius în cîmpiile Idifiavisc şi la valul Angrivarilor[1]. Făcu un popas de şapte zile într-un orăşel, cumpănind dacă trebuie să-şi mai urmeze calea sau să se întoarcă acasă? Se întoarse. Nu voia să fie ridicol ajungînd la oaste cînd s-a isprăvit războiul, să creadă lumea că umblă doar să figureze şi el în triumful lui Germanicus.

Sosi acasă numai prin noiemvre şi găsi pe tatăl său pe moarte. Întoarcerea lui neaşteptată fu socotită ca un semn misterios al zeilor, care n-au lăsat pe Nigidius să se stingă înainte de a-şi revedea feciorul. Bătrînul îi dădu sfaturi pentru viaţă. Îi lăsa o avere de cîteva milioane de sesterţi. Să profite de ea, intrînd în serviciul republicii, să fie stăruitor, energic, activ. Axius îi făgădui solemn că-i va urma

[1] *Tiberius Drusus* — general roman, învingătorul lui Arminius, denumit *Germanicus* în urma acestei victorii.
[2] În antichitatea greco-romană, locul unde se făceau prevestiri sau preziceri; prevestirea însăşi, profeţia; persoană considerată că are darul să prevestească viitorul.
[3] Oraş în Latium (denumit, uneori, Alba-Longa).
[4] *Angrivari* — trib germanic din epoca antică.

povețele. Îi și improviză niște planuri grandioase de viitor, care umplură de fericire inima muribundului.

Rămășițele pămîntești ale lui Nigidius fură transportate la Antium, unde le aștepta un mic mausoleu ridicat mai de mult prin grija răposatului. Bătrîna Lollia se hotărî să rămîie acolo, nemaiavînd ce căuta de acuma la Roma. Și Axius petrecu aproape toată iarna în Antium, discutînd cu Myro asupra morții și a zeilor. Explicațiile sclavului filozof nu-l mulțumeau. Își puse în gînd să studieze filozofia, să găsească răspunsuri satisfăcătoare la întrebările ce-l neliniștеau deseori. În martie trecu la Roma înadins ca să se inițieze în filozofie. Capitala era un adevărat furnicar de filozofi de toate categoriile. Chiar prin tavernele de pe Subura, epicuriani[1] vagabonzi propovăduiau filozofia plăcerilor, angajați în acest scop, cu lefuri grase, de curtezane care astfel cucereau mai mulți curtenitori bogați și darnici. Axius vorbi cu cîțiva, la întîmplare. Fiecare îi glorifica altă înțelepciune și-i promitea alte fericiri. Se înfricoșă de perspectivele încurcate și amînă pentru altă dată alegerea.

De altfel, acuma Roma se interesa de triumful lui Germanicus, fixat pentru sfîrșitul lunii mai. Pretutindeni și toată lumea numai despre învingătorul germanilor vorbea, cu un entuziasm care-l cuprinse curînd și pe Axius. Se pregătea o primire măreață. Două cohorte[2] de pretorieni[3] fură trimise întru întîmpinarea eroului, dar plecară toate, fără ordin. În preziua sosirii zeci de mii de oameni porniră pe toate căile să salute mai degrabă pe salvatorul onoarei romane. Axius, întovărășit numai de Myro, se afla printre cei mai însuflețiți. Seara, însă, se întoarse acasă cam obosit. În ziua triumfului, pe o vreme minunată, Axius ieși iar pe Via Lata[1] pînă la Porta Flaminia[2] și așteptă acolo două ceasuri pînă ce apăru în depărtare cortegiul. Apoi, alături de carul triumfal tras de patru armăsari albi, în mijlocul mulțimii înflăcărate care cînta, dansa, asuda și se îmbrîncea, veni înapoi pe Via Lata, coti printre Saepta Iulia[3] și Iseum & Serapeum[4] și trecu chiar pe sub poarta triumfală. De-aici însă se despărți de alai și o luă pe Vicus Argentarius[5], sperînd să ajungă mai repede pe Forum Romanum, să poată vedea sosirea în fața templului lui Jupiter. Strada era înțesată de oameni, care toți se îmbulzeau în aceeași direcție. Axius izbuti să străbată pînă aproape de Carcer Mamertinae[6]. Aici învălmășeala era cumplită. Oamenii se zvîrcoleau, care să răzbească înainte, care să se întoarcă înapoi, răcnind, înjurînd. Multe femei leșinară în înghesuială. După o adevărată și desperată luptă cu coatele, Axius se smulse din mulțimea înfierbîntată. De altfel Germanicus

---

[1] Adepți ai filozofului grec Epicur (341—270 î.e.n.), care considera că fericirea omului constă în plăcerea bazată pe liniștea spiritului ce nu cunoaște durerile sufletești.

[2] *Cohortă* — unitate de infanterie romană, corespunzînd cu a zecea parte dintr-o legiune.

[3] Corp de armată la romani, care constituia garda personală a pretorului (înalt magistrat, urmînd în grad după consul, avînd atribuții judecătorești); mai tîrziu, corpul pretorienilor alcătuia garda personală a împăratului însuși.

[1] Stradă principală în Roma antică.

[2] Poartă în cetatea Romei care deschidea drumul spre Arminium.

[3] Barieră la marginea Romei.

[4] Templu închinat lui Isis și Serapis, divinități greco-egiptene, adoptate de romani.

[5] Cartier în Roma antică.

[6] În vechea Romă edificiu pe lîngă Capitoliu, servind ca temniță.

trebuie să fi ajuns de mult pe Capitoliu[1], cel puţin după urletele de entuziasm ce se auzeau furtunoase şi pe care le îngroşau ţipetele celor ce îşi manifestau din depărtare bucuria.

Ocolind anevoie Capitoliul şi Palatinul[2], de abia tîrziu după amiazi reuşi să se strecoare pînă la Vicus Patricius, acasă. Toga-i tivită cu purpură era sfîşiată şi murdărită, iar corpul îi era vrîstat de vînătăi.

8

„Gloria militară nu se cucereşte privind triumfurile altora, ci luptînd !" îşi zise Axius a doua zi, ruşinat că s-a amestecat în mulţimea dornică de spectacole.

Nu simţea însă nici o chemare pentru viaţa cetăţenească. Vru să se apuce de altceva şi îşi dădu seama, curînd, că nici o activitate nu-l ispiteşte. Avea dorinţe vagi, nelămurite. Îi lipsea parcă mereu ceva, şi întrebări tot mai ciudate îi apăreau în suflet.

Totuşi, socotind că un cavaler roman tînăr şi bogat nu poate sta degeaba, ceru sfatul lui Myro, pe care îl privea ca pe un prieten.

— Să nu faci nimic, stăpîne, îi spuse sclavul. Cavalerul roman să trăiască, să petreacă şi să mediteze. E cea mai frumoasă viaţă !

— Mă plictisesc îngrozitor, Myro ! Am să mă sinucid, dacă nu-mi voi găsi o ocupaţie sau baremi un scop în viaţă ! murmură Axius amărît.

[1] Cea mai renumită colină a Romei vechi, pe care se ridica templul lui Jupiter Maximus ; centrul vieţii religioase a Romei.

[2] Cea mai înaltă colină din Roma, la poalele căreia se află palatul împăraţilor.

— Numai filozofia poate destăinui omului rostul vieţii şi al lumii ! zise Myro.

Şase ani jertfi Axius filozofiei. Începu cu Seleucus, prietenul împăratului, epicurian faimos, care-şi vindea scump învăţăturile, numai odraslelor de patricíani bogaţi. Lui Axius i-a luat într-un an peste cincizeci de mii de sesterţi. În cele din urmă Axius s-a săturat de lecţiile lui pomădate şi i-a întors spatele. A întîlnit un stoic[1] bătrîn, grec, foarte de treabă, l-a adus acasă şi l-a ţinut trei ani, crezînd că a găsit calea înţelepciunii. Atunci a cunoscut pe liberta[2] Thesmina, a îndrăgit-o şi a adoptat teoriile hedoniste[3] ale lui Aristion[4], care era nomenclatorul[5] curtezanei şi se lăuda că e discipolul lui Aristipp din Cyrene[6]. S-a scîrbit însă şi de el, mai curînd decît de graţiile Thesminei. În sfîrşit, a plecat cu Myro la Atena, în patria filozofiei adevărate, a ascultat cîteva luni pe scepticul Chrysipp[7] şi s-a întors acasă nemîngîiat. Golul din sufletul lui parcă se mărea cu cît încerca să se lumineze.

[1] Adept al stoicismului, curent filozofic în Grecia antică întemeiat de Zenon, conţinînd elemente materialiste în problema cunoaşterii, dar care, în domeniul eticii, se menţinea pe poziţii idealiste, propovăduind supunerea faţă de soartă, impasibilitatea şi renunţarea la bucuriile vieţii.

[2] *Libert* — sclav eliberat.

[3] *Hedonism* — concepţie filozofică ce exprima ideologia aristocraţiei sclavagiste în Grecia antică, conform căreia scopul vieţii este plăcerea.

[4] Filozof grec din Chios (86 î.e.n.), adept al hedonismului.

[5] *Nomenclator* — sclav care însoţea la plimbare pe stăpînul său şi anunţa numele celor pe care îi întîlnea în cale.

[6] Filozof grec (secolul al IV-lea î.e.n.), elev al lui Socrate, şeful şcoalei cirenaice, care întemeia fericirea pe plăcere.

[7] Filozof grec, născut în Cilicia (aprox. 280 î.e.n.), discipol al stoicului Zenon.

Se duse la Antium, să mai vadă pe maică-sa.

— Adu-ţi aminte că eşti logodit cu Chrysilla Autronia ! îi zise Lollia.

Cuvintele mamei îl înviorară. Socoti că ea are dreptate. În căsnicie va găsi fericirea şi liniştea. Era de douăzeci şi patru de ani.

Îndată ce se întoarse în Capitală, se gîndi cum să reia relaţiile cu familia Autronius. Se simţea ruşinat că, de vreo doi ani, nici măcar n-a trecut pragul casei lor. Autronius trebuie să fie supărat, deşi Nigidius i-a lăsat, prin testament, un dar frumos de bani. Prea vinovat, însă, nu se găsea. Logodnica îi rămăsese aproape străină. În orice caz nu-l ispitea. I se păruse totdeauna rece, mîndră şi prefăcută. Îşi zisese mereu că are vreme destulă să trăiască cu ea. Pînă atunci să cunoască bine viaţa. Fiindcă în căsnicie avea de gînd să păstreze virtutea veche romană, iubind numai pe soţia sa şi mama copiilor săi, se crezuse îndreptăţit să guste toate voluptăţile iubirii înainte de a se însura, încît să nu-l mai poată ademeni nici o femeie.

Nomenclatorul îl anunţă şi apoi îl conduse într-un atrium [1] sobru şi modest unde Autronius îl aştepta, mirat şi mustrător :

— Credeam că ţi-ai uitat logodnica de dragul filozofiei !

— M-am pregătit numai ca să o pot respecta mai mult ! zise Axius cu un surîs blînd, care risipi repede supărarea bătrînului.

În vestibul, un sclav ţinea în mîini, cu mare grije, o lădiţă de lemn sculptat. Fiindcă Autronius îl privi nedumerit, Axius adăogă în semn de explicaţie :

— Pentru Chrysilla...

---

[1] Prima încăpere în care pătrundeai intrînd într-o casă romană.

Ochii de oţel ai bătrînului avură o lucire de bucurie, pe care însă o stăpîni repede. Luîndu-l de braţ, zise cu o nepăsare compusă :

— Chrysilla e în grădină cu maică-sa. Să mergem la ele !

Casa lui Autronius se afla în colţul dintre Clivus Mamuri [1] şi Vicus Longus [2], înconjurată de o grădină mică, foarte bine îngrijită. Un pavilion hexagonal, cu coloane subţiri de marmură, cu trepte albe, era fala stăpînului, fiindcă îngăduia o privelişte frumoasă spre Viminal [3], spre Forul Cezarilor [4] şi spre Capitoliu. Statuete, colonade potrivite, cîţiva platani şi adevărate covoare de flori împodobeau grădina. În dosul pavilionului era chiar şi o piscină, în mijlocul căreia o nimfă [5] speriată se ferea zadarnic de miile de fire de apă ce o stropeau din toate părţile. Cîteva sclave tundeau iarbă lălăind, în vreme ce grădinarul hirsut [6], german, plivea un rond de flori roşii.

Cei doi bărbaţi urcau spre pavilion, pe cărarea albă şerpuitoare. De cum ieşiră din casă, Axius zărise lîngă pavilion două siluete. Pe cînd Autronius îi lăuda calităţile grădinarului, tînărul se uita numai la figura albă, cu mîna întinsă spre o căprioară care se apropia puţin, şi apoi fugea. O recunoscu. Era Chrysilla. Autronius observă privirea lui şi începu să-i spună cum căprioara a fost crescută de Chrysilla, care a primit-o în dar, la Tusculum [7], de la ad-

---

[1] Stradă în pantă din Roma antică, purtînd numele unui fierar (Mamurius), vestit în timpul primilor regi romani.

[2] Stradă şi cartier în Roma antică.

[3] Una dintre cele şapte coline ale Romei.

[4] Piaţă publică în Roma antică unde aveau loc întruniri publice şi dezbateri judiciare.

[5] În mitologia greco-romană divinitate feminină despre care se credea că locuieşte în păduri, în munţi etc.

[6] Cu părul şi barba neîngrijite ; păros, zbîrlit (lat. *hirsutus*).

[7] Oraş în Latium.

ministratorul unui senator, rudă de-a lor, în vila căruia au fost găzduiţi vara trecută.

— A venit Axius! strigă Autronius de departe, întrerupîndu-şi povestirea.

Atît Chrysilla cît şi maică-sa rămaseră pe loc, nemişcate. Amîndouă văzuseră şi recunoscuseră pe Axius. Fata scutura de pe degetele mînei drepte firele de iarbă cu care momise căprioara. Autronius le povesti, cu mare lux de cuvinte, cum s-a mirat cînd nomenclatorul i-a vestit pe logodnicul rătăcit, cum nu-i venea să crează... Axius examina zîmbind pe Chrysilla, care se uita numai la tatăl ei, simţea că e privită şi surîdea puţin cam dispreţuitor. Avea ochii mari, negri şi gene foarte lungi, care le moleşeau lumina, şi o gură mică cu buzele subţiri. Tunica albă îi mlădia formele corpului.

Cînd Autronius conteni, Axius luă lădiţa din mîinile sclavului şi o oferi Chrysillei murmurînd:

— Frumuseţea ta n-are nevoie de podoabe. Dar admiraţia mea simte nevoia unei mărturisiri.

Fata luă lădiţa, scoase darurile, mulţumi cu acelaşi surîs indiferent. Schimbară cu toţii cîteva vorbe banale. Atmosfera însă rămînea greoaie. În cele din urmă, Autronius, sub pretext că are ceva cu grădinarul, plecă împreună cu bătrîna, lăsînd singuri pe logodnici. După un răstimp de tăcere, Axius îi spuse că acuma, deplin pregătit pentru viaţa serioasă, doreşte să-şi împlinească obligaţia veche şi atît de plăcută, de-a o duce în casa lui şi a o face fericită, că deşi o cunoaşte prea puţin, ştie că ea îi va fi soţie demnă, iubitoare şi credincioasă. Chrysilla îl asculta cu sfiala cuvenită, privindu-l însă mereu curioasă şi cercetătoare, parcă ar fi vrut să-l încurce. Ţinuta lui frumoasă, îmbrăcămintea elegantă îi plăcea tot atît ca şi ochii lui blînzi în care dormeau mistere. Totuşi voia să-l pedepsească pentru că a neglijat-o

atîta vreme. De altfel i se credea superioară prin nobleţea familiei şi rîvnea să-şi păstreze superioritatea şi în căsnicie. Îi răspunse calm, aproape rece, amestecînd multe cuvinte greceşti în fraze, ca să-i arate că are o educaţie subţire.

Axius plecă nemulţumit. Cînd ajunse acasă, era hotărît să o repudieze şi să-şi caute altă mireasă. Pe urmă se răzgîndi. Trebuie s-o ia, tocmai fiindcă e orgolioasă. Are s-o îmblînzească, s-o subjuge. O adevărată femeie romană aşa se cuvine să fie, mîndră şi nestăpînită. Pînă acuma a avut legături numai cu femei care, fie pentru averea lui, fie pentru frumuseţea lui, parcă nu aşteptaseră, pentru a-i cădea în braţe, decît să facă el primul pas. Rezistenţa ei e o calitate.

Stabili cu Autronius ziua căsătoriei. Pînă atunci mai văzu pe Chrysilla de trei ori. O îndrăgi. Ardea de nerăbdare s-o strîngă în braţe.

Bătrînul Autronius ţinu să-şi ducă el însuşi fiica la templul lui Jupiter, spre a face acolo jertfa focului, după datină. Aleseseră templul lui Jupiter Stator [1], de pe Velia [2], aproape de Via Sacra [3]. Era un templu mic, foarte vechi. Se zicea c-ar fi fost clădit, cu trei secole în urmă, de consulul Atilius Regulus [4]. Avea şase coloane albe, cu faţada spre Capitoliu, iar pe fronton fascia [5] cu fulgerele. În cella [6] mi-

[1] Epitet dat lui Jupiter, pentru că, în credinţa romanilor, zeul îi oprea pe fugari.

[2] Una din înălţimile Palatinului.

[3] Stradă în Roma antică.

[4] Consul roman între anii 267—256 î.e.n.

[5] *Fascie* — mănunchi de nuiele de mesteacăn, avînd legată la partea superioară o secure, purtat de lictorii care precedau pe magistraţii romani.

[6] Celulă, cameră mică, chilie.

nusculă statuia marelui zeu, șezînd, era vopsită în roșu, ca și a lui Jupiter Capitolinus [1].

Axius aștepta acasă sosirea miresei. Însăși Lollia venise de la Antium să supravegheze și să se bucure. Toată casa era în fierbere. Sclavii, îmbrăcați de sărbătoare, umblau veseli după treburi. Se răspîndise printre ei zvonul că, în cinstea Chrysillei, stăpînul avea să le dăruiască tuturor libertatea.

În atrium, împrejurul impluviului [2] pătrat, Axius se plimba din ce în ce mai nerăbdător. Pașii lui răsunau lipicios pe pardoseala lucioasă, frecată cu ulei. În apa impluviului se oglindea de sus cerul foarte albastru. Sclavi alergători, iuți de picior, îl vestiră cînd a pornit cortegiul de la Autronius, cînd a sosit la templu. Acuma, însă, de o veșnicie nu mai venea nimeni să-i anunțe sfîrșitul ceremoniei de-acolo. Se gîndi că poate sclavul, căscînd gura la lume, a uitat să-și împlinească datoria. Scrîșni mînios și-și zise că va pune să-l biciuiască pînă la moarte. În aceeași clipă apăru în vestibul sclavul grec, istovit de alergătură, gîfîind : „Au pornit..." și apoi prăbușindu-se, ca un mînz cu fierea plesnită.

Axius se lumină. Trecu în peristilul [3] vast, sprijinit pe patru rînduri de coloane corintice. În fund, în oecus [4], se înălțase altarul împodobit cu flori, înconjurat de socluri cu statuetele de marmoră ale străbunilor și figurile de lut ars ale zeilor Lari [5]. Lollia

[1] Templu de pe colina Capitoliului, închinat lui Jupiter.
[2] *Impluviu* — curte pătrată, situată în mijlocul casei la romani, avînd un bazin pentru scurgerea apei de pe acoperiș (lat. *impluvium*).
[3] *Peristil* — galerie cu coloane izolate, formată în jurul unei curți.
[4] Încăpere mare în casele romane, servind fie de sufragerie, fie de cameră pentru femei.
[5] Zeii protectori ai casei, la romani.

nu era aici. O găsi în triclinium [1], unde o ceată de sclavi pregăteau ospățul nupțial. Îi spuse că a pornit cortegiul și, fiindcă mai era timp, se reîntoarse în atrium, reluîndu-și plimbarea în jurul impluviului.

În sfîrșit, auzi din stradă un zgomot surd, îngroșîndu-se mereu. De prin toate încăperile sclavi și sclave năvăleau afară să întîmpine mireasa. Axius aștepta pe Lollia, răzimat de o coloană. Ieșiră împreună.

Strada gemea de lume. Curioși și cerșetori se adunaseră, mulțime mare, să privească spectacolul. Liberții familiei rînduiau în semicerc pe sclavii cu flori în mîini.

Carul nupțial opri în fața porții. Chrysilla, în peplum [2] alb, cu cununița de verbină în păr, peste care se mlădia vălul de argint, coborî ca o zeiță în sărbătoare. Sclavii căzură în genunchi și cu fața la pămînt. Mireasa pășea numai pe petale de trandafiri albi. Autronius o luă de mînă și o duse întîi la Lollia, care o sărută pe frunte.

În peristil îmbulzeala era imensă. Toată lumea căuta să fie mai aproape, să vază mai bine. Însuși marele flamin [3] al lui Jupiter venise să slujească. Căciula-i conică albă de piele de oaie se ridica deasupra tuturor, pe cînd, cu lingurița de aur, picura grăunțe de tămîie peste flacăra de pe altar, murmurînd cuvinte neînțelese într-o latinească arhaică. Mirii gustară din aluatul sacru, băură din aceeași cupă vin îndulcit cu miere și primiră binecuvîntarea flaminului.

[1] Cameră cu trei paturi unde se lua masa (romanii mîncau culcați).
[2] Mantie scumpă, purtată îndeobște de zeițe.
[3] Preot roman.

Pe urmă, Axius se aşeză cu mireasa pe un tron improvizat, acoperit cu o blană de miel. Îi cuprinse blînd mijlocul. Braţul îi tremura atingînd corpul ei cald. O privea cu ochi care o sorbeau. Chrysilla era acum fără văl şi i se părea mai frumoasă. În zîmbetul ce-i înflorea în ochi şi pe buze, el simţea o chemare tainică.

— Chrysilla, îngînă dînsul cu o voce arzătoare, te iubesc!

Mireasa închise pleoapele, ca şi cînd ar fi vrut să-şi ascundă sfiala. Axius nu înţelese gestul ei şi avu o săgeată în inimă. Atunci însă simţi mîna ei mică aşezîndu-se pe braţul lui, mîngîindu-l. Mîna era fierbinte şi tremura. Axius tresări de fericire. Îşi alunecă degetele pe şoldul ei rotund, de-abia stăpînindu-şi iubirea.

Începură felicitările...

4

Peste un an Chrysilla Autronia născu un băiat, pe care îl numiră Nigidius, după tatăl lui Axius. Peste alţi doi ani, născu alt băiat, Balbus, şi apoi, înainte de-a se împlini un an, o fetiţă, Saturnina. Pe urmă trecură trei ani, pînă ce născu iar băiat, pe Marcus.

Axius era fericit. Diviniza pe Chrysilla, în care îşi zicea că şi-a găsit rostul vieţii. Fecunditatea ei i se părea o favoare specială a zeilor, mai ales că, după fiece naştere, Chrysilla se făcea mai frumoasă. Se simţea iubit şi simţămîntul îl măgulea, fiindcă vedea în soţia sa o fiinţă superioară. Iubirea îi era tirană şi exclusivistă. Din prima noapte i-a declarat că nu vrea să fie împărţită cu nici o femeie, precum ea nu-i va împărţi cu nici un bărbat. Axius i-a jurat atunci

credinţă eternă, fără să-i atribuie vreo însemnătate, ştiind că jurămintele de iubire sînt făcute anume pentru a fi călcate. Curînd însă a trebuit să-şi dea seama că Chrysilla ţine morţiş la promisiunile ce şi le-au făcut atunci. Îl urmărea mereu cu o gelozie pătimaşă. Pe cînd fusese însărcinată cu Saturnina, a ucis cu mîna ei pe o sclavă blondă, care i s-a părut că iubeşte în taină pe Axius. Gelozia ei era de prisos, căci Axius, într-adevăr, nici nu mai visa alte femei.

O singură neînţelegere le întuneca fericirea. Chrysilla, aţîţată şi de tatăl ei, era nenorocită că Axius nu vrea să intre în viaţa publică, să dobîndească onoruri şi glorie. Din pricina aceasta aveau deseori schimburi de vorbe neplăcute. Axius se împotrivea din răsputeri. Nu-şi simţea destulă energie pentru a cîrmui pe alţii, cînd el însuşi avea nevoie de cîrmuitor. Spunea că gloria oferă mai multe primejdii decît mulţumiri. Îi scotea mereu pilda lui Germanicus şi o întreba dacă invidiază soarta Agrippinei [1].

Ani de zile, Chrysilla n-a pierdut speranţa că totuşi îl va îndupleca. A pătruns şi în intimitatea bătrînei Livia Augusta [2] care, îndrăgind-o, de multe ori a vrut să intervie la împăratul Tiberius [3] pentru Axius. În sfîrşit, se ivi o ocazie strălucită. Sosise la Roma o delegaţie de iudei cu o plîngere împotriva procuratorului Pontius Pilatus [4], care administra de şase ani Iudeea şi Samaria, cu o severitate excesivă. Consulul Camillus Scribonianus, prieten vechi al lui Autronius, înainte de a primi delegaţia, chemă pe

[1] *Agrippina* — soţia lui Germanicus; fiica acestuia, mama împăratului Nero.
[2] Soţia împăratului roman Augustus.
[3] Împărat roman (42 î.e.n.—37 e.n.), succesor al lui Augustus.
[4] Procurator, guvernatorul Iudeei în timpul împăratului Tiberiu.

Chrysilla, şi o întrebă dacă Axius ar vrea să meargă la Ierusalim în locul lui Pontius, cerîndu-i un răspuns pînă a doua zi. Atunci Chrysilla îşi puse în luptă toate armele: rugăciuni, lacrimi, ameninţări... Zadarnic, Axius refuză categoric, mai ales că era vorba şi de un prieten de-al răposatului său frate, Nonius.

Femeia capitulă şi de-aci încolo nici nu-i mai pomeni de slujbe şi însărcinări. Pacea cea mai deplină stăpînea căsnicia. Axius nu rîvnea nimic. Dragostea ei şi a copiilor îi umpleau viaţa. Ca să nu stea tocmai degeaba, îşi înfrumuseţă casa din Roma, se interesa de moşia din Antium; numai la cea din Patavium [1] nu se duse niciodată, era prea departe şi chiar se gîndea s-o vîndă sau s-o schimbe. Încolo trăia cu cărţile. Pentru biblioteca bogată îl invidiau mulţi bibliofili. Pe Myro, fostul său pedagog, îl liberase din sclavie şi-l făcuse bibliotecar, fericindu-l. Unii prieteni îl credeau moleşit de trîndăvie şi, în spate, îl dispreţuiau ca pe un exemplar tipic al decăderii romane. Alţii însă, mai puţini, ziceau că e un înţelept care ştie să întrebuinţeze viaţa spre binele său şi al familiei.

Într-o zi, un librar şiret îi oferi în mare taină un volum în care, spunea el, un filozof grec din Alexandria dezvăluia cuprinsul celor patruzeci şi două de cărţi ermetice egiptene [2], împreună cu învăţăturile dictate marilor preoţi de către însuşi Hermes Trismegistos [3]. Prin acestea ei stăpîneau misterele vieţii şi ale morţii. Volumul, nefiind multiplicat,

[1] Oraş în Italia antică, azi Padova.

[2] Cărţi iniţiatice aparţinînd tradiţiei ascunse (ezoterice), egiptene.

[3] Filozof egiptean legendar, de la care derivă o întreagă tradiţie magică legată de zeul egiptean Thot.

stîrni curiozitatea lui Axius, care îl cumpără îndată pe trei mii de sesterţi.

De cum începu să citească, Axius se simţi cuprins de o emoţie stranie, parcă i s-ar fi răscolit toate adîncimile sufletului. Citind, i se părea mereu că întîlneşte lucruri care dormeau într-însul, pe care le-a visat cîndva şi apoi le-a uitat cînd s-a deşteptat. Şi cu toate acestea era vorba de lucruri de care, ştia foarte bine, nu mai auzise niciodată în viaţa aceasta.

În trei zile isprăvi cartea şi o trecu lui Myro, vrînd să-şi controleze prin el impresiile ciudate ce i le născuse. Myro, însă, nu găsi nimic deosebit. Ba, cînd Axius îi ceru părerea, libertul spuse că autorul volumului nu poate fi un filozof, deoarece a îngrămădit superstiţii, prodigii [1] şi miracole, pe care nu le iau în serios decît spiritele naive: el credea că, prin cartea aceasta, se urmăreşte doar o propagandă pentru cultul isiac [2]. Axius, auzindu-l, se supără, parcă l-ar fi jicnit în ce avea mai sacru, strigă şi apoi se înfurie într-atîta, că îl ameninţă cu flagelatorul [3]. Bibliotecarul se spăimîntă, îi imploră mila, scuzîndu-se că se obişnuise a vorbi deschis cînd stăpînul binevoia să-i asculte părerea. Axius se potoli îndată, ruşinat de o ieşire pe care singur nu şi-o putea explica.

Peste cîteva zile se apucă să citească iar volumul misterios. Cum îl deschise, impresia ciudată îl prinse iar în reţelele ei. Era singur în bibliotecă. Amurgea şi lumina slăbea. Pe cînd citea tocmai despre judecata lui Osiris [4], auzi brusc un glas, care îl făcu să sară în picioare, parcă ar fi răsunat dintr-o adîncime necunoscută a sufletului său:

[1] Minuni, fapte supranaturale (lat. *prodigium*).

[2] De la *Isis*, divinitate egipteană, adorată în trinitatea Osiris-Horus-Isis.

[3] *Flagelator* — cel care aplica pedepse sclavilor.

[4] Zeul egiptean al luminii, soţul zeiţei Isis, fiul lui Horus.

— Stăpîne...

În fața lui, lîngă una din coloanele ce despărțeau biblioteca de atrium, stătea o sclavă tînără, într-o tunică verde mohorîtă, cu brațele goale, cu niște sandale brune de lînă, cu părul blond-auriu împletit în două coade ce-i atîrnau pe spate.

— Ce vrei ?... Cine ești ? întrebă Axius buimac, parc-ar fi văzut o fantomă.

— Servilia...

— Servilia ? bîlbîi Axius, mai nedumerit.

— Sclava stăpînei Chrysilla Autronia...

— Nu te-am mai văzut pe-aici, zise el, mereu încurcat.

— Sînt numai de trei zile în casa voastră, stăpîne. Am crescut în Patavium, pe moșia ta, și am fost învățată de mică meșteșugul de-a servi pe stăpîna mea cînd vrea să se împodobească.

Sclava vorbea foarte blînd, cu glasul tremurat de o emoție mare, totuși limpede și grăbit, ca o lecție spusă pe dinafară. Vorbind, privirile ei minunate și aprinse se înfigeau în ochii lui Axius, care o sorbea din ce în ce mai lacom. Ochii ei erau verzi și adînci ca un vîrtej de ape și aveau o lumină fermecătoare.

— Ce vrei ? o întrerupse Axius cu o asprime prin care căuta parcă să se apere de vraja ce-l înlănțuia.

Servilia plecă ochii, ca surprinsă asupra unei fapte nesocotite. Buzele ei pline și umede șoptiră încet, umil :

— Chrysilla Autronia te vestește că...

— Bine ! Du-te, du-te ! strigă Axius, fără să mai aștepte să afle pentru ce a venit, simțind acuma că, de va mai sta în fața lui și de-i va mai auzi glasul, nu se va putea stăpîni să n-o ia în brațe.

Sclava, puțin speriată de vocea lui, ridică ușor pleoapele, îi întîlni privirea, se întoarse și porni spre atrium. Axius o vedea depărtîndu-se. Șoldurile ei se

legănau chemătoare. Pulpele plăpînde, goale, luceau în lumina stinsă a amurgului. Și, deodată, fu cuprins de o teamă sugrumătoare, parcă plecarea Serviliei i-ar seca inima. Simțea că, nemaivăzîndu-i ochii și neauzindu-i glasul, lumea întreagă are să se sfărîme, iar el va rămînea singur, strivit între dărîmături. Și atunci, fără să-și dea seama, murmură rugător :

— Servilia...

Ea se opri și întoarse capul. În ochii ei străfulgeră o bucurie, pe care însă o înnăbuși scurt. Răspunse supusă :

— Stăpîne...

În aceeași clipă Axius tresări, ca smuls dintr-un farmec, și zise cu o liniște stăpînită :

— Nimica... Du-te !

Servilia dispăru. În tăcerea deasă Axius mai auzi fîșîitul molatec al sandalelor ei pe lespezile pardoselei. În bibliotecă, în aerul pătruns cu miros de șofran, pluteau undele unui parfum, ca și cînd urmele sufletului ei ar fi rămas să-l ispitească.

De-abia într-un tîrziu își veni cu totul în fire, întrebîndu-se cum s-a putut pierde așa în fața unei sclave ? Pînă azi privise numai ca obiecte de muncă pe sclavele multe ce le avea aici, ca și la Antium sau la Patavium. Și tocmai o sclavă să-i zdruncine iubirea pentru Chrysilla și poate chiar toată fericirea vieții ? Rîse singur, ridică din umeri cu dispreț și se gîndi că a fost o rătăcire neroadă întîmplătoare cu Servilia aceasta. Dar imediat, peste gîndul disprețuitor, se ivi o înduioșare :

— Servilia... Ce nume și ce privire ciudată !

Inima îi bătea ca în preajma unei bucurii mari. Văzu iar pe Servilia, în același loc, parcă s-ar fi întors, și-i auzi glasul alinător. Își aduse aminte că nici baremi n-a lăsat-o să-i spună de ce-a venit. Îi părea rău.

Vrînd să-şi alunge din suflet părerea de rău, îşi zise că desigur Chrysilla a trimis-o şi poate pentru ceva important. Cum să fie atît de bădăran cu Chrysilla din pricina unei sclave necunoscute care l-a tulburat cine ştie cum, poate printr-o vrajă ? Trebuie să meargă să vază ce doreşte Chrysilla.

Puse volumul cu tainele lui Hermes Trismegistos în raft, apoi trecu în atrium. Mergînd şi zicîndu-şi că vrea să împace pe Chrysilla, îşi dădea seama că doreşte pe Servilia şi că numai pentru ea caută pe Chrysilla. Gîndul i se păru jicnitor, încercă să-l gonească, dar îi revenea neîncetat ca o muscă stăruitoare.

Găsi pe Chrysilla cu sclava care tocmai îi povestea cum a alungat-o, fără nici o vină, stăpînul. De cum o zări, tulburarea i se mulcomi, parcă s-ar fi înlăturat o mare primejdie. Inima însă îi bătea speriată, neputincios a o mulcomi. Se apropie de Chrysilla, căutînd să nu se uite la sclava pe care totuşi o vedea şi chiar îi simţea privirile. Chrysilla îi zîmbi cu o mustrare drăgăstoasă :

— Vai, Axius, nici n-ai vrut să asculţi pe Servilia ?

Auzind numele ei iar se încurcă, mai ales că în aceeaşi clipă întîlni aievea, la spatele Chrysillei, ochii verzi ai sclavei. Erau atît de adînci şi-l chemau atît de ispititor, că trebui să facă sforţări dureroase să nu uite că la mijloc se află femeia lui. Vorbi ceva, chinuit numai de teama să nu-i observe Chrysilla zbuciumarea. Şi totuşi, vorbind, nu-şi lua ochii de la Servilia, care se retrăsese lîngă uşă şi acuma stătea, neclintită, cu corpul puţin plecat, cu braţele atîrnate, cu capul în piept. Axius simţea, de sub genele îmbinate, privirea ei arzătoare urmărindu-l neîncetat, ca şi cînd ar fi fost călăuzită de o putere supraomenească. În vreme ce inima lui o mîngîia, faţa i se

schimonosea din pricina încordării de a-şi înnăbuşi o pornire împotriva căreia raţiunea lui se revolta. Chrysilla îi văzu încruntarea şi vru să i-o potolească încolăcindu-i gîtul cu amîndouă braţele şi murmurînd :

— Lasă, nu mai fi supărat pe ea.

Cuvintele ei blînde îl întărîtară deodată, parcă i-ar fi descoperit taina ascunsă cu atîta chin. I se roşiră obrajii, vinele i se îngroşară pe tîmple, strigînd cu un glas răguşit, ca şi cînd o mînă nevăzută ar fi încercat să-i înnăbuşe vorbele :

— Pleacă !... Pleacă !...

Servilia ieşi. Pe cînd închidea uşa, Axius repetă, dar cu altă voce, aproape chemătoare :

— Pleacă !

Cînd n-o mai văzu, se simţi brusc atît de singur, parcă şi-ar fi pierdut sufletul. Sărutarea Chrysillei, care căuta să-i astîmpere mînia, îl ardea ca o insultă.

— De ce eşti rău cu Servilia ? îi şopti Chrysilla. E o fată aşa de blîndă. Mi-e dragă ca o soră. Numai de trei zile o am şi parcă am fi crescut împreună. De-altfel libertul tău favorit mi-a adus-o, ca să-mi facă o surpriză cu ea. În ziua căsătoriei noastre a trimis poruncă la Patavium să crească pentru mine o sclavă şi s-o înveţe toate iscusinţele unei bune slujitoare... Cei de-acolo au ales pe Servilia, pe-atunci o copilă. Libertul voia să mi-o dăruiască în ziua cînd vom împlini zece ani de căsnicie. Şi mi-ar fi oferit-o de acum o lună, dar sărmana fată a întîrziat pe drum şi apoi a mai ţinut-o şi libertul ascunsă, cîteva zile, să se odihnească, s-o pună la încercare, s-o îmbrace înainte de-a mi-o arăta.

Vorbind îl dusese pe nesimţite pînă la un bisellium [1], pe care se aşezară amîndoi. Femeia îi cu-

[1] Scaun dublu, pe care stăteau personalităţile importante.

prinse mijlocul şi-şi lipi sînii plini de pieptul lui, vrînd astfel, prin aţîţarea cărnii, să-i schimbe gîndurile mînioase. Axius asculta bucuros lămuririle ei asupra sclavei, dar mîngîierile amoroase îl supărau; parcă, răbdîndu-le, ar fi jicnit pe cealaltă.

— Are o privire atît de stranie, zise dînsul încet, desfăcîndu-se din îmbrăţişarea ei stăruitoare.

— Ţi se pare, murmură Chrysilla cu alt glas, puţin vexată că avansurile ei n-au fost luate în seamă. Apoi ce mai atîta vorbă pentru o sclavă. Dacă te supără vederea ei, porunceşte flagelatorului s-o bată bine, ca să te răcoreşti auzindu-i vaietele.

— Nu, nu! făcu Axius aproape îngrozit. Ar fi o nedreptate să fie biciuită fără vină!

— Sau spune-mi că doreşti, şi chiar azi o trimit înapoi la Patavium, să nu te mai enerveze prezenţa ei în casă, adăogă femeia, în picioare, cu o mîndrie rece.

— Nu, nici asta! se apără bărbatul, mai spăimîntat. De ce să te lipseşti tu de o sclavă bună, pentru un capriciu prostesc al meu? Nu, nu vreau! De altfel nu mă simt prea bine şi poate de aceea mă necăjesc toate nimicurile.

Îi veni în gînd că, într-adevăr, poate să fie la mijloc, dacă nu o boală, cel puţin o vrajă. I-ar fi fost însă ruşine să mărturisească temerea de vrăji, nedemnă pentru un om ca el, cu cunoştinţe bogate filozofice. Superstiţiile sînt bune numai pentru cei simpli şi fără învăţătură.

— Şi tocmai ar trebui să plec la Antium, unde pare să se fi întîmplat ceva, căci mă cheamă mama, adăogă, după o mică pauză, cu un oftat de uşurare, ca şi cînd ar fi scăpat dintr-o primejdie.

Minţea. Nu-l chemase nimeni, nicăieri. Gîndul plecării îi răsărise acuma. Fiindcă Chrysillei nu-i putea spune că se simte fermecat de o sclavă, are

să se sfătuiască cu Lollia, care obişnuită să se lupte mereu cu toate soiurile de vrăji, poate va şti o iarbă sau vreun descîntec, să-i vindece boala ciudată ce-i zdruncină sufletul.

Auzindu-l că nu i-e bine, Chrysilla îşi uită îndată orgoliul rănit şi îl imploră să nu plece, să nu se îmbolnăvească mai rău, să trimită pe un libert. Axius se încurcă şi nu cuteză să se uite în ochii ei:

— Bine, bine... Să mai vedem!

5

Înserarea era caldă şi veselă. Axius porni pe Via Suburana, înţesată de o lume gălăgioasă prin care puţinele lectice [1] de-abia îşi puteau face drum. Sub porticuri [2], curtezanele gătite şi fardate ca şi prostituatele cele ieftine, pîndind pe amatori, rîdeau şi făceau semne obscene trecătorilor. O clipă Axius simţi ispita de-a intra la vreo curtezană, să-şi alunge în patul ei chipul obsedant al sclavei. Gîndul însă pieri singur ca o impietate. Mulţimea şi îmbulzeala şi mai ales bucuria de viaţă ce înviora toate feţele îl supărau. Coti brusc pe o stradă lăturalnică, ajunse sub Palatin, apoi se îndreptă spre Circus Maximus [3], o luă iar la dreapta spre Forum Holitorium [4], în

[1] *Lectică* — pat sau scaun, purtat de oameni, întrebuinţat în antichitatea romană ca mijloc de locomoţie.
[2] *Portic* — galerie exterioară, acoperită, mărginită pe cel puţin una dintre laturi cu o colonadă (în formă de arcade) şi care serveşte ca loc de plimbare în jurul unei pieţe, al unei clădiri etc.
[3] Arenă renumită, la Roma, pentru alergări de cai şi care cu cai; era lungă de 640 m, largă de 160 m şi putea cuprinde 250 000 spectatori.
[4] Piaţă din Roma veche, aflată la poalele Capitoliului.

spatele Capitoliului, rătăci pe Cîmpul lui Marte[1] pînă ce se pomeni lîngă Tibru.

Umbla ca un lunatec, chibzuind şi cumpănind, parcă nimic n-ar mai fi existat pe lume afară de gîndurile lui. Încerca să-şi explice motivele tulburării ce i-o pricinuieşte o sclavă ca atîtea altele. Nu găsea nimic. Servilia nu era mai frumoasă ca Chrysilla şi nici baremi interesantă. Numai în ochi avea o licărire ciudată, sau cel puţin lui i se părea. Se dispreţuia că se lasă învins de o slăbiciune şi-şi zicea că, de-ar fi ales o viaţă mai activă, n-ar fi ajuns aici. Îi trecea prin minte, ca o amăgire, rîvna de-a lua pe Servilia, de-a pleca cu ea undeva, să înceapă o viaţă nouă, adevărată. Alungă însă ispita care l-ar fi despărţit de femeia şi copiii lui, făcîndu-l de ocara lumii, înjosindu-l în faţa oamenilor. Socotea apoi că şi-ar putea potoli simţurile culcîndu-se o dată cu sclava tulburătoare. Dar aceasta ar fi însemnat o umilire pentru Chrysilla, nemeritată, pe care ea n-ar ierta-o niciodată. Nu voia să se încovoaie sub jugul unei porniri degradatoare. I se păru ruşinoasă chiar rătăcirea de-acuma, pe străzi, ferindu-se de oameni ca un lepros.

„Trebuie să plec!“ bombăni, parc-ar fi vrut să se scuture de nişte lanţuri.

Ajunse tîrziu acasă. Ducîndu-se la culcare, se întreba unde o fi dormind Servilia? O visă toată noaptea: erau numai ei doi, în toată lumea, uniţi într-o fericire divină.

Se trezi abătut. În inimă îl durea dorinţa de-a vedea pe Servilia, întunecîndu-i orice alte preocupări. Se sili să nu se mai gîndească la ea. Plecă îndată spre bibliotecă, dar, în loc să meargă direct, trecu prin toate încăperile, călăuzit parcă de o putere mai tare decît voinţa lui, sperînd inconştient că baremi va zări-o undeva. Cînd îşi dădu seama, se ruşină, traversă peristilul, uitîndu-se totuşi mereu în dreapta şi în stînga. În bibliotecă întîlni pe Myro şi nu-i vorbi nimic. Luă cartea misterioasă, crezînd că farmecul ei va destrăma vraja sclavei. Mintea lui nu mai primea nici un înţeles. În fiece rînd îi zîmbeau ochii Serviliei, ca o mustrare ostenitoare.

În sfîrşit, pe la a patra oră, chemă pe libertul administrator şi-i spuse că vrea să meargă imediat la Antium. Se duse repede să-şi ia rămas bun de la Chrysilla, voios deodată că va putea vedea totuşi pe Servilia. Chrysilla era singură. Prelungi convorbirea, în speranţa că sclava va apărea. Trebui să plece fără a o întîlni.

În faţa casei aştepta un cisium[1] cu două roţi. Axius se urcă. Vizitiul galic dădu bici catîrilor, care porniră în goană. În dosul marelui circ cotiră pe Via Appia[2], merseră un răstimp printre monumentele funerare. Catîrii galopau arşi din cînd în cînd de şfichiul sclavului. Axius întorcea mereu capul spre oraşul strălucitor în bătaia soarelui, cu palatele, grădinile, arcurile, porticurile îngrămădite pe colinele care se micşorau din ce în ce. Cu cît se depărta, cu atît simţea în inimă mai adînc dorul sfîşietor.

Maică-sa Lollia, îmbătrînită rău, se bucură văzîndu-l. El însă îi povesti îndată toată întîmplarea care i-a răscolit brusc liniştea. Bătrîna se spăimîntă. Era sigură că sclava l-a fermecat. Trimise îndată după baba meşteră în vrăji şi descîntece. În aceeaşi

[1] Locul unde se făceau exerciţii militare în vechea Romă.

[1] Trăsură uşoară cu două roţi; şaretă.
[2] Unul din marile drumuri romane, care lega Roma de Brundusium.

seară, baba făcu, într-un loc dosnic şi prăpăstios, pe malul mării, un altar mic de cărămizi vechi, sacrifică o puică neagră, topi pe jăratec mocnit o inimă de ceară, descîntă o amforă cu buza spartă, în care pusese apă de mare şi cine ştie ce ierburi, apoi, exact la miezul nopţii, dădu lui Axius să soarbă de trei ori din zeama afurisită şi amară ca fierea stătută, bolborosind că tot astfel să se scîrbească inima lui de farmecele negre ale sclavei blestemate.

Axius plănuise să rămînă aici cîteva zile. A doua zi dimineaţă, în ciuda descîntecelor, se simţea ca pe spini. Lollia îl descusu dacă i-a fost mîntuitor leacul babei ? Minţi : da. Se zvîrcoli toată ziua : ce să mai facă ? Noaptea îi aduse o nouă dezlegare. E nevoie de o ruptură lungă. De mult plănuia să facă o călătorie mare în Orient, începînd cu Grecia, continuînd cu Asia Minoră şi sfîrşind cu Egiptul. A amînat-o an de an, mai mult din lene. Acuma călătoria aceasta poate să-l salveze de boala ce ameninţa să-i distrugă toată viaţa.

Cum sosi la Roma, de-abia avu răbdare să se odihnească puţin. Îmbrăcă toga laticlava[1], porunci să-i vie lectica şi merse la consulul Paulus Fabius, un prieten din copilărie de-al tatălui său, care i-a arătat totdeauna bunăvoinţă. Fabius ştia mai de mult că Axius dorea să cunoască Orientul şi chiar îl îndemnase să plece. Aflînd acuma că s-a hotărît îi făcu repede o scrisoare prin care îl recomanda călduros tuturor legaţiilor şi procuratorilor[2] din provinciile răsăritene.

---

[1] Togă împodobită cu o panglică de purpură pe care o purtau patricienii romani.

[2] *Procurator* — magistrat roman, administrator al unei provincii imperiale, însărcinat cu strîngerea dărilor şi repartizarea cheltuielilor.

— Dacă îmi spuneai mai dinainte, adăogă consulul, îţi obţineam o scrisoare de la Tiberius, căci imperiul meu se sfîrşeşte peste cîteva luni. Dar fiindcă te-ai hotărît să pleci îndată, e mai bine să te mulţumeşti cu recomandaţia mea. Altfel te pomeneşti că te răzgîndeşti şi rămîi iar acasă.

Îl bătu pe umăr şi-i ură călătorie bună.

Chrysilla ceru să-l însoţească. Axius refuză categoric. De altminteri, în fundul inimii, îl plictisea şi o învinovăţea că numai din pricina ei trebuie să se ferească de Servilia. Chrysilla stărui, îl imploră, plînse. Atunci intră, nechemată, Servilia. Axius n-o văzuse de trei zile. I se aprinse faţa de o bucurie mare. Ochii lui o mîngîiau. Voia să-i mai audă glasul. Dar Chrysilla gemea şi-şi frîngea mîinile. Aceasta îl înfurie, încît răcni deodată ca un nebun :

— Flagelatorul !... Să vie flagelatorul !

Servilia, speriată, alergă şi aduse pe libertul pedepsitor.

— Douăzeci de vergi pentru Servilia !... Îndată !

Sclava se făcu albă. Chrysilla îşi curmă plînsul şi se aruncă la dînsul strigînd :

— Axius, iart-o !... N-a mai fost biciuită niciodată !

Flagelatorul se uită o clipă la stăpînul care rămase împietrit, cu o încordare sălbatecă pe faţă. Apucă de braţ pe Servilia şi o tîrî afară. Axius îi întovărăşi, parcă ar fi vrut să supravegheze pedeapsa. În urma lui, Chrysilla îl ruga, plîngînd, s-o ierte. El nici n-o auzea.

Într-un colţ al grădinii, sub un copac, flagelatorul smulse tunica Serviliei. Rămasă goală din cap pînă-n picioare, fata îşi uită o clipă spaima şi îşi acoperi sînii cu un braţ, iar cu celălalt pîntecele. Axius, la cîţiva paşi, privea ca ieşit din minţi.

Trupul ei era alb şi fraged şi tremura. Părul lung i se despletise şi-i acoperea spatele ca o mantie de aur, iar sînii mici aveau sfîrcuri trandafirii ca doi stropi de sînge. Libertul îi legă mîinile şi petrecu sfoara peste o creangă, încît corpul sclavei se întinse. Chrysilla plîngea, îşi sfîşia haina, se agăţa de braţul lui Axius s-o ierte. El părea de gheaţă. Cu ochii ieşiţi din orbite, cu respiraţia reţinută, se uita la trupul alb cu şoldurile puţin cambrate, cu pîntecele palpitînd, cu picioarele delicate, în care se concentrase parcă acuma toată lumea de la începutul începuturilor pînă la sfîrşitul sfîrşitului.

Apoi brusc, flagelatorul îşi şuieră nuiaua. Din gura Serviliei ţîşni un ţipăt ascuţit care se înfipse ca un ac lung în inima lui Axius. În aceeaşi clipă ochii ei îngroziţi întîlniră ochii lui. Luminile lor se împreunară. Pe urmă sclava nu mai strigă, parcă n-ar mai fi simţit nici o durere. Doar boabele mari de lacrimi ce-i izvorau neîncetat şi i se revărsau pe obrajii palizi arătau suferinţa cărnii. Şi alături, Chrysilla hohotea de plîns, gemînd într-una :

— Iart-o, Axius, iart-o !

După cîteva lovituri, Axius, deşteptat parcă dintr-o ameţeală, mormăi :

— Destul !

Şi se depărtă grabnic, aproape fugind, spre casă, se ascunse într-o încăpere întunecoasă şi izbucni într-un plîns amar.

■

În aceeaşi seară, întovărăşit numai de Myro şi de doi sclavi, Axius plecă spre Orient. Dacă ar mai fi pregetat, nimica nu i-ar mai fi putut stăvili dragostea pentru Servilia aceasta fermecătoare şi spăimîntătoare.

Pînă la Brundusium nici nu deschise gura. Se îmbarcă pe o triremă[1] pentru Corint. Myro avea să-i fie călăuză. Grecul era fericit că se poate întoarce prin ţara lui şi, de la Roma pînă la Brundusium, alcătui un itinerar de şase luni numai pentru Grecia. Pe corabie, Axius nu-şi mai putu ascunde suferinţa. De altfel Myro, fiind scribul şi secretarul lui, îi cunoştea secretele. I se destăinui. Myro îl îndemnă să ceară un sfat Pythiei[2] de la Delphi[3].

— Sînt mistere pe care nici un filozof nu le poate lămuri, ci numai zeii şi iniţiaţii lor, adăogă Myro ca o scuză că el, atît de încrezător în puterea ştiinţei, îl povăţuieşte totuşi să recurgă la sprijinul credinţelor populare dispreţuite.

Trirema făcu escală la Delphi. Axius coborî fără multă încredere. Trebui să aştepte şapte zile pînă i se primi jertfa. Văzu apoi el însuşi pe bătrîna preoteasă, în hlamidă[4] solemnă, bînd din apa izvorului sacru, rozînd frunze de lauri şi apoi aşezîndu-se pe tripiedul de aur, deasupra deschizăturii din care bolboceau aburii ameţitori. Pythia, în extaz, bîigui crîmpeie de cuvinte fără legătură şi neînţelese. Profeţii, dimprejurul ei, le însemnară cu grije pe tăbliţe de aramă. Şi a doua zi primi povaţa zeului : „Fereşte-te de puterea mîinilor tale !“

[1] Corabie cu trei rînduri de vîsle.

[2] *Pythia* — numele celebrei preotese din Delphi şi totodată simbol pentru toţi cei înzestraţi cu darul profeţiei.

[3] Oraş în Grecia antică, la poalele muntelui Parnas, renumit pentru templul şi oracolul zeului Apolo, care prevestea viitorul prin gura unor preotese (pitenese)

[4] Mantie făcută dintr-o bucată dreptunghiulară de stofă albă sau roşie, prinsă cu agrafă pe umăr, purtată de preoţii greci şi romani în călătorii, la festivităţi etc.

Axius nu se dumeri din răspunsul Pythiei, dar inima lui se linişti. Cutreieră toată Boeotia [1], trecu în Atica [2] şi stătu trei luni în Atena.

Cînd Myro îl văzu iar mai abătut, îi propuse să meargă la Oropos [3], la templul lui Amphiaraos [4]. Axius se duse, ajună o zi şi sacrifică un taur, dormi o noapte pe pielea animalului jertfit, într-o odaie de lîngă altarul zeului, şi în somn îi apăru într-adevăr Amphiaraos zicîndu-i numai atît : „Eros [5] e zeul zeilor".

Oracolul, în loc să-l mulcomească, mai rău îl tulbură. I se păru o chemare misterioasă şi o dezaprobare a despărţirii de Servilia. Myro îl rugă atunci să mai încerce tămăduirea în cel mai vestit şi mai vechi templu unde s-au făcut secole de-a rîndul nenumărate minuni, în Asklepieion [6] din Epidauros [7]. Docil, Axius îl ascultă. Împrejurimile templului erau pline de bolnavi sosiţi din toată lumea. Pînă să-i vie rîndul, i se urî şi renunţă la leacurile zeului. Îşi zise că, pentru dînsul, singurul leac e uitarea, iar uitarea cere depărtare.

Pe la sfîrşitul lui octomvrie, ajunse în Alexandria [8]. Plănuise să petreacă aici mai multă vreme. În primele zile îi plăcu oraşul tumultuos ca o a doua Romă. Dar se sătură repede. Încrucişarea

[1] Provincie din Grecia peninsulară.
[2] Regiune din Grecia veche, ocupînd toată peninsula.
[3] Oraş în Boeotia.
[4] Profet celebru, unul dintre Argonauţi.
[5] *Eros (Cupidon)* — în mitologia greco-romană zeul dragostei senzuale.
[6] Templu închinat lui Esculap (Asklepios), zeul medicinei la greci.
[7] Oraş din Argolida, unde era celebrat Esculap.
[8] Oraş în Egipt, port la Marea Mediterană, întemeiat de Alexandru Macedon în anul 332 î.e.n., ocupat de romani în anul 30 î.e.n.

pestriţă a Europei, Africei şi Asiei, cu vălmăşagul de zei şi de neamuri, furnicarul de curtezane luxoase şi perverse care înlocuiau miilor de călători grăbiţi, soţiile, mamele şi surorile, îi reaminteau necontenit iubirea ce căuta, dacă nu s-o stîrpească, măcar s-o adoarmă în tainiţele sufletului său.

Peste zece zile porni pe Nil în sus, poposi la Heliopolis [1] şi apoi se opri mai îndelung în Memphis [2]. Recomandaţia consulară îi deschidea toate porţile şi toate bunăvoinţele. Ordine grăbite îl precedau, ca să poată vedea şi cerceta orice ar dori. Se duse la mormintele faraonilor, îşi zgîrie numele pe un bloc din piramida lui Keops [3] şi pe creştetul Sfinxului [4]. Mai acasă se simţi în oraşul vechi, printre ruinele pe care le înmulţise şi le răvăşise cutremurul de pămînt de acum vreo şase ani. Parcă nici nu-i venea să mai plece. Din primul moment avu impresia că a mai umblat cîndva pe aici. Simţămîntul acesta era şi mai ciudat pentru că se împerechea cu un dor mai mistuitor după Servilia. Printre uriaşele coloane rupte şi prăvălite îi apărea mereu, ca o fîlfîire eterică, privirea ei ademenitoare şi mustrătoare. Îl chinuiau remuşcări : de ce a pus s-o biciuiască ? Loviturile parcă îi şfichiuiau inima. Auzea uneori şuieratul nuielei şi zgomotul cărnos cînd atingea trupul fecioarei. Se răzima istovit de cîte un zid străvechi. Fluturări tainice umpleau

[1] Oraş din Egipt, azi Balbek.
[2] Capitala Egiptului mijlociu în antichitate.
[3] Rege egiptean din dinastia a IV-a (cca 2 700 î.e.n.) ; a construit cea mai importantă piramidă lîngă Giseh.
[4] *Sfinx* — monstru fabulos din mitologia antică (greacă şi egipteană), cu corp de leu şi cap de om, monument considerat printre cele şapte minuni ale lumii antice.

aerul în care nisipul fin, vîltorit de vînturi, plutea ca nişte nouraşi albi.

Pe Myro îl exaspera şederea printre ruine, care se prelungea mereu. De cîteva ori Axius, cuprins de o pornire năvalnică, se pregăti să plece acasă, la Roma, declarînd făţiş libertului că nu mai poate trăi fără Servilia, că altfel ar trebui să se sinucidă.

După o lună se îmbarcă pe o corabie egipteană şi porni spre sud. Impresia că cunoaşte locurile continua. Nu voia să se oprească decît la Theba [1]. Totuşi la Abydos [2], împotriva sfatului corăbierilor cunoscători ai ţinutului, zăbovi zece zile, simţindu-se foarte bine, visînd mereu pe Servilia, o dată chiar sub înfăţişarea unei prinţese egiptene.

În Theba puterea farmecului slăbi. Nici aleia sfinxilor nu-l interesă. Trecu repede dincolo de rîu, la cele două statui uriaşe ale lui Memnon [3], voind să audă negreşit glasul oracolului care cînta dintr-un colos de cînd a umblat şi pe-aici cutremurul cel mare. Îşi ridică un cort în apropiere. Cîteva sute de oameni de toate neamurile aşteptau ca şi dînsul. De-abia a treia zi, dis-de-dimineaţă, colosul de granit începu să cînte aievea. Întîi nişte tonuri stridente, ca un fluier răguşit. Apoi o pauză pînă la răsăritul soarelui. Apoi, îmbinîndu-se cu adierea

[1] Oraş din vechiul Egipt, capitală a nouă dinastii de regi. Pe ruinele sale se află azi Karnak şi Luxor, localităţi bogate în monumente (Sfinxul, Palatul, Colosul lui Memnon).

[2] Oraş în Egiptul mijlociu, la nord-vest de Theba, pe locul actualului Balianah.

[3] Personaj legendar, fiul lui Tithonos, regele Etiopiei. A participat la războiul troian, luptînd de partea lui Priam, regele Troiei, şi a fost ucis de Achile. I s-a ridicat la Theba o statuie uriaşă, socotită oracol şi celebră prin sunetele pe care le producea, în realitate sub acţiunea razelor solare, nu cum credeau grecii.

zefirului, porni un cîntec nou, cu modulări stranii, ca o plîngere de om bătut. În sfîrşit, după o tăcere mai scurtă, urmă a treia strofă cu glas de femeie. Axius se cutremură: era chiar glasul Serviliei. Ghemuit pe soclul statuei, lîngă piciorul uriaş, stătu toată ziua să mai audă oracolul. Colosul rămase mut.

Călătoria continuă pe Nil pînă la Elephantine [1], unde Myro văzu fîntîna miraculoasă care înregistrează urcarea apelor binefăcătoare, apoi la insula Philae [2] cu vestitul templu al Isidei [3]. Pe Axius nu-l mai interesa nimic. Cîntecul uriaşului de granit îi răsuna mereu în suflet ca o chemare poruncitoare. De-abia aştepta să plece mai degrabă acasă.

În Alexandria se mai linişti puţin. Se ruşină să se întoarcă la Roma, după o lipsă de un an, fără a fi văzut baremi pămîntul Asiei. Imperiul lui Fabius se terminase şi deci recomandaţia lui nu-i mai folosea, ba mai curînd i-ar fi stricat, fiindcă între Fabius şi unul din noii consuli, Marcus Servilius, era o duşmănie veche, cunoscută de toată lumea. Se hotărî să cerceteze doar Palestina, unde avea pe procuratorul Pontius Pilatus.

Trecu pe mare la Caesarea [4] şi de-acolo porni îndată spre Ierusalim, pe drum lung şi obositor, mai ales cît ţine deşertul Saron [5]. Văzu de departe turnul Antonia, reşedinţa procuratorului imperial, dominator şi greoi, ca un pumn de gladiator [6].

[1] Localitate în Egipt, situată pe un ostrov al Nilului.

[2] Insule mici situate pe Nil, în Egiptul de sus.

[3] *Isis* — divinitate egipteană.

[4] Localitate în vechea Iudee.

[5] Deşert în Palestina, de-a lungul Mediteranei, între Caesarea şi Jappe (vechiul nume al oraşului Jaffa de azi).

[6] În Roma antică, bărbat care se luptă în arenă cu un alt luptător sau cu fiare sălbatice.

Pontius Pilatus îl primi cu mare bucurie. Era de vreo patruzeci şi cinci de ani, cu figura aspră, cu părul puţin nins. Îl duse degrabă la soţia sa Claudia Procula, mai tînără ca el cu aproape douăzeci de ani, foarte blîndă şi cu ochii visători ca o profantidă [1].

Procuratorul îi vorbi despre Nonius, cu care a fost odinioară camarad de arme. Îi povesti cum a scăpat el atunci de la moarte, printr-o minune. Apoi începu să se plîngă de greutăţile guvernării. Se simţea aici ca un exilat şi n-avea dorinţă mai fierbinte decît să fie strămutat în altă provincie. Ura şi dispreţuia poporul iudeilor. Îl indignau superstiţiile lor şi veşnicile certuri cu care-l plictiseau.

— Sînt turbulenţi şi pîrîtori! De două ori s-au plîns contra mea Cezarului [2], zise Pilatus scrîşnind din dinţi.

Axius aprobă din cap. Despre o plîngere ştia şi dînsul, cînd Scribonianus i-a oferit lui locul de procurator. Dacă ar bănui Pontius!

În sfîrşit, procuratorul, ca să-i dovedească cît sînt de nebuni oamenii aceştia, îi spuse că, nu mai departe decît cu două săptămîni în urmă, au venit la dînsul, cerîndu-i zgomotos să condamne pe un anume Iehoşua [3], pentru un sacrilegiu împotriva zeului lor invizibil. Cererea i s-a părut nedreaptă; totuşi, ca să scape de gura lor, şi mai ales ca să nu-l pîrască iar la Roma că ar favoriza pe un duşman al împăratului, deşi asemenea duşman e mai mult o ruşine decît o primejdie, le-a făcut pe plac şi a răstignit pe Iehoşua. Iată însă că prietenii celui răstignit au răspîndit zvonul că Iehoşua s-ar fi sculat din mormînt şi s-ar fi înălţat în cer, alături de zei. Cei ce i-au cerut moartea s-au înfricoşat să nu prindă zvonul în popor şi acuma umblă să condamne şi pe prietenii mortului.

— Mai interesant e totuşi că şi Claudia crede basmul cu învierea din morţi! sfîrşi Pilatus cu un rîs din toată inima.

— Da, cred, murmură Claudia Procula, uitîndu-se cu încredere la Axius. L-am văzut. Avea în ochi atîta bunătate cum nu s-a mai pomenit în lume. Era zeul bunătăţii coborît pe pămînt.

Axius se înfioră şi răspunse:

— Toate minunile sînt posibile.

Le mărturisi durerea lui cu Servilia. Claudia, înţelegătoare şi blîndă, îl sfătui să nu mai şovăie, ci să asculte porunca zeilor care i s-a încuibat în inimă. Pontius Pilatus însă zise aspru, dispreţuitor:

— Ar fi ruşinos pentru un cavaler roman să-şi izgonească soţia de neam din pricina unei sclave ticăloase! Servilia trebuie ucisă fără întîrziere şi atunci se va sfîrşi vraja ei demonică asupra ta!

7

Cu cît se apropia de Italia, cu atît calea i se părea mai lungă. Cele cîteva zile, de la Brundusium la Roma, fură o eternitate. Glasul colosului de granit îi cînta iar în inimă ca o poruncă supremă.

Sosi pe neaşteptate. Nomenclatorul se minună văzîndu-l, parcă nu l-ar fi recunoscut. De altfel, Axius slăbise; pielea i se întinsese pe obraji şi se bronzase, iar în ochii măriţi avea o lucire misterioasă ca o revelaţie.

---
[1] Neştiutoare, nevinovată.
[2] *Cezar* — titlu dat împăraţilor romani.
[3] Numele ebraic dat lui Iisus Hristos.

Sclavii casei năpădiră în atrium, înconjurînd cu o bucurie zgomotoasă pe stăpînul reîntors dintr-o călătorie atît de lungă. Gălăgia neobişnuită chemă îndată pe Chrysilla. Îl zări din peristil în mijlocul sclavilor. Se repezi la dînsul cu o izbucnire de lacrimi, îl îmbrăţişă vijelios, pipăindu-l cu mîinile, parcă n-ar fi crezut că este el aievea. Sclavii dispărură. Rămaseră singuri.

— Axius, iubitul meu, bine ai venit! Şi nici nu m-ai vestit ca să te aştept, îngîna Chyrsilla, sărutîndu-i cînd obrajii, cînd mîinile, plîngînd şi rîzînd deodată.

Axius stătea nemişcat, căutînd doar din ochi pe cineva, cum căutase mereu de cînd trecuse pragul vestibulului, printre mulţimea sclavilor, ca şi acuma în singurătatea peristilului, împodobit cu coloane de porfir şi statui albe de marmoră. Apoi, cuprins de o îngrijorare, întrebă cu glas stins:

— Unde e Servilia?

Chrysilla, copleşită de bucurie, auzi întrebarea numai ca prin vis şi totuşi o simţi în inimă ca o împunsătură de pumnal. Îşi curmă brusc efuziunile de iubire şi ridică ochii în ochii lui. Văzînd privirea ceea stranie, Chrysilla se retrase instinctiv. Plin încă de pulberea drumului, cu faţa murdară şi barba nerasă de trei zile, Axius părea un barbar cu sufletul stăpînit de o taină cumplită pe care o trădează ochii aprinşi într-o lumină sălbatecă şi totuşi cuminte. Din privirea lui apoi înţelese deodată tot. Ca o rază de fulger, privirea aceasta evocă în sufletul ei crîmpeie din trecut, care acuma dobîndeau o înfăţişare nouă: ura lui nemotivată pe Servilia, biciuirea sclavei, călătoria însăşi. În urechi îi răsuna mai clar întrebarea lui Axius, parcă i-ar fi repetat-o, şi într-însa simţi o primejdie care-i pune în cumpănă toată soarta. Îngrijorarea lui o făcu să ghicească răspunsul ce se cuvine să i-l dea.

— Servilia? murmură ea cu un dispreţ tăios ca o lovitură de sabie.

Ridică mîndră capul, îl măsură de sus pînă jos, strîngînd puţin pleoapele şi zîmbind cu silă. Era într-o tunică culoarea şofranului, care-i mlădia corpul şi o înălţa. Adăogă din vîrful buzelor:

— Hm!

Apoi întoarse spatele şi se îndreptă spre uşa de stejar a încăperilor ei. În deschizătura neagră se mai profilă o clipă silueta ei galbenă, ca o ameninţare.

Axius rămase pe loc, cu aceeaşi întrebare în ochi:

— Unde e Servilia?

Simţindu-se singur, îngrijorarea lui se schimbă în groază. De ce n-a apărut Servilia? Poate că nici nu mai e aici? Pentru ce n-a răspuns Chrysilla? De-abia acum îşi aduse aminte că Chrysilla a spus ceva. Glasul ei acuma îl spăimîntă. O văzu iar întorcîndu-i spatele, hotărîtă parcă. În aceeaşi clipă o durere violentă îl zgudui, ca şi cînd i s-ar fi implîntat un pumnal în piept.

Alergă desperat pe urmele Chrysillei. În cubiculum[1], la picioarele patului dublu, Servilia se zvîrcolea, cu faţa în sus, horcăind greu. La cîţiva paşi alături, Chrysilla o privea rece, mulţumită, cu pumnii strînşi. Auzind paşii lui Axius, întoarse ochii spre el şi-i zise sfidător:

— Iată pe Servilia!

Axius se aruncă urlînd de durere asupra sclavei, în pieptul căreia rămăsese înfipt pumnalul mic de argint cu mînerul de fildeş sculptat.

---

[1] În casele romane, dormitor, odaie de dormit.

— Nu muri, Servilia, nu muri! strigă Axius, luîndu-i capul în mîini şi privind acuma de-aproape lumina ochilor care de un an de zile a trăit în sufletul lui cu speranţa eternităţii.

Pe faţa Serviliei apăru o undă de bucurie, iar în ochii verzi, întîlnind ochii lui Axius, se aprinse o flacără vie de fericire nemărginită. Axius însă repetă în neştire, parcă prin cuvîntul lui ar fi crezut că-i poate păstra viaţa:

— Nu muri...

Atunci atinse mînerul pumnalului. Se sperie şi-l smulse din rană, sigur că aşa are s-o salveze. Pe tunica verde a Serviliei se ivi o pată roşie de sînge, care se înnegri repede. În ochii sticloşi mai dăinui o clipă fîlfîirea de fericire, apoi se stinse.

Axius o chemă pe nume, din ce în ce mai deznădăjduit, pînă ce se prăbuşi cu fruntea pe pieptul ei, într-un hohot de plîns.

Peste un răstimp auzi glasul Chrysillei care-l făcu să sară deodată în picioare. Parcă numai acuma şi-ar fi dat seama că ea a ucis-o, avu o mişcare de furie. În mîna stîngă strîngea mînerul pumnalului însîngerat. Femeia îl înfruntă cu o linişte care îi zdrobi chiar rădăcina mîniei. De altfel un gînd îi spunea stăruitor că de acuma ar fi de prisos orice.

Ieşi năucit. Picioarele îl duceau singure. Cînd se pomeni în tepidarium[1], unde cîţiva sclavi se întreceau să-i pregătească baia, îşi aduse aminte:

— Adevărat... trebuie să mă spăl... Sînt murdar de drum şi de oboseală...

Un sclav cu trupul arămiu se apropie plecat să-i dezlege încălţămintea. Axius se dădu înapoi mirat. Zîmbi trist şi făcu semn slujitorului să plece, că nu mai are nevoie de ei. În baia de marmoră trandafirie apa caldă se mai clătina uşor ca o oglindă de argint-viu. Axius se uita curios, parc-ar fi văzut pentru întîia oară nu numai odaia, dar chiar lumea. Simţi în stînga mînerul de fildeş şi-i dădu drumul ca şi cînd atingerea l-ar fi îngrozit. Pumnalul căzu zîngănind pe pardoseala lucioasă, săltă de cîteva ori ca un şarpe lovit, şi pe urmă alunecă în baie, la fund. O bolbocire tulbură oglinda apei şi se pierdu în rotocoale tot mai line. Axius avu o tresărire scurtă, apoi uită tot.

În mintea lui gîndurile se zbăteau neputincioase, nimicindu-se unele pe altele într-un vălmăşag haotic. În suflet însă i se desluşea un simţămînt dureros de zădărnicie.

Se răsuci din umeri, parcă s-ar fi smuls dintr-o încleştare, se cutremură şi începu să se dezbrace în mare grabă. Coborî cele cinci trepte. Apa caldă şi parfumată îi mîngîia picioarele ca îmbrăţişarea unei femei iubite. Cînd îşi scufundă tot corpul, se simţi atît de bine, parcă nimic nu s-ar fi întîmplat.

Bîjbîind cu mîinile pe fundul bazinului, dădu peste pumnalul care pîndea acolo. Îl scoase deasupra apei şi-l privi un răstimp cu mirare, întrebîndu-se ce caută pumnalul aici? Tăişul era spălat, cu stropi lucitori ca nişte diamante. Apoi, ca şi cînd şi-ar fi adus aminte deodată, îşi deschise vinele, foarte liniştit, cu vîrful de argint, întîi la braţul stîng cu mîna dreaptă, apoi la braţul drept cu mîna stîngă, şi aşeză pumnalul pe marginea bazinului. Întinse picioarele, îşi rezimă spinarea pe treptele de marmoră aşa încît capul să i se odihnească pe cea de sus. Simţea cum i se scurgea sîngele şi-şi zicea că apa trebuie să se roşească, dar nu se uita de loc la oglinda ei, ci numai în sus, fără a vedea nimic.

[1] Încăpere din băile romane, prevăzută cu apă călduţă.

Mai tîrziu auzi un zgomot ciudat, apătos şi se gîndi că pumnalul iar a lunecat în apă, parcă ar fi viu şi l-ar ispiti mereu.

Apoi gîndurile i se înşirară ca într-un cerc în care nu mai putea pătrunde nimic afară de Servilia. Remuşcări şi păreri de rău încadrau toate crîmpeiele de amintiri, şoptindu-i că a scăpat din mîini un noroc ce nu se mai întoarce niciodată.

O oboseală mare îi îngreuia tot corpul. Pleoapele îi apăsau bulbii ochilor ca nişte capace de plumb. Gîndurile i se încurcau iar, din ce în ce mai palide. O lumină gălbuie îi stăruia în ochi tot mai slabă, mai tulbure. Simţea cum i se subţia conştiinţa mereu pînă ce se pierdu în uşurarea întunerecului deplin...

1925

YVONNE

1

Gaston Duhem deschise ochii asupra lumii în Rue des Rapporteurs, în farmacia *L'Etoile Bleu*[1], cea mai mică şi mai cinstită din vechiul oraş Arras[2]. De şaptezeci de ani dăinuia farmacia în aceeaşi casă cu uşă şi fereastră spre stradă, cu coperişul greoi de ţigle, cu poarta monumentală de stejar, care mărginea vederea în curtea largă unde se afla gospodăria spiţerului Duhem, grădina de zarzavaturi şi medicinală, acareturile bogate. Şi copilul crescu printre borcanele cu alifii suverane pe care Duhem, în colaborare frăţească cu doctorul Flavigny, le prepara întru vindecarea, mai mult sau mai puţin promptă, a diverselor boli ce bîntuiau pe pacienţii credincioşi.

Duhem era mare admirator al ştiinţelor în general, citea uneori şi stătea mereu de vorbă cu clienţii şi vecinii care-l socoteau om superior. Naşterea lui Gaston, în al treisprezecelea an de căsnicie, îl îndemnă să studieze în mare grabă şi problema educaţiei, fiind hotărît să-şi crească odorul aşa încît să-l invidieze toată lumea. Chiar atunci apăruse

[1] Steaua albastră (fr.).
[2] Oraş în nordul Franţei (Departamentul Pas de Calais).

Emile[1]. Spiţerul dibui cartea, o citi şi se umplu de entuziasm, declarînd doctorului Flavigny, care n-o cunoştea, că Rousseau e un savant incomparabil. Scandalul ce se iscă în jurul operei îl făcu să şovăie puţin. Totuşi în public se lăuda că, în ciuda tuturor prejudecăţilor, Gaston, atunci de vreo trei ani, va fi educat după preceptele înţeleptului Rousseau. Între timp citi cartea şi doctorul. Începură controverse violente. Enciclopedist[2] înflăcărat, Flavigny acuza pe Duhem de inconsecvenţă, spunînd în gura mare, în farmacie, că un adevărat spirit ştiinţific nu se poate împăca cu ideile simpliste din *Emile*. Spiţerul, altfel şi el enciclopedist dîrz, riposta că doctorul n-a înţeles nimic din cartea proscrisă şi-i demonstra că deosebirea dintre el şi Rousseau e numai aparentă. Discuţiile continuară luni de zile, aruncînd chiar o umbră de răceală peste prietenia lor veche, închegată din înclinări şi interese comune.

Duhem se înverşuna numai pentru a-şi spori autoritatea. A fi pentru *Emile*, cînd toată lumea e contra, i se părea o atitudine de efect. În realitate, Gaston creştea sub oblăduirea doamnei Duhem, femeie evlavioasă şi fără învăţătură. De altfel, acasă şi Duhem era bun catolic şi, în fiece duminecă după-amiazi, citea cu glas tare *Biblia*, spre bucuria soţiei sale. Dădu pe Gaston la şcoala cea mai bună, ţinută de călugării benedictini[3]. Mai tîrziu, cînd

[1] *Emil sau despre educaţie* — roman pedagogic al scriitorului iluminist francez J.-J. Rousseau (1712—1778).

[2] *Enciclopediştii* — grup de filozofi, savanţi şi scriitori francezi din secolul al XVIII-lea, ideologi ai burgheziei în ascensiune, uniţi în jurul editării *Enciclopediei ştiinţelor, artelor şi meşteşugurilor* (1751—1780), în fruntea căruia se aflau Diderot şi D'Allembert.

[3] Călugări romano-catolici, care urmează regulile lui Benedict, întemeietorul vieţii călugăreşti în biserica apuseană.

un profesor îi spuse că băiatul e plin de speranţe, Duhem se înţelese cu nevastă-sa să-l facă preot. Planul lor fu zdruncinat din temelii de-abia peste cîţiva ani, în urma unei pedepse grele ce o primea Gaston pentru că a scris pe tablă, cu litere mari: *„Ecrasez l'infâme !“*[1] cu intenţia vădită de a insulta pe profesorii clerici. Spiţerul se zăpăci, consultă pe nevastă-sa. Îi era frică să nu fie eliminat copilul din şcoală. Avu o explicaţie gravă, între patru ochi, cu Gaston, care împlinea cincisprezece ani. Băiatul îi făcu mărturisiri complecte. Mai mulţi prieteni şi colegi, avînd aceleaşi convingeri, au hotărît să-şi manifeste indignarea împotriva profesorilor care încearcă prin naivităţi popeşti să le ascundă sau să le ponegrească adevărurile ştiinţei. Fiindcă deviza lor este sentinţa domnului de Voltaire, cu ea au vrut să protesteze. Au tras la sorţi: Rigouard, Vilenneuve-Esclapon, Robespierre[2], Taillefer... Soarta l-a desemnat pe el. S-a executat cu bucurie.

— Şi nu ţi-e teamă că te va bate Dumnezeu ? se cruci Duhem.

— Cum să mă bată cineva care nu există ? răspunse Gaston cu o seninătate glacială.

Spiţerul rămase perplex. Apoi îl descusu de aproape şi descoperi că Gaston îi citise în ascuns toate cărţile, cu predilecţie pe cele mai periculoase, şi că, în sfîrşit, era un ateu îngrozitor, cam aşa cum se fălea Duhem în lume, dar cum el n-ar fi îndrăznit niciodată să fie aievea, ca să nu-l trăsnească Dumnezeu din senin. Bătrînul se simţi vinovat,

[1] „Striviţi infamul !“ (fr.); lozincă anticlericală, proclamată de Voltaire, aluzie la biserica romano-catolică.

[2] *Maximilien Robespierre* (1758—1794) — conducător al revoluţiei burgheze din Franţa, şeful grupării iacobinilor; după contrarevoluţia thermidoriană (iulie 1794) a fost executat.

totuşi îl dojeni aspru, îl ameninţă. Trebuia să-l smulgă dintre prietenii vițioşi. Se plînse profesorilor, le ceru poveţe şi mută pe Gaston în altă şcoală.

Gaston cîştigă prieteni noi, păstrîndu-i însă pe cei vechi. Îl iubeau toţi pentru firea lui deschisă şi-l respectau pentru că era mai inteligent ca toţi. Mai legat se simţea însă de fraţii Robespierre, cu care a copilărit împreună, fiind aproape vecini. Cînd a fost Maximilien bolnav de vărsat, de era să moară, Gaston nu s-a mişcat de lîngă căpătîiul lui. Aveau proiecte de viitor comune: toţi trei se vor face avocaţi şi vor lupta pentru libertate şi umanitate. Prietenia lor avea să fie pecetluită apoi prin căsătoria lui Gaston cu Charlotte, sora celor doi colegi.

Sosind vremea alegerii carierei, planurile tinerilor se încurcară. Duhem, fiindcă trebuise să renunţe la gîndul de a-l convinge pe Gaston să îmbrăţişeze taina preoţiei, dorea să-l lase baremi urmaş în farmacia părintească. Doctorul Flavigny se amestecă: De ce n-ar studia tînărul medicina, în definitiv o ştiinţă mai nobilă? Iar se născură discuţii între bunii prieteni. Duhem apăra, cu energie, nobleţea artei farmaceutice. Flavigny îşi dezvălui intenţiile: voia să dea lui Gaston de soţie pe fiica sa, Antoinette, împreună cu pacienţii lui siguri şi credincioşi. Spiţerul se îmblînzi, dar mai şovăi. Cum rămîne farmacia? Doctorul surîse şiret: farmacia o va păstra, luîndu-şi un ajutor ieftin şi harnic. Duhem capitulă bucuros, Gaston, medic şi farmacist, era o culme. Apoi Flavigny are avere şi toată va reveni Antoinettei, adică lui Gaston. Perspective mai strălucite pentru viitorul băiatului nici nu se pot închipui. E certat cu religia, iubeşte ştiinţa — tocmai bine!

Tînărul încercă să-l înduplece, zugrăvindu-i idealul lui de-a deveni emancipatorul celor ce tînjesc în întunerecul robiei. Găsi urechi surde. Se supuse dorinţei părinteşti. Plecă la Paris, îndrăgi medicina. Maximilien era acolo mai demult. Studia într-adevăr dreptul, dar avea ambiţii literare şi chiar obţinuse cîteva premii mediocre. Se întîlneau rar. Gaston rămase franc şi bonom; Maximilien devenea din zi în zi mai grav, mai mohorît. Îşi închidea în inimă invidiile şi visurile. În ochii lui reci apăreau uneori străfulgerări ciudate. Întîlnindu-l o dată, în Cartierul Latin[1], şi prinzîndu-i o asemenea privire, Gaston îi zise glumind:

— Eşti un fanatic, Maximilien!

— Dar tu? replică Robespierre cu un zîmbet.

— Eu sînt raţional! murmură Gaston.

2

Precum la moartea lui Voltaire purtase cu pietate doliul, tot astfel îi păstrase şi lozinca: *„Ecrasez l'infâme!"* În ea îşi înfăşură chiar diploma de doctor cu care se întoarse acasă după studii strălucite.

Duhem dădu o masă mare în onoarea tînărului doctor. Printre invitaţi, cei dintîi fură Flavigny cu fiica sa Antoinette. La sfîrşitul banchetului se făcu o surpriză aranjată de bătrîni în toate amănuntele: logodna lui Gaston cu drăgălaşa Antoinette. Elocinţa comesenilor se revărsă în numeroase discursuri de felicitare, stropite cu vinuri numai din anul naşterii logodnicului. Un orator indiscret şi neiniţiat îşi îngădui o aluzie la vîrsta Antoinettei, cerînd să guste din vinul anului ei, care trebuie să fie mai nou şi

[1] Cartier în Paris, unde se află Universitatea Sorbona.

mai dulce. I se astupă gura cu glume, dar Flavigny şopti spiţerului să-l şteargă din lista invitaţilor la nuntă.

Antoinette era într-adevăr cu cinci ani mai mare ca Gaston. Rămasă orfană de mamă la zece ani, Flavigny o crescuse la călugăriţele ursuline[1] în mijlocul cărora Antoinette s-a umplut de credinţă în Dumnezeu şi de respect adînc pentru manierele nobleţei. Înaltă, slabă, cu figura uscăţivă şi lunguiaţă, cu nasul subţire şi ochii severi, avea înfăţişarea unei abatise[2] înăcrite. În copilărie, Gaston a dispreţuit-o din pricina bigotismului ei încăpăţînat. Mai tîrziu, cînd venea în vacanţe de la Paris, s-au ciocnit deseori, totdeauna pe chestii religioase. Gaston n-o ura, nici n-o iubea. Iubiri sentimentale avusese el la Paris, mai mult sau mai puţin durabile, cu fete care vorbeau numai despre inimă. Pentru căsnicie iubirea nu o credea indispensabilă. O potrivire sufletească, bazată pe o comunitate de idei, i se părea mai raţională. Pe Antoinette o lua numai ca să nu amărască pe tatăl său. De-abia după ce se hotărîse să se însoare cu ea, îşi stabili ca scop convertirea Antoinettei la cultul raţiunii.

Tinerii căsătoriţi îşi începură viaţa comună în casa spiţerului. Antoinette se înţelegea de minune cu mama lui Gaston şi amîndouă nu se înţelegeau de loc cu el. Încercară să-l convingă să meargă şi el la biserică dumineca; Gaston refuză surîzînd. Doamna Duhem nu stărui, fiindcă nici Duhem nu era mai bun. Antoinette se înverşună. De altfel ea îşi pusese în gînd, din ziua cînd s-a hotărît căsnicia, să împace pe Gaston cu bunul Dumnezeu. Pentru a ajunge la acest rezultat pios, renunţă, cel puţin deocamdată, chiar la ambiţiile ei de nobleţe. Cînd trebui să-şi dea seama că toate sforţările directe se frîng de cerbicia lui, îi făcu imputări că-şi pierde vremea cu studii nefolositoare în loc să caute a-şi cîştiga o clientelă serioasă. Se plînse şi lui Duhem, care, în privinţa aceasta, îi luă partea. În cele din urmă ţinură un consiliu de familie spre a dezbate şi remedia toate greutăţile noilor căsătoriţi. Sfatul fu udat de lacrimile Antoinettei şi ale doamnei Duhem, în faţa cărora toţi trei bărbaţii se dovediră nişte păgîni primejdioşi. Avură însă o satisfacţie cînd cei doi socri convinseră pe Gaston că trebuie să practice medicina efectiv, hotărînd mutarea tinerilor în casa din Place des Espagnols, unde Flavigny îl va introduce printre pacienţii săi statornici.

Nici în casa socrului său, Gaston nu se dădu pe brazdă. Ce-i drept, tînărul spori grabnic clientela doctorului Flavigny, dar în aceeaşi proporţie îi micşoră veniturile, refuzînd sistematic onorariul de la pacienţii care nu i se păreau în stare să plătească. În cîteva luni merse atît de departe că, în loc să prefere pe bolnavii nobili şi bogaţi, floarea pacienţilor, cum zicea Flavigny, umbla să vindece pe calicii din cartierele mărginaşe. Ba, într-o bună zi, Flavigny află cu groază că Gaston ducea şi medicamente unor nenorociţi care n-aveau bani să le cumpere. Atunci alergă la Duhem şi-i spuse tot. Spiţerul se spăimîntă, încît trebui să-l liniştească doctorul, zicînd:

— Excelent băiat, dar cu desăvîrşire lipsit de simţ practic!

Căzură de acord că ar fi cazul să-i facă nişte mustrări blînde. Nici unul nu îndrăznea să se însărcineze a i le comunica, atît de serios li se părea

[1] Ordin călugăresc feminin în biserica romano-catolică, întemeiat la 1534.

[2] *Abatisă (abatesă)* — stareţa unei mînăstiri catolice.

Gaston, a cărui ştiinţă îi uimise de multe ori. Se gîndiră o clipă să recurgă la doamna Duhem care, ca mamă, i-ar putea vorbi chiar despre un lucru atît de grav. În sfîrşit, făcură apel la Antoinette să-i atragă atenţia, foarte fin, bineînţeles, că sistemul lui îi va ruina în curînd pe toţi, şi că medicul adevărat, tocmai spre a servi mai bine interesele bolnavilor, trebuie să-şi îngrijească în primul rînd propriile interese.

Era de-abia a şaptea lună de căsnicie şi Antoinette se simţea profund dezamăgită. Încă nu-şi pierduse toate speranţele, dar îşi zicea în taină că va trebui să renunţe la multe. O gravă lipsă de deferenţă faţă de tot ce avea ea mai scump : nobleţe, rege, Dumnezeu... Deşi îi sîngera inima, nu scăpa nici un prilej fără a-i învedera manifestările graţiei divine în lucrurile cele mai neînsemnate. Răspunsul lui însă era invariabil acelaşi : „n-avem nevoie de graţia divină cîtă vreme ştiinţa oferă explicaţii mai plauzibile". Şi urmau lămuririle ştiinţifice, uneori atît de clare că aproape s-o ispitească şi pe ea, dacă n-ar fi avut în suflet rezistenţa solidă a credinţei.

Gaston o ascultă şi acuma cu surîsul care o exaspera, fiindcă într-însul era şi ironie, şi încredere, şi chiar o amabilitate deosebită de cea practicată în societatea nobilimei. Cînd isprăvi Antoinette, el vorbi cu glas blajin şi totuşi hotărît :

— Draga mea, dumneata eşti soră cu Iisus şi fiică credincioasă a bisericii catolice, şi cauţi să răstălmăceşti preceptele lor elementare ; eu rămîn păgîn, dar ţin să-mi împlinesc obligaţiile umanitare faţă de fraţii de azi ai lui Hristos !

Antoinette avu o clipă de ezitare. I se păru că în răspunsul lui ar fi o licărire de dreptate. Îşi reveni repede. Urmă o discuţie, întîi calmă şi împestriţată doar cu aluzii ironice. Pe urmă Antoinette se aprinse, îi imputā toate vinile trecute şi viitoare, sfîrşind prin argumentul lacrimilor. Gaston se înmuie, îi ceru iertare, dacă ea crede că a jignit-o, jurîndu-i că o iubeşte.

— Ce folos că mă iubeşti, cît timp nu mă respecţi ! plînse femeia.

Bărbatul îi făcu îndată o declaraţie solemnă de respect.

— Dacă nu respecţi pe Dumnezeu, cum să cred că mă respecţi pe mine ? insistă ea, tot nemulţumită.

— Dumnezeu nu există, draga mea, pe cînd dumneata eşti aici în carne şi oase ! zîmbi Gaston, încercînd să-i sărute mîna.

— Asemenea cuvinte merită Bastilia[1] ! strigă Antoinette, ferindu-se cu indignare.

— Şi chiar eşafodul ! complectă bărbatul cu o lucire în ochi care consternă pe Antoinette. Dar nici Bastilia şi nici eşafodul nu mi-ar putea schimba convingerea că Dumnezeu nu există !

Privirea lui ciudată zdruncină din temelie încrederea Antoinettei. În loc să continue străduinţele de a-l converti, se mulţumi de aci înainte să se roage pentru dînsul, seara şi dimineaţa, să-i ierte Dumnezeu păcatele. Îşi compuse, şi pentru viaţa de toate zilele, o înfăţişare de martiră prin care să-i dea o pildă vie şi mută a superiorităţii virtuţii creştine.

Rezultatul negativ al intervenţiei Antoinettei tulbură puţin pe Duhem şi Flavigny. Se împăcară însă cu speranţa că viaţa are să schimbe pe Gaston în bine. Pînă atunci, farmacia va merge cu Duhem, ca

[1] Fortăreaţă din Paris, construită în 1382 ; din secolul al XV-lea, închisoare ; simbol al absolutismului regal. La 14 iulie 1789 masele populare au luat-o cu asalt şi, mai tîrziu, a fost dărîmată.

şi înainte, iar Flavigny va îngriji singur de pacienţii de seamă, ca în trecut, lăsînd pe seama ginerelui numai sărăcimea.

Astfel stima lor pentru Gaston creştea tocmai din pricina ateismului său fără compromisuri. Încercau deseori să discute cu dînsul despre Dumnezeu. El se ferea. Cînd vorbea, era mai mult în glumă. Necredinţa lor de paradă îl plictisea ca şi bigotismul Antoinettei. Îşi dăduse seama repede că armele lui sînt neputincioase faţă de fanatismul lor inconştient. Flavigny, în fiecare seară, după ce se încălzea în discuţii cu prietenii, se fălea acasă că a părăsit definitiv pe Dumnezeu şi că în ştiinţă găseşte mîngîierea supremă. Gaston zîmbea. O singură dată îi aminti că, deunăzi, cînd o răceală rebelă l-a trîntit la pat, a chemat grabnic pe duhovnicul său benedictin. Doctorul se supără, ripostă că atunci a fost vorba doar de împlinirea unei obligaţii sociale fără de care, în caz de moarte, ar fi rămas neîngropat.

Scăpînd de bolnavii bogaţi, Gaston se bucură. Putea să-şi dăruiască toată vremea şi munca numai celor oropsiţi. Umbla prin cartierele sărace unde era aşteptat ca Mîntuitorul. Se simţea mîndru seara cînd îşi putea zice că a dus o rază de mîngîiere măcar într-o singură casă de nenorociţi. Visa o societate în care toţi oamenii să fie deopotrivă de fericiţi. Lumea începu să-l iubească. Deveni repede popular în tot oraşul. Fu poreclit „doctorul calicilor". Porecla îl măgulea, deşi colegii îl batjocoreau cu ea. Nu-i păsa de părerile lumii. În toate îşi consulta numai propria-i conştiinţă, care era mai severă cu dînsul decît toţi judecătorii pămîntului.

— Omul e Dumnezeu! îşi zicea tot mai des cu un entuziasm ce-i dădea ochilor o strălucire deosebită.

Numai pe clerici nu-i socotea oameni. Avea o aversiune bolnăvicioasă pentru haina preoţească. Voia să şi-o explice şi nu găsea motive. Se gîndea uneori că poate chiar ateismul lui izvorăşte din ura împotriva castei clericale.

— Preoţii sînt pricina tuturor relelor din lume! spunea atît de amărît, parcă ar fi suferit de pe urma clericilor cine ştie ce nedreptate îngrozitoare.

Într-o seară de toamnă, tîrziu, după ce se culcase toată casa, Gaston fu deşteptat din somn de zbîrnîitul prelung al clopoţelului de la poartă. Afară de cazuri speciale, pacienţii nocturni cădeau în sarcina lui, deoarece Flavigny, dacă îşi tulbura odihna, se resimţea cîte două-trei zile. Zbîrnîi a doua oară clopoţelul pînă să se urnească din pat Gaston, să-şi ia halatul şi felinarul. Trecu în odaia de consultaţii care comunica direct cu gangul dinspre poarta cea mare. Înainte de a deschide, întrebă:

— Cine sună?

— Caut pe doctorul Duhem, răspunse o voce zgribulită.

Gaston deschise poarta. În piaţa întunecoasă ploua cu găleata. Un vînt aspru răbufni în gang. Doctorul ridică felinarul, ferindu-se de stropii ce pătrundeau înlăuntru:

— Ce pofteşti?... Intră mai repede!

Străinul se strecură în gang. Avea în mînă un felinar stins. O glugă neagră îl îmbrăca din cap pînă la genunchi.

— Tatăl meu trage să moară... I-a venit rău adineaori... Numai dumneavoastră îl puteţi scăpa... Vă rog din toată inima...

Gaston lumină faţa străinului. De sub glugă îl priveau doi ochi cenuşii înfricoşaţi. Doctorul se dădu înapoi, parcă s-ar fi speriat de privirea lui.

— Cine e tatăl dumitale?

— Dogarul Lebon.
— Bine. Mergem! zise Gaston, stăpînindu-şi neîncrederea.
Îl pofti în odaia de consultaţii, aprinse o lumînare şi-l lăsă acolo să aştepte, pînă se va îmbrăca. Înainte de-a trece în dormitor, mai întrebă:
— Cum te cheamă pe d-ta?
— Joseph Lebon[1], murmură străinul, adăogînd îndată cu un surîs de umilinţă şi sfială... Ploaia m-a pătruns pînă la piele... Mi-e frică să nu se scurgă apă, să murdăresc pardoseala... Mai bine să aştept afară, în gang?
— Nu, nu! Fii liniştit! Vin numaidecît, se ruşină doctorul, dispărînd.
Figura străinului îl obseda. I se părea cunoscută, inspirîndu-i o teamă ciudată. Cînd reveni, găsi pe Lebon cu gluga descheiată, cu felinarul aprins. De-abia acuma observă, sub glugă, haina preoţească.
— Dumneata eşti preot? făcu doctorul uimit.
— Încă nu, zise tînărul. Sînt în ordinul Oratorienilor[2]... Monseniorul de Talleyrand[3], episcopul din Autun[4], mi-a făgăduit însă o parohie pentru sărbătorile Crăciunului viitor.
— Aşa? Acuma înţeleg... mormăi Gaston, parcă ar fi găsit explicaţia simţămîntului ciudat de adineaori! Bine! Gata! Mergem!

[1] Membru al Convenţiei Naţionale în timpul revoluţiei franceze, executat pe eşafod (1765—1795).
[2] Congregaţie catolică, fondată la Roma în 1564 de către Philippe de Névi.
[3] *Charles-Maurice Périgord de Talleyrand* (1754—1834) — diplomat francez, ministru de externe (1797—1799; 1799—1807; 1814—1815), reprezentant al Franţei la Congresul de la Viena (1814—1815). În politică s-a remarcat printr-o totală lipsă de scrupule.
[4] Localitate în Franţa, situată pe rîul Arroux (afluent al Loirei).

Pe drum, prin ploaia care-i biciuia, Lebon vorbea numai despre Dumnezeu, cu glas de suferinţă cucernică. Gaston asculta tăcut; prin minte îi şerpuia neîncetat gîndul că pe tovarăşul lui de-acuma nu-l va putea uita niciodată... Gîndul i se părea bizar şi superstiţios. Încerca să-l alunge şi nu reuşea.

3

Duhem-tatăl şi Flavigny erau tot mai mult cuprinşi în afacerile publice care se încurcau şi pasionau toată lumea. Flavigny, făcînd vizitele zilnice la pacienţii săi de seamă, afla tainele cele mai importante pentru mersul evenimentelor, iar Duhem primea în farmacie multe ştiri proaspete de la călători sosiţi din Paris sau baremi de la prietenii prietenilor acelora. Dată fiind însemnătatea vremilor, Flavigny se ducea după cină pe la cuscrul său, îşi împărtăşeau noutăţile zilei şi le dezbăteau cu mare aprindere. Fireşte, amîndoi erau partizani entuziaşti ai libertăţii, dar fiecare ţinea să se arate mai generos şi mai înaintat. De aceea convorbirile lor erau animate de cuvinte aspre uneori, iar alteori se întrerupeau brusc prin supărări, care însă se potoleau pînă a doua zi.
— Nu mai există Bastilia! strigă într-o zi Flavigny, năvălind în farmacie, urmat de Gaston şi Antoinette, pe care îi adusese fără să le divulge marea veste.
— Nu se poate! se miră Duhem.
— S-a sfîrşit, triumfă doctorul! Ieri, poporul din Paris a dat drumul tuturor prizonierilor, a măcelărit gărzile, a dărîmat zidurile... În sfîrşit, Bastilia a fost şi nu mai este!

— Cum, a dat voie regele ? se amestecă Antoinette, aproape indignată.

— Poporul e suveran ! decretă Duhem, ştergînd cu un şervet curat un borcan pe care tocmai îl deşertase.

— Atunci avem revoluţie ! murmură Gaston mişcat, cu o licărire de satisfacţie reţinută în ochi.

— Revoluţie ! Revoluţie ! repetară cei doi prieteni.

Se îmbrăţişară. Băură cîteva pahare de vin în cinstea revoluţiei.

Peste vreo trei săptămîni, spiţerul alergă la Flavigny :

— S-au dus privilegiile ! Libertate, egalitate, fraternitate !

Fiecare zi aducea cîte-o veste nouă. Gaston, totuşi, după primul moment de bucurie, ofta veşnic :

— Libertate adevărată nu va fi cît timp poporul e lăsat în ghearele popilor !

Flavigny şi Duhem îl aprobau. Avea însă neînţelegeri din ce în ce mai serioase cu Antoinette, care rămînea credincioasă regelui şi lui Dumnezeu şi găsea un sacrilegiu profund jignitor pentru sentimentele ei cele mai sfinte, în cuvintele lui. Pentru a restabili pacea în familie, Gaston declară spontan că, pînă la alungarea regelui, nu va mai deschide gura despre slujitorii Domnului. Antoinette se înfurie mai rău, ameninţă că se va retrage la o mînăstire... Gaston însă se ţinu de cuvînt. Numai cînd se află de fuga regelui şi de prinderea lui la Varennes [1], zise strălucitor :

— Ei, de-acuma pregăteşte-ţi o rochie de doliu ! Zilele tiranului sînt numărate !

[1] Localitate în Franţa unde, la 22 iunie 1791, a fost arestat Ludovic al XVI-lea, în momentul cînd vroia să fugă peste graniţă.

Citea cu pasiune ziarele ce soseau, cam neregulat şi cu mari întîrzieri, din Paris. În *L'Ami du Peuple* [1] găsea însă frazele care-i mulţumeau mai adînc sufletul. Dintre toţi oamenii revoluţiei, Marat [2] i se părea cel mai sincer. Îl iubea ca pe un zeu. Îi trimise scrisori de admiraţie şi primi chiar un răspuns măgulitor.

Proclamarea republicii stîrni un delir de însufleţire. Flavigny şi Duhem paradau de cîtva timp cu cocarda tricoloră. Acuma şi Gaston se împodobi cu insigna libertăţii şi ieşi în oraş, se amestecă în mulţimea zgomotoasă, avînd simţămîntul că a început raiul pe pămînt.

Antoinette plînse din toată inima cînd auzi despre condamnarea şi apoi despre ghilotinarea regelui. Flavigny povestea amănunte autentice, mişcat, fiindcă era din fire foarte milos, frecîndu-şi mereu mîinile şi rîzînd cu hohote scurte, ca să nu-şi trădeze emoţia. Duhem se mira şi întrerupea :

— Bravo !... Bine i-a făcut !...

— Să se înveţe minte toţi tiranii din lume să nu mai conspire împotriva poporului !

Gaston tăcea. Pentru el toate zvîrcolirile revoluţiei, după proclamarea drepturilor omului, erau bune sau rele numai întrucît ţinteau la stîrpirea sacerdotismului [3] din lume. Convenţiunea Naţională [4] i se părea însufleţită de multe intenţii salutare în privinţa

[1] *Prietenul poporului* (fr.) — ziar condus de Marat.

[2] *Jean-Paul Marat* (1743—1793) — fruntaş al Revoluţiei franceze, unul dintre conducătorii iacobinilor ; a dus o luptă intensă împotriva politicii contrarevoluţionare a girondinilor, fiind, în cele din urmă, asasinat de aceştia.

[3] *Sacerdotism* — concepţie după care casta preoţilor (sacerdoţi) are rol diriguitor în lume.

[4] Adunare revoluţionară care a succedat Adunării Legislative la 20 septembrie 1792 şi care a guvernat Franţa pînă la 26 octombrie 1795.

aceasta, dar lucra prea încet. Simpatiile lui îmbrățișau din depărtare cu căldură pe cei ce combăteau fanatismul religios. Toate măsurile împotriva preoților și a religiei îi mîngîiau sufletul. În gazete încadra cu roșu pasagiile în care se arătau relele pricinuite omenirii de către reprezentanții lui Dumnezeu pe pămînt. Citi în *L'Ami du Peuple* o frază rostită de un membru al Comunei din Paris[1] : *„Într-o țară liberă orice idee de superstiție și de fanatism trebuie distrusă și înlocuită prin sentimentele unei filozofii sănătoase și ale unei morale pure"*. O învăță pe dinafară, găsind-o demnă de lozinca lui Voltaire. *„Pretutindeni unde se urzesc comploturi contra patriei sau contra rațiunii, trebuie să fie la mijloc preoții !"* scria în gazeta *Révolution de Paris*, și Gaston simțea parcă ar fi vorbit cineva din chiar sufletul lui. De altfel, atît în comitetul Instrucției Publice cît și în Comuna din Paris descoperea tot mai mulți dușmani hotărîți ai clericalismului sub orice formă și care propovăduiau adoptarea Cultului Rațiunii[2]. Primea cu strîngeri de inimă orice amănunte despre oamenii dragi. Știa că Romme[3] și pictorul David[4] își pierd sîngele rece chiar numai gîndindu-se la preoți, că Fourcroy[5] strigă pretutindeni : „Trebuie zdrobită infama religie !" că pentru Chau-

[1] *Comuna din Paris* — Comuna insurecțională a Parisului din timpul Revoluției franceze.
[2] *Cultul Rațiunii* — cult laic și filozofic panteist, introdus, la 6 noiembrie 1793, ca religie națională a Franței.
[3] *Charles Romme* (1756—1795) — membru al Convenției Naționale, creatorul calendarului revoluționar.
[4] *Louis David* (1748—1825) — pictor francez, în timpul revoluției membru al Convenției Naționale ; sub imperiu a fost pictorul de curte al lui Napoleon.
[5] *Antoine François de Fourcroy* (1755—1809) — chimist francez ; a participat în timpul revoluției și sub imperiu la organizarea învățămîntului secundar și superior.

mette[1] sutana preoțească e ca postavul roșu, că Lakanal[2] a spus : „Preoții sînt obiect de execrație pentru oricine n-a fost transformat în bestie feroce !" Totuși n-avea răbdare. Convențiunea chibzuia prea mult pînă să voteze legile care ar pune capăt tiraniei invizibile a religiei. Îi trebuia un simplu decret care să ordone arestarea și ghilotinarea imediată a tuturor clericilor.

Vestea uciderii lui Marat îl îngrozi. Era sigur că Charlotte Corday[3] a lucrat din îndemnul preoților. Scrise un articol fulgerător și-l trimise gazetei *Père Duchèsne*[4]. Nu apăru. Gaston era convins că manuscrisul s-a rătăcit în mîinile vreunui agent secret al fanaticilor, pripășit în redacția lui Hébert.

În aceeași vreme, Antoinette, deși rămasă credincioasă regelui asasinat, începu să mustre pe Gaston că revoluția nu i-a dăruit nici o demnitate, cînd atîția alții, fără meritele lui, au ajuns în fruntea republicii. Zadarnic se apăra bărbatul că el nu dorește nimic, că el servește patria prin exemplul abnegației. Antoinette îi aducea pilda fraților Robespierre, prietenii lui din copilărie, pe care el îi socotise mult inferiori și care sînt azi stăpînii Franței.

— Dar Lebas[5], dar Hermann[6] ! Pînă și Lebon a izbutit să fie ales în Convențiune, numai dumneata ai rămas doctorașul calicimii ! se revolta Antoinette.

[1] *Pierre-Gaspard Chaumette* (1762—1794) — procuror al Comunei din Paris în timpul Revoluției franceze, fondatorul Cultului Rațiunii.
[2] *Joseph Lakanal* — savant francez, membru al Convenției Naționale în timpul Revoluției franceze.
[3] Girondină (1768—1793) — asasina lui Marat.
[4] Ziar revoluționar francez, condus de Hébert (1751—1794).
[5] *Joseph Lebas* (1765—1794) — revoluționar francez, prieten al lui Robespierre, membru al Convenției Naționale ; a fost executat după contrarevoluția thermidoriană.
[6] Revoluționar francez din grupul lui Hébert.

Gaston avu şovăiri. Le învinse fără greutate. Conştiinţa lui era împăcată. Nu rîvnea nimic, afară de binele obştesc. Nu-şi simţea puteri de luptător şi nici ambiţii de mărire nu-l rodeau. Îi era frică de ridicol, de aceea îşi stăpînea totdeauna chiar entuziasmul. Avea deseori impresia unei zădărnicii chinuitoare, parcă i s-ar fi golit inima. Cîte-o dorinţă plăpîndă după o iubire mare, visată cîndva fără să-şi dea seama, îi răsuna brusc în suflet, stingîndu-se însă tot atît de iute, alungată de răceala chibzuirilor lui nemiloase.

Amintirea lui Lebon i se aşezase în minte ca un motiv de enervare. De cîte ori se gîndea la întîlnirea lor ciudată, la ochii lui cenuşii, i se încleşta inima sub presimţirea unei primejdii inevitabile. Aflase cum a trecut de partea revoluţiei cînd s-a cerut preoţilor să jure pe Constituţie, apoi cum şi-a părăsit parohia şi, intrînd în politică, cum s-a ales Reprezentant supleant pentru Convenţiunea Naţională. Îşi amintea mereu vorbele lui pioase despre Dumnezeu şi-şi zicea că, împotriva tuturor aparenţelor, fiul dogarului Lebon e un fanatic periculos.

Într-o zi apoi, Gaston citi despre Clootz [1], un revoluţionar cosmopolit, poreclit „amicul neamului omenesc". Tot ce află i se păru extraordinar, dar mai ales că se consideră duşman personal al lui Iisus Hristos, a cărui operă demoralizatoare pentru progresul omenirii vrea s-o nimicească prin foc şi sabie.

Îl cuprinse o dorinţă arzătoare să meargă la Paris, să cunoască pe oamenii în sufletul cărora clocoteşte aceeaşi pasiune împotriva obscurantismului clerical, să-şi întărească în apropierea lor convingerile... Nu

[1] *Anacharsis Clootz* (1755—1794) — convenţional francez de origine prusiană, decapitat cu grupul hebertiştilor (partizanii lui Hébert).

mai ieşise din Arras de cînd se întorsese cu diploma de doctor. S-a prăbuşit o lume întreagă şi el nu cunoaşte pe cea nouă decît din auzite sau din răsfrîngerile ei depărtate.

Anii de practică provincială îl moleşiseră.

Îi trebuiră cîteva săptămîni pînă să se hotărască, şi altele, pînă să găsească un pretext, prin care să justifice Antoinettei nevoia plecării. Femeia se spăimîntă totuşi. O chinuiau de o vreme visuri urîte şi era sigură că Gaston are să se piarză la Paris, unde oamenii au înnebunit şi se omoară unii pe alţii, ca o pedeapsă a Domnului pentru crimele fără număr săvîrşite de către revoluţionarii sîngeroşi. Temerile ei fură împărtăşite deplin de soacră-sa şi chiar de Flavigny şi Duhem, al căror entuziasm republican se topea, transformîndu-se în groază, cu cît se înmulţeau veştile lugubre despre activitatea tribunalului revoluţionar.

În sfîrşit, la 1 noiemvre plecă, însoţit de rugăciunile Antoinettei, de lacrimile bătrînei şi de urările timide ale lui Flavigny şi Duhem, să se întoarcă în curînd cu noutăţi bune.

4

Avu decepţii la Paris. Nu izbuti să pătrundă, multe zile, la nici unul din cei doriţi. Se duse la Tuileries [1], unde se ţineau şedinţele Convenţiunii. Stătu înghesuit între oameni gălăgioşi, ore întregi. Văzu pe capii revoluţiei, ascultă discursuri bombastice rostite de reprezentanţi obscuri... Se plictisi. Nu nemerise o şedinţă interesantă. În ziua următoare merse la Pa-

[1] Palat şi grădină renumite, fostă reşedinţă (din 1564) a regilor Franţei.

latul Justiţiei. Se judeca procesul lui Philippe-Egalité [1]. Era atîta lume că nu putu străbate nici măcar pînă la scările palatului. Un necunoscut, văzîndu-i desperarea, îl mîngîie îndemnîndu-l să vie mîine mai devreme, că e procesul doamnei Roland [2], mai de seamă chiar decît cel de azi.

Gaston, a doua zi, încercă iar să ajungă la Chaumette. Îl aşteptă la Primărie. Aflase că, pe la ora unu, are să se întrunească consiliul general al departamentului împreună cu mai mulţi delegaţi ai Comunei. Din fericire, Chaumette sosi printre cei dintîi. Gaston îi vorbi cu atîta însufleţire şi admiraţie încît Chaumette, deşi bănuitor faţă de necunoscuţi, îl îmbrăţişă şi-l introduse în sala de şedinţe, zicîndu-i triumfător:

— Vei avea fericirea, cetăţene, să vezi prăbuşirea finală a sacerdotismului şi zorile cultului măreţ al raţiunii!

Gaston se simţea despăgubit pentru toate nemulţumirile. În sală era o mulţime nerăbdătoare, ca la spectacolele de zile mari. În sfîrşit, şedinţa se deschise şi numaidecît apăru episcopul Gobel[3], urmat de patrusprezece vicari [4] şi de un grup respectabil de preoţi, toţi cu insignele demnităţii lor. Se făcu tăcere adîncă, şi episcopul rosti o cuvîntare lungă, în care, renegînd rătăcirile religiei creştine, preamărea puterea filozofiei. Îi răspunse Chaumette. Gaston

[1] *Philippe-Egalité (Filip de Orléans)* (1747—1793) — prinţ din familia regală franceză, care a jucat un rol important în timpul Revoluţiei burgheze, la care a aderat. Sub Convenţie votează moartea vărului său Ludovic al XVI-lea; moare pe eşafod.

[2] *Jeanne-Manon Phlipon Roland* (1754—1793) — republicană din timpul Revoluţiei franceze al cărei salon literar era frecventat de girondini; a fost ghilotinată de montagnarzi.

[3] Episcopul Parisului în timpul Revoluţiei franceze.

[4] *Vicar* — ierarh auxiliar care îndeplineşte funcţii administrative ca locţiitor al unui demnitar bisericesc.

acuma îl văzu mai bine şi-l îndrăgi mai mult. Era palid la faţă, cu părul lins, cu înfăţişarea modestă; doar uneori avea în ochi scăpărări în care ţîşnea o energie violentă. Gaston nu înţelese bine cuvintele, atît de mult îl fermecau inflexiunile ciudate ale glasului.

— La Convenţiune! La Convenţiune! răsună din toate părţile, cînd isprăvi Chaumette.

În faţa Palatului Primăriei un cortegiu se formă în grabă. Cîţiva membri de-ai Comunei, cu Chaumette în frunte, conduceau mulţimea. Preoţii veneau în urma lor, cu capetele în pămînt, parcă s-ar fi dus la ghilotină. Ici-colo, se auzeau strigăte de pe trotuare.

— *A bas les calotins!* [1]

Conducătorii cortegiului explicau în dreapta şi în stînga că nu e vorba de nişte preoţi fanatici, ci, dimpotrivă, de ecleziastici cumsecade, care merg să se răspopească în faţa Convenţiunii Naţionale. Gaston de-abia acum pricepu rostul procesiunii. Tineri cu bonete roşii, cu obrajii înflăcăraţi, cîntau *Ça ira* [2] şi *Carmagnole* [3].

Tribunele Convenţiunii erau mai ticsite ca totdeauna. Un murmur de uşurare se încinse în sala imensă.

— Au sosit!

Deputăţia pătrunse în hemiciclu [4]. Episcopul citi ceva de pe o foaie, cu glas stins. Din tribună porniră strigăte:

[1] Jos calotinii (fr.) (de la *calotă*, acoperămînt purtat pe cap de preoţi; prin extensiune, partizani ai popilor).

[2] Va izbuti (fr.), cîntec revoluţionar francez, cu versuri scrise de poetul Ladré, pe o melodie de contradans.

[3] Cîntec revoluţionar şi dans din timpul revoluţiei (numele cîntecului vine de la fusta scurtă de postav — *carmagnole* — pe care o purtau burghezii Parisului în timpul revoluţiei).

[4] Spaţiu sau sală mare în formă de semicerc.

— Mai tare!

Gobel ridică glasul. Foaia îi tremura în mînă. Fu aclamat cu frenezie de toată lumea. Preşedintele Adunării improviză un răspuns patetic, glorificînd cultul raţiunii, singurul cult naţional al viitorului. Un deputat oferi episcopului o bonetă roşie. O puse în cap, în aplauzele furtunoase ale tribunelor. Apoi lepădă crucea pectorală şi inelul de pastor sufletesc, oferindu-le ca omagiu Convenţiunii...

Mai mulţi reprezentanţi cerură preşedintelui să onoreze pe vrednicul cetăţean cu acolada republicană. Gobel se urcă pe estrada biroului şi fu îmbrăţişat pe amîndoi obrajii de către preşedintele asudat de entuziasm. Sala clocotea de aplauze şi răcnete de bucurie.

Istovit de emoţiile zilei, Gaston se simţea în culmea fericirii. În sfîrşit i-a fost dat să vadă capitularea superstiţiei milenare în faţa raţiunii victorioase! S-a împlinit visul şi, de-acuma, orice s-ar întîmpla, fericirea nu i se mai poate smulge din inimă... Se gîndi să se odihnească două zile, pînă la Sărbătoarea Raţiunii, care fusese fixată pentru 20 Brumaire [1]. N-avu răbdare. Alergă la Chaumette care îl duse la Clubul Iacobin [2] unde cunoscu şi pe Clootz, şi pe Lakanal, şi pe Fourcroy, şi chiar pe Fabre d'Eglantine [3], care îi explică îndelung şi pasionat calendarul republican... Numai pe Maximilien Robespierre nu-l întîlni. Dar

[1] A doua lună a calendarului republican din timpul Revoluţiei franceze (23 octombrie—21 noiembrie).

[2] *Iacobini* — grup revoluţionar condus de Robespierre, susţinător al Comitetului Salvării Publice.

[3] *Philippe Fabre d'Eglantine* (1750—1794) — poet şi convenţional francez; a murit pe eşafod împreună cu dantoniştii.

nu se mai nelinişti. Are să-l găsească negreşit înainte de-a se întoarce la Arras.

Era tocmai duminecă. O zi mohorîtă, ceţoasă. Ploaia măruntă, plictisitoare, cernea neîntrerupt... Totuşi pe străzi furnica lume multă, figuri voioase... Gaston se înfiinţă de dimineaţă în faţa Palatului Primăriei. La ora zece alaiul porni. Toţi membrii Comunei erau aici, în haine de sărbătoare. În frunte mergea un şirag de fecioare în alb, cu centure tricolore. Urmau cîntăreţii Operei şi muzicanţii, apoi autorităţile. Serbarea însăşi se desfăşură în catedrala Notre-Dame, transformată în mare grabă în Templul Raţiunii. În faţa altarului principal s-a ridicat, cu ajutorul unor schele combinate, o colină verde, în vîrful căreia tronează Templul rotund al Filozofiei, iar ceva mai jos, pe un soclu de argint, urna de aur din care se înalţă Flacăra Adevărului. O cărare şerpuitoare, străjuită de busturile lui Voltaire, Franklin [1], Rousseau, urcă pe colină pînă la Izvorul Raţiunii.

Cortegiul defilă pe sub marele portal al catedralei. Cocarde albe fură oferite tuturor la intrare. În vreme ce lumea umplea nava, fecioarele în alb urcară pe cărare, ocoliră Templul Înţelepciunii, aprinseră la Flacăra Adevărului fiecare cîte-o torţă, coborîră în public, dăruiră torţele aprinse muritorilor, apoi iar se suiră pe colină şi se aşezară pe două rînduri... Urmară discursuri pioase slăvind binefacerile raţiunii suverane. Apoi artistele de la Operă, ca nişte îngeri păcătoşi, cîntară *Imnul Libertăţii*. Drept răspuns la imnul scris anume pentru sărbătoarea aceasta de către

[1] *Benjamin Franklin* (1706—1790) — om de stat, fizician şi scriitor american, unul dintre luptătorii pentru independenţa S.U.A.

poetul Chénier[1], din Templul Filozofiei apăru Zeiţa Raţiunii, în vestmînt alb, lung, cu o mantie albastră pe umeri, cu boneta roşie în cap şi cu o suliţă în mînă. Zeiţa, o actriţă frumoasă, avea o înfăţişare impozantă şi graţioasă, inspirînd respect şi iubire. Coborî cîţiva paşi, se odihni pe un tron de lauri, în vreme ce mulţimea extaziată, cu braţele întinse, cînta imnuri de slavă... Pe urmă, zeiţa se sculă şi se urcă spre templu, aruncînd, înainte de-a dispărea, o privire recunoscătoare amicilor ei de la poalele colinei.

După ce se termină aici ceremonia, cortegiul refăcut se îndreptă spre Tuileries, să se închine Legii, precum s-a închinat Raţiunii. Incinta Convenţiunii fu năpădită de grupuri de muzicanţi şi de republicani de toate vîrstele. Toată lumea începu să cînte ariile scumpe revoluţiei, pînă ce apăru în sală Zeiţa Raţiunii, înconjurată de o ceată de fete frumoase, şezînd într-un fotoliu purtat de patru cetăţeni.

— Fanatismul a murit ! strigă Chaumette cînd se făcu o clipă de tăcere. Nu mai există popi, nu mai există zei ! Trăiască Republica ! Trăiască Raţiunea !

Preşedintele zdrobi de asemenea, într-o cuvîntare vijelioasă, hidra superstiţiei şi, la sfîrşit, îmbrăţişă cu foc pe Zeiţa Raţiunii, ceea ce nu întîrziară a face secretarii biroului, spre mai marea mulţumire a zeiţei.

Un deputat propuse îndată ca, unindu-se cu poporul, Convenţiunea să meargă la Templul Raţiunii. Propunerea fu primită cu entuziasm. Cortegiul porni înapoi, prin ploaia mai deasă, şi ceremonia se repetă în catedrală, împovărată de alte discursuri, isprăvindu-se de-abia după ce se înseră de-a binelea.

---

[1] *André Chénier* (1762—1794) — poet francez, autor de elegii şi idile, mort pe eşafod în timpul revoluţiei pentru că s-a declarat împotriva exceselor teroarei.

Gaston era frînt de osteneală de cît umblase, cîntase şi se entuziasmase. Totuşi ziua cea mai înălţătoare din istoria omenirii, cum îşi zicea dînsul fermecat, vru s-o încheie frumos, printr-o emoţie de artă. La teatrul din Rue Favart se juca *Marat în subterană*. Acolo se duse.

De-acuma se putea întoarce acasă. Inima îi era plină pentru tot restul vieţii. Se gîndi însă că e dator să vadă pe Maximilien. Au fost atît de buni prieteni odinioară, că ar avea dreptul să se supere, aflînd că a umblat prin Paris şi nici măcar n-a venit să-i strîngă mîna. Chiar a doua zi se repezi în Rue Saint-Honoré, unde îl mai căutase şi cunoştea casa tîmplarului Duplay, care găzduia pe Robespierre. Norocul îi surîse. Era acasă. Stătea într-o odăiţă aproape sărăcăcioasă. Îl primi cu bucurie. Gaston îi povesti cu însufleţire emoţiile de la Sărbătoarea Raţiunii, îi arătă şi cocarda albă pe care o păstra ca o relicvă nepreţuită. Încet-încet, faţa lui Robespierre se mohorî, iar în ochi îi apăru o lumină rece, puţin ironică. După ce se mai potoli avîntul lui Gaston, gazda îi zise cu glas tăios ca cuţitul ghilotinei :

— Ai rămas acelaşi ateu înverşunat... Ateismul e duşmanul republicii şi al omenirii !

Gaston rîse zgomotos, răspunzînd :

— Şi tu ai rămas tot fanatic, Maximilien !

Întîlni privirea rece a lui Robespierre. Rîsul i se curmă brusc, parcă i s-ar fi înfipt un pumnal în gît.

5

Ajunse acasă atît de schimbat la faţă că Flavigny îl întîmpină voios :

— Uite cum s-a înviorat, Antoinette ! E alt om, în sfîrşit e revoluţionar ! Şi, degeaba, Parisul e inima

libertăţii ! Numai în Paris îţi poţi scălda sufletul în baia încrederii revoluţionare !... Noi aici nici măcar o ghilotină n-am văzut.

Vorbea patetic, cum de altfel vorbeau toţi adevăraţii republicani revoluţionari.

Săptămîni avu pe urmă Gaston să le povestească, pînă în cele mai mici amănunte, tot ce a văzut la Paris. Toţi regretau, chiar şi Antoinette, că Gaston n-a căutat să asiste la nici o execuţie sau măcar să vadă de aproape ghilotina.

Aveau şi ei noutăţi. Cinci zile, în timpul cît a lipsit Gaston, a fost în oraş Lebon ca reprezentant al poporului, în misiune. A fost foarte nemulţumit de cele ce a descoperit şi, la plecare, a declarat că aici e un cuib primejdios de contrarevoluţionari şi fanatici, ameninţînd că se va întoarce curînd să întroneze stăpînirea reală a republicii. Au fost arestaţi vreo două sute de oameni, mai cu seamă clerici. A întrebat de Gaston. De ce-o fi întrebat ?

Apoi Duhem, ca să dea o pildă republicană, se gîndi să schimbe firma farmaciei. „*L'Etoile Bleu*" mirosea a vremuri de tiranie regală. Şi nu găsea o numire potrivită. Flavigny îi bătea capul să adopte „Geniul lui Marat". Duhem dorea ceva cu Brutus [1] ori cu Mucius Scaevola [2], în sfîrşit, ceva răsunător încît toată lumea să ştie că e vorba de o spiţerie republicană. De la el porni ideea să se transforme

[1] *Marcus Junius Brutus* (85—42 î.e.n.) — om politic roman, participant la asasinarea lui Cezar (44 î.e.n.) ; idealizat în timpul Revoluţiei franceze ca luptător republican împotriva tiraniei.

[2] *Caius Mucius Scaevola* — luptător din Roma antică ; pe cînd Porsenna, regele etruscilor, asedia Roma (507 î.e.n.), el a intrat în tabăra duşmană cu gîndul să-l omoare pe rege, dar l-a confundat cu un sfetnic al acestuia. Dus în faţa regelui, pentru a se pedepsi că a greşit ţinta, şi-a întins mîna dreaptă deasupra focului.

şi numele străzii în *Rue de la Liberté* [1]. Nu se primi. Linguşitorii se gîndeau să-i zică mai tîrziu *Rue Robespierre,* în cinstea marilor bărbaţi care s-au născut şi au copilărit pe uliţa aceasta.

Pe urmă veni decretul cu calendarul republican care le dădu mult de lucru. Flavigny şi Duhem se luară la întrecere să-l întrebuinţeze corect. Se încurcau, se corijau, se certau. Gaston era arbitrul, ca unul ce avusese onoarea să stea de vorbă cu însuşi creatorul calendarului. Totuşi Duhem respecta duminecile citind *Biblia,* ca şi mai înainte, soţiei sale, dar acuma într-ascuns.

Gaston îşi continua viaţa obişnuită, cu mai multă rîvnă, considerîndu-se servitorul umil al Republicii şi al umanităţii. Amintirea Sărbătoarei Raţiunii se păstra în sufletul lui ca o floare minunată care nu se ofileşte niciodată. Cocarda albă o închisese într-o casetă împreună cu diploma de doctor şi cîteva hîrtii pe care însemnase sentinţele dragi despre triumful raţiunii. Deseori le scotea, le mîngîia, cum un avar îşi alintă o comoară ascunsă. Chiar veştile din Paris puţin îl mai interesau. Citi discursul lui Robespierre care se sfîrşea cu butada lui Rousseau că, dacă Dumnezeu n-ar exista, ar trebui inventat. Gaston zîmbi şi-şi zise : „Sărmanul Maximilien, tot fanatic !" Îi veni în amintire privirea cea sfredelitoare. Iar i se strînse inima, dar pe urmă se gîndi cu compătimire : „Privirea fanaticului !"

Pe la sfîrşitul lunii Nivôse [2], se răspîndi vestea că Lebon, trimis de Convenţiunea Naţională, vine a doua oară la Arras, cu puteri nemărginite, să organizeze aici regimul republican şi să combată fanatismul.

[1] Strada Libertăţii (fr.).

[2] A patra lună (21 decembrie—19 ianuarie) a calendarului republican.

Sosi. Fu primit cu mare solemnitate. Flavigny a fost de faţă.

— Iată un patriot strălucit ! povesti doctorul acasă. A îmbrăţişat pe toţi reprezentanţii autorităţilor, ca un adevărat fiu al libertăţii... M-au năpădit lacrimile !... A stat de vorbă cu toţi cunoscuţii de odinioară. Nu i-e ruşine de rudele sărace. Poporul striga cu însufleţire : „Trăiască Lebon ! Trăiască Republica !"

Arestarea suspecţilor de toate categoriile, aristocraţi, moderaţi, patrioţi reci, începu chiar a doua zi. Într-o decadă se umplură temniţele. Fură improvizate în grabă altele noi în clădiri clericale, încît adunarea proscrişilor să poată continua fără stînjenire.

În această vreme, reprezentantul poporului în misiune transformă tribunalul criminal în tribunal revoluţionar. Îşi alese judecători de încredere, în frunte cu preşedintele Daillet. Puse pe o veche cunoştinţă, Darthé, în funcţia de acuzator public. Numi şasezeci de juraţi, cu salariu bun. Aştepta de la Paris o ghilotină nouă, perfecţionată, însoţită de un călău experimentat.

Flavigny era speriat. Pînă în cele din urmă se temea să nu-l scrie şi pe dînsul vreun duşman pe lista suspecţilor. Mai ales de cînd află că Lebon socoteşte vinovaţi nu numai pe cei ce au greşit în contra Republicii, dar şi pe cei ce n-au făcut nimica pentru ea. Îşi căuta merite republicane şi nu-şi găsea. Spiţerul, prietenul lui, avusese grija să se pună totuşi la adăpost, adoptînd firma „*Les Triomphes de la Raison* [1]"... Nu mai ştia ce să facă. Se gîndea să rostească un discurs patriotic undeva, ca să-şi manifesteze în public sentimentele republicane. Nu îndrăzni ; cîţiva oratori fuseseră arestaţi pentru că n-au avut expresii demne de orgoliul patriei. Dar şi tăcerea era primejdioasă

[1] Triumfurile raţiunii (fr.).

şi putea fi luată ca semn de dezaprobare a regimului republican... Invidia liniştea lui Gaston, care îşi vedea de vizitele lui gratuite, parcă nici n-ar fi vrut să ştie că în oraş s-a instalat domnia Teroarei.

Într-o zi Gaston se pomeni cu o invitaţie de la Lebon. Flavigny îngălbeni. Antoinette începu să plîngă cu hohote de groază. El îşi păstră sîngele rece şi surîsul conştiinţei mulţumite.

În piaţeta cu arcade, în piaţa Palatului Primăriei, văzînd mulţimea de oameni spăimîntaţi care se milogeau să pătrundă şi pe care îi bruftuluiau sentinelele Gărzii Naţionale, Gaston avu o clipă îndoieli. Îi reapăru privirea seminaristului de odinioară, fanatică, stranie, ca un avertisment. Îşi redobîndi repede calmul. Un gardist îl conduse la ofiţerul care examină invitaţia şi îl îndreptă spre cabinetul reprezentantului. Alt gardist, la uşă, îl opri :

— Cetăţeanul Lebon are de vorbă acuma cu cetăţeanul Duquesnoy din Béthune !

Pe uşă Gaston văzu, scris cu litere mari, un aviz „*Cine va cere eliberarea vreunui arestat va fi trimis imediat la închisoare !*"

Peste un răstimp se deschise uşa cu zgomot. Gardistul încremeni.

— Azi nu mai primesc pe nimeni !... Absolut nimeni !

Gaston recunoscu glasul înăsprit, umflat. Lebon era în cămaşă decoltată, pantaloni albi şi cizme înalte, cu sabie trenantă şi, la centură, cu două pistoale, iar în cap un bicorn [1] cu panaş [2] înalt. Reprezentantul îl văzu, faţa i se lumină ; îi întinse amîndouă mîinile, strigînd bucuros :

[1] Pălărie de uniformă, cu două colţuri.

[2] Mănunchi de pene colorate, care se aplica la chipiul sau coiful militarilor.

— Cetăţeanul Duhem !... Doctorul calicimii !

Îl luă de mijloc şi-l duse înlăuntru. În jurul unei mese lungi şedeau vreo opt inşi cu pălăriile în cap, îmbrăcaţi aproape ca şi Lebon, încinşi cu săbii. Vorbeau foarte tare.

— Nu cunoaşteţi, prieteni, pe cel mai vechi republican din Arras ? făcu Lebon, vesel, încîntat. Iată-l !... A smuls din ghearele morţii pe tatăl meu !... E doctorul Duhem !... Sînt fericit că am onoarea să-i dau, în faţa voastră şi în numele Convenţiunii, acolada patriotică !

Îl îmbrăţişă călduros. Ceilalţi de asemenea, pe rînd. Lebon îi prezenta emfatic :

— Cetăţeanul Duquesnoy, *ci-devant* [1], călugăr, inimă fierbinte de republican şi prietenul meu scump !... Substitutul Caubrière, om de treabă, servitor devotat pentru binele patriei !... Celestin Lefetz, vicepreşedintele districtului, mîna dreaptă a mea şi republicii !... Juraţii mei de mîine, duşmani neîmpăcaţi ai fanatismului superstiţios : Guillard, Leroulx, Clément...

Apoi, fără ceremonie, îi dădu afară, spunîndu-le că doreşte să rămînă singur cu Gaston.

— Îţi mai aduci aminte de mine ? întrebă Lebon cu o duioşie în glas cam exagerată. Noaptea ceea ploioasă, urîtă, rece ?... Au trecut şase ani, sau aproape !... Îmi era frică de dumneata ! Aveai reputaţia de păgîn şi eu aveam atîta încredere în bunul Dumnezeu cu care mi se împuiaseră urechile !... Îţi aminteşti cum ţi-am vorbit pe drum, prin ploaia mînioasă, numai despre Dumnezeu ? Ei bine, află acuma că înfăţişarea dumitale blîndă mă încurajase să încerc a te readuce în sînul bisericii, hahaha !

[1] Aici de faţă (fr.).

Avu un rîs atît de strident, că Gaston tresări. Lebon urmă :

— Revoluţia a desţelenit minţile prostite de obscurantismul trecutului ! Revoluţia e mama mea adevărată ! Revoluţia ! Revoluţia !

Faţa lui frămîntată, rasă, fu inundată de extaz. Cu braţele ridicate, cu ochii în gol, plini de o strălucire stranie, părea că îşi înalţă sufletul spre un geniu luminos. Îşi reveni şi, ruşinat că s-a pierdut, izbi cu pumnul în masă :

— Dumnezeu a creat o lume de sclavi, revoluţia a zdrobit lanţurile sclaviei !

Vorbi apoi despre duşmanii revoluţiei, despre regii coalizaţi împotriva Republicii, despre suspecţii care complotează pretutindeni împotriva patriei :

— Nicăiri însă fanaticii nu sînt mai periculoşi ca aici, în oraşul meu natal ! zise pe urmă scrîşnind furios. Arras a dăruit revoluţiei servitori credincioşi, pe Maximilien Robespierre şi pe Joseph, pe Hermann, pe Lebas, pe atîţia alţii... Dar în Arras s-au cuibărit şi duşmanii cei mai îndărătnici ai republicii... Trebuie să-i dibuim şi să-i zdrobim ! Şi am să-i zdrobesc eu, chiar dacă ar fi să ridic ghilotine în toate pieţele oraşului !

Cuvintele înväpăiate însufleţeau şi îngrijorau pe Gaston în acelaşi timp. Se întreba mereu de ce-i spune Lebon toate acestea şi unde vrea să ajungă ?

— Dar îmi trebuiesc oameni, cetăţene ! strigă Lebon, înfigîndu-şi privirea în ochii lui. Oameni de încredere, oameni care iubesc Republica mai presus de toate... De aceea te-am chemat !... Dumneata eşti un om !

Gaston se roşi. Lebon îi oferi să fie jurat, sau judecător, sau acuzator, sau chiar preşedintele noului tribunal revoluţionar.

— Îl alung pe Daillet, dacă primeşti dumneata locul ! stărui reprezentantul.

Gaston nici măcar nu şovăi. Refuză. N-a dorit şi nu doreşte decît să servească Republica prin munca lui liniştită. Nu simte nici o chemare pentru locuri care cer aptitudini speciale. Apoi prin meseria de medic s-a obişnuit să păstreze viaţa oamenilor, nu s-o scurteze. Un doctor care să rostească sentinţe de moarte, chiar contra ticăloşilor, ar fi ceva bizar. În orice caz el s-ar crede umilit.

— Republica are nevoie de dumneata ! îl întrerupse Lebon.

— Fiecare cetăţean numai la locul lui poate servi Republica ! făcu Gaston liniştit.

— Şi totuşi cine refuză un serviciu pe care i-l cere Republica săvîrşeşte o crimă împotriva ei ! rosti acuma Lebon, mai apăsat, cu o privire în care luceau bănuieli şi imputări.

— Decît să servesc rău Republica într-un loc nepotrivit cu puterile mele, prefer să fac crima de-a o servi bine acolo unde m-a găsit ! declară doctorul cu un surîs în care înfloreau urme de orgoliu.

Lebon se înfurie. Porni cu paşi mari în jurul mesei. Sabia zdrăngănea, izbind pardoseala. Strîngea pumnii şi, printre dinţi, morfolea vorbe murdare.

— Cînd oamenii de treabă se încăpăţînează să stea deoparte, Republica ajunge pe mîinile sceleraţilor ! îi şopti Lebon, oprindu-se brusc în faţa lui, cu o mustrare aproape dureroasă.

Mai umblă un răstimp de ici-colo, mormăind, chibzuind. Apoi scoase pălăria din cap, o zvîrli pe masă răsturnînd călimări şi răvăşind hîrtii, şi răcni către Gaston :

— Pleacă !

Îi întoarse spatele cu dispreţ. Gaston porni spre uşă, buimăcit, ruşinat. Lebon se repezi după el, îi luă mîinile şi i le strînse, murmurînd :

— Iartă-mă !... Nu vreau să fii supărat, deşi dumneata m-ai jicnit refuzînd să serveşti Franţa ! Schimbă iar tonul, adăogînd cu nişte priviri aprinse : Şi totuşi, fără dumneata, împotriva dumitale, am să stîrpesc fanatismul, chiar de-ar fi să iau în fiecare zi cîte-o baie de sînge spurcat !

6

Ghilotina se ridică într-o zi în faţa Palatului Primăriei. Piaţa se umplu de curioşi. Bureala aspră, de sfîrşit de iarnă, străbătea prin haine. Călăul, cu mînecile suflecate, umbla de ici-colo în jurul maşinii de ucis, dîrdîind, mormăind cine ştie ce... Apoi se făcu o mişcare în mulţime. Capetele se întoarseră în aceeaşi direcţie. Se auzeau răcnete voioase amestecate cu cîntece, apropiindu-se. Careta înaltă apăru înconjurată de soldaţi, venind de la închisoarea Baudet, precedată de cîteva zeci de entuziaşti în bonetă roşie, urlînd, parcă ar fi mers la o petrecere de carnaval. Condamnatul, în picioare, se sprijinea cu o mînă de loitra[1] umedă. Era un călugăr de peste optzeci de ani, gîrbov. De-abia se putu urca pe cele cinci trepte ale eşafodului. Călăul îi făcu repede toaleta, dezvelindu-i bine gîtul şi legîndu-i braţele la spate. Doi ucenici potriviră capul în gaura deasupra căreia atîrna satîrul greu. Zece tobe uruiau împrejur, acoperind chiar cîntecele entuziaştilor. Apoi călăul smuci sfoara şi cuţitul căzu. Capul se rostogoli în coşul de nuiele. Sîngele ţîşni din gîtul retezat, roşi braţul călăului care apucă de păr capul

[1] *Loitră* — fiecare din cele două părţi laterale ale căruţei.

tăiat şi-l arătă mulţimii. Cîţiva slabi de înger se înfiorară. Buzele însîngerate parcă se mai mişcau. Un spectator din primele rînduri se cutremură, parcă l-ar fi cuprins ameţeala, gata să se prăbuşească. Vecinii îl sprijiniră. Era Flavigny, care, prin prezenţa lui la execuţia unui fanatic bătrîn, osîndit pentru că dosise scripte incendiare, voia să-şi demonstreze în public sentimentele republicane şi să se pună astfel la adăpost de orice suspiciune.

Zăcu trei zile. Avu călduri şi vedenii. Gaston îl îngriji. Antoinette aduse în taină un duhovnic să-i citească rugăciuni. Îndată se simţi mai bine. Îşi scuză apoi slăbiciunea:

— Execuţia în sine n-a putut să mă zdruncine, nu! Sînt doctor, şi moartea nu mă sperie, nici sîngele... Numai femeile leşină cînd văd un cap tăiat!... Dar eu, republican pînă în măduva oaselor!... Cred însă că am răcit. A fost un frig viclean cum nu s-a mai pomenit... Multă lume trebuie să se fi îmbolnăvit.

Totuşi, nici nu mai trecu prin piaţa primăriei, parcă acolo l-ar fi aşteptat şi pe el ghilotina. Îşi potrivi treburile aşa încît să iasă cît mai rar şi mai puţin în oraş. Pretextînd că e obosit, cedă lui Gaston chiar şi floarea pacienţilor. Veştile însă soseau acasă, zilnic, despre cele ce se petreceau. Află că numărul arestaţilor a trecut de o mie, că tribunalul reorganizat de Lebon condamnă mereu-mereu, că ghilotina lucrează neîncetat. Apoi auzi că ghilotina s-a mutat în *Place de la Comédie* [1], că alături s-a ridicat o gheretă de scînduri unde spectatorii entuziaşti găsesc băuturi ieftine, că însuşi Lebon priveşte execuţiile din balconul teatrului. De altfel reprezentantul poporului în misiune, parcă şi-ar fi pierdut minţile. Se zicea că toată noaptea o duce în chefuri cu judecătorii şi juraţii tribunalului revoluţionar. Bătrînul Duhem povesti cazul marchizului de Vieux-Fort care, legat pe scîndura fatală, cu satîrul deasupra capului, a trebuit să asculte, aşa, o cuvîntare a lui Lebon, anunţînd victoria de la Menin[1], ca să poată comunica tuturor fanaticilor din lumea cealaltă triumful Republicii.

Gaston parc-ar fi fost de piatră, devenea tot mai tăcut. Asculta şi el povestirile despre faptele lui Lebon. Uneori avea remuşcări.

Poate dacă ar fi primit propunerile reprezentantului, nu s-ar vărsa atîta sînge în numele Republicii şi al libertăţii. Se întorcea. Cine ştie dacă ar fi putut împiedeca el singur cele ce se întîmplă şi dacă n-ar fi azi şi el altul? Nu mai întîlnise pe Lebon, de atunci. Scena din cabinetul lui îl însoţea însă mereu, pretutindeni. Şi, din ce în ce mai mult, i se părea că a vorbit atunci cu doi oameni deosebiţi, deşi cuprinşi într-o înfăţişare exterioară unică.

Cu cît se înfrumuseţa vremea, cu atît activitatea tribunalului revoluţionar se înteţea. Pe la sfîrşitul lunei Germinal[2], începură furneurile[3]: într-o zi douăzeci de oameni, în altă zi doisprezece, apoi douăzeci şi opt... Călăii, ca să nu-şi piardă entuziasmul, luau masa împreună cu reprezentantul poporului în misiune.

În primele zile de Messidor[4] se răspîndi zvonul că se pregăteşte un proces extraordinar. Şasespre-

[1] Piaţa Comediei (fr.).

[1] Oraş în Belgia, unde armatele revoluţionare franceze au cîştigat o importantă victorie asupra atacatorilor străini.

[2] A şaptea lună în calendarul republican (21 martie—16 aprilie).

[3] *Furneuri* — de la fr. *fournée:* cantitate de pîine coaptă o dată în cuptor; în text cu înţelesul: execuţii în serie.

[4] A zecea lună în calendarul republican (20 iunie—19 iulie).

zece preoţi, călugări şi călugăriţe vor fi judecaţi pentru fanatism. Spre mai mare solemnitate, tribunalul va ţine şedinţa aceasta în catedrala transformată în Templul Raţiunii. Acuzaţii au şi fost mutaţi, din diferitele închisori, la Baudet, anticamera morţii.

Ştirea tulbură pe Gaston mai mult decît toate celelalte. Se gîndi să meargă şi el la proces. N-a fost niciodată. Măcar de curiozitate face să meargă. Apoi acuzaţii sînt toţi clerici urîţi. Chibzui mai bine şi hotărî să-şi vadă de treabă, ca şi pînă acuma.

În dimineaţa de 13 Messidor ieşi, ca de obicei, pe jos să viziteze pe pacienţii care nu puteau veni la consultaţie. Era cald, plăcut. Soarele, pe cerul curat, rîdea. Gaston se uită la ceasornic. Mai avea vreme. Vru să facă o plimbare să-şi liniştească gîndurile. De-abia ici-colo întîlnea cîte un om, parcă oraşul ar fi fost sub călcîiul unui duşman de a cărui frică nimeni nu îndrăznea să iasă din casă. Cotea dintr-o stradă în alta, la întîmplare, fără ţintă. Prin minte, oricît se silea să se stăpînească, îi umbla neîncetat, ca o chemare obsedantă :

„Azi e procesul..."

Se pomeni în faţa Primăriei. Turnul se înălţa spre cer ca un braţ ameninţător. Gaston nu-l văzu, precum nu vedea nici faţada gotică a palatului. Ochii lui căutau însă ceva cu înfrigurare.

„Unde o fi fost aici ghilotina ?" îşi zise deodată. Întrebarea îl spăimîntă, atît i se păru de curioasă. Plecă repede, parcă ar fi vrut să scape de o urmărire. Străzile se schimbau. Nici nu-şi dădea seama pe unde trece. Ajunse la *Place de la Comédie*. Clădirea teatrului îl ademenea. Îi veni în minte că n-a mai fost de loc la teatru de cînd s-a întors de la Paris. Ar trebui să meargă. Dar întîi să vadă ce se joacă ? Se apropie. De dincolo de scară îi apăru ghilotina. Uită de teatru, ocoli scara, cu ochii la perva-

zul înalt pe platforma largă, făcută parcă să cuprindă zeci de condamnaţi. Satîrul lipsea. Un soldat plictisit păzea, răzimat de un colţ. Mai încolo, în ghereta coperită cu pînză, nişte oameni vorbeau tare.

„Am întîrziat ! îşi zise Gaston, ca şi cînd s-ar fi scuzat că pleacă. Mă aşteaptă bolnavii."

Porni pe o stradă şi nimeri la catedrală.

„La urma urmelor de ce n-aş intra ? se gîndi păşind hotărît pe treptele largi şi făcîndu-şi loc printre cetăţeni să pătrundă. De ce mi-ar fi frică ? Republica trebuie să pedepsească pe vinovaţi."

Se strecură pînă lîngă băncile juraţilor. Procesul începuse. Acuzatorul public cerea pedeapsa cu moartea pentru şase călugări vinovaţi de-a fi fanatici în toată puterea cuvîntului. Îşi împodobea rechizitoriul cu glume şi sentinţe. Publicul rîdea cu hohote. Preşedintele rîdea indulgent. Un jurat strigă ironic :

— Dacă acuzaţii sînt în stare să ne arate infernul, să fie achitaţi !

Acuzatorul sfîrşi patetic cu o peroraţie asupra binefacerilor Republicii. Juraţii votară pe faţă. Preşedintele rosti sentinţa de moarte, adăogînd grăbit :

— Alţii !

Fură introduşi doi carmeliţi[1] desculţi, apoi trei preoţi. Atunci intră Lebon. Preşedintele îl salută ceremonios. I se oferi un fotoliu şi Lebon se aşeză grav, fără a mulţumi aplauzelor care nu voiau să înceteze.

Apoi preşedintele ordonă să vie altă serie de acuzaţi. Intrară cinci călugăriţe. Gaston privea parcă n-ar fi înţeles nimic. Asculta cu mare atenţie şi totuşi nu se dumirea de loc. Se întreba dacă aici într-adevăr e vorba de viaţa şi moartea oamenilor sau se joacă doar o glumă sinistră ? Se uita cînd la ju-

[1] *Carmeliţi* — ordin religios catolic.

decători, cînd la juraţi, cînd la acuzator, căutînd explicaţii. Îl bucurase sosirea lui Lebon, dar în ochii lui nu găsi decît o ură atît de grea, încît îi schimba faţa întreagă, dîndu-i o înfăţişare sălbatecă.

Se citea actul de acuzare a călugăriţelor şi Gaston auzi :

— Yvonne Collignon, optsprezece ani, necăsătorită...

Tresări. Numele i se agăţă în minte, ca o verigă într-un cîrlig potrivit de mult. Cunoştea numele, deşi era sigur că nu l-a mai auzit niciodată. Îşi răscolea amintirile cu o stăruinţă ce-l chinuia. Şi în aceeaşi vreme se uita la grupul acuzatelor, toate în negru, să ghicească pe Yvonne. O recunoscu. Micuţă, plăpîndă, cu părul castaniu-deschis, cu obrajii ca varul. Se ţinea ca un copil de braţul unei bătrîne şi, din cînd în cînd, se cutremura, parcă nu şi-ar fi putut stăpîni o înfiorare.

Un răstimp, Gaston iar nu mai înţelese nimic. Tocmai într-un tîrziu îi răsună în urechi glasul preşedintelui :

— Alta !... Collignon... Numele tău ?

— Yvonne Collignon de Gargan, auzi Gaston foarte limpede.

Preşedintele se înfurie, răcni că Republica nu permite s-o sfideze aristocraţia fanatică, ameninţă pe acuzată că o va exclude de la dezbateri. Toată sala fu indignată. Acuzata se agăţă mai înfricoşată de braţul bătrînei şi se uită împrejur, parc-ar fi întrebat ce a greşit ? Gaston îi urmărea mişcările, îi întîlni ochii. Făcu doi paşi spre Yvonne, uluit. Privirile lor rămaseră o clipă încrucişate. Avu şi ea o tresărire ciudată, ca şi cînd ar fi zărit un apărător, căutat. Dar interogatoriul continuă.

— Crezi într-un *ci-devant* Dumnezeu ? întrebă preşedintele.

— Da, părinte ! murmură acuzata.

Publicul izbucni într-un hohot de rîs. Rîseră juraţii, judecătorii, pînă şi Lebon. Yvonne îşi roti privirea desperată ; întîlni iar ochii lui Gaston. Preşedintele reluă :

— Aici nu sîntem la mînăstire, înţelegi ?... Răspunde la întrebare !

— Da, domnule ! făcu acuzata, stîrnind o nouă năvală de rîsete.

Preşedintele îi explică, blajin, că Republica, decretînd egalitatea tuturor, nu cunoaşte decît cetăţeni, aşa că el nu e decît cetăţean-preşedinte.

Interogatoriul se încheie repede şi acuzatorul începu un discurs fulgerător, subliniat pe-alocuri de aplauzele publicului şi de aprobările lui Lebon. Gaston stătea pe jăratec. Ochii lui priveau pe Yvonne şi inima îi spunea că are s-o piardă. Iar simţămîntul acesta îl umplea de o groază fără margini. Se gîndea că trebuie să o scape negreşit. Mii de planuri fantastice îi răsăreau în minte şi se stingeau. Apoi, cîte-o clipire, uita tot, parcă ar fi dispărut lumea şi ar fi rămas numai el cu Yvonne. Era o undă de fericire, ca o ispită din infinit, care se risipea înainte de-a se putea închega. Teama că va trebui să se despartă de Yvonne îi copleşea inima. Îndemnurile s-o salveze reveneau mai poruncitoare.

— *A bas les calotins !* urlară deodată sute de glasuri din sală.

Rechizitoriul se sfîrşise. Pe faţa lui Lebon se vedea un surîs de mulţumire. O acuzată încercă să vorbească. Preşedintele strigă tăios, imitînd pe acuzatorul din Paris :

— *Tu n'as pas la parole* [1] *!*

---

[1] Nu ai cuvîntul ! (Fr.).

Voturile juraţilor străpungeau inima lui Gaston ca nişte pumnale. Yvonne întoarse capul spre el. În ochii ei era o rugăciune plină de taine. Îi sorbi privirea, pierdut. Apoi se reculese ca trezit din vis şi se repezi, printre soldaţii de gardă, în faţa preşedintelui, strigînd :

— Yvonne e nevinovată !

Judecătorii înlemniră pe scaunele înalte. În sală se încinseră murmure. Un soldat îl înşfăcă de umăr, oprindu-l pe loc. Lebon sări în picioare. Îl recunoscu. Şovăi o clipă, parc-ar fi crezut că e nebun. Apoi răspunse tare, cu o privire pătrunzătoare :

— E o fanatică mai periculoasă ca toţi ceilalţi !

— Tu eşti fanatic, Lebon. Şi asasin !... Asasin ! răcni Gaston desperat, zvîrcolindu-se să se smulgă din mîinile soldatului.

Lebon îngălbeni. În ochi i se aprinse o lucire sîngeroasă. Rumoarea în sală se potoli, încît glasul lui, deşi răguşit de mînie, răsună ca vîjîitul unui paloş care cade :

— În numele Republicii, una şi indivizibilă...

Gaston fu judecat imediat. Lebon citi, pentru luminarea juriului, un pasagiu dintr-o scrisoare primită de curînd, în care însuşi Robespierre îi atrăgea atenţia asupra doctorului Gaston Duhem, ateist primejdios. Acuzatorul improviză un rechizitoriu, încărcat de indignare. Doi juraţi se abţinură, declarînd patetic că acuzatul le-a redat odinioară sănătatea, îngrijindu-i frăţeşte. Fu condamnat la moarte, considerînd că a apărat o fanatică osîndită de tribunal, a insultat Republica în persoana reprezentantului ei inviolabil, a tulburat cu insolenţă şedinţa, s-a dovedit a fi propagatorul unui ateism feroce care periclitează sănătatea morală a patriei.

Şedinţa fu ridicată. Lebon luă deoparte pe acuzatorul Darthé, îi spuse că ţine mult să-şi arate recunoştinţa faţă de condamnatul care a salvat acum şase ani de la moarte pe tatăl său, şi deci să pună pe lista de ordine a execuţiilor, întîia pe Yvonne Collignon şi imediat după ea pe Gaston Duhem. Adăogă melancolic :

— Poate că se iubesc... Baremi să treacă împreună în lumea cealaltă...

7

Careta cu două roţi aştepta de mult la poarta catedralei. Calul alb, cu spinarea ascuţită, se apără alene de muştele ce bîzîiau roi în jurul lui.

Apoi toţi cei şaptesprezece condamnaţi fură scoşi pe scările bisericii. Lumea se îmbulzea să-i vadă de-aproape. Unii le aruncau sudălmi sau ocări de care alţii făceau haz. Ucenicii călăului se tocmeau :

— N-au să încapă toţi în caretă !

— Careta asta poate duce şi treizeci de persoane... Am dus o dată douăzeci şi opt şi mai era loc.

Se pierdu timp pînă se urcară toţi. Careta era înaltă. Bărbaţii ajutau pe femei. Gaston luă în braţe pe Yvonne ca s-o poată sui, iar în caretă rămaseră alături.

Porniră. Multă lume se duse după cortegiu. Un ucenic bătea calul cu codiriştea biciului. Roatele uruiau. Careta hurduca, încît condamnaţii trebuiau să se sprijine unii pe alţii. Yvonne se lipi lîngă Gaston. Se priveau, ca şi cînd s-ar fi regăsit după o despărţire. Îşi citeau în ochi taine vechi pe care le simţeau din licăriri ascunse. Inimile lor vorbeau şi se înţelegeau mai desăvîrşit decît prin cuvinte. Gaston îi cuprinse mijlocul şi ea îi mulţumi cu un surîs în care flutura un regret.

Careta şerpuia din stradă în stradă, agale, ca un dric. Cînd dădură în piaţa ghilotinei, un carmelit începu să cînte psalmul morţilor, cu glas cald de credinţă. Ceilalţi îl întovărăşiră cu o însufleţire pioasă. Cîntecul răsuna în văzduhul însorit, tremura şi unduia ca o chemare fierbinte. Soldaţii se uitau pieziş la condamnaţii cu ochii spre cer, parcă le-ar fi fost frică de o pedeapsă. Calul, speriat, iuţi mersul.

Yvonne zări ghilotina şi se cutremură. Închise ochii. Gaston îi simţea bătăile inimii. Şopti cu buzele uscate :

— Yvonne...

Muzica militară, lîngă intrarea teatrului, porni să cînte *Carmagnole*. Mulţimea se însufleţi şi îngroşă urletele. Văzduhul clocotea de vîltorirea glasurilor omeneşti cu sunetele tobelor şi instrumentelor de alamă. Cîntecul condamnaţilor se îneca întocmai ca un strigăt de ajutor în pustiu.

Careta străbătu prin cordonul dublu de soldaţi şi se opri.

— Jos ! Jos ! răcni un ucenic către condamnaţii care cîntau mereu, parcă nici n-ar fi băgat de seamă că au sosit.

Gaston sări din caretă ca să ajute pe Yvonne să coboare. Apoi acelaşi ucenic strigă, arătîndu-le scara, să se urce toţi pe platformă. Muzica însă cînta şi poporul urla, încît nu se auzea nimic. Sus, condamnaţii se îngrămădiră în colţul cel mai depărtat de ghilotina care părea pervazul unei uşi spre un lăcaş tainic. Gaston de-abia acuma o văzu şi îi fulgeră prin gînd :

„Adineaori lipsea satîrul şi sfoara..."

Yvonne era lîngă el şi-i strîngea mîna atît de tare, că i se înfigeau unghiile în carne. Substitutul Daillet, uscat, înalt, urcă în fugă treptele platformei cu o foaie de hîrtie în mînă, se duse drept la călăul care, în cămaşă, cu gulerul deschis şi mînecile suflecate, cu boneta roşie în cap, potrivea al doilea coş de nuiele pentru adunarea capetelor tăiate. Substitutul îi dădu hîrtia, spunîndu-i ceva. Atunci Gaston, văzîndu-i, îşi aduse aminte că a plecat de acasă fără să vestească pe nimeni şi se întrebă ce va face familia cînd va afla vestea morţii ? Poate c-au şi aflat şi acuma aleargă să-l scape, ori sînt undeva în mulţime, pe-aici, ascunzîndu-şi durerea şi neîndrăznind măcar să se apropie ? Simţi mîna fierbinte a Yvonnei şi imediat se gîndi că tot ce a fost nu mai are nici o importanţă şi că viaţa lui a început numai în clipa cînd a cunoscut pe Yvonne.

Călăul mai aruncă o privire asupra ghilotinei, apoi se apropie de grupul condamnaţilor şi strigă :

— Yvonne Collignon !

Ea se desprinse dintre ceilalţi, parcă nici n-ar fi ştiut despre ce e vorba. Din ochii călăului înţelese, scoase un ţipăt de spaimă şi se aruncă în braţele lui Gaston, murmurînd :

— Nu vreau să mor... nu vreau...

Dimprejur auzi acelaşi cuvînt rostit de buze tremurate :

— Curaj... curaj...

Gaston o îmbrăţişă desperat. Călăul făcu semn din ochi ucenicilor, care se repeziră să-i despartă. I-o smulseră din braţe, îi legară mîinile, îi răsfrînseră gulerul, o tîrîră pe scîndura ghilotinei. Condamnaţii reîncepură cîntecul morţilor. Muzica militară acoperea toate zgomotele. Călăul smuci de sfoară, satîrul luci ascuţit căzînd. Gaston, cu ochii ieşiţi din orbite, auzi răbufnitura cuţitului şi simţi o lovitură cumplită în inimă. Nu mai avea nici o putere. Ridică fruntea. În balconul teatrului, răzimat în coate, văzu pe Lebon, îi întîlni ochii şi se cutremură. Era

întocmai privirea din noaptea ploioasă şi rece. Întoarse ochii cu spaimă. Un ucenic scotea capul Yvonnei din coşul mic de la căpătîiul scîndurii şi-l zvîrli în coşul cel mare de-alături. Alţi doi luară corpul de mîini şi de picioare şi-l trîntiră la marginea platformei, să nu încurce locul, în vreme ce călăul însuşi ridica satîrul însîngerat.

Acuma Gaston îşi simţea inima atît de goală, parcă i s-ar fi scurs toată viaţa şi ar fi rămas un cadavru fără rost în lume. Dorea să moară mai repede, să sfîrşească, să ajungă din urmă pe Yvonne. Ieşi din grup, făcu cîţiva paşi spre călăul care tocmai se apropia.

— Tu eşti Gaston Duhem ? auzi dînsul foarte clar.

Nu răspunse, dar îşi descheie haina maşinal, o lepădă. Ucenicii îi întoarseră braţele la spate. O curea îi strînse încheieturile mîinilor. Se pomeni pe scîndură. Pe gîtul gol simţi o umezeală caldă. Îşi zise că trebuie să fie sîngele Yvonnei. Ochii vedeau numai un coş împletit din nuiele. Era stropit cu pete roşii, iar pe fund sîngele închegat se înnegrea. Se gîndea că acuma trebuie să cază cuţitul. Aşteptarea îl supără. I se părea că aude un zgomot ciudat şi-i trecu prin minte :

„Poate că totuşi n-am să mor..."

Gîndul îl duru. Dacă a murit Yvonne, el nu mai are ce să... Simţi un început de lovitură tăioasă pe gît. Apoi simţămîntul se curmă înainte de a se lămuri vreo durere...

1925

CIULEANDRA

(1927)

...şi nu ştii că tu eşti ticălos
şi mişel şi sărac şi orb şi gol.

Apocalipsis, III-17

I

— Taci !... Taci !... Taci !...

O prăvălise pe sofa şi, cu genunchiul drept, îi zdrobea sînii. Degetele şi le înfipsese în gîtul ei plin şi alb, parc-ar fi vrut să înnăbuşe un răspuns de care se temea. Îi simţea corpul zvîrcolindu-se, întocmai ca sub o îmbrăţişare fierbinte, şi zvîrcolirea îl înfuria mai nătîng.

— Taci !... Taci !...

Repeta acelaşi cuvînt, cu acelaşi glas horcăit, forăind pe nas rar, prelung. Ochii lui umflaţi nu vedeau totuşi nimic, ca şi cînd s-ar fi coborît peste ei un obositor văl roşu...

Într-un tîrziu, o atingere molatecă îi cuprinse braţele, numai cîteva clipe, şi apoi se topi, neputincioasă. El îşi dădu seama, ca prin vis, că trebuie să fie mîinile ei, încercînd să se apere. Şi atunci, deodată şi foarte deslușit, îşi auzi propria-i voce, aspră, strîmbă, gîfîită, răbufnind ca dintr-o adîncime de pivniţă. Îi trecu fulgerător prin gînd „ce glas !" şi îndată, parcă şi-ar fi recăpătat brusc vederea, zări două globuri albe, sticloase, aproape ieşite din orbite, cu o fină reţea de vinişoare roşii încercuind o pată rotundă albastră-viorie : ochii ei în-

mărmuriţi într-o lucire de spaimă resemnată... Privirea îl ustura ca o mustrare nesuferită :

— Ta... a...

Vruse să strige, dar acuma sunetele i se sfărîmau în cerul gurii, hîrîitoare şi uscate, iar globurile albe în aceeaşi vreme se măreau mereu şi se împreunau într-un disc cenuşiu, care apoi începea să se învîrtească ameţitor împrejurul petei albastre nemişcate. Un simţămînt greu de leşin îi înmuie braţele. I se părea că are să se prăbuşească şi căuta disperat un sprijin...

Ca trezit dintr-un coşmar, sări trei paşi înapoi. Degetele îi rămaseră răşchirate şi ţepene. Se uită împrejur năucit. Făcea sforţări să se orienteze. Razele becurilor, gălbui şi filtrate, îl dureau, ca şi cînd ar fi intrat repede, după un întunerec mare, într-o lumină orbitoare. Toate lucrurile i se înfăţişau cu reliefuri neobişnuite. Lîngă sofa, blana de urs alb se zbîrlise, iar capul cu ochii morţi, de sticlă, îl privea căscînd gura către el, ameninţător. În cămin două buturuge mocneau cu flăcări galbene, ce se răsuceau şi se întindeau mînioase ca nişte limbi de balaur. Între cele două ferestre dinspre stradă, consola [1], cu oglinda pînă-n tavan, încărcată de pufuri, borcane, sticluţe şi alte obiecte, din arsenalul de întreţinere a frumuseţii feminine, părea o fiinţă vie încremenită de ruşine.

Ajunse lîngă uşa dormitorului, potrivindu-şi manşetele şi mînecile boţite, dar uitîndu-se mereu uluit la sofaua pe care ea zăcea neclintită, cu capul spre dînsul, încît îi vedea numai creştetul puţin aplecat în dreapta, pieptul decoltat şi rochia mototolită. Milioane de gînduri îi plouau în minte şi se ciocneau

[1] *Consolă* — mobilă în formă de policioară sau de măsuţă, rezemată de perete, pe care se aşază diferite obiecte.

în zgomote surde. Cînd, după un răstimp, i se mai potoli inima, observă că singurul zgomot în lume îl făcea respiraţia lui ostenită ; încolo o tăcere blîndă, moleşitoare ; chiar focul în cămin ardea acuma atît de lin, parc-ar fi fost un foc imaterial. Numai căldura era sugrumătoare. Sudorile îi curgeau pe obraji ca lacrimile. Şi totuşi mai rău îl supăra tăcerea, încît, ca s-o alunge, rosti :

— Madeleine !

Căutase să fie dulce şi se spăimîntă de glasul care parcă era al unui străin duşmănos. Îşi aminti că tot astfel îl mirase acelaşi glas şi adineaori cînd... Şi deodată se simţi copleşit de o ruşine mare, parcă s-ar fi pomenit gol în mijlocul unei mulţimi batjocoritoare. Îşi dădea seama că, deşi avea ochii aţintiţi asupra sofalei, sufletul lui nu voia să vadă nimica, de frică să nu trebuiască a înţelege prea curînd.

— Madeleine ! murmură apoi din nou, cu umilinţă, ca şi cînd ar fi încercat să ispăşească o faptă printr-un cuvînt.

Cîteva clipe avu simultan toate certitudinile : că trăieşte şi că e moartă, că a ucis-o şi că n-a ucis-o, că nu s-a întîmplat nimic şi că s-a sfîrşit tot... În aceleaşi clipe însă îşi mai reamintea cum, pe cînd se năpustise asupra ei, îi stăruise în creieri, ca o poruncă, gîndul că trebuie s-o omoare şi că totuşi n-are să moară...

Deodată, într-un fior de spaimă, zări, drept în faţă, un tînăr cu părul negru, puţin vîlvoit, cu figura rasă, fină, ovală şi răvăşită, cu ochii rătăciţi, îmbrăcat în frac, dar cu manşetele ieşite din mîneci, cu plastronul frămîntat şi o aripă a gulerului ridicată pînă lîngă ureche, ca la eroii aristocratici în filmele

americane, după o încăierare de box cu rivalul burghez... Tresări cînd îşi recunoscu chipul în oglindă.

„Bietul Puiu Faranga!" făcu dînsul schiţînd un surîs trist, pe care cel din oglindă i-l întoarse prompt.

Surîsul însă îi îngheţă brusc pe faţă ca o mască. În oglindă, de pe sofa, cu capul plecat uşor într-o parte, Madeleine îl privea cu ochii foarte mari şi albi şi cu o figură parcă dispreţuitoare. Buimăcit porni spre ea, dar un zgomot îi reteză mişcarea. Braţul Madeleinei, alb şi rotund, alunecase jos, oprindu-se pe gîtul ursului, parc-ar fi vrut să-l alinte.

Acuma Puiu Faranga avu fulgerător revelaţia realităţii. Ochii ei păreau vii, braţul ei se lăsase într-o mişcare vie, şi tocmai acestea îi spuseră mai limpede că nu mai e nici o speranţă. Spaima că a stins o viaţă omenească i se răsucea în suflet ca un pumnal. Nu mai ştia ce să facă, şi neştiinţa aceasta îl umplea de groază, iar liniştea dimprejur îl sugruma. Întoarse deodată spatele cu o sforţare cruntă, ca şi cînd şi-ar fi smuls picioarele dintr-o ţintuire, şi porni afară pe uşa deschisă a dormitorului. În şira spinării o mînă urmăritoare îl trăgea înapoi...

II

Avea paşii şovăitori şi clătinaţi ca un om beat. Trecu prin odaia de dormit, în care ardea un singur bec albastru, ochi pînditori, apoi printr-un salonaş întunecos, ieşi în *hall*, unde era o lumină supărător de vie, şi se repezi la o uşă închisă în faţa căreia se opri, parcă i s-ar fi sleit puterile. Pe urmă, totuşi, se pomeni înlăuntru, zvîrlit ca de un vînt năprasnic, bîiguind:

— Tată!... Tată!...

Bătrînul Policarp Faranga se ridică speriat de după birou. Văzînd pe fiul său, îl apostrofă puţin nervos:

— *Tu es fou?*[1]

Cînd auzi glasul tatălui, Puiu se simţi mai zdrobit. Groaza i se risipi şi făcu loc unei desperări ameţitoare. Se apropie de birou şi se prăbuşi istovit în fotoliul larg de piele. Bătrînul, în picioare, îl examina ceremonios şi jicnit pentru necuviinţa lui de-a se fi rostogolit pe scaun, înainte să-l fi poftit. Era şi el în frac, cu pieptul plin de decoraţii, peste care se aşternea barba-i maiestoasă, argintie şi deosebit de îngrijită. Îi plăcea să apară mereu serios şi măsurat, nu numai în lume, dar chiar faţă de sine însuşi. Înalt, robust, îşi purta cei şasezeci şi trei de ani cu o demnitate aproape trufaşă, inspirînd în jurul său respect spontan... Fiindcă Puiu tăcea, îşi călcă pe inimă în cele din urmă şi-l întrebă:

— *Mais parle donc, voyons, parle! Qu'est-ce que tu as?*[2]

Tînărul întoarse spre dînsul nişte ochi stinşi, rătăcitori. Se gîndea cum să-i spună ce s-a întîmplat şi nu găsea cuvintele potrivite. Izbucni fără şir:

— Tată... am făcut... nu ştiu... a murit Madeleine...

Faranga, parc-ar fi primit o săgeată în inimă, se cutremură:

— Ce-ai zis?... Madeleine? Tu?... Imposibil!...

Încercă să citească adevărul în ochii lui, dar Puiu plecase iar capul. Un răstimp bătrînul mai stătu, frămîntînd în minte serii de întrebări, sprijinit cu amîndouă mîinile de dunga mesei, înţepat ca un judecător fără experienţă în faţa unui acuzat

---

[1] Eşti nebun? (Fr.).
[2] Dar vorbeşte odată, hai, vorbeşte! Ce ai? (Fr.).

misterios. În sfîrşit, ocoli biroul, veni lîngă Puiu şi-l apucă de umăr :

— Unde este...?

Nu termină întrebarea şi nici răspunsul nu-l aşteptă decît o secundă. Ca şi cînd mişcarea împrejurul biroului i-ar fi schimbat mersul gîndurilor, porni îndată spre ieşire, lăsînd uşa larg deschisă...

Puiu căzuse într-o toropeală cenuşie, neclintit, parcă habar n-ar fi avut pentru ce se află aici. Gîndurile îi erau acum un haos apăsător, în care nimic nu izbutea să se închege într-o formă lămurită. Pe sub şivoiul crîmpeielor de gînduri însă sufletul lui înţelegea clar că tatăl său s-a dus acolo, să vadă şi să se convingă dacă e adevărat că Madeleine... Astfel auzi foarte bine paşii rari, apăsaţi ai bătrînului şi simţi că uşa a rămas deschisă. Pe urmă deosebi glasul tantei Matilda, cu respiraţia grea şi grăbită de urcarea scării, scuzîndu-se că a întîrziat nu din vina ei, ci a şoferului care, tocmai cînd să plece, a găsit ceva de reparat la automobil... În sufletul lui Puiu răsări pe loc confirmarea : da, numai ea e vinovată căci, dacă ea venea la timp, nu s-ar fi întîmplat nimica... Bătrînul răspunse ceva Matildei. Puiu nu prinse înţelesul cuvintelor, dar auzi îndată pe tante Matilda scîncindu-se, cu întrebări scurte, insistente, alergînd după Faranga... Glasurile şi paşii lor se pierdură pe coridor sub cutropirea unui plîns ascuţit, prelung şi sîcîitor, al jupînesei care, desigur, întorcîndu-se în budoar, a aflat pe stăpînă-sa rece şi a venit să dea alarma. Urmă o tăcere şi apoi nişte fîşîituri de paşi sfioşi. Puiu simţea că trebuie să fie feciorul, care arde de curiozitate. Peste cîteva momente îl auzi, în uşă, zicînd candid :

— M-aţi sunat dumneavoastră, conaşule ?

Îi făcu semn cu mîna să plece. Feciorul închise uşa, fără zgomot, ca la o cameră de bolnav.

Pe urmă, tăcerea se înţeleni grea, înnăbuşitoare. Biroul vast se împăinjenea într-un somn afund. Puiu, încremenit, nici nu mai cuteza să încerce vreo mişcare. Doar gîndul că bătrînul nu se mai întoarce îl ustura din ce în ce mai dureros. De la dînsul aştepta acuma mîntuirea. El însuşi nu se simţea capabil nici măcar să cugete. De altfel, totdeauna, şi mai ales în ceasurile grele, bătrînul singur lua hotărîrile trebuincioase.

Ceea ce îl îngrozea acum era că vremea trecea atît de încet. I se părea că s-au scurs ore întregi, de cînd a ieşit bătrînul. Licăriri de speranţă îi înfloreau în inimă : dacă nu vine, înseamnă că poate Madeleine totuşi n-a murit... Speranţa însă îl întrista, pentru că o simţea deşartă şi nu făcea decît să-i reamintească mereu întîmplarea, pe care el se silea să o şteargă din minte.

În sfîrşit, nu mai putu îndura tăcerea. Se sculă. Voia să plece, oriunde, dar să nu mai fie singur. Chiar atunci apăru în uşă tatăl său urmat de tante Matilda. Puiu înţepeni lîngă birou, cu ochii nerăbdători spre bătrînul care trecu fără să-l privească. În schimb, Matilda, plînsă şi amărîtă, se repezi la dînsul şi-l îmbrăţişă ocrotitor :

— *Ah, quel terrible malheur, pauvre petit Puiu !* [1]

Matilda era soră cu mama lui Puiu. Rămasă văduvă foarte tînără şi fără copii, îşi împărţise toată inima ei între operele de binefacere şi nepoţelul Puiu, mai cu seamă că sărmănelul avusese nenorocirea să piardă pe maică-sa micuţ de tot. Împlinea acum vreo cincizeci de ani, era înaltă, uscăţivă şi nobilă, se înduioşa uşor şi vorbea multe şi nevrute.

Auzind-o, Faranga îi zise supărat :

---

[1] Ah, ce nenorocire teribilă, Puiule, sărăcuţul de tine ! (Fr.)

— Aide, Tilda, ajunge! Să lăsăm lamentările!... Tu du-te mai bine dincolo, că aici noi avem de lucru!

— *Mais si, mais si*[1], murmură Matilda ştergîndu-şi ochii. *Pauvre Madeleine!... Oh, la pauvrette!*[2]... Ce catastrofă!... Iacă, plec!... Puiule scump, fii tare! Durerile şi nenorocirile pentru oameni sînt lăsate de Dumnezeu!... Nu-ţi pierde cumpătul şi nu dispera, *pauvre petit*[3] Puişor!...

Îl îmbrăţişă iar şi-l sărută, plîngînd, pe amîndoi obrajii. Porni. Din uşă, mai zise bătrînului:

— Fii şi tu calm, Poly, te implor!... Şi dacă aveţi nevoie de mine, să mă chemaţi negreşit!...

III

Policarp Faranga umbla de colo pînă colo prin birou, cu mîinile la spate, cu fruntea în pămînt, în vreme ce Puiu stătea în acelaşi loc, urmărind din privire toate mişcările bătrînului, grele, îndurerate. Părea că sub povara gîndurilor, chiar silueta lui mîndră se gîrbovea văzînd cu ochii.

Niciodată Faranga, în viaţa-i bogată totuşi în evenimente, nu primise o lovitură atît de neaşteptată şi de cruntă. Puiu îi fusese toată nădejdea, mai ales de cînd anii se înmulţiseră pe umerii lui. El era singurul vlăstar al familiei Faranga şi printr-însul familia aceasta, de obîrşie străveche boierească, trebuia să se perpetueze. Cu nimica nu se mîndrea mai mult bătrînul decît cu neamul său. Îşi urmărea ascendenţa pînă la Vlad-Ţepeş. Descoperise undeva, şi povestea

---

[1] Dar desigur, desigur (fr.).
[2] Biata Madeleine!... Oh, sărăcuţa! (Fr.).
[3] Sărăcuţele... (fr.).

bucuros oricui, că aprigul voievod muntean ar fi dat o dată boierilor drept pildă de cinste şi credinţă pe un Faranga. În cursul veacurilor familia a sărăcit de cîteva ori, dar totdeauna a ştiut să-şi păstreze nepătat numele... Moştenise, împreună cu un frate, o avere frumoasă. Dar fratele s-a prăpădit în vîrstă plăpîndă, şi aşa a rămas el singur cu numele şi averea familiei. S-a însurat pe la treizeci de ani, după ce a gustat toate plăcerile vieţii uşoare, obligatorie pentru oamenii bogaţi şi fără ocupaţie. Olga Dobrescu, fiinţă gingaşă, a fost o soţie ideală: bună, frumoasă, indulgentă, cu avere... Închidea ochii la numeroasele escapade, pe care Poly le-a continuat şi după căsătorie. În al patrulea an, a venit pe lume Puiu, iar după alţi patru, Olga s-a stins. De-abia cînd a pierdut-o pe ea a dobîndit dragostea cea mare pentru copil şi a înţeles însemnătatea lui pentru viitorul familiei. Tot atunci a pus cruce şi vieţii uşoare, intrînd în politică, spre a avea o meserie. Cu avere şi nume a făcut repede carieră. Urmase odinioară nişte vagi cursuri de drept, dar, fireşte, fără a practica vreodată avocatura. Diploma îi oferea acuma posibilitatea să se considere şi să fie considerat jurist. I se descoperi, de către prieteni şi ziarişti binevoitori, chiar oarecare talent oratoric şi astfel toată lumea aplaudă cînd, printr-o împrejurare fericită, i se încredinţă portofoliul justiţiei. Deveni omul serios şi grav, care a rămas pînă azi. Purta, de cînd se însurase, ca un trofeu, o barbă superbă. Ea i-a cîştigat odinioară celebritatea bulevardieră bucureşteană: cea mai frumoasă şi mai îngrijită barbă din România... Tot ea îi împrumuta acuma bună parte din prestigiul necesar unui om politic cu răspundere. Pentru că sub ministeriatul său de cîteva luni s-a votat o lege bună, s-a ales cu stima cercurilor judecătoreşti şi epitetul măgulitor „omul justiţiei". Nici nu se mai putea în-

chipui să se facă ceva în domeniul dreptăţii fără a se cere părerea lui autorizată, fie la putere, fie în opoziţie.

Puiu a crescut înfăşurat în dragostea lui idolatră. Iubea într-însul nu numai pe copilul său şi amintirea mamei copilului, ci pe continuatorul neamului. Se iubea pe sine însuşi. Îi părea rău de viaţa de odinioară şi-l muncea teama să nu se răsfrîngă asupra copilului păcatele tinereţii lui desfrînate. Băiatul era plăpînd, ca şi maică-sa. Şi din pricina aceasta l-a ocrotit mai sîrguitor...

În mers maşinal, Faranga îşi depăna amintiri şi frămînta regrete. O clipă se opri şi se uită plin de duioşie la Puiu, care stătea mereu în picioare, pironit într-o aşteptare tulbure. Îi şopti blînd :

— Şezi, Puiule...

Tînărul răspunse cu o privire întrebătoare. Se aşeză. Bătrînul însă îşi reluă plimbarea, ca şi cînd mergînd în trecut ar fi vrut să ajungă la o ţintă în viitor... Toate ocrotirile lui zadarnice au fost. S-a gîndit să-l însoare cu o fată prin care să se regenereze şi împrospăteze sîngele neamului. Căsătoriile între odrasle de familii prea vechi dau progenituri şubrede. Cînd e prea albastru, sîngele e un stigmat de degenerescenţă. L-a însurat de timpuriu, tocmai ca să-l ferească de viaţa pe care a dus-o el însuşi. Puiu totuşi a urmat tradiţia. Căsnicia nu l-a împiedicat, ba l-a stimulat. Şi l-a adus în halul de azi...

Faranga se aşeză deodată la birou, calm, hotărît. Puiu căută să-i întîlnească privirea şi nu reuşi. Bătrînul stătu cîteva secunde pe gînduri, ca şi cînd ar fi căutat o frază sau un cuvînt, apoi luă brusc telefonul :

— Allo... Centrala ?... Dă-mi, te rog, prefectura poliţiei !

Puiu îngălbeni. Realitatea întreagă i se înfăţişă la auzul unui singur cuvînt. Bîlbîi spăimîntat :

— Ce vrei să faci, tată ?

Faranga răspunse în telefon :

— Dă-mi pe domnul prefect ! Şi peste un minut : Domnul prefect ?... Aici Policarp Faranga... Da, chiar eu sînt, dragă Nicule !... Nu, n-am plecat şi nici nu mai pot pleca... Eram tocmai îmbrăcaţi, dar s-a întîmplat o mare, foarte mare nenorocire în familie... Ba da, nu exagerez de loc, foarte mare, repet ! Închipuieşte-ţi, copilul meu, Puiu, într-un moment de rătăcire, desigur, a omorît pe Madeleine, pe nevastă-sa...

Aparatul îi tremura în mînă. Se uita, vorbind, în ochii lui Puiu, care se zbuciuma să-i ghicească gîndul.

— Da, într-adevăr, de necrezut... Şi cu toate astea... Te rog dar să te osteneşti numaidecît pînă la mine, să vedem ce-i de făcut... Te rog !... Fireşte, evident, trebuie să aduci şi pe procurorul de serviciu...

Aşeză receptorul pe furcă şi rămase cu mîna întinsă şi cu ochii ţintă la Puiu.

— L-ai chemat să mă aresteze ? întrebă tînărul, fără pic de sînge în obraji, cu glasul răguşit.

Faranga avu un zîmbet straniu :

— Tu nu te aşteptai la urmări ? La nimic ?

— Da... ba da, murmură Puiu, după o pauză, frînt, plecînd capul.

— Sper că-ţi dai seama ce-ai făcut ?

— Am greşit, şopti Puiu mai răguşit ca adineaori.

— Ei bine, eşti un asasin ! scrîşni bătrînul, parc-ar fi smuls cuvîntul cu un vîrf de cuţit. Un Faranga ucigaş ordinar, ca orice derbedeu... Ah !

Sfărîmă între degete o foaie de hîrtie. Se potoli îndată şi adăogă :

— Dar acuma nu mai e timp de pierdut cu vorbe zadarnice. În zece minute prefectul va fi aci. Pînă atunci trebuie să te hotărăşti şi să alegi!

Puiu ridică o privire uluită.

— Ce să aleg, tată?

Bătrînul Faranga îşi reveni încurcat.

— Aşa-i, încă nu-ţi spusei... Mi s-a părut că...

Zăbovi puţin pînă să-şi ordoneze gîndurile. Apoi se sculă, se apropie şi se lăsă în faţa lui, pe celălalt fotoliu. Urmă cu o voce moale, în care era şi imputare, şi milă:

— Nu te-am descusut de loc, adevărat... Nu te-am întrebat nici de ce-ai omorît-o şi nici cum ai omorît-o... Ar fi fost şi de prisos. Moartea vorbeşte mai elocvent ca toate frazele. Şi totuşi nu pot să nu mă întreb mereu pe mine însumi cum s-a putut găsi un om, şi încă copilul meu, care să asasineze o fiinţă atît de bună ca Madeleine?... Pe Mădălina noastră!... Care ţi-a tolerat tot, tot, care n-a vrut nici măcar să audă despre murdăriile tale multiple şi continue!... E extraordinar, pur şi simplu extraordinar!

— Nici eu nu ştiu, tată, zise foarte sincer tînărul, frîngîndu-şi mîinile şi abia reţinîndu-şi lacrimile.

— Cred, cred! aprobă Faranga şi cu vorba, şi cu capul. Da, a fost o rătăcire, un moment de nebunie subită... Numai aşa s-ar putea explica o faptă atît de inexplicabilă şi o crimă atît de monstruoasă. Căci, oricît de ticălos erai altfel, de o înşelai cu toate femeile posibile şi imposibile, aveam impresia că în fond tot pe Mădălina o iubeai cu adevărat. Lasă că nici nu se putea să n-o iubeşti. Cine a cunoscut-o, a îndrăgit-o. Ş-apoi tu însuţi, doar din dragoste ai luat-o...

— Am iubit-o mult, nespus de mult, tată, făcu Puiu cu ochii în gol şi parcă pipăindu-şi sufletul. Mult de tot, şi cu toate astea, vezi bine cum... (Tăcu şi adăogă aproape în şoaptă:) Poate că mi-am pierdut minţile...

Bătrînul avu o tresărire. Şi, ca şi cînd i-ar fi părut rău că s-a înmuiat, vocea îi redeveni aspră:

— Toate acestea sînt acuma vorbe sterpe. Realitatea este că vine prefectul cu procurorul. Crima naşte ispăşirea. Va să zică...

Şovăi. Poate că nici el nu era încă deplin lămurit ce vrea. Scormonea cuvinte, ca să-şi lege între timp ideile:

— Trebuie să înţelegi că asemenea faptă nu poate rămîne fără sancţiune...

— N-ar fi fost oare mai bine să mă sinucid, tată? întrebă Puiu deodată cu o lucire în ochi.

Faranga îl privi lung şi puţin dispreţuitor:

— Ar fi fost o soluţie şi asta, evident, dar acuma e prea tîrziu. Cine ştie dacă ar fi fost cea mai bună? Mi-ai fi uşurat situaţia pentru moment şi totuşi aş fi rămas fără nici o umbră de speranţă... De altfel, sinuciderea e un gest spontan, ca şi uciderea. Dacă n-ai fost capabil s-o execuţi imediat...

Dispreţul din privirea bătrînului şi ironia cuvintelor lui întărîtă pe Puiu:

— Mă crezi şi laş, tată?

— Asasinii sînt de obicei laşi, ripostă Faranga cu o răceală tăioasă.

Tînărul, biciuit, sări în picioare, încercînd să protesteze.

— Stai jos! porunci tatăl. Nu-ţi lua aere de cavaler fără prihană, că nu te-au prins niciodată şi cu atît mai puţin te-ar prinde azi! Ce Dumnezeu, tot nu pricepi?

— Dacă dumneata crezi că, în situaţia în care am ajuns, n-ai nimic mai bun de făcut decît să mă insulţi...

Faranga îl întrerupse cu o vioiciune surprinzătoare, copleşit deodată de durere şi cu un glas muiat în lacrimi :

— A, dar tu cît mi-ai insultat inima cu fapta asta mîrşavă ! Ai zdrobit tot, Puiule, tot ce am crezut că am şi tot ce nădăjduiam în viitor ! Unicul copil al lui Policarp Faranga e un ucigaş ordinar, îţi dai tu seama ce poate să însemne asta pentru mine ? Şi baremi dacă ai fi avut o nevastă păcătoasă, care te-ar fi înşelat sau ţi-ar fi făcut altminteri zile amare, dacă... Dar Madeleine a fost un înger ! O ştie toată lumea. Peste putinţă să te gîndeşti că ai convinge pe cineva că e la mijloc o crimă pasională care, orişicum, ar mai fi scuzabilă pînă la un punct. Nu, e o crimă ordinară, odioasă, îngrozitor de ordinară !...

Se opri să se reculeagă. Îi era frică să nu-l podidească plînsul. Puiu însuşi se ghemui în fotoliu, simţind în spinare, ca o apăsare cumplită, greutatea faptei din ce în ce mai mare.

— Şi totuşi eşti copilul meu şi trebuie să caut să te salvez ! reluă Faranga cu emoţie stăpînită. Altfel ar fi să te aresteze, să te arunce în puşcărie, să se facă o instrucţie cu răscoliri de sertare şi apoi un proces în stil mare, cu masă specială pentru ziarişti, cu scormonirea tuturor intimităţilor şi tainelor familiei... Asta însă ar însemna terfelirea definitivă şi pentru totdeauna a numelui Faranga şi scoaterea noastră din rîndul oamenilor de omenie, prin urmare asta nu se poate ! Rămîne cealaltă modalitate... singura...

Tînărul nu se mai mişcă, parc-ar fi înmărmurit în faţa perspectivelor pe care el însuşi le avusese confuze şi care, prin glasul tatălui său, deveneau de o claritate exasperantă.

— Un Faranga nu poate fi criminal de rînd ! urmă bătrînul mai energic. Nu se poate !... Şi dacă totuşi un Faranga a săvîrşit o crimă de rînd, n-a putut-o face decît din nebunie ! Un moment de nebunie criminală e admisibil într-un neam al cărui sînge, prin vechime, s-a sărbezit sau s-a îngroşat prea mult...

Ca şi cînd n-ar fi înţeles bine, Puiu întrebă cu mai multă mirare în ochi, decît în glas :

— Vrei să mă declari nebun ?

— Vreau să te salvez ! accentuă tatăl. În loc să mergi la închisoare, vei intra într-o casă de sănătate, unde vei sta sub observaţie medicală un răstimp. Pe urmă te vom interna pentru cîteva luni, să zicem, într-un sanatoriu bun, undeva în străinătate, şi astfel vei putea începe o viaţă nouă, cu un nume care nu va fi fost degradat cu totul. Va depinde numai şi numai de tine să dovedeşti lumii că fapta ta de azi a fost o rătăcire nenorocită... A, fireşte, socoteala cu tine însuţi, cu sufletul tău, ai să ţi-o faci singur ! Ispăşirea inevitabilă pentru imensa-ţi nedreptate faţă de sărmana Mădălina se va depăna în conştiinţa ta, fără ca eu să-ţi mai pot fi de ajutor...

Puiu deschise gura să zică ceva şi rămase cu gura căscată, parcă i s-ar fi încleştat fălcile. Bătrînul aştepta răspuns şi se supără cînd, în sfîrşit, îl auzi în formă de întrebare timidă :

— Adineaori m-ai îndemnat să aleg ?

— Da ? făcu Faranga. Posibil... Acuma însă te sfătuiesc, mai mult, îţi cer să nu alegi ! Trebuie să faci cum am hotărît eu ! Căci în joc nu eşti doar tu, cu persoana ta, ci sînt şi eu, şi, împreună cu noi, toţi strămoşii noştri. Prin urmare...

— Prin urmare, trebuie să fiu nebun! murmură Puiu abătut, uitîndu-se peste capul bătrînului, într-un gol îndepărtat.

— Mai bine nebun decît ocnaş! răsună crud răspunsul tatălui.

Se făcu o pauză lungă. Apoi glasul lui Puiu şerpui ca o tînguire:

— Şi dacă nu voi reuşi?

— Trebuie! porunci Faranga. De altminteri despre asta răspund eu. Ţara îmi datoreşte măcar atîta în schimbul serviciilor multe ce i le-am adus...

Iar se făcu tăcere. În aer pluteau întrebări, îndoieli şi speranţe într-un vălmăşag apăsător... Apoi, în clipa cînd Puiu vru să mai spună ceva, apăru în uşă feciorul:

— Conaşule, a venit domnul prefect...

Amîndoi tresăriră ca deşteptaţi dintr-o lume străină.

— Da, bine, zise Faranga, reculegîndu-se, cu o emoţie care îi schimba glasul. Tu aşteaptă-ne aici, adăogă către Puiu. Mă duc cu ei întîi acolo... În orice caz, curaj şi încredere! Aranjează-te puţin pînă ce venim!...

Plecă repede. Mersul grăbit îi şedea rău şi-i micşora gravitatea. Feciorul, înainte de-a închide uşa, aruncă o privire curioasă şi înfricoşată spre Puiu.

IV

— Imposibil! se cruci prefectul, strîngînd mîna lui Faranga cu efuziune şi compătimire. Ce catastrofă, dragul meu!... Tocmai povesteam procurorului ce mi-ai telefonat şi nu ne venea de loc să credem... Apropo, să-ţi prezint pe procurorul Săvu-

lescu! Un băiat foarte de ispravă şi cu atît mai atins de întîmplarea asta nenorocită, că doar tu, pe cînd erai la justiţie, l-ai adus în Bucureşti...

Faranga îi dădu mîna şi zise foarte încet:

— Să vă conduc să vedeţi...

— Cît te compătimesc, dragă Poly, şopti prefectul, într-adevăr mişcat şi simţind nevoia să-şi spună durerea.

Acolo, stătură numai cîteva minute, umplute de explicaţiile franco-române ale tantei Matilda, care plîngea şi vorbea, chema mărturia jupînesei, evoca amintiri din viaţa ei şi scene de iubire dintre Madeleine şi Puiu, apoi iar plîngea şi iar vorbea. Faranga încercase să-i mai stăvilească avîntul, dar în zadar. Ea continua cu mai mare dezinvoltură pentru că prefectul, amabil, o admira, iar procurorul, timid, o aproba.

În cele din urmă, Faranga îi pofti în biroul său, lăsînd acolo pe Matilda cu jupîneasa. Intrarea lor îngrozi pe Puiu atît de mult, că şi uită să se scoale. Prefectul se duse la dînsul, îi luă mîna, i-o scutură şi spuse tare, ca şi cînd ar fi vrut să risipească puţin atmosfera grea ce stăpînea:

— Ce-a fost asta, Puiule?... Nu, stai jos, nu te scula! Îmi închipui cît trebuie să fii de zdrobit!... (Se întoarse către procuror.) Bietul băiat! Ce nenorocire!... Vezi, asta se cheamă ceasul rău, dragă procurorule!

Puiu se uită furiş la procurorul care părea tînăr, cam rigid şi prea serios pentru vîrsta lui. Avea nişte ochi căprui, cuminţi şi potoliţi. Era blond şi foarte sfios. Nu ştia ce să facă. Purta respect şi recunoştinţă bătrînului Faranga, a cărui bunăvoinţă i-a consolidat cariera, încît s-a putut căsători cu o fată bogată. Se gîndea că s-ar cuveni să se apropie şi el de copilul lui Faranga, să-i zică două vorbe bune, dar, pe de

o parte, nimeni nu făcuse prezintările obişnuite şi, de altă parte, el se afla aici în exerciţiul funcţiunii şi, deci, nu putea să înceapă relaţii cu un inculpat, chiar dacă inculpatul era fiul binefăcătorului său.

În schimb prefectului Nicolae Spahiu nu-i tăcea de loc gura. Prieten din copilărie cu Faranga, avea totdeauna ţinută militărească (era chiar colonel în retragere) şi inimă de aur.

— Stăteam gata să plec la Palat, cînd mi-ai telefonat, povestea dînsul. Dacă întrebai peste cinci minute, nu mă mai găseai... De altfel, văd că şi voi... Se zice că, fiind primul bal, va fi relativ puţină lume, numai miniştri, diplomaţi, înalţi demnitari, în sfîrşit, tot ce există mai select... Dar ce să ne mai gîndim acuma la balul Curţii ? O, Doamne, bietul băiat... Uite aşa pică nenorocirile pe capul omului, cînd nici nu le aştepţi... În sfîrşit, să ne întoarcem la datorie ! Datoria mai presus de toate ! Nu-i aşa, dragă procurorule ?... Ei, va să zică, eu aş propune să simplificăm pe cît se poate formele !... Pentru că e vorba de o întîmplare nenorocită atît de evidentă şi avînd în vedere că e la mijloc copilul lui Faranga, ar trebui, cred, să încheiem repede un proces-verbal, în care să înregistrăm toate împrejurările şi apoi, pe baza procesului-verbal, să clasăm afacerea, fără întîrziere, ca să nu mai sporim durerea oamenilor prin tărăgăneli plictisitoare... N-am zis bine, domnule procuror ?

Procurorul schimba fețe-fețe. Nu îndrăznea să zică nu, dar nici nu-şi putea însuşi uşurinţa cu care prefectul lichida o chestie atît de gravă. Prefectului îi venea lesne să vorbească, fiindcă nu avea nici o răspundere, pe cînd el... Din fericire Faranga interveni îndată, cu toată energia :

— Nu, dragă Niculo, asta nu e o soluţie ! Oricît ar fi de evidentă nenorocirea, legea rămîne lege şi trebuie respectată ! Dacă nu e vorba de o crimă ca oricare alta, nu e mai puţin adevărat că un om a suferit o moarte violentă... de mîna altui om... Fireşte, o clipă de rătăcire, dar... Înainte de toate, deci, făptuitorul trebuie internat într-un sanatoriu, cred eu, ca să fie examinat asupra responsabilităţii penale. Pe urmă, se va vedea întrucît şi ce alte măsuri vor fi de luat...

— Exact, excelenţă ! izbucni procurorul uşurat, cu o vioiciune aproape nefirească.

Prefectul însă se supără :

— Fugi, Poly, nu umblaţi cu d-astea ! Se poate ? Băiatul lui Faranga internat în casă de sănătate !... Mă jigniţi dacă insistaţi... Nu-i el, săracul, destul de prăpădit sufleteşte ?... Nu, zău, Poly, dar ai nişte idei !... Nu zic, recunosc, e frumoasă atitudinea ta de senator roman, gata să-şi osîndească propriul copil numai ca să se respecte legea... Dar nu uita că vremea senatorilor romani s-a isprăvit şi gestul tău n-ar face decît să ofenseze o familie nobilă şi unică în România !

Faranga rămase inflexibil, spre marea bucurie a procurorului, care începuse a se teme că, în toată afacerea asta, s-ar putea să ajungă el ţapul ispăşitor, încît să se pomenească transferat din oficiu în cine ştie ce tîrguşor din fundul Basarabiei. În cele din urmă, cedă şi prefectul, dar nu din convingere, ci numai în semn de admiraţie pentru atitudinea de senator roman a prietenului Faranga. Aşa, apoi, hotărîră să instaleze pe Puiu în sanatoriul Demarat de la Şosea.

— Bravo ! strigă prefectul. La Demarat !... Ne-a fost doar şi coleg la Sfîntul Sava, îţi aduci aminte, Poly ?... Acolo sînt sigur că băiatul are să fie foarte bine îngrijit... Aşa da, sîntem de perfect acord !

Bătrînul puse la dispoziţie maşina lui, ce se afla chiar la scară şi destul de încăpătoare pentru toţi.

— Atît mai bine! zise prefectul înviorat de tot. Că maşina mea, adică a prefecturii, a ajuns obiect de muzeu, aşa-i de hodorogită...

Puiu tăcuse toată vremea, deşi prefectul încercase în cîteva rînduri să-l atragă în conversaţie. Numai în momentul plecării spuse tatălui său că ar vrea să se schimbe puţin. Prefectul se oferi să aştepte, dar Faranga, doritor să sfîrşească mai repede, răspunse că acuma e prea tîrziu şi că mîine dis-de-dimineaţă îi va duce chiar dînsul tot ce-i trebuieşte...

În *hall*, în capul scării, se întîlniră cu Matilda, sosită tocmai să se intereseze şi să afle ce au stabilit. Cînd auzi că Puiu pleacă, îi veni să leşine, se aruncă în braţele lui, îl sărută cu multe lacrimi şi declară apoi categoric că numai peste corpul ei vor trece. Pe Faranga scena îl enervă, pentru că Tilda se făcea de rîs în faţa servitorilor. Trebui intervenţia gentilă a prefectului ca s-o potolească:

— *Soyez tranquille, chère madame, tout à fait tranquille! Ce n'est rien!... Une petite formalité, vous savez, enfin, un rien!* [1]...

Îi sărută degetele cavalereşte, bătînd din călcîie ca un sublocotenent de roşiori. Matilda se înduioşă. Era foarte sensibilă la amabilităţile bărbaţilor. Totuşi mai vărsă cîteva rînduri de lacrimi pînă să-i dea drumul. Grupul coborî pe scara de marmoră albă. Sus, Matilda plîngea şi murmura neîncetat:

— *Oh, pauvre, pauvre petit* [2] Puiu!

---

[1] Fiţi liniştită, scumpă doamnă, n-aveţi nici o grijă! Nu-i nimic!... O mică formalitate, ştiţi, în sfîrşit, o nimica toată! (Fr.)

[2] Oh, bietul, sărăcuţul (fr.).

V

Puiu luă loc pe strapontina din spatele şoferului; alături, pe cealaltă o ocupase procurorul. Bătrînul Faranga poruncise de cum ajunsese jos:

— La sanatoriul Demarat, Alexandre!

Maşina porni cu o uşoară smucire. Pe Puiu, el însuşi experimentat conducător, îl supără greşeala şoferului:

„Ce-o fi avînd Alexandru astă-seară? îşi zise dînsul, abia stăpînindu-se să nu-i facă observaţie în faţa tuturor. Apoi, numaidecît, revenindu-şi, urmă în sine: Dar ce mă mai interesează pe mine acuma lucrurile astea? Trebuie să fiu smintit să-mi bat capul cu fleacuri, cînd pe conştiinţa mea apasă o crimă... Poate că chiar şoferul din pricina asta e emoţionat..."

În aceeaşi clipă observă că mai este cineva lîngă Alexandru. „Cine-o fi?" se gîndi el, şi întrebarea, ca o muscă obraznică, îl urmări stăruitor şi cu atît mai mult, că acuma, în automobil, nimeni nu mai scotea un cuvînt, parc-ar fi fost un convoi funebru. Numai motorul alerga năbuşit şi indiferent, ca un cal bătrîn şi cuminte.

Automobilul aluneca, tăcut şi grăbit, pe Bulevardul Colţei. Zăpada mare din ajun lăsase pe macadam bălţi, pe care roţile maşinii le împrăştiau cu fîşîituri vertiginoase. Farurile îşi proiectau luminile albe pe sub rarele felinare electrice, suspendate în văzduh. Din Piaţa Victoriei trecură pe Şosea şi apoi, în cîteva minute, maşina coti într-o stradelă tăcută,

întunecoasă şi opri înaintea unei case cu grilaj înalt şi cu un bec aprins deasupra porţii.

Toţi coborîră, numai Puiu rămase în spatele şoferului, oprit acolo de mîna bătrînului.

— Sună, băiete, mai sună ! insistă glasul prefectului nerăbdător.

În poartă, sub lumina becului, apăru o soră de caritate, tînără şi puţin speriată. Prefectul schimbă cu ea cîteva cuvinte, apoi cu Faranga. Apoi ceilalţi intrară înlăuntru, iar bătrînul veni la maşină, murmurînd :

— Aide, Puiule !...

Portiera rămase deschisă. Pătrunseră într-un coridor larg, curat, cald, în care paşii lor răsunau gol. În dreapta şi în stînga, uşi albe cu numere negre. Apoi, în pragul unui *hall* luminos, ajunseră din urmă pe prefectul, care parlamenta cu un tînăr în halat alb, înalt, slab, blond, plictisit, dar silindu-se să fie foarte amabil... Şi porniră cu toţii mai departe pe coridor, înainte, pînă în fund. Altă soră de caritate, grasă şi bătrîioară, preceda grupul. Dădură într-o încăpere cu anticameră. Puiu o cuprinse dintr-o ochire. Avea o singură fereastră largă şi înaltă, cu gratii dese şi groase. Un lavabou de fier, vopsit în alb. Patul de asemenea alb şi de fier. Între fereastră şi pat, lipită de perete, o masă învălită cu o faţă albă, peste care era întinsă o muşama cu flori mici ; pe masă o carafă de apă şi două pahare. Cîteva scaune de trestie. Un cuier cu picior în colţul de lîngă fereastră...

— Asta ar fi, mă rog, camera de observaţie, zise doctorandul, uitîndu-se pe rînd la toţi, ca şi cînd ar fi vrut să ghicească pentru cine trebuieşte camera.

Prefectul se învîrti de ici-colo în odaie şi, drept încheiere, strîmbă din nas :

— Nu prea e strălucită, dar, în sfîrşit...

Internul ridică din umeri :

— Regret, domnilor... Atîta avem, atîta putem oferi...

Faranga, încurcat şi jenat, se uita împrejur, în vreme ce procurorul, în uşă, părea că cercetează mereu gratiile de la fereastră... Prefectul se apropie de domnul în halat alb :

— Ascultă, tinere... Mă cunoşti ? Eu sînt prefectul poliţiei, iar dumnealui e domnul Policarp Faranga, fostul ministru al justiţiei... Prin urmare, vă pun în vedere să aveţi grije ca de ochii din cap de clientul dumneavoastră, uite dumnealui !

Arătă pe Puiu cu un gest triumfal. Internul răspunse jicnit :

— Noi aici ne facem datoria în toată conştiinţa, domnule prefect !

— Ce datorie, domnule ! se încruntă prefectul. Datoria să v-o faceţi cu clienţii adunaţi de pe uliţe ! Acuma e vorba de chiar fiul domnului Faranga şi deci trebuie să vă daţi osteneala să se simtă la dumneavoastră ca acasă !

Şi, fără să mai aştepte vreun răspuns, se întoarse la Faranga :

— Acuma, dragă Poly, pe mine să mă ierţi, trebuie să plec... Ştii, nu pot lipsi de la Palat, înţelegi situaţia mea... De întîrziat tot am întîrziat, dar pentru un prieten vechi...

— Da... da, şopti bătrînul. De altfel plecăm cu toţii... Puiu, deocamdată, nu mai are nevoie de nimeni. Mîine dimineaţă voi trece eu pe-aici şi...

Se întrerupse. Avu o șovăire. Apoi îmbrățișă lung pe Puiu, murmurînd :

— *Courage, mon enfant!... Sois sage et... à demain!* [1]

Ieși îndată din odaie, fără să mai întoarne capul... Prefectul, mișcat, strînse cu putere mîna lui Puiu :

— Sus inima, Puiule!... Fii militar și n-ai nici o grije!...

Ca să nu rămînă mai prejos, și de altminteri mulțumit că lucrurile s-au isprăvit cum trebuia, încît nu-i mai era frică de nimic, procurorul se grăbi să strîngă și el mîna tînărului Faranga.

Doctorandul își mai roti ochii prin odaie, să vază dacă toate sînt în ordine, și trase brusc ușa.

Puiu se pomeni singur, în același loc, fără a fi rostit o vorbă. Mai stătu un răstimp așa, apoi își puse mașinal paltonul și pălăria în cuier și începu să se plimbe prin odaie. Se simțea atît de frînt, ca și cînd toată ziua ar fi tăiat lemne. Se opri lîngă noptieră, cu ochii spre ușă. Îl dureau picioarele, și în ceafă avea o strînsoare de clește rece. Se dezbrăcă repede și se vîrî în așternut. Nu putea gîndi nimic. În creieri parcă i s-ar fi adunat o mlaștină, în care se scufundau fără urme toate crîmpeiele de imagini. Becul electric, atîrnat în tavan, îl supăra. Îi trecu ca o fulgerare să se dea jos, să-l stingă. Ochii, instinctiv, îi alunecau pe pereți să vadă unde e comutatorul, dar, privind, uită ce caută, se întoarse cu fața spre zid și închise pleoapele. Îi rămase fluturînd în minte că niciodată n-a putut adormi cu lumina aprinsă și o teamă că nici acuma nu va putea... Și adormi îndată...

[1] Curaj, băiete!... Fii cuminte și... pe mîine! (Fr.)

VI

Spre dimineață în somn îi înflori un vis... Era acasă, acolo, în budoarul Madeleinei. Ea ședea pe aceeași sofa, cu mîinile în poală, cu privirea pierdută, ca totdeauna, parc-ar fi căutat ceva în trecut. El, foarte vesel, îi povestea nimicuri, despre balul de la Curte, despre... Și vorbind, sorbea frumusețea ei tăcută. Niciodată n-a fost însă mai frumoasă ca astă-seară. Trupul zvelt, sănătos și fraged, ca de fecioară, brațele goale, decoltajul tulburător, toate îl ațîțau. Așteptau sosirea tantei Tilda ca împreună să plece la Palat... Deodată se întrerupse și șopti rugător :

„Madelon, nu vrei mai bine să rămînem acasă ?"

Ea nu răspunse. Surîse. Avea surîsul melancolic ca și ochii.

„Madelon, te doresc..."

Se apropie pe la spate, o cuprinse peste brațe și o sărută lung între sîni. Parfumul ei îl amețea. Nu mai vedea. Îi murmura cuvinte moi ca niște gîdilări și ea rîdea molcom, fără a întoarce ochii spre el...

Sosi ca un vîrtej tante Matilda, gîfîind și suspinînd : „*Voyons, mes enfants,* sînteți gata ?... *Il me semble que nous sommes déjà en retard, oh, mon Dieu!* [1]... Dar pînă ce m-am gătit, cu jupîneasa mea neroadă! Apoi și șoferul vostru e așa de mogăit [2]... *Enfin!* [3]... Veniți însă acuma degrabă că Poly ne așteaptă în *hall* și e nerăbdător..."

Se urniră. În mașină se așeză lîngă șofer, să se răcorească, dar gîndurile lui toate mîngîiau mereu

[1] Ei, copii... Mi se pare că am întîrziat, oh, Dumnezeule! (Fr.)
[2] *Mogăit (mocăit)* — încet la treabă.
[3] În sfîrșit! (Fr.)

pe Madeleine... Balul e foarte reuşit... Lume... Regele însuşi se opreşte să vorbească cu Madeleine, şi-i zîmbeşte cu nişte ochi în care luceşte o poftă abia reţinută. Puiu vede lucirea ochilor regali şi gelozia comprimată îi roade inima, ca un cariu flămînd... Muzica îl enervează şi mai cu seamă bărbaţii care toţi parcă rîvnesc pe Madeleine şi o pîngăresc cu priviri lacome... Nu mai poate sta. Minte că-l doare cumplit capul, că nu se simte de loc bine, şi pleacă împreună cu Madeleine, lăsînd acolo pe tatăl său cu tante Matilda... În automobil apoi o ia în braţe nebuneşte şi o sărută pe buze, atît de pătimaş, ca şi cînd ar vrea să-i soarbă dintr-o dată sufletul întreg... Murea să ajungă mai curînd acasă, şi maşina mergea atît de încet, ba încă şoferul parcă a greşit şi drumul.

„Ce faci, Alexandre, dormi ?... Unde mergi ?" strigă dînsul furios.

În clipa aceea însă trăsura opreşte în faţa unei case străine, într-o stradă întunecoasă. Frînele scîrţîiseră prelung ca un ţipăt desperat. Vru să sară jos, enervat, dar o mînă îl atinse pe umăr, împiedicîndu-i mişcarea. Coborîră ceilalţi, iar el trebui să aştepte... Apoi veni tatăl său şi-i zise :

„Aide, Puiule..."

Lăsă portiera deschisă. Depărtîndu-se, murmură :

„Dar Madeleine..."

Îi era frig. Zbîrnîia o sonerie, strident.

„Aici, aici ! răsună iar glasul bătrînului. Intră, Puiule !..."

Nu vedea pe unde merge şi-i era frică să nu se lovească de ceva în întuneric.. Se frecă la ochi, să vadă mai bine. Şi, din întuneric, se desprinde deodată fereastra lată şi înaltă, cu gratii, în care

bate o lumină sură. Frigul îi stăruie în oase şi în gînd repetă întrebarea de adineaori :

„Dar Madeleine ?"

Atunci, dezmeticindu-se, îşi răspunde singur :

„Madeleine n-a putut fi în maşină..."

Observă că becul din tavan e stins :

„Trebuie să fie ziuă, are să vie doctorul şi mă găseşte în pat... Sus, sus !..."

Pe noptieră îşi văzu mărunţişurile ce le avusese în buzunar : un carneţel cu creion de aur, nişte chei, bani, o batistă, un portofel subţire, ceasul de platină cu capacul deschis... Se uită la ceas : şapte... Începu să se îmbrace. Se culcase în cămaşa de frac, care acuma era mototolită ca o zdreanţă.

„Ce are a face ! se consolă dînsul. Mai important decît cămaşa este să nu-mi pierd capul !..."

VII

Măsura necontenit odaia de la noptieră la fereastră şi de la fereastră la noptieră, ca un lup în cuşcă. Avusese timp să cerceteze mai bine încăperea în care va trebui să stea poate o săptămînă sau o lună, dacă nu şi mai mult. Se oprise îndelung la fereastra cu privelişte spre grădina sanatoriului, mică, încît printre copaci se vedea zidul împrejmuitor, apărat cu o ghirlandă de sîrmă ghimpată, desigur ca să nu poată sări nimeni peste el. Urme de cărări şerpuiau vătuite cu zăpadă proaspătă, străjuite de arbuşti cărunţi... Apoi, plimbîndu-se mereu, a zărit în lighean apa murdară, cu care se spălase foarte grăbit şi alături prosopul boţit. În pat perna răvăşită

şi tartanul[1] întors pe dos cum îl aruncase dînsul cu piciorul, cînd s-a trezit din vis. În cuier paltonul lui atîrna stingher, cu jobenul deasupra, lucitor, strîmb şi batjocoritor ca în capul unui chefliu...

Acuma, însă, alergînd de ici-colo, nu mai vedea nimic. Atenţia lui întreagă era concentrată înlăuntru. Mii de gînduri şi de planuri îi roiau în minte, printre care se plimba neîncetat, provocător şi plictisitor în cele din urmă, visul ce-l deşteptase din somn... Voia cu orice preţ să-şi ordoneze gîndurile, căci altfel toată construcţia bătrînului s-ar prăbuşi ca un ridicol joc de cărţi. Ar fi îngrozitor dacă încercarea ar da greş. Toată lumea ar putea spune, şi cu dreptate, că Puiu Faranga, după ce a asasinat, a fost aşa de laş, încît a vrut să simuleze nebunia spre a scăpa de urmările crimei.

Îşi zicea, din ce în ce mai convins, că şi-a luat o sarcină imensă. E uşor să zici, ca bătrînul, „fii nebun", dar cine te crede ? Iată, acuma, de la prima întîlnire cu doctorul ar trebui să-i dea impresia că are de-a face cu un om care a săvîrşit, cu adevărat, o faptă gravă, care însă nu poate fi făcut răspunzător în faţa legii şi a oamenilor, pentru că a săvîrşit-o într-un moment de tulburare extremă, vrednică numai de milă şi iertare... Cum să înşele el pe un doctor, el care în viaţa lui nici n-a văzut un om într-adevăr nebun ? Baremi de-ar fi citit vreodată ceva în legătură cu lucrurile acestea ! Cui să-i treacă prin cap că Puiu Faranga va ajunge în situaţia să aibă nevoie de cunoştinţe de psihiatrie ?

Speranţa îi era în bunăvoinţa medicului. Evident, trebuie să dea şi el o mînă de ajutor, să facă ceva,

[1] *Tartan* — şal sau pled făcut dintr-o stofă de lînă specială, cadrilată.

cel puţin un gest... Era tocmai la fereastră şi cerceta, pierdut, şi nu ştiu a cîtea oară, grădina sanatoriului. Îi trecu prin gînd să izbească o dată cu amîndoi pumnii în geamuri, încît să alarmeze toată lumea. Ar fi un gest ?... Îl înlătură îndată cu dispreţ :

„Un gest ridicol, da... S-ar vedea cît de colo că e o prefăcătorie grosolană !"

Aici nu poate fi vorba de o nebunie veritabilă şi permanentă, ci de justificarea unui moment nenorocit. Trebuie dar o simulare inteligentă, ceva aproape imperceptibil, ceva exprimat în oarecare nuanţe suspecte sau în vreo atitudine grotescă.

În orice caz, de prima întîlnire depinde tot... Căuta deci să şi-o închipuiască, eventual să o pregătească. I se părea sigur că doctorul, cînd îi va auzi numele, va tresări, sau va surîde amical, sau îl va mîngîia. Îl şi auzea întrebînd : „Cum s-a putut întîmpla una ca asta ?... Dumneata, fiul fostului ministru Faranga !" Apoi îl va pune negreşit să-i istorisească amănunţit cum s-a petrecut nenorocirea...

Îşi ticlui îndată o povestire, în care întîmplările reale să se îmbine cu mici bizarerii, socotite necesare pentru a uşura sarcina doctorului. La sfîrşit va clătina din cap şi-i va spune trist : „Nervii, domnul meu ! nervii reclamă şi ei îngrijire, stimate domn !"

Chiar în clipa aceasta îi răsună brusc în urechi propriul său glas, cu întrebarea din vis :

„Dar Madeleine... ?"

Se spăimîntă, ca şi cînd ar fi auzit o imputare din altă lume. N-a vrut să se gîndească acuma la ea, deşi numele ei i se vîltora mereu în suflet cu o mustrare lină. De ce să se mai gîndească ? Ea e liniştită acum acolo. Moartea e o împăcare. Pe cînd viaţa lui, de care totuşi se cramponează atîta, ce

urîtă şi chinuită se înfăţişează ! Dacă ar fi avut inspiraţia, atunci, îndată, să urmeze pe Madeleine, acuma n-ar mai aştepta cu înfrigurare şi ruşine sosirea doctorului...

Tresări. În anticameră se auzeau glasuri. Încremeni lîngă pat. Uşa se deschise fără zgomot...

VIII

— Dumneata ?

— Mă numesc Puiu Faranga şi am fost însoţit aseară aci pentru că...

Ezită o secundă. În ochii medicului întîlnise o indiferenţă deconcertantă. Apoi totuşi continuă cu aceeaşi voce albă :

— ...pentru că am sugrumat pe nevastă-mea...

Doctorul, parcă nici nu l-ar fi auzit, nu clipi măcar. Cu toate acestea îl ascultase şi, ascultînd, îl privise întîi drept în ochi, apoi îi amănunţise pe rînd coafura neîngrijită, costumul neobişnuit aici : frac, cămaşa cu pieptul tare, boţit ca şi gulerul, cravata albă pusă strîmb, fără oglindă, escarpinii [1] de lac... După două secunde văzu patul neaşternut, cu urmele unui somn agitat, şi încruntă uşor din sprîncene. Internul, care observase încruntarea, interveni repede :

— Am avut indicaţii categorice să aşteptăm hotărîrile dumneavoastră şi de-aceea vedeţi aşa...

Puiu Faranga adăogă şi el, cu o schiţă de surîs, nepotrivit :

— A trebuit să vin cum m-am nemerit... Fusese vorba să-mi aducă schimburi pe urmă, şi chiar mă

[1] *Escarpin* — pantof uşor de bal, cu vîrful ascuţit.

mir că n-au sosit. Probabil însă că mi le va aduce tata, pe care desigur îl cunoaşteţi...

— Bine ! murmură doctorul, scurt, măsurîndu-l iarăşi de sus pînă jos, ca şi cînd nu ar fi auzit sau nu l-ar fi interesat de loc ce spune.

O clipă păru totuşi că vrea să întrebe ceva, dar apoi se întoarse brusc şi ieşi, urmat de doctorandul blond şi respectuos. În deschizătura uşii se ivi silueta greoaie a gardianului, cu capul negru-creţ, cu mustăţi mari şi nişte ochi sclipitori ca două mărgele. Pe urmă, uşa de sticlă groasă, verzuie şi zgrunţuroasă se închise cu un lunecat uşor, sfîrşit, în plescăitul broaştei exterioare. Un *vazistas* [1] rotund de alamă lucea în uşă ca un ochi galben de veghe...

Puiu rămase pe loc, uitîndu-se nedumerit la uşă. Tocmai acuma băgase de seamă că e de sticlă, că se deschide lateral pe şină, fără clanţă pe dinăuntru şi că are un *vazistas* ca la închisoare... Auzi afară un amestec de glasuri scăzute, în anticamera gardianului. Făcu doi paşi în vîrful picioarelor şi-şi lipi urechea de uşă, reţinîndu-şi respiraţia. Nu putu percepe decît un mormăit confuz. De altfel, zgomotul se stinse de tot în curînd. Paşii doctorului se depărtară, iar alături gardianul ori stătea îngîndurat, ori plecase după ei.

„Despre mine au vorbit", îşi zise Puiu revenind în mijlocul camerei, ca şi cînd ar mai fi aşteptat ceva.

Tăcerea însă îl sili să se dezmeticească şi atunci fu cuprins de desperare. Toate planurile şi închipuirile cu care-şi împodobise anticipat întîlnirea aceasta

[1] *Vazistas (vasisdas)* — ferestruică, ochi într-o fereastră mai mare, într-o uşă.

se spulberaseră. O îndoială arzătoare îi săgetă inima :

„Dar dacă tata s-a înşelat, cînd s-a grăbit să mă aducă aci ?... Dacă doctorul va fi absolut dîrz şi neînduplecat ?..."

Îşi reluă plimbarea dinainte de venirea doctorului, mai furios şi mai nenorocit. Avea impresia că se clatină tot în jurul său. Gîndurile ce-l frămîntaseră înainte de întîlnirea aceasta îl năpădiră din nou. Pe cînd, însă, atunci toate i se înfăţişau trandafirii, acuma îi aduceau numai perspective negre şi primejdii.

„Şi ce frumos pregătisem tot !" îşi zise oprindu-se în locul unde-l aşteptase.

Închise ochii şi îndată îi reapăru doctorul, rece, indiferent, ursuz.

— Are o mutră de ţăran încăpăţînat, murmură printre dinţi şi porni iar de ici-colo. Nu ştiu cum a putut bătrînul să mă vîre aci, în vizuina asta... Sau poate că nici n-o fi ăsta profesorul ?... Se poate. Ar fi şi prea tînăr, şi prea bădăran pentru un adevărat profesor...

Îşi aminti că de fapt a fost primit prost aici chiar de la intrare. Internul a fost atît de indolent, că a trebuit să-l admonesteze prefectul. Parcă nu-i convenea sosirea unui pacient mai distins. La despărţire, toţi au fost mişcaţi, pînă şi procurorul străin, numai doctorandul a stat ca o momîie, somnoros şi imbecil. Fireşte, el, Puiu Faranga n-are să-şi facă sînge rău pentru nedelicateţa unui viitor doctoraş, care ar trebui să se simtă măgulit dacă un Faranga s-a coborît să-i întindă mîna... Aseară nici n-a observat amănuntul acesta. Era atît de sfărîmat sufleteşte ! El, care în treizeci de ani, n-a avut să-şi impute nici o brutalitate, mîinile lui, îngrijite,

manicurate, fine ca nişte mîini de femeie, mîinile lui au fost în stare să...

Zbuciumîndu-se, îşi simţi mîinile încleştate la spate, le desfăcu, vru să şi le privească, dar se răzgîndi brusc şi le ascunse în buzunarele pantalonilor.

Era zdruncinat ca o maşină care şi-a pierdut cîrma. Îi mai răsăreau planuri noi în minte. Le izgonea. Ce planuri, cînd nimic nu mai depinde de dînsul, cînd el a ajuns o jucărie stricată aruncată între patru ziduri... Mînia i se îndrepta din ce în ce împotriva bătrînului, cel ce l-a îndemnat, ba chiar i-a poruncit să vie aci...

Un glas nou răsună :

— Poftiţi la domnul doctor !

Nu auzise cînd s-a deschis uşa. Era gardianul, în halat ce-i venea rău, cu o figură bănuitoare de agent secret. Puiu îl privi o clipă, apoi răsuflă uşurat şi se repezi afară atît de furtunos, parc-ar fi plecat pentru totdeauna. În coridor îl aştepta internul, să-l însoţească.

IX

Doctorul făcu semn internului să-i lase singuri. Cu un gest exagerat de amabil oferi pacientului un fotoliu de lemn, iar el însuşi trase alt scaun alături, ca să-i poată vedea bine faţa.

— Aş dori să stăm puţin de vorbă, zise apoi aşezîndu-se, cu un glas oficial, nici prietenos, nici duşmănos. Am fost pus în curent aici cu... chestia dumitale, fireşte, atît cît s-a putut... în linii mari... Îţi închipui, cred, că cele ce mi s-au spus nu m-au lămurit nici pe departe şi că, poate chiar în inte-

resul cauzei dumitale, am nevoie de oarecare date precise, pe care să-mi întemeiez o convingere...

Vorbind, se uita fix în ochii lui Puiu, pe care privirea stăruitoare îl zăpăci puțin, neștiind dacă trebuie s-o înfrunte sau s-o ocolească... Se grăbi să răspundă foarte politicos și cu o tristețe firească în voce :

— Sînt și trebuie să fiu cu totul la dispoziția dumitale, domnule doctor !... Promit să-ți dau orice lămuriri mi-ai cere și oricît de delicate... După cele întîmplate, îmi dau seama că nici un amănunt nu poate fi de prisos și nu poate rămîne ascuns...

I se păru că pe figura doctorului tremură o umbră de ironie. Deși ar mai fi vrut să adaoge ceva despre fatalitatea unor momente, încetă brusc, gîndindu-se că acest om nu merită onoarea sincerității sufletului său. Doctorul însă mai așteptă cîteva clipe liniștit, privindu-l mereu țintă, iar cînd văzu că pauza se prelungește prea mult, reluă cu același glas incolor :

— Chiar adineaori am primit o adresă de la parchet în privința dumitale... Mi se spune că ești învinuit de omucidere, că ar fi însă oarecare indicii că crima s-a săvîrșit într-un moment de criză nervoasă, care face necesară examinarea dumitale medicală, spre a se constata dacă responsabilitatea legală, în cazul de față, e deplină, parțială sau eventual nulă...

Parcă ar fi vrut să încerce efectul cuvintelor, tăcu. Pacientul asculta cu o vădită încordare, clipind foarte repede. Doctorul urmă cu un accent mai grav :

— Țin deci să-ți comunic, dacă cumva încă nu știi, că te afli aici sub observație și în stare de arest preventiv de fapt, deși nu formal...

Puiu se sculă în picioare, tulburat, ca și cînd ar fi vrut să protesteze. Apoi se așeză iar și bîlbîi încurcat :

— Nu știam asta... Mi se spusese că... A, va să zică arestat totuși ?... În sfîrșit, credeam că... Atunci gardianul care se află în anticamera mea... ?

— Da, e agent polițienesc, aprobă medicul, dînd și din cap. Fiindcă sanatoriul e particular, n-aș fi primit să adăpostesc un arestat oficial și nici să facem observații medicale sub controlul poliției. Pentru asemenea lucruri justiția are mijloacele și instituțiile ei. Dar, fiindcă era un caz special, am admis, excepțional, ca agentul de pază să stea în sanatoriu sub forma de gardian al dumitale, care să țină locul surorii de caritate. De aceea chiar vreau să te previn că nu poți părăsi camera decît în tovărășia paznicului...

— O, în privința asta... nici nu era nevoie de avertisment ! zise Puiu cu o mîndrie pe care o simți îndată deplasată și de care se rușină, încît adăogă mai domol : De altfel situația mea e atît de lamentabilă, atît de...

Doctorul strînse din umeri. Puiu, încurajat de gestul lui, întrebă, schimbînd iar tonul :

— Cel puțin, doctore, spune-mi, cît are să dureze observația asta ?

Medicul zîmbi :

— De, știu eu ?... După împrejurări : o săptămînă, două... cel mai mult șase... Dacă voi putea dobîndi o convingere fermă mai curînd, și asta atîrnă mult de dumneata, atunci vom sfîrși mai curînd ! În orice caz, noi nu avem nici interesul, nici dorința să tărăgănim lucrurile... Apoi cu alt glas : Dar să revenim... Pînă acuma știu doar că dumneata ți-ai ucis soția. Vrei sau poți să-mi povestești cum și mai cu seamă

de ce ai ucis-o ?... Te rog să nu te mire acest amestec al meu în, să zicem aşa, intimităţile dumitale... Deşi nu-s judecător de instrucţie, trebuie să cunosc împrejurările, ca să pot cîntări motivele !

Puiu tuşi încurcat. De clipa aceasta i-a fost frică, de clipa explicaţiilor, şi iată că acuma a sosit. Zise rugător :

— Da, desigur, doctore, dar întrebările dumitale mă strîng de gît chiar din momentul care a urmat nenorocirea şi totuşi nu sînt în stare să găsesc răspunsurile... Doctore, nu sînt în stare !

Doctorul insistă simplu :

— Le vom găsi împreună, trebuie să le găsim... Să reconstituim deci desfăşurarea evenimentelor, cît se poate mai clar !

— Da, doctore, da, murmură Puiu ca un copil devenit cuminte după o păţanie urîtă. Dar amintirile-mi sînt aşa de şubrede tocmai despre momentele cele mai îngrozitoare ! Toate s-au petrecut în cîteva minute, doctore, în foarte puţine minute... Şi eu eram aşa de rătăcit, aşa de...

Ochii i se împainjeneau şi glasul îi era înnăbuşit.

— Aţi avut vreo neînţelegere atunci sau vreo ceartă ? întrebă medicul.

— Nu, doctore, se repezi Puiu. Nu ! Şi asta e mai spăimîntător !... Dar de ce insişti, doctore ? Te rog, te implor... Am să-ţi spun tot... vreau să-ţi spun... Ar fi şi pentru sufletul meu o uşurare... Şi nu ştiu... Era să mergem la balul de aseară de la Curte. Ne îmbrăcasem. Cum vezi, sînt şi acuma... Madeleine era tăcută, ca totdeauna. Am întrebat-o ceva, nu ştiu ce. N-a răspuns. Am repetat întrebarea şi ea s-a uitat la mine parc-ar fi fost absentă. N-avea nici o răutate, nimic provocător, nimic supărător, ci numai o absenţă, şi cu toate astea m-a cuprins o mînie,

îmi aduc aminte, ceva ce nu mai simţisem niciodată. Îmi vîjîiau urechile şi mi se părea că ea ţipă şi mă insultă, nu ştiu de ce mi se părea. În acelaşi timp îmi dădeam totuşi seama că ea tace, că n-a scos un cuvînt, că doar se uită la mine, poate puţin mustrător, în sfîrşit... Poate că privirea ei s-a schimbat în sufletul meu în ţipătul cela care-mi vîjîia mereu în timpane, ştiu eu... nu ştiu... Şi atunci n-am mai putut îndura ţipătul şi m-am năpustit asupra ei... Voiam să-i curm ţipătul ca să nu-mi spargă urechile sau nu ştiu... Iar ea, uluită de gestul meu, nu s-a clintit din loc şi nici nu s-a apărat. Dacă s-ar fi apărat, desigur mi-aş fi revenit şi nu s-ar fi întîmplat nimic... Dar nu s-a apărat, şi asta m-a înfuriat mai tare... şi... şi... furie, furie...

I se încurcă limba. Nu mai putu continua. Izbucni într-un plîns nervos, fără lacrimi, cu sughiţuri dureroase şi dese. Doctorul aşteptă să se liniştească, apoi mai prietenos :

— Am avut onoarea să fiu prezintat o dată soţiei dumitale, la o serbare de binefacere. Doamna probabil nici nu mi-a reţinut numele, iar dumneata nu erai acolo... A fost o femeie foarte frumoasă. Nu spun eu, ci spunea toată lumea pe-acolo... Atunci poate că...

Puiu sări, ca şi cînd l-ar fi lovit :

— A, nu, doctore, te opresc ! Nu voi permite sub nici un cuvînt să-i fie ofensată memoria, nici măcar cu o întrebare ! Madeleine a fost femeia cea mai corectă din lume. Pe cît am fost eu de păcătos, ca toţi bărbaţii, pe atît a fost ea de exemplară. A fost prea bună, prea îngăduitoare şi de-aceea...

Imperturbabil, medicul reveni :

— Nu mă gîndeam cîtuşi de puţin la ceea ce bănuieşti dumneata ! Întrebarea te privea numai pe

dumneata... Adică, doamna, fiind o femeie atît de frumoasă și, probabil, mult admirată, s-a putut stîrni în inima dumitale o gelozie din care, tîrziu sau inconștient, ca un efect al geloziei, a izvorît actul de aseară... Asta am vrut să te întreb!

Puiu se potoli numaidecît. Explicația doctorului îi oferea gata o justificare, la care el nici nu s-ar fi gîndit. Un instinct ascuns, care țîșnește spontan, irezistibil, iată ceva ce poate scuza tot! Vru să zică da, și, în clipa cînd încercă să rostească cuvîntul, nu putu. I se păru că ar fi o minciună prea rușinoasă și nedemnă de dînsul. Astfel răspunse liniștit:

— Nu, nu... nici vorbă! Eu, gelos!... Eu, care am înșelat-o, fără pic de pudoare, chiar cu femei ce n-ar fi fost vrednice măcar să-i sărute picioarele!... Vezi, doctore, nu mă sfiesc de dumneata și-ți mărturisesc toate păcatele mele!... Gelozie însă nu, din fericire sau din nefericire, nu!

Doctorul nu mai zise nimic. Își examină degetele gînditor un răstimp. Apoi se sculă repede:

— Nu vreau să te mai obosesc astăzi... Ești și așa destul de deprimat. Vom sta de vorbă, despre toate, pe îndelete. Numai să cauți să te calmezi. De altfel aici vei avea liniște completă și sînt sigur că în puține zile nervii dumitale se vor destinde mult... Așa!...

Sunase fără ca Puiu să fi observat. Se ivi doctorandul.

— Însoțește pe domnul în camera sa! îi zise medicul, adăogînd către Puiu: La revedere!

În coridor aștepta și gardianul. Internul însă, după ce închise ușa, șopti:

— Adineaori a sosit domnul Faranga... Uite-l că și vine!... Dorește să vorbească și cu domnul doctor...

Bătrînul, palid, cu ochii roșiți, își îmbrățișă copilul:

— Ți-am adus de toate! Feciorul le-a dus în camera ta... *Courage, mon enfant, courage!* [1]... Vin și eu îndată la tine, numai să văd pe prietenul nostru doctorul...

Între timp internul îl și anunțase și acuma îl pofti înlăuntru.

— *A tantôt* [2]! murmură Faranga cu un surîs silit, dispărînd.

Puiu se învioră, parcă ar fi scăpat de toate necazurile. Porni înainte, zîmbind către gardianul care-l urma ca o umbră urîtă.

X

Camera nu i se mai păru tristă. Își frecă mîinile, aproape radios, și nici nu observă că ușa s-a închis în urma lui. De altfel, cît a lipsit dînsul, se făcuse ordine și curățenie, iar pe pat găsi, aranjate frumos, haine, rufe, obiecte de toaletă...

„Bravo, bravo! se încîntă el, privind cu plăcere lucrurile. Înainte de toate, însă, să ne facem toaleta, ca să avem o înfățișare omenească!“

Îmbrăcîndu-se își recapitulă întrevederea cu doctorul și o găsi mulțumitoare. Nu era chiar atît de îndrăcit, cum îi apăruse la inspecția medicală. Are negreșit ceva enigmatic în felul de a fi, o șiretenie tăinuită în ochii puțin bulbucați îi trădează originea rustică; de aceea face impresia de om bănuitor și viclean. Totuși, nu i se poate tăgădui o rectitudine cinstită și demnă.

[1] Curaj, băiatule, curaj! (Fr.)
[2] Pe curînd (fr.).

„Cu asemenea oameni dau greş prefăcătoriile vulgare! îşi zise Puiu cu convingere. Ce penibil de ridicol aş fi fost dacă mă apucam să simulez..."

Se bucura că n-a amplificat povestirea nenorocirii, aşa cum şi-o pregătise de dimineaţă. Mai bine aşa: adevărul şi numai adevărul... La urma urmelor, nici nu ar fi capabil să mintă şi să-şi mai încarce conştiinţa. Are nevoie tocmai de uşurare, iar minciuna i-ar complica în zadar situaţia şi l-ar face să se dispreţuiască singur. De aceea, şi cu gelozia a refuzat să mintă, oricît l-ar fi servit poate momentan minciuna. Lasă că însăşi întrebarea doctorului a fost aşa de nelalocul ei! Dar, în sfîrşit, acuma toate astea n-au nici o importanţă. De vreme ce pentru sărmana Madeleine nu se mai poate face nimica, cel puţin el să fie salvat din încleştarea în care l-a aruncat soarta. Nu întrebările doctorului contează, ci intenţiile lui... În privinţa asta doctorul rămîne încă un sfinx. Mare lucru nu e de aşteptat de la dînsul. Pînă acuma, în orice caz, l-a tratat ca pe un oarecare de pe drumuri, dacă nu chiar mai rău. I-a spus doar destul de clar că prezenţa lui aici nu-i e prea plăcută, deoarece astfel de cazuri pot compromite reputaţia sanatoriului.

„Bătrînul a fost rău inspirat cînd m-a adus aci, socoti Puiu, întunecîndu-se iar din ce în ce. Graba lui excesivă ar putea să-mi fie funestă. Nu era momentul să mă abandoneze în mîinile unui om cu totul străin sau chiar ostil..."

Trecînd în revistă gesturile şi cuvintele medicului, descoperi curînd, în toate, urmele unei vrăjmăşii ascunse. Găsi şi motivul: din felul cum spusese că a cunoscut pe Madeleine înţelegea acuma, cîntărind mai bine tonul, o iubire tainică... Fireşte, o iubire din depărtare, căci Madeleine, cît a fost de delicată,

nu s-ar fi coborît niciodată pînă la acest doctor care nu e nici frumos, nici inteligent, nici măcar simpatic. El, însă, n-ar fi de mirare s-o fi adorat. Şi iubirile acestea sînt cele mai primejdioase. Amanţii necunoscuţi sau ascunşi sînt capabili de toate josniciile şi răzbunările.

„Extraordinar! se cruci Puiu. Uite ce duşman am ales să hotărască de soarta mea!"

Fu cuprins de o nerăbdare apăsătoare. Trebuie să scape de aici fără întîrziere, să se mute într-alt sanatoriu, în grija unui om, care cel puţin să nu umble să se răzbune... Era convins că doctorul i-a fost rival şi-l urăşte de moarte.

— Şi tata care nu mai vine! suspină dînsul amărît.

Se întoarse spre uşă. Abia atunci văzu că e închisă. Se repezi furios şi începu să bată cu pumnii în sticla zgrunţuroasă.

— De ce încui uşa? se răsti la gardianul care deschisese îndată.

— Noi avem ordin şi trebuie să... răspunse omul, speriat şi aproape umil.

— Nu vreau să mai încui uşa, pînă nu ţi-oi porunci eu! strigă Puiu. Îmi trebuie aer, înţelegi? Mă înnăbuş în văgăuna asta!...

Bătrînul Faranga apăru în anticameră:

— *Qu'est-ce qu'il y a, Puiule?... Soyons calmes, voyons!* [1]... Aidem înlăuntru, c-avem de vorbit...

Puiu aruncă o privire dispreţuitoare gardianului, zicînd:

— Mă enervează grozav idiotul ăsta! Apoi retrăgîndu-se în cameră, adăogă: Acuma da, acuma închide, măgarule!

[1] Ce s-a întîmplat, Puiule?... Ei, hai să fim calmi! (Fr.)

— Lasă, Puiule dragă, nu te aprinde! murmură Faranga cu un zîmbet blînd, sub care voia să ascundă o emoție mare.

Își așeză blana și căciula în cuier, apoi își șterse fruntea și creștetul cu o batistă, uitîndu-se împrejur:

— Știi că nici nu e așa de rău aici la tine, Puiule? Aș putea spune chiar că e simpatic...

Îl îndemnă să șadă pe pat și-și trase un scaun lîngă dînsul. Îl privea cu o atenție discretă și plină de milă. Și numaidecît începu să-i spună cum a aflat încă de-aseară, îndată după ce l-a instalat, că profesorul Demarat nu e în București. Acuma, de la doctor, a mai aflat că nici n-are să se întoarcă acasă pînă peste vreo trei luni. E dus în Germania, într-o misiune medicală, trimis de guvern... Adevărat, citise și el zilele trecute în jurnale despre așa ceva, dar aseară i-a scăpat. Ar fi plecat de vreo săptămînă...

— Lipsa profesorului n-are, firește, nici o importanță, adăogă bătrînul cu o superioritate prin care voia să fie mai convingător. Locțiitorul lui trebuie să mă servească cu aceeași promptitudine!

În realitate, bătrînul era foarte îngrijorat. Cu vechiul său coleg de bancă altfel ar fi tratat chestia: i-ar fi cerut direct sprijinul și l-ar fi avut fără înconjur. Doctorul nu-i făcuse impresie tocmai bună, dar Puiu nu trebuie să afle și de aceea începu să-l laude:

— Mi se pare un om de treabă... M-am informat și am primit relații mai mult decît bune. E un medic foarte distins, asistentul lui Demarat la facultate și moștenitorul lui prezumtiv la catedră. Se zice, de altfel, că și cînd e profesorul acasă, Ursu conduce efectiv sanatoriul. A, da, uitam să-ți spun: se numește Ion Ursu și e fiu de țăran... Foarte corect și foarte conștiincios, are singurul cusur că e cam stîngaci, cam colțuros, încît nu inspiră mare simpatie, cel puțin la început, pînă ce îl cunoști mai de aproape...

Puiu, dornic de mîngîiere, uitase repede bănuielile de adineaori, și sorbea cu lăcomie cuvintele bătrînului. Cînd auzi pe urmă cum, fără să-și ia vreun angajament precis, doctorul ar fi spus totuși că vrea să isprăvească repede și, mai ales, ar fi lăsat a se înțelege că trebuie să fi fost la mijloc o mare zdruncinare nervoasă, întrebă înviorat și încălzit:

— Va să zică pot spera, tată, nu-i așa?... Tu, personal, ce crezi?

— Mai încape vorbă? zise Faranga mișcat, cu lacrimi în colțul ochilor. Numai să fii răbdător. Îți trebuie multă, multă răbdare, Puiule!... Ce vrei? Cînd primești o lovitură atît de crîncenă, trebuie să știi să o suporți cu demnitate...

Puiu ceru să-i povestească de la început și cu toate amănuntele întrevederea cu doctorul. Bătrînul se execută fără șovăire, avînd însă grija să intercaleze cît mai multe lucruri, care să-i întărească speranțele și să treacă sub tăcere pe cele rele.

— Trebuie să știi, tată, că nici eu nu m-am prefăcut de loc! zise Puiu. Nici nu văd cum m-aș putea preface... Poate și asta e pricina că nu-mi vin în fire și că mă apasă mereu ceva pe suflet. Mă gîndesc, fără să vreau și tot mai des, ce va fi dacă, pînă în cele din urmă, voi fi declarat zdravăn pur și simplu? Atunci?

— Liniștește-te, Puiule, nu exagera lucrurile! îl mîngîie bătrînul. Trăim doar între oameni și cu oamenii... E destulă pedeapsă pentru niște oameni ca tine și ca mine faptul că avem să suportăm urmările morale ale nenorocirii ce s-a abătut asupra noastră.

Apoi fii sigur că, la nevoie, nu voi permite eu însumi să se desfăşoare cazul decît aşa cum trebuie !... Deocamdată însă nu pot să mă ocup exclusiv de tine, Puiule dragă !... Gîndeşte-te că mai avem obligaţii faţă de sărmana Madeleine...

Tînărul plecă fruntea amărît şi rosti din adîncul inimii :

— Adevărat, tată, adevărat ! O, Doamne, cît sînt de egoist şi de ticălos !

Ca să-i risipească mîhnirea, Faranga aduse iar vorba despre doctor şi spuse că i-a admis cea mai mare libertate : să citească ce doreşte, să se distreze, să primească şi vizite, cînd va fi mai liniştit, să facă plimbări în grădină cu gardianul... Va lua masa cum îi place, fără nici o restricţie, i se vor procura ziare... în sfîrşit, să se poată simţi ca acasă. Bătrînul se gîndise chiar să-i trimeată un fecior care să-l servească ; doctorul însă zice că asta ar fi împotriva regulamentului sanatoriului, trebuie să se mulţumească cu serviciile gardianului, care-i stă în permanenţă la dispoziţie.

— Sper că Matilda ţi-a trimis tot de ce ai nevoie ? Eu, mărturisesc, n-am avut răgaz nici să-mi arunc ochii. Dacă-ţi lipseşte ceva, pune să-mi telefoneze, sau telefonează-mi tu... De altfel, eu voi veni în fiecare zi, afară de vreo întîmplare extraordinară... Biata Tilda a fost nenorocită şi a plîns că n-am luat-o şi pe ea. Degeaba, nu se putea. Trebuia să rămîie cineva lîngă Madeleine, nu-i aşa ?...

— Sînt aşa de trist, tată, că nu pot fi şi eu măcar la înmormîntare ! oftă Puiu deodată, cu glasul amărît de adineaori.

Faranga se înduioşă de tot şi se gîndi că, în fond, Puiu e un băiat bun şi o inimă minunată. A greşit grav de data asta, evident, dar nu din răutate, ceea ce o dovedeşte imensa şi sincera părere de rău, care izbucneşte atît de spontan din sufletul lui.

— Acuma tu să te îngrijeşti numai de tine, îi zise bătrînul, învăluindu-l într-o privire de dragoste atotcuprinzătoare.

Şi apoi îi mai povesti de pe-acasă. Se plînse cît a trebuit să lupte aseară şi azi-dimineaţă cu jurnalele, ca să nu facă gălăgie în jurul cazului. Fireşte, nu a urmărit să oprească orice ştire cinstită, dar să nu se exagereze, să nu se dea proporţii de scandal, să înţeleagă că nu e o crimă senzaţională, ci o mare nenorocire... Prefectul, fiind în graţiile presei, i-a dat o bună mînă de ajutor, totuşi a trebuit să apeleze şi la ministrul de interne pentru orice eventualitate...

Observă însă îndată că lucrurile acestea nu interesează de loc pe Puiu. Tăcu şi el. Îşi dădeau seama amîndoi că nu mai au ce să-şi spună. În curînd Faranga se ridică de plecare, aşteptînd totuşi ca Puiu să-l mai oprească.

— Nu-ţi închipui cîte alergături mai am...

Puiu îl ajută să se îmbrace, fără a mai zice nimic.

XII

Se simţi mai mulţumit singur. Gardianul nu încuiase uşa ; îi ceru el s-o închidă.

Stătu multă vreme întins pe spate, în pat, cu ochii în tavan. Îi venea mereu să plîngă. Pe piept avea o povară grea, care totuşi îi dădea o senzaţie plăcută. Liniştea ce-l înconjura era atît de deasă, încît se scălda în ea, ca într-o baie caldă şi binefăcătoare. Avea impresia că se află şi el pe catafalc, şi o bucurie că, în sfîrşit, a scăpat de toate...

Apoi, într-un tîrziu, se sculă, parcă l-ar fi obosit catafalcul. Sculare însă îl obosi mai tare. Trase lîngă fereastră scaunul pe care stătuse tatăl său. Zăpada albă, curată din grădină îi mulcomi iar inima... Acolo îl găsi vremea mesei, cînd gardianul sosi cu tava, pe care erau aranjate mîncările.

— Nu mi-e foame, zise Puiu foarte încet. Mănîncă tu!

Omul șovăi. Vru să stăruie și nu îndrăzni. Puiu însă se reîntoarse spre fereastră și, în cele din urmă, gardianul trebui să iasă, închizînd binișor ușa.

Stătea de cîteva ceasuri în același loc, neclintit, și mintea îi era goală ca un burete uscat. Din cînd în cînd, își schimba poziția pe scaun, scaunul pîrîia și apoi iar urma tăcerea albă, întocmai ca zăpada din grădină.

Pe urmă afară începu să ningă, lin, cu fulgi mari și leneși, ca o ploaie de fluturi albi. Crengile copacilor se îndoiau, cum se încovoaie toamna pe vremea culesului, sub povara rodului. Pe zidul împrejmuitor se agățau vălurele, se îngroșau puțin și se năruiau...

Puiu se simțea bine așa, fără gînduri. Vremea trecea peste dînsul ca o apă curgătoare, într-un murmur prelung, moleșitor. Ochii lui sorbeau numai albul lin în care se topeau începuturile de gînduri, ca niște bășicuțe de spumă pe oglinda unui lac adînc.

Și totuși, peste un răstimp, ca și cînd i s-ar fi deschis în suflet o portiță a trecutului, se văzu deodată, cu două săptămîni în urmă, stînd tot așa, la fereastră, într-o cameră de hotel, la Sinaia, privind fulguirea iernii. Fusese ziua marelui concurs de ski pentru doamne. El venise numai de dragul domnișoarei Lia Dandopol, fiica unui proaspăt îmbogățit, foarte modernă, sportivă și destrăbălată, care, în sfîrșit, după o lună de curte insistentă, îi dăduse oarecare speranțe. Învingătoare la concurs, domnișoara capitulase în fața lui Puiu, iar acuma, pe cînd ea își odihnea în pat, goală și frîntă, osteneala sportului și a iubirii, el, cu remușcări pe care nu le putea alunga, dezgustat, se întoarse cu inima și gîndul acasă, la Madeleine... Se simțea vinovat și murdar. Îl rugase s-o ducă și pe ea la concursul de ski, singura dată cînd îl rugase s-o ia undeva. Și el a refuzat. A mințit că are afaceri urgente la Cluj, și nu poate. A fost chiar atît de energic, dacă nu și brutal, în refuz, că ea nici n-a mai insistat... Și acuma îi părea rău și-i era dor de Madeleine...

Apoi, ca într-un caleidoscop, îi apărură numai scene cu zăpadă din viața lui... Se vedea mititel, de vreo cinci ani, în costumaș alb de lînă, înfofolit pînă-n vîrful nasului, călare pe o săniuță agățată de sania cea mare, în care tante Tilda îi zîmbea încurajator, înfricoșată totuși să nu se răstoarne odorul, iar odorul scotea niște țipete de indian, cînd de veselie și cînd de groază, încît răsuna Șoseaua... Serbarea pomului de Crăciun, în salonul cel mare la tante Matilda, în cinstea Puișorului abia intrat în liceu. Un brad uriaș, înconjurat de alții modești, toți înzăpeziți și încărcați cu luminițe aprinse, încît păreau o pădurice în flăcări. Pe jos numai zăpadă, și sub brazi numai cadouri pentru el și pentru toți colegii lui invitați înadins. Și de sus ningea mereu; niciodată nu și-a putut explica cum a făcut tante Tilda minunea asta... Se înserează, în Cișmigiu. Pe o bancă, el, acuma în clasa a șasea, alături de o fetiță cu născiorul în vînt și niște ochi de veveriță — primul amor. Banca era sub un copac bătrîn cu crengile pleoștite. Ea aranjase întîlnirea aici, ca să fie mai romantică, iar el curățase zăpada de pe bancă. Se țineau îmbrățișați strîns și le era cald și el o săruta

mereu pe buze şi pe ochi, căci buzele erau tot atît de fierbinţi pe cît de reci ochii. Din cînd în cînd, cîte-o creangă îşi scutura zăpada peste ei şi ei se bucurau... Apoi e sublocotenent, în vremea războiului, aghiotant vag într-un birou, prin stăruinţa bătrînului, care astfel îl ferea de primejdia frontului. Strada Păcurari, la Iaşi, într-o odăiţă strîmtă, cu multe poze, cu sobă caldă, în amurg. Şade pe un jilţ vechi, larg, hodorogit, şi în poală ţine pe Adina Fulgeru, o actriţă foarte tînără şi pasionată, pe care de curînd şi-o luase amantă, cheltuind cu ea atît de mult, că speriase pe bătrînul. Ea era într-o cămaşe de mătase, scurtă, care-i alunecase în sus, încît el îşi încopciase palmele pe şoldurile ei goale. Cu braţele moi petrecute după gîtul lui, cu obrajii lipiţi de obrajii lui, îşi auzeau amîndoi respiraţia şi priveau tăcuţi pe strada murdară cum treceau încet căruţe scîrţîitoare cu cadavre de exantematici, prin ninsoarea deasă. Cînd el pleca ochii, privirea îi cădea chiar între sînii ei goi, rotunzi şi fragezi, de unde se înălţa un parfum îmbătător, care-l făcea să-şi înfunde nasul între ei, gîdilînd-o, încît ea, cu gîtul întins şi bărbia ridicată, izbucnea în gîlgîiri de rîs irezistibil...

Atunci uşa se deschise cu zgomot. Puiu tresări speriat, parcă l-ar fi surprins cu actriţa în poală. Internul întrebă grăbit :

— Doriţi ceva ?

— Nimic, zise Puiu, fără să se scoale, întorcînd numai capul.

— Dacă credeţi, uşa poate rămîne deschisă, continuă doctorandul imperturbabil ca o morişcă. Aţi avea mai mult aer, şi aerul...

— Da, îl întrerupse Puiu rece, cu faţa însă iar spre fereastră.

Internul încetă, dar mai stătu două secunde, parc-ar fi aşteptat să-şi exprime totuşi vreo dorinţă.

Ieşi. Uşa era deschisă. Puiu îl auzi spunînd ceva gardianului. Se ridică repede. Îşi curmă îndemnul şi, în loc să meargă la uşă, începu să se plimbe prin odaie, parc-ar fi vrut să-şi mai dezmorţească oasele... Apăru gardianul :

— V-am adus ziarele...

— Ce ziare ?... Cine ţi-a spus să-mi aduci ? întrebă Puiu bănuitor.

— Mi-a lăsat poruncă boierul cel mare să vi le aduc regulat şi seara, şi dimineaţa, să nu vă fie urît ! zise gardianul.

— Bine, bine, murmură Puiu liniştit, reluîndu-şi plimbarea.

Gardianul puse ziarele pe noptieră, se retrase pînă la uşă şi aşteptă un moment potrivit ca să întrebe iar :

— Domnul doctor îmi spuse adineaori să aflu ce obişnuiţi să luaţi la cinci şi să vă aduc ce poftiţi...

Puiu se opri în faţa lui şi răspunse mîhnit :

— De ce nu mă lăsaţi voi în pace, măi băiete ?

Mişcat parcă de mîhnirea lui, gardianul zise umil, şoptind :

— De, conaşule, noi trebuie să executăm ordinele... Dar dumneavoastră să mă iertaţi...

Sinceritatea înduioşă pe Puiu, care mai făcu cîţiva paşi şi apoi, întorcîndu-se la dînsul, îl bătu pe umăr prieteneşte :

— Aşa-i... dar vezi, eu sînt cam nervos... Uite, adă-mi atunci un ceai, numai să fie foarte fierbinte !

— Apoi aşa da, boierule, făcu gardianul, prinzînd curaj şi limbă. La supărare omul trebuie să mănînce, că altfel supărarea te roade mai rău şi te doboară...

Se duse bodogănind bucuros. Puiu se învioră. Luă un jurnal, îşi aruncă ochii pe titluri. Într-un colţ

zări : *Crimă conjugală în lumea mare*. Lepădă foaia murmurînd :

— Nu vreau să ştiu nimic... Nu mă interesează nimic...

XIII

Sorbind din ceai, Puiu nu-şi lua ochii de la gardianul care stătea în uşa camerei, radios, mulţumit, ca şi cînd astfel, prin înfăţişarea lui, ar fi vrut să-i mai alunge urîtul şi supărarea. Compătimirea aceasta primitivă şi discretă i se părea lui Puiu minunată şi-i făcea mai bine decît chiar mîngîierile tatălui său. Aici era un om străin, simplu, care înţelegea nenorocirea altuia şi căuta, cum îl tăia capul, să-i uşureze situaţia. El, pînă acuma, cu oamenii de teapa gardianului a avut numai relaţii de la stăpîn la servitor. Niciodată n-a stat de vorbă de-aproape şi nu şi-a închipuit că în asemenea suflete ar putea să se adăpostească sentimente deosebite... Ca să-i răsplătească inima îl întrebă cu glas prietenos :

— Cum te cheamă pe tine, băiete ?

— Andrei Leahu, boierule, răspunse bucuros gardianul.

— Şi de pe unde eşti ? continuă Puiu. Din ce judeţ ?

— Din Argeş, boierule, comuna Ciofrîngeni...

— Argeş ? făcu Puiu cu o uşoară tresărire. Am umblat şi eu mult prin Argeş. Un unchi de-al meu din partea mamei are o moşie la Măneşti.

— O fi avînd, cum nu, aprobă gardianul. Că prin partea noastră sînt multe moşii boiereşti. Şi la noi, la Ciofrîngeni, erau doi boieri mari, dar acu a mai rămas numai unu, că cellalt s-a prăpădit în război,

şi-apoi cucoana, cum s-a făcut pacea, a vîndut tot şi s-a mutat la oraş, la Piteşti. Moşia au cumpărat-o ţăranii...

Parcă l-ar fi împins nişte amintiri puternice, Puiu, după o pauză, întrebă cu mare vioiciune :

— Da pe la voi este *Ciuleandra* ?

— *Ciuleandra* ? zîmbi Leahu. Cum să nu fie, boierule ? Da pe la noi îi zicem *Şuleandra*, c-aşa am apucat... Tare frumos joc, adăogă apoi dînsul. Parcă nici nu-ţi mai vine să te opreşti dacă l-ai început... Aţi jucat poate şi dumneavoastră *Şuleandra*, boierule ?

— Da... adică... bîlbîi Puiu, neaşteptîndu-se la întrebare, şi acuma cu o părere de rău că, fără nici un rost, a adus vorba despre *Ciuleandra*.

Gardianul observă încurcătura boierului şi tăcu, mai ales văzînd că nici nu mai mînca şi socotind că se sfieşte din pricina lui, pentru că-i numără bucăţile. Îl bătea gîndul să se retragă binişor şi să-l lase singur, să îmbuce în tihnă. Puiu însă îi schimbă planul cu o nouă întrebare :

— Pe tine cînd te-au trimis aci ? Chiar aseară ?

— Aseară, boierule, întări Andrei Leahu. Fusei doar şi pe maşina dumneavoastră, lîngă şofer, cînd aţi venit încoace... Mă luase domnu prefect că, zice, poate o fi nevoie. Pe urmă, după ce v-au aşezat pe dumneavoastră aci, cînd plecarăm, ce s-a sfătuit domnu prefect cu domnu procuror şi boierul cel bătrîn, că-i şi spuseră domnului doctor să-mi dea degrabă şi mie halat alb, ca la spital, şi să rămîi acolea să vă îngrijesc pe dumneavoastră...

Puiu îşi aduse aminte cum s-a întrebat aseară cine o fi lîngă şofer şi numaidecît adăogă :

— Va să zică, ştii pentru ce sînt aici ?

— Apoi cum să nu ştim, boierule ? zise gardianul clătinînd din cap compătimitor. Aşa-i năpasta, cu-

coane, te pîndeşte şi te pîndeşte pînă ce se abate, Doamne fereşte! (Se închină cu evlavie.) Am auzit!

Intrigat să afle întreaga părere a unui astfel de om simplu despre fapta lui, Puiu stărui:

— Bine, dar de ce crezi că m-au pus aici, între bolnavi, în loc să...

Nu avu totuşi curajul să sfîrşească întrebarea. Leahu însă înţelese şi răspunse jovial:

— Apoi că doară nu era să vă ducă la închisoare în rînd cu toţi hoţii şi borfaşii, vai de mine! Ar fi şi ruşine... Dar bun e Dumnezeu şi are să vă ajute să scăpaţi repede. Că în procese d-astea numai preventia e ce e, încolo judecata e pe seama juraţilor, şi juraţii totdeauna iartă cînd e vorba despre păcate din dragoste...

Se uită drept în ochii lui, urmărind efectul şi gata să schimbe vorba, dacă nu i-ar fi pe plac ce spune. Tînărului însă îi plăcea şi, ascultîndu-l, dădea din cap încet:

— Da... da... da...

Şi, după o tăcere mai lungă, îl măsură de sus pînă jos cu simpatie şi îi zise cu o dojană prietenească:

— Te văd om dezgheţat şi cu scaun la cap, Leahule... Cum ai ajuns tu din fundul Argeşului tocmai în mijlocul Bucureştilor, şi încă în poliţie?... Tu n-ai casă, pămînt, ca oamenii?

Gardianul se scărpină în ceafă îngîndurat:

— De, boierule, cum să nu vă miraţi, că de mirare-i să-şi lase alde om în toată firea coarnele plugului şi să se apuce de slujbe pe care nu le-a pomenit neam de neamul lui... Aşa e! Dar, vedeţi dumneavoastră, multe-s în lume păcatele şi necazurile şi nimeni nu fuge de bine de-acasă... Dacă oameni ca dumneavoastră, cu belşug şi învăţătură, şi încă aveţi cîte-un necaz, d-apoi noi?

— Cine te-a băgat în poliţie? îl stîrni mai departe Puiu.

— Tot necazul, boierule, cine să mă bage? urmă Andrei Leahu cu amărăciune stăpînită. Eram aşezat şi eu, însurat bine, cu căsuţa mea şi cu niţel pămînt, ca oamenii de treabă. Apoi cînd a venit războiul ne-a luat pe toţi pe de-a rîndul şi ne-a ţinut acolo, la datorie, cît au vrut boierii. Am avut noroc şi mi-a ajutat Dumnezeu de-am scăpat numai cu o prizăritură la pulpa dreaptă, nimica toată, de-abia se mai cunoaşte. M-am făcut sergent, că m-am purtat bine şi ştiam şi o ţîră de carte. Apoi, cînd s-a pus pacea şi m-am liberat, de-am mers acasă, aflai pe nevastă-mea cu un copilaş în braţe; îl făcuse cu un neamţ de fusese în sat la comandă. Ba, după aia, se mai înhăitase şi cu un român, îl adusese în casă şi iar îi crescuse burta, de parcă purta un bostan sub şorţ... Ce să vă mai povestesc ce fierbea în inima mea? O luai la răfuială: „Măi muiere, ce-ai făcut?“ Şi tot ea cu gura mare: că aflase de pe la oameni că m-am prăpădit prin cele bătălii şi, dacă m-am prăpădit, ce să facă ea, biată muiere, singură pe lume, fără cap de bărbat?... Minţea, boierule, de-mi stătea s-o omor! Apoi dac-am văzut că şi-a bătut joc de mine, m-am lipsit de toate, şi de casă şi de pămînt — că ale ei erau, de zestre — şi mi-am luat lumea-n cap şi am nemerit tocmai la Bucureşti. Aici m-am dus la domnul locotenent, pe care l-am avut la companie şi l-am rugat să nu mă lase pe drumuri, că şi eu îi scăpasem viaţa o dată în război. Dumnealui m-a îndemnat pe urmă să iau slujbă la poliţie, că am dreptul să iau dacă fusesem sergent... Şi iacă aşa, boierule!

Interesul lui Puiu se oprise asupra unui singur punct din povestea gardianului. Îl descusu cu o curiozitate lacomă:

— Şi nu i-ai zis nimica muierii tale, cînd ai găsit-o cum îmi spuseşi ?

Andrei Leahu se posomorî de tot şi murmură grav :

— Ba cum să nu-i fi zis, boierule ! I-am zis şi eu multe, de toate, i-am tras şi o sfîntă de bătaie, să mă pomenească pînă la moarte... Da pe urmă tot am plecat, ca să nu mă puie Necuratul să cad într-un păcat mai mare, că, Doamne păzeşte, omul la mînie şi la supărare îşi pierde socoteala, şi-mi era frică să nu fac moarte de om şi să înfund ocna pentru o zdreanţă de femeie...

Strînse pe tavă serviciul de ceai şi plecă la bucătărie, fără să mai adaoge ceva, abătut, ca şi cînd amintirile i-ar fi răscolit o rană adîncă. Puiu îl urmări cu privirea pînă ce dispăru.

„El s-a putut stăpîni cînd a trebuit, se gîndi dînsul. Şi ce lovitură mare primise !"

Simţea cum vălul de linişte, ce-i înfăşurase sufletul de la plecarea bătrînului, se sfîrşea brusc, sub năvala gîndurilor :

„Un simplu ţăran a fost în stare să renunţe la tot, să înfrunte necunoscutul unei vieţi noi, numai ca să evite tentaţia de-a suprima viaţa unei femei ticăloase !"

XIV

Seara refuză masa... Gardianul crezu potrivit să-l îndemne :

— Ar fi bine, conaşule, să vă siliţi să gustaţi niţică mîncare, chiar dacă n-aveţi poftă !... Omul supărat nu-i bine să stea nemîncat, că destul îl roade supărarea, ş-apoi dacă...

Nu putu continua. Puiu Faranga, înfuriat, parcă l-ar fi insultat, izbucni :

— Cine ţi-a cerut ţie sfaturi, nerodule ?... Şi cum îţi permiţi să mă plictiseşti mereu cu fonfăielile tale stupide ?... Aide, ieşi afară, şi să nu-ţi mai văd mutra, pînă ce nu te-oi chema eu !... Poftim, cine se găseşte să mă povăţuiască !

Andrei Leahu, speriat, închise uşa pe dinafară şi se închină.

Puiu mai tună singur cîteva momente, apoi se trînti pe pat sforţîndu-se, prin imobilitate trupească, să-şi redobîndească liniştea sufletească de adineaori. Zbuciumul însă îl chinuia cu atît mai tare că nu-i putea descoperi rădăcinile. Îşi repeta mereu că trebuie să aibă răbdare, cum îi recomandase toată lumea, pînă şi zevzecul de gardian. Situaţia lui nu e tocmai aşa de rea, cum putea să fie. În loc să fie într-o celulă de puşcărie, se află într-o cameră de sanatoriu. N-are deci decît să aştepte deznodămîntul. Să-şi închipuie că ar fi bolnav, că ar avea să sufere o operaţie grea, care l-ar ţinea, nu numai în odaie, ci chiar în pat, o lună, două... Raţionamentul i se părea foarte just şi totuşi nu-l mulţumea de loc. În minte i se îmbulzea tot mai stăruitor, ca o săgeată ruptă, o frîntură de întrebare arzătoare :

„De ce... ?"

Nu-i trebui mult pînă să o complecteze : „De ce am omorît-o ?" Dar, complectată, era şi mai enervantă, pentru că cerea un răspuns, şi răspunsul nu se ivea. În sfîrşit, nemaiputînd răbda, se sculă şi strigă tare, parcă ar fi vrut să izgonească o stafie :

— Nu ştiu !... Nu ştiu !... Nu ştiu !...

Răspunsul şi glasul strident cu care îl rostise îl zăpăciră mai rău. Se uită şi ascultă spre uşă, să nu-l fi auzit cumva gardianul, care l-ar putea crede nebun de-a binelea, dacă a început să vorbească

tare, singur... Își reluă fatala plimbare în sus și-n jos, zicîndu-și deodată ca din senin :

„Oare de cîte mii de ori am să mai fac plimbarea asta înainte de-a..."

Nu apucă să sfîrșească ; ajuns la fereastră, îi răsări o idee, de care se agăță, ca de o punte salvatoare :

„Dacă nu m-am putut stăpîni nici cît gardianul, înseamnă că am avut în mine instinctul criminal înnăscut !"

De-aici, apoi, urmează că nu el poate fi vinovat de ceea ce s-a întîmplat, ci soarta, care i-a turnat în sînge pornirea neînfrînată spre crimă. El a purtat zeci de ani boala aceasta într-însul, a înnăbușit-o eroic atîta vreme. În cele din urmă, însă, într-o clipă de slăbiciune, instinctul crîncen l-a surprins, i-a adormit puterea morală de rezistență și l-a împins să ucidă, spre a satisface porunca destinului. Cum a omorît pe Madeleine, ar fi omorît atunci pe oricine, pe *tante* Matilda, de sosea la timp, poate chiar pe tatăl său însuși. Instinctul nu-i cerea să omoare pe cutare anume, ci să omoare pe cineva, indiferent cine. Și vina lui, dacă poate fi vină, rămînea aceeași. Crima presupune cel puțin o voință. Dar fapta lui ?... În locul instinctului de ucidere s-ar fi putut să moștenească instinctul de sinucidere. Atunci n-ar mai fi luat viața Madeleinei ci, în clipa cînd l-ar fi îndemnat sîngele bolnav, s-ar fi zvîrlit pe fereastră, sau și-ar fi vîrît capul în jăratecul căminului...

Acuma i se păru că înțelege multe lucruri bizare din trecut, asupra cărora nu s-a oprit, fiindcă viața lui s-a consumat în mărunțișuri mondene și n-a avut niciodată răgaz să-și consulte serios conștiința... Chiar purtarea bătrînului față de dînsul a fost un șir lung de capricii, a căror explicație de-abia azi i

se dezvăluie. De pildă, cum a căutat mereu să-l ferească de contactul cu prieteni violenți sau cum, numai tîrziu, și călcîndu-și pe inimă, i-a dat voie să se ocupe cu vînătoarea. Își aduce aminte, deși atunci n-a luat seama, că-i zicea deseori : „Nu e bine să te obișnuiești a vărsa sînge și a ucide, nici chiar sălbătăciuni !" Iar o dată, mai tîrziu, tot el i-a zis : „La urma urmelor, poate că e mai bine să-ți împlinești pofta de-a ucide împușcînd iepuri și prepelițe !..." Cu cîtva timp înainte de-a se însura, era tocmai logodit de curînd cu Madeleine, a avut un conflict serios cu Costel Plagino, un prieten vechi altfel, din pricina unei femei, firește. Îl pălmuise, și deci trebuiau să se bată în duel. Bătrînul a aflat de-abia cînd martorii stabiliseră spada și hotărîseră pentru a doua zi întîlnirea pe teren. El mergea cu inima ușoară la luptă : era un spadasin excelent și avea o lovitură a lui specială, pe care încă nimeni nu izbutise să o pareze. Spusese, glumind, unui martor al său că are să-i aplice lui Costel o crestătură chiar în numele Tatălui, poate să-i și comunice, ca să se învețe minte să nu mai fie altă dată obraznic în lume cu nimeni. Bătrînul, evident, știa că e scrimor redutabil și, cu toate acestea (acuma ar trebui să zică : din pricina aceasta), s-a făcut luntre și punte și a izbutit să împiedice ieșirea pe teren. Seara i-a spus net : „Nu vreau să am copil asasin, nici măcar în duel !"

Puiu era convins acuma că bătrînul știa cu ce stigmat îngrozitor e împovărat unicul lui vlăstar și de-aceea a căutat să-l apere cît a putut.

„Bietul tata ! se înduioșă dînsul. Mult a trebuit să sufere din cauza mea !... Și totuși, dacă m-ar fi prevenit, poate că era mai bine !... Aș fi putut să mă lupt și eu împotriva răului din mine !..."

Chemă pe Leahu să-i facă patul. Se întunecase de mult, dar nu aprinsese lumina. Ţinea minte cît de repede a adormit aseară şi voia să adoarmă la fel şi acuma, ca să-i treacă mai uşor noaptea şi mai cu seamă gîndurile. Ba, cît gardianul îi potrivea aşternutul, îşi zise ce bine ar fi dacă s-ar culca şi nici nu s-ar mai trezi pînă peste trei luni, cînd se vor fi aranjat toate într-un fel sau altul...

Se vîrî sub plapomă. Porunci să stingă becul electric. Se întoarse spre perete, ca şi aseară. Pînă să adoarmă, însă, mai căută să-şi găsească în trecut momente în care s-a manifestat instinctul vărsării de sînge. Prea puţin avu să scormonească şi se spăimîntă de multele dovezi ce se perindau în oglinda amintirii... Plăcerea grozavă de-a privi, de pe cînd era un prichindel, la ţară, cînd se tăiau păsările pentru bucătărie... Cum se năpustea să pună mîna pe corpul fără cap ce se zvîrcolea şi sărea de ici-colo, împroşcînd cu sînge în toate părţile. Se vedea şi retrăia cu scîrbă o clipă cînd a plîns amarnic, pentru că guvernanta l-a reţinut cu forţa să nu se apropie de o găină decapitată... Apoi pornirea lui stranie şi irezistibilă, cînd poseda o femeie, de-a o ucide într-o îmbrăţişare supremă sau cu o sărutare care să-i oprească definitiv respiraţia. Multe femei i-au şi spus, mai în glumă, mai în serios, că se poartă în iubire ca un criminal sadic... Pe Madeleine, iarăşi, de cînd a văzut-o întîia oară, i-a venit mereu s-o strîngă la piept, pînă-şi va da sufletul în braţele lui. Şi încă socotea că dorinţa aceasta perversă însemna un exces de iubire...

Tot răscolind prin amintiri după dovezi care să-i sprijine convingerea, se sucea în pat, cînd pe o parte, cînd pe alta, fără să observe că somnul nu vine de loc. De-abia pe la miezul nopţii îşi porunci :

„De acuma trebuie să adorm !"

Pînă să adoarmă, însă, îi mai apărură zeci de dovezi, încît, în cele din urmă, toată viaţa lui de pînă azi o văzu ca un şir lung de încercări neizbutite de-a ucide...

Cînd, în sfîrşit, aţipi se pomeni în salinele de la Tîrgu-Ocna, pe care le vizitase odinioară, cu mai mulţi prieteni, într-o excursie, plină de peripeţii nostime. Acuma însă era şi el printre condamnaţi, în costumul vărgat, murdar şi trenţeros, cu tichia de ocnaş în cap, tăind greu dintr-un bloc uriaş de sare, alături de cîteva figuri monstruoase, care îl batjocoreau. Ocările hoţilor îl dureau ca nişte împunsături de cuţite. Apoi deodată se înfurie într-atîta, că ridică ciocanul şi, răcnind răguşit : „Taci, taci, taci !" se repezi asupra unuia să-l trăsnească. Atunci toţi ocnaşii săriră, îl trîntiră la pămînt, îl zdrobiră cu picioarele, iar cîţiva se plecară peste faţa lui cu gurile căscate, clămpănind nişte colţi de fiare, gata să-l sfîşie. El se zbătea sub dînşii şi nu-i putea scutura... Încerca baremi să închidă ochii, să nu vadă, şi nu putea, parcă pleoapele, micşorate şi deschise, i s-ar fi lipit pe bulbii umflaţi de spaimă. Sudorile reci îi brăzdau obrajii şi-l enervau mai rău decît groaza...

XV

Nu mai îndrăzni să adoarmă, dar nici nu se sculă din pat, pînă ce veni gardianul cu ziarele de dimineaţă. Se îmbrăcă şi trecu îndată în odăiţa de alături, ca să se poată face curăţenie temeinică în camera lui, să se deschidă şi fereastra ; primenindu-se aerul, poate că se vor mai risipi şi stafiile

multe şi supărătoare ce se îmbîcsiseră acolo. Pînă atunci, se aşeză la mescioara gardianului şi se apucă să răsfoiască jurnalele. Deschisese *Universul* şi se oprise, fără să vrea, tocmai la pagina penultimă, unde sînt de obicei şi anunţurile mortuare. Sări cu privirea peste diferitele cruci, căutînd una anume, pe care o descoperi tocmai jos, modestă : *„Mădălina“...*

„Cine să fi conceput necrologul, de a pus-o cu numele ei de-acasă ?“ se gîndi Puiu cuprins de o agitaţie nouă.

Citi începutul : *„Puiu Faranga, Policarp Faranga...“*

„Tocmai pe mine m-au pus în frunte, deşi eu...“, îşi zise dînsul, întrerupînd brusc citirea.

Îşi închipuia restul cu „nemărginita durere“ şi alte vorbe banale, care transformă un mare zbucium sufletesc într-un spectacol monden hibrid, pentru bătrînii care urmăresc rubrica morţilor.

„Săraca Madeleine ! oftă iarăşi Puiu. Măcar moartă şi-a reluat numele ei, care i-a fost atît de drag !“

Încercă să mai citească totuşi din diversele întîmplări ce umpleau paginile ziarelor. Astfel voia să-şi distreze puţin gîndurile. Ochii lui însă alunecau peste literele negre, parc-ar fi fost nişte hieroglife. Citea mecanic, fără să cuprindă înţelesul cuvintelor. Iar după un răstimp, privirea i se întoarse singură în acelaşi colţ, unde imediat prinse sfîrşitul : *„Înmormîntarea va avea loc marţi, 13 februarie, ora 3 d.a.“.*

„Va să zică, mîine ! adăogă Puiu în sine. Mîine se va isprăvi tot, tot...“

Ridică ochii gînditor. În grădină, în aceeaşi clipă, un cîrd de ciori se coborî cîrîind pe copacii grei de zăpadă, ca un stol de gînduri negre. Puiu se sculă repede de pe scaun, enervat, şi se întoarse cu spatele, ca să nu vadă ciorile, care totdeauna l-au îngreţoşat, iar acuma, tocmai cînd citise despre Madeleine, i se păreau nişte prevestiri sinistre...

Andrei terminase curăţenia în cameră. Puiu trecu înapoi, să aştepte vizita doctorului, aruncă ziarul pe masă, desfăşurat, şi începu să se mişte. Îşi propusese, încă de azi-noapte, să povestească doctorului, fireşte după ce se va fi consultat cu bătrînul, cum a descoperit cauzele crimei şi să-i ceară părerea. Acuma însă socotea că e mai bine să amîne pe mîine comunicarea aceasta. În ziua înmormîntării ei asemenea mărturisire va fi o uşurare şi pentru sufletul lui şi o pietate faţă de memoria ei... Îşi aduse aminte cît a fost de nepriceput ieri, cînd a bănuit pe bietul doctor că a fost îndrăgostit în taină de Madeleine şi că din pricina asta are să se răzbune pe dînsul. Îi păru bine că nu s-a mai apucat să istorisească şi bătrînului bănuiala neroadă, că s-ar fi umplut de ridicol...

Doctorul sosi tot grăbit, tot sumbru şi întrebă scurt :

— Ce mai nou ?

— Nimic afară de cele de ieri, răspunse Puiu, căutînd să pară cît mai calm.

Medicul însă iar ascultase absent, ca şi ieri. Se uită împrejur cercetător, văzu ziarul pe masă, se apropie, descoperi anunţul funebru şi-l citi foarte atent. Cînd sfîrşi, se întoarse la Puiu şi, cu o clipire ciudată din ochi şi cu o intonaţie ce nu era nici întrebare, nici afirmare, făcu încet :

— Mădălina ? !

Puiu vru să-i dea numaidecît explicaţia, dar nu apucă să deschidă gura, căci doctorul ieşi, urmat de toţi ceilalţi, zicînd apăsat şi parcă semnificativ :

— La revedere !

În urechile lui Puiu răsună apoi multă vreme cuvîntul pe care-l rostise doctorul, cu intonaţia ceea neobişnuită, silindu-se să ghicească ce a vrut să zică. Poate i s-o fi părut curios că în necrolog nu s-a pus numele ei aşa cum era cunoscut în lume, adică Madeleine ? Atunci de ce n-a avut răbdare, căci el i-ar fi dat fără înconjur toate lămuririle... Sau a vrut să-şi bată joc de franţuziţii din lumea bună, care numai la moarte îşi aduc aminte de numele lor adevărate, de teamă că Dumnezeu nu-i va recunoaşte în lumea cealaltă fără numele creştinesc de botez ?... Poate însă că doctorul ştie perfect ce e cu Madeleine şi Mădălina, şi, prin observaţia lui misterioasă, n-a căutat decît să-l prevină : „Ştiu tot, degeaba încerci să te ascunzi de mine..." Dacă ar fi aşa, atunci doctorul nu străluceşte prin inteligenţă. Chestia e doar foarte simplă şi o cunoaşte multă lume, în orice caz, lumea cu care Madeleine a avut legături mai apropiate. Nu s-a făcut niciodată secret din chestia asta, încît putea prea bine să o fi aflat şi doctorul. Şi totuşi, intonaţia lui a vrut să însemne ceva...

Toată ziua îl frămîntă acest singur cuvînt şi doctorul. Din ce în ce i se cristaliza în suflet că doctorul e un om straniu. Avea simţămîntul că îl urăşte. Îi era ruşine să şi-l mărturisească, i se părea că trebuie să fie ceva bolnăvicios, ca mania persecuţiei. De-aceea căuta să-l alunge şi se înfricoşa constatînd că nu reuşeşte...

La vizita de după-amiazi veni iarăşi numai internul, care-i spuse :

— Mi s-a telefonat de la dumneavoastră de-acasă că azi nu va putea veni nimeni să vă vadă, căci toată lumea e ocupată cu înmormîntarea. Mîine însă, după ceremonie, se vor întoarce de la cimitir aci...

— Mulţumesc ! şopti Puiu.

XVI

A doua zi fu cuprins de mare înfrigurare. Se aştepta că doctorul îi va mai zice ceva şi-i era teamă că nu se va putea stăpîni să nu-i ceară explicaţii pentru aluziile neînţelese cu care îl sîcîie. Doctorul însă fu şi mai sobru ca de obicei. Era îmbrăcat în negru. Se uită cîteva clipe mohorît la Puiu şi nu-i adresă nici un cuvînt.

„Şi-a dat seama că ieri a făcut o gafă", socoti Puiu mulţumit.

Mai tîrziu găsi suspectă şi această purtare a doctorului. De ce nu i-a vorbit nimica ?... Şi de ce s-a îmbrăcat în haine negre tocmai în ziua înmormîntării ei ?...

În curînd uită pe doctor şi nu se mai gîndi decît la înmormîntare. Se simţea amărît că nu i s-a spus cel puţin cum va fi ceremonia funebră... Şi cu cît se apropia ora trei, cu atît parcă minutele treceau mai anevoie. Apoi, cînd sosi în sfîrşit momentul în care trebuia să înceapă serviciul religios, Puiu se aşeză în genunchi, lîngă fereastră, cu fruntea sprijinită pe pervaz, şi prinse să se roage fierbinte. Nu mai ştia nici o rugăciune afară de *Tatăl nostru*, dar şi aceasta îi ajungea acuma. O repetă de sute de ori, cu evlavie, cu lacrimi şi cu însetare. În răstimpuri se întrerupea şi suspina din profunzimile inimii :

— Iartă-mă, Madeleine, fie-ţi milă de mine !...

Genunchii, neobişnuiţi, îi amorţiră. Dureri de cuţite îl junghiau prin încheieturi. Stătea însă neclintit, ca ţintuit acolo. Suferinţa o simţea ca o uşurare...

Aşa îl găsiră, tîrziu, cînd se întoarseră de la cimitir, bătrînul Faranga şi Matilda. În cameră era întunerec şi Puiu murmura, lîngă fereastră, ghemuit,

zgribulit de frig, cu buzele vinete, aceeaşi rugăciune simplă... Trebui să-l ajute bătrînul să se scoale şi să-l ducă pînă la pat.

— Ce-i asta, Puiule ? întrebă Faranga îngrijorat.

— Am însoţit-o şi eu pe Madeleine pînă la groapa în care eu am aruncat-o, şopti dînsul liniştit, cu o tristeţă întipărită pe faţă.

Ochii roşiţi ai bătrînului se umplură de lacrimi, iar Matilda, ştergîndu-şi nasul, bolborosi printre sughiţuri :

— S-a sfîrşit sărăcuţa Madeleine... *Oh, mon Dieu, mon Dieu !* [1]

— *Soyez calme, Tilda !* îi zise Faranga cu imputare. *Maintenant, c'est fini ! Elle du moins se repose bien, tandis que nous autres...* [2]

— *Pauvre, pauvre Puiu, comme tu as changé !* [3] reveni Matilda cu o nouă năvală de plîns.

— Matilda ! *Assez !* [4] făcu bătrînul cu severitate.

Puiu le ceru să-i povestească cum s-a desfăşurat ceremonia, şi astfel Matilda putu să se manifeste în toată voia. Mai plîngînd, mai zîmbind, îi zugrăvi amănuntele cele mai neînsemnate. Înşiră pe îndelete, parcă le-ar fi învăţat pe dinafară, numele tuturor persoanelor distinse, care au venit să vadă pe Madeleine pe catafalc. Era atît de frumoasă, scumpa de ea, chiar moartă, că nimeni n-a putut-o contempla fără o exclamaţie de durere şi fără a vărsa o lacrimă sinceră pentru pierderea unei fiinţe aşa de fermecătoare... Descrise coroanele, dricul urmat de zece preoţi şi un episcop, doi miniştri, cinci diplomaţi şi tot ce au Bucureştii mai select. Încă de ieri

[1] Oh, Doamne-Dumnezeule ! (Fr.)
[2] Linişteşte-te, Tilda... Acum s-a sfîrşit ! Ea, cel puţin, se odihneşte, în timp ce noi ăştialalţi... (fr.).
[3] Bietul, bietul Puiu, cum te-ai schimbat ! (Fr.)
[4] Ajunge ! (Fr.)

de la prînz a fost transportată la Biserica Albă, lăcaşul de rugăciune favorit al răposatei. Cincizeci de mii de lei s-au împărţit între săraci... Peste şaptezeci de cupeuri şi automobile au întovărăşit pe *pauvre Madeleine* [1] pînă la Belu, unde acuma se odihneşte în cavoul familiei Faranga, alături de mama lui Puiu...

— Ştii că am zărit şi pe doctorul tău în biserică, observă bătrînul, cînd abundenţa verbală a Matildei se mai potoli.

— Da ? îngălbeni Puiu. A fost şi el ?

— *Ça l'honore !* se repezi Matilda. *Ça signifie qu'il est un homme vraiement très sensible !* [2]

Apoi, în vreme ce Puiu rumega spăimîntat ştirea aceasta, ea continuă, cu mai mult elan, să-i spună inscripţiile tuturor coroanelor, detaliile costumelor tuturor doamnelor, mărcile automobilelor tuturor participanţilor... Volubilitatea ei prodigioasă făcu pe Puiu să uite chestia cu doctorul şi în cele din urmă chiar să o întrebe dacă s-a interesat cineva şi de dînsul ? Matilda, fericită că a fost stîrnită, izbucni furtunos :

— Cineva ? Întreabă mai bine cine nu s-a interesat !... *Oh, mon petit* [3] Puiu, nici nu-ţi închipui cît te compătimeşte toată lumea şi n-ai idee cîţi prieteni devotaţi s-au dovedit în împrejurările astea triste... În nenorocire se căleşte prietenia, foarte adevărat !... Ei bine, toţi, dar absolut toţi prietenii tăi m-au asaltat cu întrebări despre tine şi vor să vie să te vadă !...

Puiu ascultă cu un surîs trist asigurările ei vertiginoase. Îşi dădea seama că Matilda exagera micile

[1] Sărmana Madeleine (fr.).
[2] Asta îl onorează... Asta înseamnă că este un om cu adevărat foarte simţitor ! (Fr.)
[3] Oh, micuţul meu (fr.).

gesturi de politeţe convenţională. El cunoştea lumea şi ştia că nu va avea o situaţie tocmai plăcută, tocmai între prieteni. De-altfel, bătrînul însuşi la fel a văzut cînd, din primul moment, i-a spus că va trebui să trăiască în străinătate cîţiva ani, pînă se vor mai uita lucrurile...

În sfîrşit, Matilda, epuizînd întrucîtva subiectul, se grăbi să schimbe vorba :

— Dar acuma să ne mai ocupăm şi de tine, Puiule !... Poly îmi spuse că ai început să te obişnuieşti puţin aici... *Et, vraiement, tu as raison* [1]...

— Evident, zise Puiu ironic. Se împacă omul şi cu mai rău...

Faranga, care tot timpul îl observase, interveni puţin mustrător :

— Cum, dragul meu, iar eşti abătut ?... Bine, înţeleg să nu fii încîntat, dar situaţia ta, oricum, în împrejurările date, e destul de bună, nici nu cred că ar putea fi mai bună !... Dacă doctorul s-a crezut obligat să vie la înmormîntare, înseamnă că-şi dă seama cu cine are de-a face...

— Probabil, murmură Puiu cu o tresărire.

— Şi totuşi te văd parcă mai trist ca alaltăieri, insistă bătrînul. Ai vreo nemulţumire specială ? Îţi lipseşte ceva ?

— Poate că alaltăieri nu-mi dădeam seama ! zise Puiu gînditor. În două zile un om, singur cu sufletul lui, între patru ziduri, înţelege mai mult decît altfel în douăzeci de ani !

Matilda, surprinsă de glasul lui, se amestecă repede, ca o mamă care ar vrea să oprească pe copil să facă o prostie :

— Puiu, *je te prie, il faut être sage, tu comprends ?* [2]

[1] Şi, într-adevăr, ai dreptate (fr.).
[2] Te rog, trebuie să fii cuminte, înţelegi ? (Fr.)

— *Oui, oui, tante Tilda, il faut être très sage !* [1] surîse Puiu, atît de posomorît, că Faranga se sperie.

— Dragul meu, declară dînsul cu o energie impunătoare, tu, de azi înainte, n-ai decît un singur lucru de făcut : să aştepţi liniştit ! Restul mă priveşte pe mine şi numai pe mine ! Înţelegi ?... Dacă va fi nevoie voi merge chiar la rege !

— *Bravo, Poly, ça... c'est beau, c'est héroïque et c'est superbe !* [2] izbucni Matilda cu admiraţie.

Puiu însă clătină din cap şi, după o pauză, murmură :

— *Et mon coeur ?... Et le combat douloureux que je dois livrer tous les moments avec ma conscience, qui m'accuse et qui me reproche un crime abominable ?* [3].

— Fără îndoială, zise bătrînul mişcat şi căutînd totuşi să se stăpînească. *Mais c'est déjà autre chose !* [4] Pentru moment trebuie să lichidăm partea, ca să zicem aşa, materială a afacerii, iar pe urmă...

— Tată, tată, gemu Puiu deodată plîngător, am eu însumi conştiinţa că sînt criminal !

Faranga, încurcat, nu reuşi să articuleze decît :

— *Eh, eh, voyons !* [5]

Matilda însă se supără aproape.

— Nici să nu te aud cu vorbe d-astea urîte, Puişor, că mă faci să mă îngrozesc ! *Ce sont des blagues ! Farceur, va !* [6]

[1] Da, da, mătuşă Tilda, trebuie să fiu foarte cuminte ! (Fr.)
[2] Bravo, Poly, asta... e frumos, e eroic şi e superb ! (Fr.)
[3] Şi inima mea ?... Şi lupta dureroasă pe care trebuie s-o susţin în toate clipele cu conştiinţa mea, care mă acuză şi care-mi reproşează o crimă oribilă ? (Fr.)
[4] Dar e deja altceva ! (Fr.)
[5] Ei, ei, hai ! (Fr.)
[6] Astea sînt glume ! Farsorule, las' că te ştiu eu ! (Fr.)

— Germenul crimei a fost în mine, a crescut, m-a urmărit pînă ce m-a învins! adăogă Puiu zdrobit.

— *Tu es malade, mon enfant!* [1] zise Faranga blînd, cu o privire spre Matilda, care însă nu înțelese nimic. Ar trebui să stai în pat... După o zguduire nervoasă atît de cumplită, nu e de mirare... Am să vorbesc și cu doctorul...

— Te rog, tată, mult să nu mai vorbești nimica cu doctorul! vorbi Puiu deodată atît de energic, că părea alt om. Am motive foarte serioase să-ți cer asta! Lasă-l să-și facă datoria cum va crede de cuviință! Eu nu vreau să-i datorez niciodată nimic!

Gardianul îi aduse masa. Vru să o refuze, dar ei nu-l lăsară, pînă ce nu mîncă bine din toate felurile. Apoi puseră pe gardian să-i facă patul, îl așteptară să se vîre în plapomă și numai după aceea își luară rămas bun.

XVII

Faranga venea în fiecare dimineață la sanatoriu, vorbea întîi cu doctorul și pe urmă se urca la Puiu. Doctorul însă nu-i spunea mai nimica. „Răbdare și iar răbdare!" Observația, mai cu seamă în asemenea cazuri, cere răbdare și timp. Deocamdată a luat măsuri să i se facă diverse analize; de-abia după ce va cunoaște rezultatele va putea hotărî în ce direcție să pornească examinarea. Pacientul însuși e încă foarte agitat. Orice mare zdruncinare sufletească e urmată de o și mai mare agitație. Numai criminalii vulgari sînt lipsiți de zbuciumări, fiindcă la ei lipsește însăși posibilitatea sensibilității... Deslușirile doctorului erau

[1] Ești bolnav, băiete! (Fr.)

foarte politicoase, dar de o politețe rece, fie din pricina unui calcul, fie din pricina timidității.

— Totuși care este impresia dumitale pînă azi? stărui într-o zi Faranga pe un ton mereu delicat, dar subliniat de un imperativ.

Doctorul Ursu se roși puțin și ripostă îndată cu aceeași politețe, dar mai sec:

— Excelență, să mă iertați... Eu aici am de răspuns cu conștiința mea de om și de medic, și țin deopotrivă la amîndouă. Am obiceiul să-mi fac datoria totdeauna cît mai corect; cu atît mai mult doresc să mi-o fac în cazul fiului dumneavoastră. Dar nu pot scăpa din vedere că un tribunal mi-a încredințat o însărcinare deosebit de gingașă și că de răspunsul meu depinde aplicarea dreptății sociale. În astfel de împrejurări, impresiile mele subiective trebuie să amuțească. Oricît ar vrea ele să fie de simpatice, nu se poate să influențeze cîtuși de puțin obiectivitatea absolută a rezultatului observațiilor mele!

Bătrînului îi plăceau oamenii cu demnitate, de astă dată însă se simțea puțin jicnit. Îi mulțumi totuși, îi strînse mîna bărbătește și-l felicită pentru seriozitatea ce o pune în împlinirea datoriei.

Începu să fie îngrijorat. Mîndria lui nu-i permitea să insiste mai mult la un medic tînăr și complet străin. Ceea ce aștepta dînsul nu se putea cere fățiș decît unui prieten. Ursu a putut să înțeleagă rostul vizitelor lui asidue și deci ar trebui să-l servească acuma, dacă ar fi dispus să-l servească, fără alte explicații. Faptul că se înconjoară statornic de conștiință și datorie avea o semnificație și desigur nu era de bun augur.

Simțindu-și astfel planul amenințat, Faranga se hotărî să ia informații, în mod discret, despre acest doctor Ursu. De pretutindeni primi relații strălucite: un medic deosebit de capabil, foarte harnic, citește mult și știe mult și, mai presus de toate, un model de

conştiinciozitate şi corectitudine... Mai află că e băiat de la ţară, din părinţi ţărani, sărac, ajuns numai prin muncă şi sîrguinţă ; apoi e foarte tînăr, cel mult cu doi-trei ani poate să aibă mai mult ca Puiu... Cu astfel de om era greu să facă vreun compromis.

Şi totuşi Puiu trebuie salvat !... O modalitate ar fi să-l mute în alt sanatoriu, în seama unui medic cu care să poată vorbi deschis. Dar o mutare ar putea stîrni vorbe, poate chiar un scandal. Ursu însuşi, cine ştie, s-ar putea simţi ofensat. Apoi ar fi nevoie şi de autorizaţia parchetului...

— Dacă va trebui, vom recurge şi la asta ! îşi zicea Faranga, deşi deocamdată era încă hotărît să mai aştepte. Acţiunile bruscate le vom aplica mai tîrziu şi numai la timpul potrivit !

Nu înceta deci de a vedea mereu pe doctorul Ursu şi de a se interesa de toate amănuntele ce priveau pe Puiu. El însuşi medita mult asupra crimei săvîrşite şi, încetul cu încetul, cumpănind împrejurările, ajunse la convingerea că e rezultatul unei deformări sufleteşti subite. Adică tocmai de ce se temuse dînsul, efectul năprasnic al eredităţii unui neam cu sîngele prea vechi şi neprimenit... Astfel Puiu nu mai era decît victima întîmplătoare, pe cînd vinovaţii adevăraţi sînt strămoşii cei mulţi care, întrecîndu-se să păstreze neprihănit sîngele neamului, au acumulat şi germenii pierzaniei. Ar fi o nedreptate strigătoare să fie osîndit bietul Puiu, să ispăşească un păcat de care el, după orice dreptate omenească, nu poate fi făcut răspunzător...

XVIII

Puiu avea acuma o mască permanentă de surîs amar pe faţă. Îşi dăduse seama, din ziua înmormîntării Madeleinei, că trebuie să găsească numai în sufletul său mîngîierea şi liniştea spre a putea lupta cu primejdiile dinafară şi dinlăuntru. Atît bătrînul, cît şi tante Matilda, deşi fiinţele cele mai apropiate de dînsul, s-au dovedit, în fond, străini de suferinţele lui adevărate. În clipele cele mai grele, tocmai atunci, omul e sortit să rămînă singur. De-abia atunci i se lămureşte că el constituie o lume separată, complicată, fără legături cu ceilalţi oameni şi restul lumii, decît doar materiale. Oamenii comunică între ei prin semne convenţionale şi astfel şi-au făcut iluzia deşartă că se şi înţeleg. În realitate fiecare atribuie celorlalţi ceea ce simte dînsul şi atîta tot. Legături directe omul numai cu Dumnezeu poate să aibă, de la care a şi dobîndit conştiinţa existenţei. Tragediile ca şi bucuriile cele mari omul le trăieşte totdeauna în deplină singurătate şi, de aceea, cînd îşi simte sufletul mai sfîşiat, îşi simte şi singurătatea mai mare.

Descoperirea aceasta era şi mai dureroasă pentru el, a cărui viaţă nu-l poftise niciodată, pînă acuma, să se coboare în sine însuşi. Viaţa lui s-a petrecut toată şi mereu numai la suprafaţă. Fericirile ca şi nenorocirile lui au fost în funcţie de mici întîmplări din afară. Idealul lui cotidian se epuiza în cucerirea unei femei, şi doar ca o ţintă neguroasă şi foarte depărtată îi plutea dorinţa de-a merge pe urmele bătrînului, adică de-a intra în politică şi poate chiar de-a ajunge ministru. Făcuse exact atîtea studii cît sînt strict necesare spre a dobîndi o diplomă de care nu avea să se folosească niciodată. Îi trebuia cel mult un titlu pentru viaţa „serioasă“ de mai tîrziu. De la majorat, bătrînul îi pusese la dispoziţie întreg venitul din moştenirea mamei sale, care-i permitea să trăiască larg, să-şi satisfacă toate capriciile, să ducă o viaţă cum visează cei mai mulţi tineri : petreceri, femei, sporturi... Cartea nu i-a plăcut decît ca stupefiant

contra insomniei. Baremi specialitatea lui îl plictisea de moarte... Asemenea viață nu cunoaște explorările introscopice, nici măcar îndoielile. Conflictele ei de conștiință privesc numai oportunitățile morale codificate în legile suple ale cavalerismului monden.

De cînd i s-a rostogolit însă în calea vieții o catastrofă, a trebuit să se obișnuiască a-și privi sufletul față-n față. Zile întregi s-a zbuciumat pînă a izbutit să lapede trecutul și să înțeleagă aievea prezentul. Așa a ajuns să-i fie rușine de timpul cînd toată grija i se concentra numai asupra sa însuși, cînd nu s-a gîndit și s-a frămîntat decît cum să scape el din strînsoare, prin înșelăciune, prin protecție, prin orice mijloace, cînd durerea lui cea mare era în fond regretul de-a trebui să renunțe vremelnic la plăcerile vieții de pînă atunci. Pe-atunci, de Madeleine, căreia el îi curmase zilele și care zăcea încă pe catafalc, de-abia își aducea aminte, ba chiar încerca să-i înnăbușe amintirea. Nici remușcări sincere și profunde n-a avut, căci toată preocuparea lui a fost el și numai el...

Tocmai în ziua înmormîntării a început să se dezmetecească puțin. Atunci, lîngă fereastră, în genunchi, în frîntura de rugăciune și-a găsit sufletul întîia oară. De atunci, amintirea ei nu-l mai spăimînta, ci îi înfrumuseța singurătatea. Îndată ce închidea ochii, o vedea pe Madeleine, și ziua și noaptea. Ea sosea, se așeza lîngă el, îl contempla blînd cu privirea ei voalată, melancolică, și privirea aceasta îi picura în suflet un balsam mai binefăcător. Era tăcută cum fusese și în viață ; nu-i vorbea niciodată. Numai el o asalta cu întrebări, o descosea și mai ales o ruga cu lacrimi fierbinți să-l ierte. Ea îi zîmbea trist, și drept răspuns, îl săruta pe frunte cu buze reci... Cu sărutarea aceasta și ochii umezi se deștepta totdeauna. Astfel, amintirea Madeleinei îi devenise singura alinare.

XIX

A șaptea zi Puiu fu chemat iarăși în cabinetul doctorului Ursu. Fără să-și dea seama îl cuprinse o neliniște. Persista într-însul impresia că doctorul îl urăște și-i răspundea instinctiv printr-un sentiment de frică amestecată cu repulsiune. Vizitele cotidiane le primea indiferent ; se obișnuise cu întrebarea lui stereotipă „ce mai nou“ și cu privirea lui sfredelitoare. Acuma însă știa că iar va începe chestionarea, iar îl va chinui cu cercetări în trecut... Pentru sufletul lui simțea că ar avea nevoie numai de pace și tăcere.

Doctorul însă păru de data aceasta mult mai înviorat și mai prietenos. Îi vorbea mai onctuos, zîmbea chiar din cînd în cînd... Doar privirea îi era cea veche, bănuitoare și rece.

— Ei, domnul meu, îi zise, după ce-l așeză pe același scaun, cu un glas care-i pipăia inima, se pare că te-ai mai liniștit și deci vom putea sta de vorbă mai pe îndelete ?

— Da, mormăi Puiu, scurt și apăsat.

Ursu îi vorbi apoi de analize, despre vizitele domnului Faranga, despre cum își petrece timpul, despre lecturi, sărind de la un subiect la altul, fără nici o legătură, parcă frazele ar fi fost rostite numai pentru a-i masca privirea, care căuta să-l surprindă sau să-l sugestioneze. Puiu nici nu lua în seamă înțelesul spuselor lui, îi urmărea însă ochii, ca și cînd i-ar fi fost frică să nu-l străpungă. În aceeași vreme își simțea sîngele înfierbîntîndu-se. Era sigur că doctorul știe tot : că n-are nimic, că e sănătos tun și deci complet responsabil de crima săvîrșită, dar nu vrea să se descopere și caută să-l tortureze... Se întreba pentru ce, nu găsea nici un motiv, și se înfuria.

— Acuma iar am să te rog să-mi dai unele lămuriri, poate indiscrete, dar absolut necesare pentru a-mi

putea forma convingerea asupra... În sfîrşit ! zise Ursu, frecîndu-şi mîinile şi, pentru că nu-şi terminase gîndul, se duse pînă la birou, unde răsfoi nişte hîrtii.

Cabinetul era al profesorului Demarat. Luminos, încărcat cu diverse aparate şi multe cărţi, avea la mijloc o masă de consultaţii, ce semăna cu un pat de campanie, iar în colţ, lîngă fereastră, un birou, prea mic faţă cu mărimea odăii. Pe pereţi atîrnau diferite tabeluri şi grafice, portretul profesorului şi, deasupra biroului, o fotografie care atrăsese atenţia lui Puiu încă de rîndul trecut : o figură cam pătrată, colţuroasă, tinerească, cu nişte ochi severi şi pătrunzători.

— Poftim ! răspunse dînsul, mişcîndu-se nervos pe scaun.

Doctorul, la birou, cu capul plecat, părea că-şi rînduieşte întrebările sau poate se sfieşte. Deodată însă se apropie, şezu lîngă Puiu şi zise moale, insinuant :

— Din anunţul mortuar am văzut că soţia dumitale se numea şi Mădălina... ?

Puiu tresări, îi veni să se scoale şi să refuze a răspunde. Îşi aminti exclamarea doctorului cînd a zărit, în odaia sa, în *Universul*, necrologul. Şi iată-l că revine... Rosti vexat :

— Era numele ei...

— Dar ştiam că o chema Madeleine ? stărui doctorul. În orice caz, lumea o cunoştea sub numele de Madeleine !

Puiu nu se mai putu stăpîni şi făcu dîrz :

— Nu văd ce legătură poate avea numele nevestei mele cu cercetările dumitale medicale ?

Obrajii doctorului se împurpurară, iar în ochi îi izvorî o lucire aspră, nervoasă. Ripostă totuşi cu voce calmă :

— Legătura îmi permit să o văd eu... De-altfel nu vreau să crezi că prin întrebările mele caut să te plictisesc sau să-ţi smulg vreo mărturisire dezagreabilă pentru dumneata sau familia dumitale. Îţi spusei şi data trecută : ca să pot stabili gradul de responsabilitate într-o anume situaţie trebuie să-mi dai posibilitatea să cunosc toate lucrurile, oricît ar părea de neînsemnate, care ar lumina într-un fel sau altul momentul critic... Fireşte, dacă vreo curiozitate de-a mea crezi că atinge anume taine care trebuie să rămînă taine, n-ai decît să nu răspunzi şi eu nu voi insista...

Bănuiala aceasta jicnea mai rău pe Puiu. I se părea nesuferit ca cineva, şi mai cu seamă doctorul, să-şi închipuie că ar putea fi cine ştie ce secret ruşinos în trecutul Madeleinei sau al lui. Răspunse îndată cu un surîs silit şi dispreţuitor :

— Te înşeli, onorate domnule doctor, dacă bănuieşti ceva, şi mă ofensezi ! Şi nu e de loc cavaleresc să mă ofensezi cînd mă aflu sub scutul dumitale !

— Pardon, pardon ! protestă Ursu cu vioiciune. Aici nu poate fi vorba nici de bănuială, nici de ofensă şi cu atît mai puţin de cavalerism. În faţa doctorului şi a duhovnicului încetează cavalerismul şi începe spovedania !

— Nici nu m-am dat în lături ! replică Puiu mai enervat. Mi s-a părut doar curioasă insistenţa dumitale asupra unor lucruri... Dar dacă vrei, îţi spun bucuros tot ! Să ştii însă că povestea e cam lungă, doctore !

— Spune-o pe scurt ! apăsă Ursu mulţumit.

Crezu că vede în ochii doctorului o îndoială ironică şi asta îl îndîrji. Începu brusc, nervos, sacadat :

— Toată chestia porneşte dintr-un capriciu al tatălui meu, numai din capriciul lui... Vei vedea şi dumneata şi ai să-mi dai dreptate !... Fiindcă nu m-a avut decît pe mine, i-a intrat în cap să-şi asigure prin mine urmaşi mai solizi de cum am fost eu... (Rîse

nervos şi se îndreptă pe scaun.) El, bătrînul adică, are o teorie nostimă, poate să fie şi ştiinţifică, te pomeneşti... Ei bine, zice că neamul nostru e condamnat să se stingă, fiindcă de atîtea generaţii nu şi-a mai împrospătat sîngele, şi că împrospătarea se poate face prin amestecul cu un sînge nou, sănătos, tînăr, plămădit cu pămînt... Brrr !... Şi aşa, cum eu eram singurul Faranga, eu aveam datoria să mă sacrific pentru neam şi să mă însor cu o fată de la ţară, pe care mi-o va alege dînsul la timp... Sacrificiul, spun drept, nu mi se părea tocmai atît de acablant[1]. Îmi închipuiam că nu voi fi silit să păstrez o fidelitate excesivă, ba din contra, viitoarei mele neveste. Apoi planul avea ceva romantic şi atrăgător : să cutreieri satele căutînd o ţărăncuţă nostimă pentru un boier ca s-o ia de nevastă... Dar astea sînt consideraţii generale, ca să zic aşa, şi ţi le-am expus numai ca să înţelegi restul !... (Se opri deodată cu ochii mari, uluit, ca şi cînd n-ar mai fi ştiut să continue. Apoi îşi reveni şi surîse.) Ei da ! M-am întors după război sublocotenent, ca toată lumea. Nu făcusem nimic, fireşte, nici nu văzusem frontul. Tata veghease sever asupra mea ca nu cumva să devin erou. Şi, îndată ce am lepădat uniforma, m-a prevenit că, pentru orice eventualitate, ar dori să mă vadă aşezat, adică însurat. Prea bine ! Să-mi găsească mireasă şi sînt gata !... Pînă să-mi găsească însă... (Făcu un gest cu mîna.) Cum socotea el să dibuiască o fată pe placul lui şi al meu, habar n-am. Nici nu l-am întrebat niciodată... În sfîrşit, într-o duminică, bătrînul hotărîse să plecăm cu maşina la moşia unui unchi de-al meu, în Argeş, la Măneşti, să petrecem acolo vreo trei zile. Trebuia să plecăm devreme, ca să ajungem acolo cam pe la amiazi. Fiindcă bătrînul a avut nu

[1] Apăsător, zdrobitor, de nesuportat.

ştiu ce afaceri neprevăzute, am plecat tîrziu, aproape la prînz. Contam totuşi să sosim pe la trei. Din pricina şoselelor proaste şi a anvelopelor uzate, căci tata totdeauna se zgîrceşte la cheltuielile maşinii, am avut o serie de pane de cauciucuri enervante, încît de-abia la cinci izbutim să debarcăm într-un sat de unde mai trebuia să facem cel puţin o oră pînă la Măneşti. Camerele de rezervă ne erau epuizate, iar noi muream de foame. În şosea nemerim un han, mizerabil, de altfel ca şi satul. Ce are a face ! Oprim puţin să luăm ceva şi, între timp, şoferul să-şi pregătească, pentru orice eventualitate, cîteva camere. Hangiul, un tip foarte insinuant, se oferă numaidecît să ne improvizeze o masă princiară, iar pînă se face masa ne îndeamnă să vedem hora satului, că, zice, sînt fete tare frumoase aici şi hora e chiar în bătătura din dosul hanului. Fiindcă nu ne vedea entuziasmaţi, hangiul deveni mai stăruitor : „Mai ales trebuie să vedeţi, zice, *Ciuleandra*, care nicăiri nu se joacă mai straşnic ca la noi. Avem şi lăutari anume... E ceva fain de tot !“

— Da, *Şuleandra*, murmură foarte încet, doctorul, care asculta calm, cu o privire rece.

— Ai auzit şi dumneata de jocul acesta curios ? se întrerupse Puiu brusc, mirat parcă şi în acelaşi timp încîntat.

— Nnda... repetă doctorul, cu o imperceptibilă tresărire, ca şi cînd i-ar fi părut rău că i-a scăpat cuvîntul.

Se făcu o pauză. Puiu zîmbea confuz şi mai aştepta să spună ceva doctorul. Pe urmă tăcerea îl supără şi porni mai nervos :

— Ei, da... *Ciuleandra*... În sfîrşit, hangiul ne conduce într-un ceardac de unde într-adevăr puteam privi hora, ca dintr-o loje de teatru... La început, poate pentru că-mi era şi foame, nu mi s-a părut

nimic deosebit. Hora, ca toate horele, fetele, aşa ş-aşa, flăcăii, să nu mai vorbim. De altfel jucau o horă obişnuită, fără nici un haz... Apoi a venit *Ciuleandra*... Ei bine, doctore, cine n-a văzut *Ciuleandra* nu-şi poate închipui ce înseamnă beţia dansului! (Se aprinse. Ochii îi luceau într-un zîmbet fierbinte.) Porneşte ca o horă oarecare, foarte lent, foarte cumpătat. Jucătorii se adună, se înşiră, se îmbină, probabil după simpatii, ori la întîmplare, indiferent. Pe urmă, cînd se pare că oamenii s-au încins puţin, muzica prinde a se agita şi a se iuţi. Ritmul jocului se accelerează, fireşte. Jucătorii, cuprinşi de după mijloc, formează un zid compact de corpuri care se mlădie, se îndoaie, se răsuceşte şi tresaltă cum poruncesc lăutarii. Cu cît se aprind mai tare jucătorii, cu atît şi muzica se aţîţă, devine mai zvăpăiată, mai sălbatecă. Picioarele flăcăilor scapără vijelios, schiţează figuri de tropote, sărituri de spaimă, zvîcniri de veselie. Apoi deodată, cu toţii, cu paşii săltaţi şi foarte iuţi, pornesc într-un vîrtej. Zidul viu se avîntă cînd încoace, cînd încolo, lăutarii pişcă vehement strunele înăsprind şi ascuţind sunetele cu cîte-un chiot din gură, la care încearcă să răspundă altul, din toiul jucătorilor, curmat însă şi înghiţit de năvala ritmului. Acuma şirul, tot încovoindu-se şi strîngîndu-se, ca un şarpe fantastic, începe să se încolăcească, să se strîngă, să se grămădească, pînă ce se transformă parcă într-un morman de carne fierbinte, care se zvîrcoleşte pe loc un răstimp, ca apoi, pe neaşteptate, să se destindă iarăşi, ostenit ori prefăcut, în tact cuminte, lăsînd să se vadă feţele roşite şi vesele ale jucătorilor. Dar lăutarii se înfurie că s-a înmuiat jocul, îşi întărîtă iar cîntecul, mai puternic, mai stăruitor. Şiragul de jucători, parc-ar vrea să sfideze şi să stîrnească pe lăutari, se repede mai furtunos, picioarele hurducă pămîntul cu

bătăile, vîrtejul porneşte din nou, mai strîns, mai încăpăţînat, se încolăceşte iar şi se descolăceşte şi, în cele din urmă, se încheagă într-un vălmăşag de trupuri zdrobite. Aşa, pe loc, cîteva minute, nu ştiu cît timp, în acelaşi ritm nebunesc, flăcăi şi fete se frămîntă, tremură, tropăie... De cîteva ori clocotul de patimă e străpuns de chiote prelungi, ţîşnite parcă din străvechimea vremurilor, sau de vreun ţipăt de fată cu sînii aprinşi de strînsoare... Şi aşa, jocul pare că va continua pînă ce toţi jucătorii îşi vor topi sufletele într-o supremă înflăcărare de pasiune dezlănţuită... Dar, brusc, ca şi cînd l-ar fi tăiat cu foarfecele, cîntecul se frînge şi îngrămădirea de tineri se risipeşte într-un hohot de rîs sălbatec, ca geamătul unei imense plăceri satisfăcute, încît chiar văile se umplu de un cutremur, parcă furia patimii omeneşti ar fi deşteptat pînă şi instinctele de amor de mult înţelenite ale pămîntului...

Puiu se opri. Era schimbat la faţă, cu ochii înflăcăraţi, cu obrajii umezi de o sudoare invizibilă, cu buzele arse de un fior. După cîteva clipe, parcă de-abia atunci ar fi descoperit prezenţa doctorului, se cutremură, îşi trecu amîndouă mîinile prin păr şi reluă, căutînd să-şi tempereze avîntul:

— Nu ştiu ce impresie ţi-a făcut dumitale *Ciuleandra* asta, spuneai adineaori că o cunoşti, dar eu, mărturisesc fără înconjur, şi azi, după atîţia ani, numai amintindu-mi-o mă simt cuprins de o patimă cumplită. Chiar tata, care e destul de bătrîn să nu-l mai impresioneze orice, mi-a spus atunci aproape extaziat şi pe franţuzeşte, căci el toate definiţiile entuziaste numai în franţuzeşte le formulează, zice: „*C'est quelque chose comme une tarentelle collective ou comme une danse de guerre d'un clan sauvage!*“ [1]

[1] E ceva care aduce cu o tarantelă jucată în grup sau cu un dans de război al unui trib sălbatic! (Fr.)

În orice caz, eu şi azi cred că singură *Ciuleandra*, din cîte jocuri cunosc, poate să explice extazul dansului, al dansului ca o manifestare a adoraţiei supreme, ba chiar al dansurilor religioase care se sfîrşeau prin mutilări sau sacrificii umane... În sfîrşit, eram vrăjit şi terifiat [1]. Aşteptam cu o înfrigurare dureroasă reînceperea jocului şi-mi era teamă că nu va reîncepe din pricina extenuării participanţilor. Cîrciumarul, pe care nu mă putui stăpîni să nu-l întreb, mă asigură rîzînd viclean că aici numai *Ciuleandra* merge acuma, pînă se înnoptează, c-aşa-i obiceiul, doar să se odihnească puţintel lăutarii. Aveam emoţie ca la un examen absolut nepregătit... Şi deodată chemarea lăutarilor : strunirea instrumentelor ! *Ciuleandra* reîncepea... Nu mai avui răbdare. Şoptii tatălui meu : „*Je veux essayer cette danse, papa, qu'en dîtes vous ?*" [2] Mi-a răspuns zîmbind : „*Vas-y !*" [3] Pînă să-mi răspundă mă şi repezisem. M-am agăţat în horă la întîmplare. Am avut totdeauna o credinţă fanatică în puterea hazardului. Sînt convins că hazardul, cu capriciile lui, e promotorul adevărat al tuturor faptelor mari din istoria omului, aş zice al întregei civilizaţii omeneşti, ba chiar stăpînul real al întregului univers... Ei bine, acest misterios diriguitor al destinelor noastre mi-a dăruit la dreapta o vecină extraordinară, o fetişcană de vreo paisprezece ani, o brună nespus de delicată, coborîtă parcă dintr-un tablou de Grigorescu, cu nişte ochi albaştri, umezi şi fierbinţi, care mi-au aruncat o privire atît de stranie, că mi-a răscolit dintr-o dată toate străfundurile inimii. Era înăltuţă, bine făcută, capul gol cu părul despărţit în două coade lăsate pe spate... I-am trecut braţul pe după mijloc. Avea carnea ca piatra. Ea mi-a cuprins gîtul

[1] Îngrozit.
[2] Vreau să încerc dansul ăsta, tată, ce zici ? (Fr.)
[3] Du-te ! (Fr.)

cu stînga. Îi simţeam mîna aspră, mă frigea şi mă alinta ca o dezmierdare. Întorsei capul spre ea. Iia albă şi înflorită ascundea doi sîni abia împliniţi ai căror muguri se zbuciumau sfios pe borangicul ieftin. Se uită şi ea la mine şi rîse ciudat, cu o gură minunată şi cam batjocoritoare. Pe urmă, repede suci capul în cealaltă parte, ca şi cînd i-ar fi fost ruşine de mine sau de oameni, pentru că s-a uitat la mine... Dar jocul începuse. Nu-l ştiam şi nici nu aveam nevoie. Ritmul muzicii şi pornirea celorlalţi mă duceau ca un şuvoi irezistibil. Uneori corpul fetişcanei mă atingea, şi atunci eu îi strîngeam şi mai tare mijlocul. Ea răbda strînsoarea mea, însă cu o uşoară strîmbătură, parc-ar fi vrut să-mi demonstreze că nu-i face plăcere. Aceasta mă îndîrjea. O ţărăncuţă ca asta să mă respingă pe mine care în saloanele bucureştene aveam reputaţia de mare cuceritor de inimi femeieşti ? În furia jocului ajunse să se lipească de mine atît de mult că-i simţeam respiraţia. Eram ameţit de vîrtejul *Ciulendrei*, ca şi de pofta lacomă ce mi-o stîrnise îndrăcita de fetiţă. Am întins gura şi am sărutat-o repede pe colţul buzelor. Surprinsă şi neputîndu-se apăra altfel, şi-a înfipt dinţişorii în obrazul meu, ca o pisică supărată, şi apoi a dat un ţipăt scurt, de mulţumire. Un flăcău strigă rîzînd gros : „Nu te lăsa, boierule !" Am rîs şi eu prosteşte, a rîs şi fata, roşită, aprinsă de osteneală. Iar peste cîteva clipe, la altă învălmăşeală, am sărutat-o din nou şi ea n-a mai putut să-mi răspundă, ci doar s-a încruntat, cu necaz... Pe urmă, cînd s-a isprăvit *Ciuleandra*, şi în vreme ce toţi se risipeau, eu am rămas de mînă cu ea. „Cum te cheamă, fată frumoasă ?" „Mădălina !", murmură ea ruşinată, privindu-mă pe sub gene. „Mădălina şi mai cum ?" „Mădălina Crainicu", şopti scurt atunci, se smulse din mîna mea şi alergă într-un suflet sub un copac unde, la umbră, chicotea un cîrd de fete. Stă-

tui acolo, pe loc, cîtva timp, fascinat, cu ochii după ea. Fascinat de joc şi fascinat de fată... Cînd îmi revenii puţin în fire, urcai în ceardac la tata şi-i zisei cu hotărîre şi însufleţire : *„Papa, j'ai trouvé ce que vous désirez !“* [1] Bătrînul primi cu oarecare răceală declaraţia mea. Nu era de ajuns să-mi placă mie, important era să-i placă lui. Totuşi ceru îndată informaţii de la hangiu. Aflarăm că Mădălina e fata unei văduve cu încă patru copii, femeie săracă, dar harnică şi cinstită. „Fata e cumsecade ?“ întrebă tata. Cîrciumarul se închină : „Se poate, boierule ?... Apoi n-o văzurăţi că e chiar copil, să tot aibă vreo treisprezece-paisprezece ani. Că s-a prins şi ea în horă ? E primită aşa, mai mult de haz, că-i fată dezgheţată şi joacă bine... Altfel însă, se poate... ?“ Bătrînul totuşi stărui implacabil: „Tatăl ei din ce cauză a murit?“. „În război, cucoane, un glonţ nemţesc l-a omorît la Predeal !“ Atunci tata dori s-o vadă mai de aproape. Hangiul, îndatoritor, strigă numaidecît : „Ia chemaţi încoace, măi oameni, pe Mădălina Crainicului, s-o vadă boierii !“ Şi urmă către tata : „Dacă aţi vrea s-o angajaţi la dumneavoastră, v-aţi face mare pomană, că maică-sa de-abia mai ştie cum să-şi ţie zilele cu atîţia copii pe cap...“ Mădălina fu adusă mai mult cu forţa pînă la scara ceardacului de unde cîrciumarul o luă de mînă şi se apropie cu ea, dojenind-o : „Nu fi neroadă, fato, cînd vor boierii să-ţi vază mutra !“ Tata, examinînd-o cu mare atenţie, îi puse cîteva întrebări, la care răspunse pe jumătate ea, pe jumătate hangiul. Toată lumea de la horă se adunase în jurul ceardacului să afle ce vor boierii cu Mădălina. Ca să evite aglomeraţia, deşi altfel simţeam c-ar fi dorit s-o mai descoase, bătrînul îi dădu drumul, să umble sănătoasă. Rămase gînditor, iar cînd ne mai slăbi puţin

[1] Tată, am găsit ceea ce doreşti ! (Fr.)

hangiul cu explicaţiile şi insistenţele, îmi zise grav : „Fata e drăguţă, nici vorbă, dar trebuie să mai chibzuim !“ „Să ştii, tată, că eu pe asta o vreau !“ Am observat că insistenţa mea nu-i displăcea, precum nu-i displăcuse nici fata. Peste un sfert de oră plecarăm mai departe şi sosirăm cu bine, fără nici o altă pană, la Măneşti. Două zile, cît stăturăm acolo, bătrînul nu-mi mai şopti nimic despre Mădălina. Îl simţeam totuşi că numai la ea se gîndea şi că-şi întocmea planul de bătaie. A treia zi, la întoarcere, oprirăm iar în Vărzari. Hangiul ne călăuzi la mama Mădălinei şi pe drum ne povesti, cu mare aparat de amănunte, că tatăl fetei a fost omul cel mai voinic din sat, un bărbat straşnic şi bun ca rădăcina de leac, încît toată lumea îl regretă. „Mai bine piereau zece alţii şi se întorcea dînsul !“ Cînd ne văzu mama Mădălinei intrînd în ogradă, să se topească de zăpăceală. Ne pofti totuşi, cu ajutorul hangiului, în casă. O murdărie şi o sărăcie cum numai la noi la ţară se găseşte. Mădălina se silea să mai ascundă ce se putea, să nu găsească mosafirii prea urît... Şezurăm. Tata, solemn şi grav, spuse îndată, verde, fără ocoluri, că doreşte să ia pe Mădălina şi să o mărite cu mine. Vădana căzu pe laviţă de spaimă. Însuşi hangiul deveni perplex, căci la aşa ceva nu se aşteptase. Se uită chiar pe furiş puţin bănuitor la noi, dacă n-am fi cumva nişte înşelători cum umblă atîţia de ademenesc femei, ca să le precupeţească pe urmă cine ştie pe unde. Bătrînul însă continuă cu amănunte : Mădălina va fi adoptată după toate formele de mătuşa Matilda, va primi o educaţie distinsă şi, mai tîrziu, cînd va sosi timpul, va deveni soţia mea. Speră că fata are să mă iubească. Pe lîngă adopţiunea Mădălinei, mai constituia o zestre de cincizeci mii lei pentru fetiţa cea mai mică a vădanei... Femeii nu-i venea a crede nimica, zîmbea me-

reu tîmpit, se ştergea la gură cu colţul năfrămii şi, printre picături, ocăra pe cei doi copilaşi care se hîrjoneau după cuptor... În sfîrşit, să nu mai lungim vorba degeaba. O oră de tratative şi tîrguială s-a terminat cu o învoială categorică. Femeia dădu mîna cu tata şi cu mine, în vreme ce Mădălina, care mai ieşise pe-afară de cîteva ori, acuma ghemuită lîngă uşă, începu să plîngă, bîlbîind speriată, aproape îngrozită: „Mămucă, nu mă da! Nu mă da, mămucă!"... Ca să nu fie nici o îndoială în privinţa seriozităţii afacerii, merserăm întreg alaiul la primărie unde tata repetă declaraţia despre intenţia mătuşii Matilda de-a adopta pe Mădălina şi promisiunea lui că va înzestra pe o copilă de-a văduvei, drept care depunea, în mîinile ei şi în faţa primarului, zece mii de lei, restul urmînd să fie vărsat după ce se vor fi împlinit toate formele adopţiunii Mădălinei... Pe urmă Mădălina fu îmbrăcată în straiele de sărbătoare, în cele de la *Ciuleandra,* pe urmă o luarăm între noi în maşină şi ne întoarserăm la Bucureşti...

— Da! zise atunci doctorul Ursu cu glas aspru şi ciudat.

Puiu se opri nedumerit, ca şi cînd glasul doctorului i s-ar fi părut suspect.

— Te-am întrerupt numai pentru că te văd prea ostenit! adăogă doctorul imediat, observînd impresia ce a făcut-o întreruperea lui.

Faţa lui Puiu se lumină. Atenţia doctorului îl măgulea. Nu simţise nici o oboseală, dar acuma parcă o toropeală începea să-l încerce. Totuşi, vrînd să răspundă la amabilitate cu amabilitate şi apoi socotindu-se negreşit dator să lămurească chestia Madeleinei încît să nu mai poată rămînea nici un fel de bănuială în sufletul doctorului, Puiu reluă îndată, cu un surîs recunoscător :

— Mulţumesc, doctore, eşti foarte drăguţ, dar mă simt foarte bine... Şi, va să zică, sosim în Bucureşti şi tragem direct la tante Matilda, căreia tata îi încredinţează pe Mădălina, cu avertismentul să vegheze asupra ei ca ochii din cap şi mai cu seamă s-o ferească de mine ca nu cumva... Ei, biata mătuşa Matilda înmărmuri cînd se pomeni aşa din senin cu o fiică adoptivă, culeasă cine ştie de unde, dar se îmblînzi îndată ce tata îi spuse că zestrea Mădălinei rămîne în sarcina lui personală şi deci tante Tilda, cam avară din fire, să nu-şi teamă moşioara şi celelalte, căci le va putea lăsa cui doreşte, dacă nişte nepoţi obscuri vor merita, fireşte, mai mult dărnicia ei, decît fetişcana asta adorabilă... În zilele următoare au fost conciliabule grave şi interminabile între tata şi tante Matilda asupra Mădălinei. Discuţia privea, evident, educaţia ce avea s-o primească fata. O nemţoaică straşnică fu angajată, înainte de a cădea ei de acord, ca s-o cioplească deocamdată cît e necesar, pentru a o putea expedia apoi în străinătate. Într-o lună Mădălina era de nerecunoscut. Devenise o domnişoară încîntătoare, tocmai prin stîngăcia ei. Mătuşa îi schimbase numele în Madeleine chiar de a doua zi. Zicea că-i vine mai la îndemînă, căci tante Tilda are o slăbiciune aproape bolnavă pentru tot ce e franţuzesc şi crede că orice femeie binecrescută trebuie să vorbească perfect franţuzeşte şi cu accent parizian. Fata, fireşte, nu se împotrivi nici la schimbarea numelui, cum nu se împotrivise la nimic. Mie mi-a mărturisit totuşi, peste cîteva zile, că-i plăcea mai bine Mădălina, fiindcă era mai dulce, ceea ce într-adevăr mi se părea şi mie şi a recunoscut apoi şi tata. Dar atîta concesie merita şi tante Matilda, mai ales că îndrăgise grozav pe Madeleine şi avea acuma ambiţia să scoată din ea

cea mai distinsă domnişoară căci, zicea, în Madeleine e stofă de adevărată cucoană... Cum se împlini luna, mătuşa şi tata urcară fata în tren şi o însoţiră în Elveţia, la un pension din Zürich, cel mai bun din toată Elveţia — tata spunea că din toată lumea — unde, cu profesoare speciale şi cu program special, într-un an de zile urma să se rafineze şi să înveţe franţuzeşte şi nemţeşte. În răstimp de un an tante Tilda s-a dus de vreo cinci ori să o vadă şi să constate progresele, şi de cîte ori se întorcea, nu contenea cu laudele : *„C'est une petite merveille, Poly !* [1]" Pe mine, acuma, cînd îi făceam vreo mojicie, mă ameninţa foarte serios că n-are să-mi mai dea pe Madeleine, că eu nici n-aş merita o fată ca ea... Deşi programul iniţial fusese să stea acolo numai un an, iar apoi să treacă un an la Paris şi încă un an la Londra, tata hotărî să o mai ţie un an la Zürich, ca să cîştige o bază cît mai solidă. Cum bătrînul purta toate cheltuielile, pînă şi drumurile mătuşei Tilda, hotărîrea lui fu urmată întocmai, oricît tante Matilda, spălîndu-se pe mîini, obiecta că anul suplimentar fata l-ar fi făcut mai cu folos în Franţa, singura ţară unde se pot însuşi manierele civilizate şi unde sufletul omului se poate rafina aievea... Între timp trebuise să plec şi eu la Paris să-mi iau un doctorat, ca să fiu la înălţimea aspiraţiunilor bătrînului. O singură oară am putut-o vedea la Zürich, în prezenţa mătuşii, care venise cu mine să mă instaleze. Ne abătuserăm înadins pe la Madeleine. Ei bine, tante Matilda nu exagerase de loc de data asta. Madeleine era într-adevăr o minune. E inexplicabil ce repede se adaptează femeile ! Îţi făcea impresia că s-a născut principesă, atîta delicateţă avea în toată înfăţişarea, atîta simplitate şi

[1] E o mică minune, Poly ! (Fr.)

firesc în gesturile şi atitudinea ei... Am vorbit, evident, numai franţuzeşte şi am remarcat, spre ruşinea mea, că ea vorbea infinit mai bine ca mine care, de cînd am deschis gura în lume, sporovăiam aproape numai în limba lui Voltaire. Pe urmă, cît am stat la Paris, cu toate că în al doilea an o aduseseră şi pe ea acolo, nu mi-a fost permis s-o văd decît de două ori, o dată cu tante Tilda şi a doua oară cu tata. În sfîrşit, cînd eu am venit acasă cu diploma în buzunar, ea a trecut în Anglia, ca să se împlinească întocmai programul stabilit. În toamna următoare, apoi, s-a întors şi ea. Tante Matilda, mîndră şi încîntată, a introdus-o numaidecît în lume şi profeţiile ei s-au împlinit într-adevăr, căci într-o singură seară a cucerit Bucureştii. Am constatat că mătuşa putea foarte lesne să-şi ţie ameninţarea : în orice moment zece pretendenţi, cel puţin, toţi mai buni ca mine, ar fi fost gata să se prosterneze la picioarele Madeleinei... Fireşte, era o deosebire mare între Mădălina de odinioară, de la *Ciuleandra*, şi Madeleine de azi, o deosebire nu numai în ceea ce se vedea, ci mai ales în sufletul ei. Mădălina fusese veselă, exuberantă, aproape sălbatică, pe cînd Madeleine era blîndă, discretă şi melancolică, o melancolie care punea un mister în ochii ei, în surîsul ei, în glasul ei, şi care, cel puţin aşa spunea lumea, o făcea mai ispititoare... În aceeaşi iarnă tata mi-a reamintit că am douăzeci şi şapte de ani, că Madeleine are optsprezece, şi că deci a sosit momentul... Eram fericit. Niciodată vreo comunicare de-a bătrînului nu mi-a produs mai multă bucurie. În cei patru ani îmi făcusem de cap, încercasem toate amorurile, dar Madeleine rămăsese în inima mea o icoană sfîntă. O adoram cu atît mai profund, cu cît despărţirea de patru ani mi-o împodobise cu nimbul unei taine. Şi aşa, după toate formele şi pregătirile de rigoare,

după o logodnă ceremonioasă, cununia s-a putut celebra îndată după Paşti, acum patru ani...

Puiu stătu cîteva clipe gînditor, ca şi cînd evocarea l-ar fi strămutat în altă lume. Se uită la doctorul Ursu, care îl privea nemişcat, zîmbi şi urmă :

— Vezi dar bine acuma că nu e nici un secret inavuabil [1] !... Cum s-ar fi putut ascunde lumii asemenea lucru şi de ce să-l fi ascuns ? Toată lumea care se interesa cunoştea povestea noastră. Fireşte, nu-mi putea cere nimeni şi n-aveam nici un motiv să-i dau publicitatea cea mai largă, poate chiar prin *Monitorul oficial* ori prin *Universul*... Era doar o chestie intimă, a noastră, care ne privea numai pe noi ! Mie nu putea să-mi fie ruşine de Madeleine, precum nici ea n-avea pentru ce să se ruşineze de Mădălina !

Doctorul, cu o vioiciune nefirească, insistă :

— Foarte frumos, dar tot n-am înţeles de ce s-a pus în necrolog Mădălina ?

— Eu, de-aici, cum să ştiu, doctore ? zise Puiu abătut că povestirea lui n-a izbutit să suprime toate obiecţiile doctorului. Îmi închipuiesc însă că tata a pus, din delicateţă pentru amintirea ei. Căci noi, în familie, cînd o răsfăţam, îi ziceam Mădălina, iar ei îi plăcea. Şi noi găseam că i se potrivea mai mult acuma, cînd era atît de blîndă şi de dulce, ca odinioară cînd fusese altfel...

Ursu tăcea, puţin încurcat. Părea că mai rumegă vreo întrebare sau filtrează cele auzite. Puiu se roşise, dar ochii i se limpeziseră. În toată înfăţişarea lui era întipărită o reverie care pe doctor, cînd o observă, îl făcu să se scoale şi să-i zică brusc :

— Mulţumesc... Desigur ai obosit...

[1] Care nu poate fi mărturisit.

— Nu, nu, protestă Puiu cu o însufleţire sinceră. Mi-ai făcut un mare bine, doctore, nici nu-ţi închipui ! La început, da, mă cam enervase întrebarea dumitale, recunosc şi te rog să mă ierţi ! Nu-mi dădeam seama că astfel mă îndemnai să-mi reamintesc nişte momente atît de fericite, să le retrăiesc, să descopăr iarăşi pe mica mea Mădălina, s-o reîndrăgesc... E tot ce puteai să-mi oferi mai plăcut !... Îţi mulţumesc, mulţumesc !

Se repezi furtunos la doctorul Ursu, îi apucă mîna şi i-o strînse puternic.

Doctorul, după ce îl conduse şi-l dădu în grija internului, se spălă pe mîini, parcă i-ar fi fost frică să nu se infecteze.

XX

De-aci înainte Puiu aştepta cu drag vizitele doctorului, ca pe-ale unui prieten vechi şi binevoitor. Îi zîmbea cu încredere mereu, deşi doctorul nu-i răspundea la fel, ba parcă devenise mai mohorît. Puiu însă nu voia să ia în seamă nimica. Îşi zicea că sînt închipuiri de-ale lui, pe care are să le regrete, cum regretă acuma că l-a bănuit odinioară din pricina Madeleinei. În războiul ce-l ducea aici cu sine însuşi e fatal să exagereze importanţa fiecărui gest, să i se pară că descopere duşmănii... În cele din urmă, însă, ajunse să vadă că toate au fost excrescenţe de-ale minţii lui înfierbîntate, de-ale sensibilităţii lui bolnăvicios de ascuţite...

Într-o zi, cînd se simţea mai mulţumit, bătrînul Policarp Faranga sosi mai agitat ca de obicei. Tri-

mise îndată pe gardian să se plimbe pe coridor, fiindcă trebuie să vorbească ceva particular cu Puiu. Avea un aer misterios şi indignat, care pe Puiu îl făcu să surîdă indulgent:

— S-a întîmplat ceva grav, tată?

— Puiule, e într-adevăr foarte grav! zise Faranga în picioare, într-o ţinută aproape marţială. *Ce docteur est une canaille! Tu entends? Une canaille!* [1]...

— Exagerezi, tată!

— *Du tout, du tout!* [2] se enervă bătrînul. Am şi hotărît: cu orice riscuri şi stăruinţi trebuie să te scot de-aici, să intri în observaţie în alt sanatoriu, la un om cumsecade! *Voilà!* [3]

— Tocmai acuma cînd am început să mă simt mai bine? zise Puiu tot calm, tot îngăduitor.

— Şi mai bine ai să te simţi între nişte medici umani şi între prieteni, nu ca aici, duşmani! strigă Faranga, stăpînindu-se însă şi adăogînd mai încet: De-altfel m-am sfătuit azi şi cu Tilda. E şi ea absolut de părerea mea: trebuie să te mutăm de-aici, să te scăpăm din ghearele acestui doctor mizerabil!... Eu te-am adus aci contînd pe Demarat, în grija căruia te puteam lăsa cu toată încrederea... Nu mi-am închipuit însă că...

Vorbind, iar se înfierbîntase. Se întrerupse, îşi smulse barba, ceea ce însemna culmea enervării, făcu cîţiva paşi şi se întoarse la Puiu, mai potolit:

— Aseară, la club, am stat de vorbă cu profesorul Dordea. M-a întrebat ce mai faci, cum îţi merge şi aşa am ajuns să discutăm şi despre doctorul Ursu. Dordea îl cunoaşte perfect, l-a avut elev. Ei bine, ştii ce-mi spune Dordea? „Merituos, chiar excelent

[1] Doctorul ăsta e o canalie! Înţelegi? O canalie! (Fr.)
[2] Nicidecum, nicidecum! (Fr.)
[3] Iată! (Fr.)

ca medic, zice, dar ca om, cu desăvîrşire imposibil!" Ai înţeles? Ce-mi pasă mie de calităţile lui profesionale, dacă altfel e execrabil? Zice că de prin Universitate nu scăpa nici o ocazie să-şi arate ura cea mai neagră împotriva ciocoilor, înţelegînd prin ciocoi, fireşte, pe toţi oamenii de treabă care nu poartă iţari şi opinci. Mania asta a lui era atît de cunoscută că Dordea l-a şi întrebat o dată cum se poate, un intelectual ca el, să afişeze nişte concepţii atît de barbare? Dar, zice, n-a putut smulge dintr-însul decît că ciocoii i-au zdrobit inima şi alte asemenea bazaconii. Prin urmare vezi: e de ajuns să fii ciocoi, ca acest specimen primitiv să te urmărească cu ura lui maniacă!

— Şi Dordea o fi exagerînd sau l-a înţeles greşit, murmură Puiu nezdruncinat.

— De loc! se încăpăţînă bătrînul. Dordea nu vorbeşte niciodată fleacuri şi nici nu se ţine de clevetiri. Dacă mi-a spus lucrurile acestea, a vrut cu siguranţă să mă previe în mod fin să nu mă culc pe o ureche în privinţa ta şi să-mi iau măsurile din vreme. Evident, medic şi el, n-a putut să vorbească prea deschis... Şi, de altfel, cuvintele lui despre el se coroborează cu diversele păreri ce a adunat Matilda de pe la prietene de-ale ei dintre care unele au fost internate aici, în sanatoriu, şi l-au putut cunoaşte din contact direct, iar altele au avut prietene bolnave aici şi venind mai des să le viziteze, l-au cunoscut indirect. Ei bine, nimeni nu spune decît că e un mojic fără pereche. Doamna Ferentaru, o ştii, a fost bine inspirată cînd a zis că niciodată n-a văzut om cu nume mai potrivit ca acest Ursu nesuferit!

Totuşi Puiu rămase neclintit în bunele-i păreri despre doctorul Ursu şi nici nu voia să audă despre mutarea în alt sanatoriu.

— Bine, Puiule, îl dăscăli Faranga, dar să nu uiţi că de el depinde viaţa ta! De referatul lui!... Nu e prudent să-ţi laşi viitorul în mîinile unui om care e adversar declarat al clasei sociale din care faci parte!

Apoi, după multe zadarnice stăruinţi, bătrînul îi destăinui că, în contra voinţei lui de a face vreo intervenţie, el, Policarp Faranga, a fost aproape în fiecare zi la Ursu şi, cu toate aluziile lui discrete, fireşte, n-a reuşit să-i scoată măcar un cuvînt liniştitor, necum binevoitor.

— Nu-ţi mai spun că o dată a fost chiar nedelicat! sfîrşi el cu amărăciune. N-am făcut caz, pentru că orice gest al meu s-ar răsfrînge asupra ta, care te afli în puterea lui. Destul că a îndrăznit să nu fie cît trebuia de cuviincios faţă de mine, om bătrîn şi cu o situaţie care ar merita să-i comande cel puţin respect!

Nimic nu putea însă să clatine convingerea lui Puiu care, în cele din urmă, zise îndurerat:

— Ce rău mai mare să-mi facă el decît mi-am făcut eu însumi prin ceea ce am făcut? Că are să-mi dea un certificat de responsabilitate? Ei, şi?! Ar fi oare asta o catastrofă mai grea decît moartea Madeleinei?

— Ar fi şi moartea ta, Puiule! tresări bătrînul. Ar fi a doua crimă ce m-ar lovi şi pe mine!... Una ajunge, Puiule! A doua trebuie evitată cu orice preţ!... Însăşi Mădălina, sărmana, n-ar dori să fie astfel răzbunată!

I se umpluseră ochii de lacrimi. Se întoarse spre fereastră, scoase batista şi, prefăcîndu-se că-şi şterge nasul, îşi opri plînsul, ca nu cumva să-l vadă copilul şi să-şi strice dispoziţia.

— Nu te-am adus aci, continuă apoi, ca să sfîrşeşti acolo unde puteai să începi! Te rog dar să cumpăneşti bine cînd persişti într-o atitudine sentimentală absolut nepotrivită cu împrejurările!

Puiu ripostă deodată, ca şi cînd l-ar fi jicnit:

— Bine, tată, dumneata vorbeşti parcă acuma ar mai avea vreo importanţă micile trucuri avocăţeşti! Parcă de-aci încolo m-ar mai putea interesa lumea din afară!... Ca să mă împac cu lumea aceea, ar trebui să înşel, să mă prefac că sînt nebun... Ei, asta nu se mai poate, tată, cu nici un preţ! Nu vreau să înşel, să-mi mai încarc conştiinţa şi cu o înşelăciune, spre a scăpa de urmările unei crime! Nu pot!... Şi chiar dacă aş fi atît de ticălos să vreau, n-aş şti cum să simulez, iată!... Prin urmare stau aci, cum aş sta oriunde, şi aştept liniştit să vie ceea ce trebuie să vie!

— Într-adevăr, ai dreptate, zise bătrînul Faranga încet. Tu ai aici atîtea frămîntări şi eu mai vin cu... *C'est fini!*[1]

Plecă apoi amărît, precum şi Puiu rămase amărît. Fiecare se plîngea în sine de celălalt că nu vrea să-l înţeleagă.

„Eu să-mi văd de cele prezente, căci cele viitoare vor veni la timpul lor!“, îşi zise Puiu resemnat şi totuşi mîndru că nu s-a lăsat înduplecat.

— *Il faut agir, Tilda, mais sans plus compter sur lui!*[2] zise trist bătrînul Faranga, ajungînd acasă la Matilda.

Şi Matilda aprobă cu înflăcărare:

— *C'est ça, mon vieux Poly! Il faut le sauver malgré lui!*[3]

---

[1] S-a sfîrşit! (Fr.)

[2] Trebuie să acţionăm, Tilda, dar fără să ne mai bazăm pe el! (Fr.)

[3] Aşa e, dragă Poly! Trebuie să-l salvăm, vrînd-nevrînd! (Fr.)

XXI

Fiindcă lui Puiu îi era silă să citească ziarele, i le citea gardianul şi astfel deveneau amuzante. Andrei Leahu mai mult silabisea decît citea, şi tocmai asta îi plăcea lui Puiu. Grăbit nu era de loc ; dimpotrivă încetineala fără voie în cetire a gardianului umplea mai mult timpul, scurtîndu-l. Şi cum noutăţile nu-l interesau, asculta numai glasul cela cu intonaţii de şcolar silitor, cu repeţiri de silabe pînă să ghicească un cuvînt, cu cîte-o observaţie printre fraze complectînd conţinutul mai deseori presupus decît înţeles aievea. Leahu însuşi se bucura mai cu seamă cînd descoperea în gazetă ceva despre Argeş, judeţul lui ; iar o dată cînd, din întîmplare, văzu şi satul său într-o înşirare de comune vizitate de un ministru excesiv de activ, toată ziua, de zeci de ori, s-a întors la pagina respectivă, oftînd gînditor şi cu mare părere de rău :

— Va să zică, a umblat şi pe la noi !... Oare ce s-o fi întîmplat de a trecut ?

De altfel Puiu, fiindcă observase cîtă plăcere îi face, îl punea mereu să-i povestească de pe-acasă orice îi venea în minte. Leahu începea totdeauna, sfios şi nehotărît, despre boierii pe care-i cunoştea : c-au fost aşa şi au dres aşa, că în cutare an oamenii nu s-au putut învoi, că o dată au venit pălmaşi străini tocmai din Secuime... De-abia pe la sfîrşit scotea la iveală povestirile despre păţaniile ţăranilor în privinţa cărora amintirea lui era inepuizabilă...

Acuma, după ce plecă bătrînul, ca să-şi alunge cu totul urîtul ce-i apăsa sufletul mai rău ca totdeauna, trecu în anticameră, se întinse pe patul gardianului, ca de obicei, şi porniră să tăifăsuiască. După un răstimp însă, chiar cînd Leahu se înfierbîntase cu povestea unei fete de la ei, care rămăsese însărcinată cu unul şi s-a dus tocmai la Piteşti să lapede şi apoi să se bage acolo la stăpîn, că în sat o arătau cu degetul oamenii de omenie, Puiu îl întrerupse deodată, ridicîndu-se pe jumătate şi cu nişte priviri tulburi :

— Dar la voi cum se joacă *Ciuleandra*, Andrei ?

— De, conaşule, zise gardianul puţin uimit că-l întrerupe şi mulţumit de întrebare, *Şuleandra* e joc greu şi trebuie să fie mulţi jucători şi lăutari buni care să ştie şi ei jocul... Greu !

Puiu vru să-l roage să continue povestea cu fata şi, împotriva voinţei, se pomeni spunînd :

— Tu ai jucat vreodată *Ciuleandra* ?

— Cum să nu fi jucat, boierule ! se făli Andrei. Cîte opinci n-am rupt cu ea, Doamne păzeşte ! Că parcă omu-i şi nebun la *Şuleandra*, şi alta nu !

— Straşnic joc ! observă Puiu cu o pornire ce nu se lăsa stăpînită. Şi eu am jucat *Ciuleandra* o dată, o singură dată, la Vărzari... A fost foarte frumos ! Atunci mi-am ales şi nevasta, de la *Ciuleandra*... Ştii, ceea pe care am sugrumat-o, înţelegi ?... *Ciuleandra* şi nevasta !

Îşi dădea seama că spune lucruri pe care nu vrea şi totuşi le spunea cu un glas straniu, încît însuşi gardianul se uita la dînsul nedumerit. Totuşi, ca să fie cuviincios, Leahu aprobă :

— Apoi prin partea noastră mai toţi flăcăii de la *Şuleandra* se însoară... Acolo se adună fiecare cu fata ce-i place şi mi se strîng şi se oţăresc la joc, pînă ce-şi pierd minţile... Aşa-i jocul, boierule !

Ascultînd distrat cuvintele gardianului, Puiu se chinuia să-şi reamintească melodia *Ciulendrei* şi, pentru că nu izbutea, se simţea profund nenorocit. Îi trecu prin gînd că ar trebui să schiţeze paşii, ca să-şi amintească mai repede. Îşi dădu seama că gîn-

dul e bolnăvicios, îl alungă şi-şi zise ruşinat că gardianul l-ar crede smintit. În acelaşi timp, însă, nu se putu opri să nu întrebe:

— I-ascultă, Andrei, tu poţi să-mi şuieri *Ciuleandra?*

— Ba să mă iertaţi, conaşule, răspunse Leahu atît de speriat, parcă l-ar fi îndemnat la ceva extraordinar de ruşinos, că eu de cînd sînt n-am şuierat, că nici n-am avut de la Dumnezeu dar la cîntece...

— Păcat! murmură Puiu, în picioare, cu o figură imobilă, plină de hotărîre. Aş fi vrut să văd cum o joci tu, dar nu-mi pot aminti melodia, că ţi-aş şuiera-o eu foarte bucuros!

— Apoi că eu tot n-aş juca, boierule! zise gardianul cu un rîs silit prin care vroia să-şi ascundă neliniştea. Nici nu mi-ar şedea bine, zău aşa, că *Şuleandra* e cu multă săritură şi eu, de, port în spate ani mulţişori!... Joc de tineri, boierule, cu puteri de haram, iar eu am risipit ce-am avut, şi în război şi în alte necazuri, de mă mulţumesc să-mi ţin zilele...

— Ba eşti zevzec, Leahule! bufni Puiu cu mînie reţinută anevoie. Te lauzi că ştii şi nu ştii nimic!

— Nu zău, boierule, să nu vă supăraţi! se rugă Andrei, căutînd să-l mulcomească. S-a şi întunecat, boierii din alte camere sînt bolnavi, nu ca dumneavoastră, şi se culcă devreme şi nu suferă gălăgia... Apoi de m-ar prinde cineva ţopăind pe-aici, ar fi vai ş-amar ce-aş pătimi de la domnul doctor!

Cu o sforţare dureroasă, Puiu se stăpîni să nu mai stăruiască. Vedea bine cît de ciudată e dorinţa lui subită cu *Ciuleandra* şi mai ales imposibilitatea lui de a-şi înfrîna gura. Ca să scape de ispita ce scotea mereu capul în sufletul său, puse pe Leahu să-i facă patul, să se culce. Se obişnuise să doarmă cu uşa spre anticameră deschisă. Acuma ceru s-o închidă. Peste împotrivirea lui, în fundurile minţii îşi zicea că trebuie să mai încerce să-şi rememoreze melodia blestemată. Se dezbrăcă, se sui în pat şi, parc-ar fi vrut să înnăbuşe pornirea ce creştea într-însul vijelios, închise ochii şi îşi trase tartanul peste cap. Crîmpeiele de melodie însă îl urmăreau acuma ca nişte albine întărîtate. Răsărea cîte-o măsură de undeva, îi fişîia în ureche, se stingea şi lăsa în locul ei o dorinţă mai poruncitoare de a-şi aduce aminte. Sub învelitoare începu să fluiere în surdină altă frîntură de arie apărută din nou în creierii lui.

Încetă repede. Era falsă. Şi atunci, furios, sări din pat şi, în vîrful picioarelor goale, se porni să îmbine nişte paşi de joc, fără zgomot, să nu-l audă de-alături gardianul, să-şi închipuie că a înnebunit. Se trudi vreun sfert de ceas şi nu izbuti să închege *Ciuleandra*. Cînd se vîrî iar în pat, asudat, se simţi mai mulţumit şi-şi zise:

„Am să mi-o reamintesc... N-am să mă las!"

XXII

După o noapte zbuciumată de visuri multe şi ciudate, Puiu se trezi foarte liniştit şi cu o hotărîre fermă în suflet. Îşi făcu toaleta cu mai mare grije ca alte dăţi. Se privi lung în oglindă şi-şi găsi o înfăţişare demnă. Faţa palidă, slăbită, pielea întinsă, lucioasă pe umerii obrajilor şi zbîrcită puţin în colţurile gurii, apoi ochii rătăcitori şi mai adînciţi în orbite îi arătau un om nou, cu totul deosebit de fostul *dandy* [1] veşnic pudrat, parfumat şi pomădat. Îşi zise că acestea sînt urmele suferinţei, se simţea

[1] Tînăr îmbrăcat cu o eleganţă exagerată.

încîntat că a suferit atîta şi socotea că prin suferinţă s-a apropiat de Madeleine.

Fixă oglinda cu picior pe masă aşa încît, trecînd, să se poată vedea şi admira mereu, pînă va sosi doctorul, pe care-l aştepta azi mai încrezător ca totdeauna.

În sfîrşit, Ursu apăru cu alaiul obişnuit şi-i adresă întrebarea cunoscută :

— Ce mai nou, domnule Faranga ?

Îl măsură o clipă, aruncă o privire împrejur şi se pregăti să plece. Puiu însă îl reţinu cu vioiciune :

— Doctore, te rog, am să-ţi fac o destăinuire foarte importantă !

Ursu se uită la el cercetător :

— Poftim ! Te ascult !

— A, nu ! se apără Puiu aproape protestînd. E ceva particular şi doresc să ţi-o comunic numai dumitale, între patru ochi... Ţin foarte mult, doctore !

Doctorul îl mai privi puţin şi încheie :

— Bine, am să te chem îndată ce voi termina vizitele...

Puiu fu cuprins de o înfrigurare mînioasă. Alerga de ici-colo, mormăind frînturi de cuvinte, parcă şi-ar fi aranjat un discurs, trecea în anticameră la gardianul care se aşternuse să descifreze *Universul*, iar se întorcea în odaia lui... De cîteva ori trimise apoi pe Leahu să vadă dacă nu s-a sfîrşit încă vizitele. Răspunsurile îl supărau căci erau invariabil aceleaşi : mai e niţel... Cînd fu chemat, în sfîrşit, îşi luă brusc o ţinută rigidă şi porni cu paşi solemni, urmat de nedespărţitul gardian, ca de un aghiotant.

— Ei, s-auzim ! îl întîmpină doctorul Ursu în picioare, scoţîndu-şi halatul alb.

În faţa lui, Puiu se simţi atît de emoţionat că vorbi cu glas înecat :

— Doctore, am descoperit pentru ce am omorît pe Madeleine...

Ursu tresări. Aruncă halatul pe un scaun şi se apropie bănuitor.

— Ai descoperit ? Dumneata ? Nu se poate !

— A fost greu, fireşte, surîse Puiu, satisfăcut de neîncrederea lui. Nici nu mă mir că nu crezi. Cu toate astea am descoperit. După lupte grele şi mari zbuciumări sufleteşti. A trebuit să-mi scrutez întreg trecutul, faptele, gesturile cele mai mici... A fost o muncă titanică !

Doctorul nu-şi putea ascunde uimirea. Avea o şovăire care arăta că nu ştie ce să creadă. Îl aşeză şi-l invită să-i povestească. Şi Puiu, cu multă introducere şi copioase amănunte, spuse cum a ajuns să-şi dea seama că e împovărat cu o cumplită ereditate criminală şi cum aceasta a tot rîvnit să se manifeste, pînă ce a izbucnit în uciderea Madeleinei... Povestind se făcuse mai palid, îi tremurau puţin mîinile, păstrînd însă pe faţă mereu un surîs de martir.

— Acúma toate sînt clare în mine ca lumina soarelui, adăogă cu o strălucire extatică. Nu-ţi închipui şi nimeni nu-şi poate închipui ce îngrozitor a fost cînd a trebuit să-mi dau seama ! Nu e puţin lucru să simţi categoric într-o bună zi că eşti un criminal născut şi că toată viaţa ta a fost un lanţ de porniri criminale, de crime oprite la timp numai prin voinţa şi educaţia ta, că ai trăit atîţia ani cu povara asta imensă în suflet ! Azi mă mir cum am putut trăi aşa, cum n-a fost nimeni să-mi deschidă ochii !

Ursu îşi regăsise stăpînirea. După o pauză îi zise liniştit :

— Totuşi asta încă nu ne spune de ce tocmai pe soţia dumitale ai ucis-o ?

— Curios eşti, doctore! se enervă deodată Puiu. Am ucis-o pe ea, fiindcă ea s-a nemerit să fie atunci acolo! Nu pricepi?... Dacă-mi ieşea în cale jupîneasa, aş fi omorît-o pe jupîneasă ori dacă erai chiar dumneata în faţa mea, străin cum eşti, fii sigur că pe dumneata te sugrumam!

Foarte agitat, făcu un gest cu mîinile, încleştîndu-şi degetele convulsiv. Doctorul urmări gestul şi întrebă brusc, aspru:

— Aşa ai sugrumat-o şi pe ea?

— Probabil, răspunse Puiu repede; apoi ca şi cînd s-ar fi încurcat, continuă mai domol: Exact însă nu-mi aduc aminte... Ştii, în momentele acelea singur instinctul e conştient şi activ, restul se supune orbeşte!

După o mică tăcere, cu alt glas, aproape stins, zise:

— De altminteri, toată înfăţişarea mea, cînd eram furios, avea ceva din cruzimea bestială a primitivului... Cineva mi-a spus odată, nu ştiu cine, dar vorbele mi le amintesc perfect, mi-a spus, evident, glumind, că la mînie seamăn ca două picături de apă cu omul din caverne!

— Nda, murmură doctorul pierdut, cu gîndurile aiurea.

— Din toate astea trebuie să reţii, doctore, reluă Puiu apoi cu un nou avînt, că motivul crimei e o dispoziţie criminală foarte puternică, înţelegi?... Eu, cînd m-au adus aci, în primele momente de tulburare, nu-mi dădeam seama cum am putut săvîrşi o crimă atît de odioasă... Ei bine, azi, după trei săptămîni de meditaţii necontenite, sînt lămurit. Adevărul adevărat e că sînt nebun! M-am constatat eu însumi, doctore!... Nu o clipă de nebunie, cum credea sau voia să facă să se creadă bietul tata, ci

o nebunie definitivă şi iremediabilă! Din nenorocire asta e realitatea, doctore!

Avu un rîs scurt, nervos, sec, care răsună în odaie ca o scuturare de cioburi sparte. Doctorul Ursu se cutremură, parcă l-ar fi atins o undă neaşteptată de frig...

XXIII

— Ascultă, Andrei, tu crezi că eu sînt bolnav? Ori nu crezi? Spune drept! întrebă în aceeaşi seară Puiu, cu un rîs straniu, pe gardianul care-i aşternea patul.

— Ce boală, boierule? zise gardianul răspunzînd cu rîs la rîsul lui. Boală boierească!... Aşa-i totdeauna, cînd boierul dă de o belea mare, o întoarce degrabă pe chestia boalei şi s-a isprăvit toată încurcătura...

Leahu ştia, cum ştia tot sanatoriul, că boierul lui vrea să se facă nebun ca să scape de puşcărie. De aceea nici nu lua în seamă unele ciudăţenii, dîndu-şi cu socoteala că, prin ele, boierul, şiret, umblă să-l lege şi pe el la gard. Altminteri i se părea foarte de treabă, bun la vorbă şi la inimă. În sinea sa, deşi poliţist, îi admira şmecheria: adică pentru că a greşit de a omorît o femeie (care femeie nu-i vrednică să fie omorîtă, zicea dînsul deseori de cînd a păţit ruşinea cu nevastă-sa), să tai capul unui om cumsecade?... Mai cunoştea el cazuri de la armată cînd unii, ba ca să scape de tot de oaste, ba de vreo pedeapsă grea, încercau să se prefacă nebuni. Dar acolo nu mergea ca aici, căci ţi-i punea în cearceafuri reci şi ţi-i muştruluia de le trecea repede pofta de-a simula...

Puiu, începînd întrebările, se gîndise să povestească gardianului ce-a vorbit azi cu doctorul. Acuma se răzgîndi şi-l puse pe el să-i spună cazuri de crime, doar el, ca poliţist, trebuie să cunoască multe. Ascultă un răstimp liniştit, apoi deodată îl opri :

— Stai, stai, Andrei, să vezi cum s-a întîmplat cazul meu... În ziare n-aţi putut vedea mare lucru, că nu ştie nimeni afară de mine cum a fost chestia... Dar să-ţi spun eu, ca să ştii şi tu !

— Adică în chestia cuconiţei ? întrebă gardianul.

— Da... Ţie pot să-ţi spun, că acuma noi sîntem ca fraţii, de peste trei săptămîni de cînd stăm împreună, ştii, camarazi ca la război, cot la cot...

Uită însă ce a vrut să-i spuie şi se întrerupse zăpăcit. Înainte de a-şi aminti şirul, îi veni altă întrebare :

— Măi Leahule, tu ai fost în război, pe front, aşa-i ?... Atunci spune-mi, dar să nu minţi, cîţi oameni ai omorît tu în război ?

Gardianul răspunse rîzînd :

— Apoi, boierule, războiul nu se socoteşte la omoruri, că-n război omul nu omoară de bunăvoie, fără poruncă de la cîrmuire... Dar eu, uite crucea, tot nu ştiu să fi omorît, nici în război, pe nimeni. De tras cu puşca trăgeam pînă se roşea ţeava cîteodată şi eram bun ţintaş... Dar cu mîna mea nu ştiu să fi omorît nici măcar un bulgar !

Nemulţumit, Puiu urmă :

— La asalt n-ai fost niciodată ?

— Ba fost, cum nu, că nădejdea noastră cea bună tot în baionetă ne-a fost. Dar nici acolo nu ştiu, zău cruce, boierule... Că eu în luptă întorceam puşca şi loveam mai mult cu patul, că-mi venea mai la îndemînă. Am plesnit eu aşa pe mulţi, dar de omorît m-o fi ferit Dumnezeu, că nici în război, spune şi la

teorie, nu-i nevoie să omori pe inamic, ci să-l cotonogeşti, să nu mai poată face rău...

Puiu se arătă foarte decepţionat şi zise cu dispreţ :

— De-aceea n-ai omorît tu nici pe nevastă-ta cînd şi-a bătut joc de tine, vezi !

— Ba eu zic bodaproste, boierule, că n-am trăsnit-o, că-mi putrezeau oasele prin ocne pentru o muiere blestemată ! făcu Leahu încet, închinîndu-se.

— Ei vezi, eu mi-am sugrumat nevasta cu toate că nu mi-a făcut nici un rău ! reluă Puiu triumfător, cu o lucire aspră care-i mărea ochii.

Cum gardianul, în loc de răspuns, se mulţumi a strînge din umeri, Puiu continuă :

— Ba aş putea spune că nevastă-mea a fost un înger, băiete !... Dar eu am fost osîndit de Dumnezeu să ucid şi soarta a căzut tocmai asupra ei, săraca... Eu, vezi tu, toată viaţa aş fi ucis, dacă nu-mi ţineam firea ! Eu, de-aş fi fost pe front, omoram cel puţin o mie de nemţi !

— D-apoi că nici nemţii nu se lăsau aşa să-i omori cu una, cu două ! observă Leahu cu gravitate.

— Ori se lăsau, ori nu se lăsau ! se înfurie Puiu. Eu îi împuşcam pe toţi şi gata !... Că de-i ucideam pe ei, nu aveam să omor pe nevastă-mea, pricepi ? Aşa stă chestia : de omorît trebuia să omor pe cineva... Acuma, dacă am stins un suflet de om, mi s-a împlinit osînda şi nu mai trebuie să omor pe nimeni, s-a isprăvit !... Toată nenorocirea cu nevastă-mea însă vine numai de la tata, că el n-a lăsat să fiu trimis pe front !

— Păcatele pentru oameni sînt, murmură gardianul foarte umil, dar Dumnezeu iartă pe om.

— Iartă, iartă şi trebuie să ierte, şopti Puiu tainic, şi cum să nu ierte, cînd ştii cum să rogi pe Dumnezeu... Dar cînd nu ştii ? Că rugăciunea să n-o schimbi mereu, ci s-o ţii într-una...

Deodată își dădu seama că vorbește fără șir, se întrerupse, își netezi fruntea și părul și zise trist:

— Aidem la culcare, Andrei, că-i tîrziu!... Greu e păcatul pe suflet, Andrei, și tare apasă!... Uite, eu cîteodată îl simt mai greu ca o piatră de moară!

— Lăsați, boierule, că bun e Dumnezeu... încercă gardianul să-l mîngîie.

— Chiar dacă e bun Dumnezeu și te iartă, păcatul rămîne și apasă, apasă și nu vrea să te ierte!... Zi mai bine Doamne ferește, Andrei!

— Doamne ferește!

— Noapte bună!

XXIV

A doua zi ceru să se plimbe în grădina sanatoriului. Gardianul îl îmbrăcă bine cu blana care i se adusese de-acasă mai demult.

Aerul aspru al începutului de martie îl înviora. Zăpada se topise, de-abia ici-colo mai dăinuia cîte-o pată albă-cenușie pe huma neagră ruginită. Copacii își scuturau crengile amorțite, parcă duhul primăverii ar fi revărsat valuri-valuri de întinerire... Mirosul de răveneală, ca un parfum viu al pămîntului, îi deștepta în suflet puteri noi și noi îndemnuri de viață. Pășea înveselit și sprinten pe cărările umede, ascultînd cu plăcere cum îi scîrțîia sub picioare prundișul fin, dezghețat.

— Vine primăvara, Andrei! susură Puiu într-un tîrziu cu nările gîdilate de o respirație plină.

— Vine, conașule, mormăi gardianul cu mare nostalgie în glas. Pe la noi oamenii își curăță plugurile...

Tocmai ajungeau la grilajul dinspre stradă. Un tramvai gol trecea; în mijlocul vagonului conductorul își făcea socotelile sugînd desperat creionul. Un automobil veni din partea opusă și dispăru sunînd prelung din claxon. Puiu își zise că e exact sunetul claxonului de la mașina lui. Doi copilași, pe trotuar, se opriseră și se uitau, printre gratii, ca într-o grădină din basme; cînd văzură însă pe Puiu cu însoțitorul său, o luară la fugă, speriați, parc-ar fi văzut niște arătări... Chiar în același loc poposi pe urmă Puiu să privească pe strada care acuma era pustie de tot. Peste drum, o casă cochetă, cu poarta de fier, cu trei ferestre la fațadă, albă, avea un surîs primăvăratec. Puiu o mîngîie din ochi și-și aminti că întocmai așa a fost și casa în care au stat ei la Iași, în timpul războiului. Pe peretele curat, lîngă poartă, erau două tăblițe mici, una a Societății de Asigurare, iar sub ea alta, cu fond albastru, indicînd numărul casei în cifre albe. Din distracție se sili să citească și deodată tresări, ca și cînd ar fi descoperit o veste urîtă.

— Ce număr are casa, Andrei, că eu nu-l văd bine? zise către gardian încet.

— Treisprezece! răspunse Leahu cu mîndrie după cîteva secunde.

— Treisprezece? repetă Puiu.

Așa citise și el, dar fiindcă îi trecuse brusc un fior prin inimă, încercase să se înșele că n-o fi citit bine. Nu avusese niciodată aversiuni superstițioase. Uneori, în lume, pentru că și alții pozau cu groaza de numărul fatal, se prefăcuse și el că nu-l poate suferi. În realitate îi fusese indiferent orice număr, precum în general indiferent îl lăsau toate lucrurile problematice. Nici un argument însă nu-i putea alunga acuma simțămîntul vag și cu atît mai tulburător de neliniște ce începuse să-i înfășoare sufletul

ca într-un văl din ce în ce mai gros. După trei săptămîni de singurătate chinuitoare, pentru ce, cînd a ieşit întîia oară, a trebuit să vadă o casă cu numărul treisprezece? Întrebarea nu cerea răspuns, dar îi sfîrîia în creieri, ca o durere ascunsă.

Continuă plimbarea prin grădină, mai mult ca să nu se lase copleşit de o apăsare tot mai împovărătoare. Îi era silă însă acuma de plimbare. Aerul i se părea umed şi înecăcios. Pămîntul cleios i se agăţa de şoşoni. Pretutindeni ochii lui descopereau numai urîţenie şi murdărie: crengi uscate şi rupte, bucăţi de hîrtie, coji de fructe — urmele iernii, pe care topirea zăpezii le dezvălea, ca nişte bube pe un obraz bolnav.

— Ajunge, Andrei! zise Puiu deodată, aproape înfuriat.

Intră zgribulit şi plictisit. Deasupra uşii, pe pervaz, la odaia în care stătea de atîta vreme, observă o tăbliţă cu numărul şaptezeci şi şase.

„Bine că nu mai am şi aici pe treisprezece!" se gîndi dînsul.

Dezbrăcîndu-se însă repeta fără voie în minte numărul citit şi, peste un răstimp, se pomeni zicînd:

— Şaptezeci şi şase, adică şapte cu şase tot treisprezece...

Hotărî să nu se mai gîndească la coincidenţele acestea copilăreşti. E o depresiune nervoasă, care-l face să vadă acuma în toate numai semne rele. Deoarece numai proştii pot crede în semnificaţia unor astfel de potriviri întîmplătoare, îşi zise că el, om civilizat, trebuie să se ridice mai presus de ele şi să le dispreţuiască. Dar, pe cînd se îndemna aşa, un gînd ascuns i se sfredelea în trecut, să mai dibuiască asemenea coincidenţe. Îi apăru îndată în minte necrologul din ziar şi reciti clar, văzînd perfect şi

caracterele tipografice, data înmormîntării Madeleinei: *„Marţi, 13 februarie..."*

Cînd vru să-şi spună că mai doveditor ar fi fost dacă ziua morţii ei ar fi căzut într-o zi de treisprezece, îşi aminti fulgerător că cea dintîi întîlnire a lui cu Mădălina, acolo, la Vărzari, cu *Ciuleandra* şi toate celelalte, a fost tot într-o astfel de zi predestinată: duminecă, 31 iulie... În aceeaşi clipire îşi mai aduse aminte cum cineva i-a explicat odată că cele două cifre ale numărului fatal sînt mai primejdioase cînd se inversează. Efectele lui treisprezece simplu pot fi anihilate, pe cînd cifrele inversate prevestesc totdeauna un rău ce nu se poate evita prin nici o sforţare omenească.

„Chiar aşa a fost cu biata Mădălina", îşi zise Puiu, apucîndu-se acuma să caute ce date din viaţa lui s-au petrecut în puterea numărului blestemat.

Însăşi ziua naşterii lui a fost la treizeci şi unu martie. Cifrele anului în care a murit maică-sa dădeau, adunate, tot treisprezece, iar el a terminat liceul în o mie nouă sute treisprezece...

Îl enervară atît de mult descoperirile acestea, încît, ca să le curme, trecu în anticameră, să stea de vorbă cu gardianul şi să-şi schimbe gîndurile. Leahu însă plecase la masă. Pe cînd voia să se supere că nu l-a gasit, îi veni în minte că şi numărul maşinii lui, o mie trei sute treizeci şi unu, are un treisprezece simplu şi unul inversat.

— Şi totuşi n-am avut nici cel mai mic accident, mormăi dînsul rîzînd şi întorcîndu-se în camera lui. Ceea ce înseamnă că tocmai numărul fatal mi-a purtat noroc!

După un răstimp, însă, se gîndi că aici trebuie să fie la mijloc o anihilare reciprocă a efectului celor două numere. Iar dacă o fi şi noroc, norocul e al

bătrînului, căci bătrînul i-a trecut lui numărul de la maşina cea veche.

Iar încercă să-şi risipească gîndurile acestea, zicîndu-şi că sînt nişte scrinteli datorite enervării fireşti pe care a produs-o izolarea atît de îndelungată. El, aici, dacă chibzuieşte bine, a fost de fapt mai rău ca într-o închisoare, căci a avut parte de un observator care seamănă cu un director de temniţă, mai curînd decît cu medicul unui bolnav de nervi, cum trebuia să-l considere, chiar dacă n-ar fi crezut. N-a fost supus nici unui examen serios, afară de nişte analize obişnuite în sanatorii. Observaţia s-a mărginit la un interogatoriu asupra faptei, ca şi cînd fapta şi împrejurările l-ar fi interesat mai mult ca făptuitorul. Toată purtarea doctorului demonstrează o vrăjmăşie ascunsă, cum foarte bine spusese bătrînul deunăzi. A fost veşnic tăcut, morocănos, parcă înadins ar fi căutat să-l exaspereze. Impresia lui dintîi nu l-a înşelat şi, de şi-a înnăbuşit-o, a fost numai pentru că-i era frică să nu fie o închipuire bolnavă. Dar azi nu mai încape nici o îndoială. Tatăl său a avut perfectă dreptate. Dacă nu-şi mai poate stăpîni nervii acuma, de-a ajuns să se sperie de cifre fatidice[1], vinovat e doctorul singur, care l-a tiranizat în loc să-l menajeze.

— Pînă şi cununia mea cu Madeleine a fost într-o zi nenorocoasă, se întrerupse brusc Puiu, ca şi cînd în timp ce voise să alunge gîndul stăruitor, acesta s-ar fi oploşit într-un colţ, ca să crească şi să se umfle în taină, şi acuma ar fi izbucnit mai stăruitor. Adică la treizeci şi unu martie, iar logodna noastră la treisprezece februarie... Şi exact patru ani după logodnă, în aceeaşi zi, înmormîntarea !... Apoi să nu aibă toate acestea nici o semnificaţie ?... Sărmana Madeleine ! De la prima pînă la ultima întîlnire cu mine, toate sub vraja numărului catastrofal !... Am fost ursiţi amîndoi, se vede, să îndurăm împreună un destin îngrozitor... Poate că şi ea s-a născut într-o zi de treisprezece ?... Adevărat, nici nu ştiu în ce zi s-a născut... Nici măcar anul... Dar anul l-aş putea calcula : patru de căsnicie, patru în străinătate, de patrusprezece ani era atunci... Degeaba, ziua n-o ştiu...

[1] *Fatidic* — aducător de nenorociri.

Toată ziua se chinui cu socoteli şi interpretări în jurul numărului, iar cînd, după-amiazi, veni bătrînul, îl întîmpină nerăbdător :

— Tată, în ce zi a fost născută Madeleine ?

— Ultima zi a ultimei luni a anului ! răspunse Faranga prompt, cu un surîs îngăduitor. Sper că am fost cît se poate de categoric ?

— Ultima... adică treizeci şi unu decemvrie ! murmură Puiu galben. Treisprezece inversat... Ca şi mine !

Bătrînul Faranga tăcu cîteva clipe nedumerit, apoi zise cu imputare :

— Puiule dragă, mă superi rău, dacă începi acuma cu lucruri d-astea ! Nu mai ştiu ce să cred de tine, dragul meu !

— Nici eu nu ştiu, tată ! zise Puiu profund abătut. Toată ziua m-a preocupat un număr, toată ziua ! Parcă un cui mi s-ar fi înfipt în cap şi nu-l mai pot smulge !

— Copilării, Puiule ! îl mîngîie bătrînul foarte palid. Trebuie să mai ai răbdare, numai cîteva zile !... Am făcut demersuri pentru mutarea ta în alt sanatoriu şi cred că în puţine zile nu vei mai fi aici !... Prin urmare...

Puiu îndreptă nişte ochi rătăcitori spre tatăl său şi deodată izbucni, implorînd :

— Da, tată, da! Mută-mă de-aici, te rog!... Nu mai pot! Simt că mă pierd de tot aici, îmi pierd şi minţile, tată!... Doctorul! Doctorul, tată!... Mă urmăreşte, să ştii, e adevărat! E duşmanul meu!... Am încercat să-l îmblînzesc, m-am stăpînit, m-am umilit, în zadar... Vrea să mă distrugă, tată! În fiecare noapte îl visez cum mă înţeapă în creieri cu ace lungi, fără milă, mereu...

Plîngea cu sughiţuri mari, cu capul pe pieptul bătrînului, iar bătrînul, cuprins de o înfiorare grea, îl bătea blînd pe umăr şi murmura:

— *Voyons*, Puiule, *voyons!* [1]

XXV

Pe urmă Puiu se linişti din nou, parcă plînsul i-ar fi spălat sufletul. Perspectiva mutării îl umplea de încredere. Aştepta ziua ca o mîntuire. Bătrînul spuse: cîteva zile; să fie şi o săptămînă, numai să scape de urmărirea doctorului... În aceeaşi seară zise cu bucurie gardianului:

— Ei, Leahule, în curînd scăpăm de-aci, amîndoi!

— Să v-ajute, Dumnezeu, boierule, că se-mplineşte luna de cînd vă chinuiţi aci, răspunse potolit gardianul. Eu ca eu, că mie mi-a fost mai bine ca acasă, c-am avut de toate din belşug şi muncă mai nimic. Dar pentru dumneavoastră...

— Ne ducem, Andrei, oriunde, numai aici nu mai stăm! adăogă Puiu cu atîta mulţumire că i se îmbujorară obrajii, uitîndu-se cu o bunătate care pe gardian îl umilea.

Andrei Leahu îl îndrăgise tocmai din pricină că-l vedea mai mult supărat. Înţelegea el că nu putea să

[1] Ei, hai, Puiule, hai! (Fr.)

aibă inima uşoară omul care a luat viaţa altuia şi încă a nevestei cu care trăise numai bine, dar i se părea că totuşi prea se zbuciuma acuma cînd orice zbuciumare era de prisos. Pentru el singura atitudine potrivită ar fi fost tăcerea, care însemna împăcarea cu lovitura soartei.

Puiu, ca totdeauna cînd se simţea înviorat, avea chef de vorbă. Spre deosebire de altădată, însă, acuma îi venea să tăifăsuiască tot despre lucruri din sanatoriu şi mai cu seamă despre doctorul Ursu.

— E tare ursuz, îndrăzni să observe şi gardianul mai tîrziu, cînd se încredinţă că boierul ocăreşte cu tot dinadinsul pe domnul doctor.

— Îmi închipuiesc că e rău şi cu personalul, îl îndemnă Puiu. Omul rău se cunoaşte de la prima vedere. Uite, parcă şi acuma îl văd colea, în dimineaţa ceea, cum a intrat, posac, cum m-a fulgerat din ochi cu ură şi cum n-a zis nimica...

Andrei Leahu nu suferea, în sinea lui, de loc pe doctorul Ursu pentru că nu i-a vorbit niciodată frumos, ci numai cu huiduială şi ocară. În fiecare dimineaţă a găsit să-i facă vreo observaţie, de faţă cu toată lumea. Se simţea jicnit în demnitatea lui, căci el nu era nici servitor, nici de pe drumuri, ci în serviciu, cu ordin de la domnul prefect. Nu arătase însă nimănui simţămintele lui, nici lui Puiu, deşi îl pipăise de la început că nici dînsul nu se are bine cu doctorul. Îşi zicea că-i mai bine să-şi ţie gura; boierii se ceartă, tot ei se împacă; cel puţin să nu se împace pe spinarea lui... Apoi, oricîte jicniri şi chiar bătăi să fi îndurat, lui îi plăcea serviciul aici. Îi rămînea neatinsă întreaga leafă, în afară de bacşişurile grase ce i le arunca boierul bătrîn, care, adunate, mai făceau o leafă, dacă nu şi mai mult, căci bătrînul, de cîte ori venea, şi nu s-a întîmplat să lipsească nici trei zile, niciodată nu uita să-l cin-

stească, şoptind mereu şi numai atîta: „Să-l serveşti, băiete, cum ştii mai bine!“ De aceea şi acuma îi păru rău că a scăpat vorba către Puiu şi căută să scape cu răspunsuri mai în doi peri.

— Tocmai şi oamenii se miră cum de-i aşa de aspru domnul doctor, că doar şi dumnealui a ieşit tot din opincă, observă dînsul, zicîndu-şi că, repetînd ce-a auzit de la alţii, el s-a pus la adăpost.

— Sigur! aprobă Puiu. Am aflat şi eu că-i fecior de ţăran...

— Aşa, boierule, adăogă Leahu. Îmi spuse şi mie bucătarul de-aici, de la spital, că-l cunoaşte pe domnul doctor de cînd era la şcoală. Îl ştie bine de tot, că au fost împreună la spitalul cel mare Brîncovenesc, că bucătarul acolo a slujit înainte de a se băga aici... Şi zice că domnul doctor să fie chiar din oameni săraci, şi încă de prin judeţul nostru, din Argeş...

— Din Argeş? Cum din Argeş? întrebă Puiu, deodată, cu vioiciune.

— Da, conaşule, apăsă gardianul. Chiar din Argeşul nostru, dintr-o comună prin care am umblat şi eu, îi zice Vărzari...

— Care Vărzari? reveni Puiu uimit.

— Apoi eu numai un sat Vărzari cunosc în Argeş, zise Andrei puţin încurcat de insistenţa boierului, pe şoseaua cea mare de la Piteşti la Rîmnic!

— Aşaa? Din Vărzari? repetă Puiu gînditor. Curios!

Andrei se uită la boier şi, văzîndu-l îngîndurat, i se păru că o fi spus ceva ce nu se cuvine. Ar fi vrut s-o dreagă şi nu ştia cum. Vinovat însă nu se simţea căci nu spusese nici minciună şi nici nimic rău. De altfel, domnul doctor însuşi se lăuda, chiar către servitori, că e băiat de ţăran.

Puiu vru să mai vorbească cu gardianul, să-i treacă vremea, dar trebui să renunţe căci gîndurile lui toate se învîrteau numai în jurul ştirei pe care o aflase. Va să zică, doctorul Ursu e din satul Mădălinei! De aceea s-a interesat atîta, mereu şi numai de ea!... Şi totuşi, cînd i-a povestit deunăzi, a ascultat parc-ar fi fost străin şi parcă nici n-ar şti că există Vărzari pe lume... Doar la *Ciuleandra* a intervenit şi el, ca şi gardianul, pronunţînd „*Şuleandra*“, ca localnicii, cu o îndulcire moldovenească.

„Ciudat! murmură iar Puiu, retrăgîndu-se. Acuma, la urma urmelor, nu mai are nici o importanţă.“

XXVI

— Am să te rog să mai vii azi pe la mine! îi zise doctorul Ursu a doua zi, cu glas aproape mieros, care i se păru mai antipatic decît cel aspru obişnuit.

Puiu se stăpîni perfect. Îşi propusese, după ce cumpănise îndelung, cum să utilizeze vestea aflată, să fie indiferent, să nu-i pomenească nimic, deoarece, în curînd, tot va fi mutat de-aici şi spera să nu se mai întîlnească niciodată cu Ursu.

Fu chemat iar tîrziu, probabil după ce doctorul isprăvi toate vizitele. Acuma însă a aşteptat liniştit, nu ca rîndul trecut.

Doctorul Ursu îl primi amical, îi strînse mîna şi vorbi cu un surîs ca un rînjet:

— Ei, domnule Faranga, sper că foarte curînd calvarul dumitale se va sfîrşi!

Puiu îşi închipui îndată că doctorul o fi aflat despre intervenţia bătrînului, totuşi tăcu şi doar strînse din umeri.

— Cum, nu te bucuri de loc ? se miră doctorul, cu glas dulce.

— Acuma mi-e egal, zise Puiu morocănos.

Ursu îl privi lung, scrutător, parc-ar fi vrut să-şi mai verifice o convingere deplin formată, şi apoi rîse ca o zgîrietură de fierestrău :

— Astea-s vorbe, domnul meu ! Nimeni, în situaţia dumitale, nu primeşte cu indiferenţă asemenea comunicare !

Pentru că Puiu stărui în nepăsare, doctorul, în loc să-i spuie cum se va sfîrşi calvarul, urmă confidenţial :

— Ştii, domnule Faranga, că *Ciuleandra* dumitale m-a urmărit şi pe mine cum trebuie să te fi obsedat atunci pe dumneata ? !

Puiu îl măsură cu dispreţ o clipă, apoi răspunse tot calm :

— Doctore, pomeneşti despre *Ciuleandra*... Bine. Mărturisesc că pe mine m-a obsedat şi mă obsedează *Ciuleandra* ca o fatalitate. Dar nici dumitale n-a putut să-ţi fie *Ciuleandra* tocmai străină, doctore ?

— Cum ? tresări Ursu surprins.

— Dumneata nu eşti din ţinutul unde se joacă *Ciuleandra* ? urmă Puiu.

— Ei, şi ? !

— Nu eşti chiar din satul Vărzari, unde am jucat şi eu *Ciuleandra* o dată şi unde am întîlnit pe Mădălina ?

— Şi ? repetă acuma foarte sec doctorul.

— Şi, şi, îl imită Puiu cu un calm nezdruncinat. Asta înseamnă că atunci cînd îţi vorbeam despre satul dumitale, despre jocul dumitale...

Se întrerupse brusc, parc-ar fi amuţit din senin. Îşi aduse aminte cum se hotărîse să nu-i impute nimic. Faţa lui păstra aceeaşi linişte, iar privirea îi rămase tot înflorită cu puţină ironie.

Pe Ursu îl supără mai mult întreruperea, decît imputările. Se roşise şi nările îi tremurau. Aşteptă cîteva clipe să continue. Puiu se scufunda mai tare în tăcere.

— Crezi că eram şi eu obligat să-ţi fac destăinuiri intime ? făcu doctorul cu o scînteiere aspră în ochi şi cu glasul dur ca bolovanii rostogoliţi. Uiţi că eu am fost în dreptul meu şi chiar dator să-ţi cunosc intimităţile !... Să nu intervertim deci rolurile !

Îşi luă seama şi se potoli îndată. Figura i se destinse, în ochi îi reapăru lucirea obişnuită cercetătoare, iar pe buze îi răsări un zîmbet silit :

— Ai reuşit să mă faci să-mi pierd cumpătul... şi doar firesc este ca eu să mi-l păstrez totdeauna, nu ?

— Probabil, zise Puiu rece.

— Dar dumneata mi-ai adus o acuzaţie care e aproape o insultă pentru mine ca medic, urmă Ursu stăpînit. Dumneata îţi închipui, se pare, că întrebările mele asupra unor chestii delicate din trecutul dumitale aveau vreun scop străin de obiectul observaţiei pentru care dumneata te afli în grija mea... Da, da, am înţeles că asta-ţi închipui !... Ei bine, trebuie să ştii că te înşeli rău, domnule Faranga ! Şi trebuie cu atît mai mult că ţi-am mai explicat o dată pentru ce sînt obligat să insist cu asemenea întrebări... Dovada cea mai bună, de altfel, o constituie faptul că, în povestirile dumitale, am găsit puncte de sprijin foarte importante pentru argumentaţia din referatul meu asupra cazului dumitale !

Puiu tăcu. După o pauză, doctorul reluă :

— Iacă, *Ciuleandra !* Te-ai enervat cînd am stăruit... Ei bine, sînt convins că *Ciuleandra* are un rol în fapta dumitale ! Aşa cum mi-ai zugrăvit-o şi cum o cunosc şi eu...

— Spune, doctore, te rog, ai jucat-o şi dumneata? întrebă deodată Puiu cu o lăcomie ce-i sfărîma toate hotărîrile.

Doctorul Ursu îl scrută un moment, ca şi cînd ar fi vrut să se încredinţeze dacă întreabă serios sau batjocoritor. Ochii lui Puiu pîlpîiau ca două lumini de licurici în amurguri tîrzii.

— Da, fireşte c-am jucat-o! zise doctorul rar, apăsat, ţintuindu-i privirea. Şi mi-a plăcut!...

— E un joc uluitor, doctore, e formidabil! se aprinse Puiu. E un vîrtej spăimîntător, pe care nu-l mai poţi uita pînă la moarte!

Avu o tresărire, parc-ar fi vrut să se ridice de pe scaun, să fugă. Se stăpîni încruntat şi continuă cu o însufleţire aproape mînioasă, tremurîndu-şi fără voie genunchii:

— Şi tocmai satul dumitale e cuibul *Ciulendrei*, doctore!... Am auzit că nicăiri nu se joacă aşa de frumos ca acolo, să ştii, am auzit!

Sări brusc în picioare, nemaiputînd şedea nemişcat pe scaun, şovăi puţin şi apoi zise foarte confidenţial:

— Acuma trebuie să plec, doctore, negreşit!... Dar înainte de-a pleca, te rog, dumneata trebuie să ştii, că doar eşti de la obîrşie, spune-mi, te rog, cum începe melodia *Ciulendrei*? Mă frămînt mereu să mi-o reamintesc şi nu izbutesc de loc, absolut de loc... Şi e o melodie atît de caracteristică!... Din nefericire eu nu-s meloman şi poate de aceea n-am reţinut-o şi nu-s capabil să mi-o împrospătez... Nu-ţi închipui ce plăcere mi-ar face!... Mădălina mi-o cînta la pian cîteodată, avea o ureche admirabilă, şi eu jucam după cîntecul ei, adică mai mult ţopăiam aşa...

Îi venea să-i arate cum ţopăia. Se opri ruşinat şi obosit, căci vorbise foarte repede, parcă l-ar fi alungat cineva, cu un glas rugător şi cu faţa luminată de o mulţumire mare... Doctorul vru să-l reţie, zicîndu-i:

— Nici eu nu-s meloman şi deci nu ţi-aş putea fi folositor. Dar, dacă ţii neapărat, voi încerca să-ţi procur melodia... Să vedem, poate reuşesc...

— O, îţi mulţumesc foarte mult, doctore, din toată inima, crede-mă! strigă Puiu într-un elan de entuziasm. Prin asta mi-ai dovedit că eşti un suflet bun!... Mi s-a spus că eşti pătimaş şi răzbunător, şi, iată, mărturisesc, am crezut şi eu, dar acuma sînt convins pînă-n rărunchi că ai fost calomniat... În sfîrşit, mă retrag, scuză-mă!... Poate că, pînă să mi-o procuri dumneata, o să-mi reamintesc eu *Ciuleandra*, cine ştie?... Norocul omului vine cînd nici nu crezi...

Plecă atît de grăbit că gardianul abia îl putu ajunge din urmă.

XXVII

— Andrei, închide bine uşa! şopti Puiu intrînd în anticameră. Închide, închide, că trebuie să facem o încercare!

Gardianul încuie uşa nedumerit, uitîndu-se la boierul care continuă foarte vesel şi misterios:

— Doctorul mi-a dat o idee, Andrei! Fără să vrea, fireşte, că altfel e mare pehlivan... A refuzat să-mi fluiere *Ciuleandra*, s-a prefăcut că n-o ştie... Tocmai el să n-o ştie!... Crede că fără el n-am să mi-o reamintesc! Zice: „Am să ţi-o procur eu“, şi e sigur că m-a legat la ochi! Parcă *Ciuleandra* ar fi un *Charleston* [1], pe note şi-n saloane... Ei bine, vreau să-i arăt eu domnului că pe mine nu mă poate purta

[1] Dans originar din oraşul cu acelaşi nume din S.U.A.

de nas şi chiar mîine îi voi juca *Ciuleandra*, ca să crape de necaz ! Numai să mă ajuţi şi tu, Andrei, auzi ? Să nu te prefaci şi tu că n-o ştii, că eşti argeşean, ce Dumnezeu, şi argeşenii se nasc cu *Ciuleandra* în sînge !

Işi freca mîinile fericit, în vreme ce gardianul se tot ferea şi bîlbîia împăciuitor :

— Lăsaţi, boierule, c-o nemerim noi, numai să nu ne pripim...

— Bine zici, Andrei ! aprobă Puiu încîntat. Să nu ne pripim ! S-o luăm domol şi cu plan ! Numai oamenii cu plan reuşesc în lume, ca şi doctorul nostru !

Trecu în odaia lui să se schimbe. Îmbrăcîndu-se, fluiera şi fredona neîncetat numai arii de dans, cînd mai lente, cînd mai accelerate, iar printre ele se corecta nervos :

„Nu-i asta, tinere !... Fals, fals, opreşte !..."

O dată îi veni să rîdă de încercările lui şi-şi zise cu glas tare :

— Puiule, eşti idiot !... Ce te-a apucat cu *Ciuleandra* ?... Prostie ! Prostie !... Astîmpără-te !... Numai *Ciuleandra* îţi lipseşte acuma ? !

Alături gardianul se aşezase domol pe pat şi asculta frămîntările boierului şi-i era milă de el. De cum a ieşit de la doctor, a văzut că nu e bine ce e cu dînsul. Îi părea rău că într-adevăr nu ştia cîntecul *Ciulendrei*, altfel i l-ar fi şuierat şi poate s-ar fi mulţumit.

— Ia mai dă-o dracului de *Ciuleandră* ! zise Puiu apărînd în pervazul uşii într-un halat cafeniu cu şireturi ; faţa îi era obosită, blîndă şi surîzătoare.

Leahu se sculă îndată bucuros :

— Prea bine ziceţi, boierule... Atunci eu m-aş duce să vedem de masă pînă una-alta ?

— Du-te, du-te, Andrei ! vorbi Puiu linguşitor. M-a cuprins o foame de-mi vine să te mănînc şi pe tine !

Gardianul rîse voios şi plecă blagoslovindu-l.

„Aşa ! Scăpai şi de tine ! murmură Puiu respirînd uşurat. De ce m-aş fi dat în spectacol înaintea unui om simplu, care ar putea crede că nu sînt zdravăn la cap ?... Dar nici doctorului nu-i pot tolera să-şi bată joc de mine că nu sînt în stare să-mi reamintesc *Ciuleandra*... Nu, asta niciodată !... Încă nu m-am cretinizat de tot !"

Se retrase în camera lui şi, fluierînd o melodie aproximativă, începu să facă paşi de horă, corect, măsurat, mlădiindu-se uşor din şale, cu braţele întinse, parc-ar fi ţinut de mijloc o jucătoare închipuită...

După un răstimp se dojeni blajin :

„Nu-i aşa, domnule !"

Încercă altă arie, cu alt ritm, cu alţi paşi... Iar fu nemulţumit şi iar schimbă. Apoi deodată, ca şi cînd ar fi avut o revelaţie, îşi zise :

„Procedeul e greşit din temelie !... Nu melodia importă, ci paşii, adică jocul în sine ! Întîi a fost mişcarea, deci dansul, şi abia mai tîrziu a venit cîntecul ca un sprijinitor al ritmului ! Prin urmare melodia trebuie să se adapteze mişcării, nu invers !... Iată de ce nu reuşeam şi nici nu puteam ajunge vreodată la un rezultat satisfăcător !"

Porni numaidecît. Mişca picioarele şi braţele, îşi răsucea corpul şi fredona cîte-o frîntură de arie întîmplătoare. Continuînd mereu îşi zicea ca o încurajare :

„Iac-aşa !... Ei vezi ?... Melodia infamă, jocul bun !"

Ritmul deveni tot mai viu. Se pleca înainte, se îndoia înapoi, picioarele îi sfîrîiau, parc-ar fi avut jar sub tălpi. Sudori fierbinţi îi îmbrobonau fruntea, i se scurgeau pe tîmple şi, prin sprîncene, pe obraji. Din cînd în cînd, cîte-un chiot chinuit îi ţîşnea din baierele plămînilor, şi faţa i se aprindea de o bucurie imensă...

Aşa ţinu vreun sfert de ceas pînă ce, zdrobit de osteneală, se prăvăli pe pat şi rămase nemişcat acolo, cu ochii închişi, respirînd greu, avînd însă pe faţă aceeaşi încîntare şi în inimă un simţămînt de triumf încît buzele-i uscate bolboroseau :

„În sfîrşit, i-am găsit meşteşugul !"

Cînd pe urmă sosi gardianul cu masa, Puiu, mai odihnit, dar fără să se clintească de pe pat, îl întîmpină cu o mîndrie răguşită :

— Andrei, s-a făcut !

— Ce s-a făcut, boierule ? întrebă Leahu.

— *Ciuleandra,* băiete ! explică Puiu. Am prins-o ! Straşnic !... Ehe, credeaţi voi că n-am s-o prind, şi iacă !... Am să ţi-o arăt, dar nu acuma, altădată...

Îi era foame. Înghiţi repede cîteva bucături şi apoi se culcă şi numaidecît adormi şi nici nu se mai trezi pînă tîrziu după-amiazi, cînd veni bătrînul Faranga, care se bucură că-l găseşte în pat, odihnindu-se. Nu-l lăsă să se scoale.

— Stai culcat, Puiule, şi adună puteri !... De altfel, nici n-am să zăbovesc mult. Am trecut doar să te anunţ că am reuşit definitiv : Parchetul a admis să treci, pentru observaţie, la Sanatoriul Crucea Albă al profesorului Dordea, ştii, cel care mi-a vorbit despre tine şi despre doctorul Ursu. Aprobarea s-a şi făcut pentru ziua de treisprezece martie, adică răspoimîine, ca să avem timp să pregătim toate cum trebuie !

Puiu se cutremură şi murmură, pierdut, deodată :

— Treisprezece... iar treisprezece...

Faranga se enervă :

— *Mais tu es maniaque, mon enfant !* [1]... O ţii lanţ cu superstiţiile, bune pentru doici şi babe bolnăvicioase...

— Tată, *je te prie, je te prie beaucoup* [2], zise Puiu cu glas plîngător, nu vreau să mă mut la treisprezece !... Mai bine nu mă mut de loc !

Ca să nu-l contrazică, bătrînul reveni îndată împăciuitor :

— Bine, atunci să te mutăm la paisprezece, fiindcă ţii tu numaidecît ! De vreme ce aprobarea este pentru treisprezece, n-are nici o importanţă dacă mutarea va mai întîrzia o zi !

Puiu însă clătină din cap, trist :

— Ba are, tată, mare importanţă, căci la treisprezece se împlineşte exact o lună de la înmormîntarea Madeleinei !

— Ei, şi ?! făcu Faranga puţin încurcat. *Mais ce sont des enfantillages grotesques !* [3]... Nu-ţi închipui ce rău îmi pare că te-am ascultat şi n-am făcut lucrul acesta mai demult, îndată ce am observat că doctorul de-aici e inabordabil ! Azi poate s-ar fi terminat tot şi ai fi început să te refaci sufleteşte !

— Refacere sufletească ! zîmbi Puiu mai abătut. Da... refacere...

Spre seară se plimbă îndelung, gînditor, cînd prin camera lui, cînd prin anticameră şi spuse deodată gardianului, care-l privise tăcut :

— Am chibzuit, Andrei, şi am cumpănit bine, bine de tot : nu mă mai mut de loc de-aci !... Tata

[1] Dar tu eşti maniac, băiete ! (Fr.)
[2] ... te rog, te rog mult (fr.).
[3] Dar astea sînt caraghioslîcuri copilăreşti ! (Fr.)

îmi spuse că răspoimîine, că au şi făcut formele... Dar eu zic că tot mai bine-i aici, că m-am obişnuit acuma cu toate!

Leahu nu ştia ce să răspundă ca să-i fie pe plac. Tăcu.

— Tu ce crezi, Andrei? întrebă Puiu după o pauză.

— Eu zic cum ziceţi dumneavoastră, făcu gardianul cu prudenţă. Dumneavoastră ştiţi mai bine, că sînteţi om învăţat...

— Nu mă mut, Andrei! reluă Puiu cu îngrijorare. Te pomeneşti că acolo iar aş uita *Ciuleandra* şi pe urmă va trebui să-mi bat capul şi picioarele, pînă să o nemeresc din nou!... Nu, nu, e mai bine aici!

În ochi îi izvorîse iarăşi o lucire stranie. Îşi continuă plimbarea tot mai agitat. Peste un răstimp, reveni la gardian:

— Andrei, acum nu te las pînă nu-mi joci şi tu o *Ciuleandră!*

— Aoleu, boierule, eu am îmbătrînit şi nu mă mai ţin picioarele! se scuză Leahu.

— Ia să nu-mi umbli mie cu minciuni, că doar eşti voinic cît un urs!

— Degeaba, boierule, că nu mai am multă putere, zise gardianul. Noi ne prăpădim iute, conaşule, nu ca boierii... Trai greu, muncă multă, hrană slabă...

— Atunci să-ţi arăt eu, băiete, cum se joacă *Ciuleandra!* strigă Puiu cu dispreţ.

Se sfărîmă pe loc cîteva minute, apoi se întrerupse nemulţumit:

— Nu merge... Aici nu-mi vine... Sau am scăpat-o iar... Aidem dincolo, în camera mea, acolo trebuie să meargă!

Acolo Puiu se porni pe joc şi jucă, vesel, transfigurat, pînă căzu iarăşi frînt de oboseală. Acuma însă odaia se învîrtea cumplit şi toată lumea parcă se clătina. Rămase ca un mort... Gardianul se retrase în odăiţa lui şi se închină.

XXVIII

Internul veni, foarte grăbit, să-l poftească la domnul doctor. Era de dimineaţă; încă nici nu se începuseră vizitele. Puiu, istovit, refuză:

— Nu merg... M-am săturat...

Doctorandul se spăimîntă. Cum se poate să refuze invitaţia domnului doctor? Dacă-l cheamă, probabil are să-i facă vreo comunicare importantă. În orice caz, el nu ar îndrăzni să ducă răspuns şefului că pacientul nu vrea să asculte chemarea... Mai mult înfăţişarea speriată a internului, decît argumentele lui, convinseră pe Puiu în cele din urmă.

Pe coridor, înaintea biroului, văzu o ţărancă, cu o legătură în spinare, cu sumanul ros, cu opincile înnăclăite, cu o privire ciudată. Fără să se gîndească, se opri o clipă în dreptul ei. I se părea că o cunoaşte, mai ales însă privirea ei îl intriga. Ţăranca de asemenea părea că-l cunoaşte, dar nu cuteza... Deodată Puiu o întrebă nervos:

— De unde eşti, femeie?

— Din Argeş, boierule, de la Vărzari, răspunse ea plîngător.

Puiu primi răspunsul ca o lovitură de bici. I se făcu lumină: trebuie să fie mama Mădălinei.

„Ce caută aici mama ei?" îi trecu prin minte fulgerător, dar nu mai zise nimic, ci intră brusc în cabinetul doctorului. Fără să aştepte vreo între-

bare, se repezi la doctorul care-l aştepta în halat, gata să pornească la vizitele de dimineaţă :

— Doctore, doctore, cine-i femeia din coridor ?

Surprins de izbucnirea lui şi ferindu-se, doctorul îl îndemnă să se liniştească mai întîi. Iar după ce îl aşeză pe scaun, îi spuse :

— Acuma putem vorbi !... Tocmai pentru femeia aceasta te-am poftit. E mama răposatei dumitale soţii.

— Mama Mădălinei ! strigă Puiu sărind în picioare. Am recunoscut-o... Va să zică, ea era !... După ochi am recunoscut-o... Dar ce vrea aici ?... Pe mine mă caută ?

— Domol, domol ! îi zise doctorul, aşezîndu-l iar jos, aproape cu forţa.

Puiu, parcă ivirea acestei femei i-ar fi răscolit viaţa din temelii, se făcu palid şi îşi muşcă sîngeros buzele, ca să se poată stăpîni şi să asculte. Doctorul îi explică tacticos, ca niciodată, că femeia, cum fac de altfel mai toţi oamenii din Vărzari cînd au vreun necaz prin Bucureşti, a venit la dînsul să-i ceară un sfat. Fiindcă întîmplarea a vrut să se găsească încă aici însuşi soţul răposatei, el, doctorul, a crezut mai nemerit să le înlesnească o întrevedere, ca să se lămurească mai bine şi mai repede lucrurile. Dacă deci Puiu primeşte, va introduce imediat pe mama Mădălinei, să spună ea singură ce doreşte... Puiu nu voia să vorbească cu femeia aceasta, îl îngrozea chiar numai gîndul că ar putea să vorbească cu ea, şi totuşi răspunse repede că da, doreşte să o asculte. Doctorul se arătă satisfăcut şi o strigă din uşă :

— Ia vino încoace, lele, vino !

Femeia intră sfioasă şi bănuitoare şi rămase în colţ, lîngă uşă, mormăind :

— Sărut mîna...

Puiu o privi aprins, ca şi cînd ar fi căutat pe Mădălina în trăsăturile ei ofilite. O clipă femeia îi întîlni ochii, dar se întoarse repede către doctorul Ursu, care, revenit în mijlocul cabinetului, începuse să-i vorbească :

— Iacă, lele, dumnealui e bărbatul Mădălinei dumitale !

— Păi chiar aşa mi s-a părut şi mie adineaori afară, cînd m-a întrebat dumnealui, dar tot nu-mi venea să cred, zise ea începînd încetinel şi continuînd din ce în ce mai cu inimă. Tare s-a schimbat boierul de cînd a fost pe la noi de mi-a luat pe săraca Mădălina...

— Lasă, că şi dumneata te-ai schimbat, interveni Puiu, simţind o nevoie poruncitoare să spună ceva.

— Apoi cum nu, boierule, că, vai, mult amar m-a mîncat şi pe mine de-atunci, zise femeia clătinînd grav din cap. Of, Doamne ! Ş-apoi acu, peste toate, şi moartea Mădălinei... Numai sufletul meu de mamă ştie cît m-am perpelit cînd mi-au spus oamenii că mi s-a prăpădit sărmana fată, şi încă de mîna boierului, care mi-a luat-o de acasă mîndră şi frumoasă ca floarea cea albă...

Sfîrşi plîngînd şi morfolind un colţ de năframă printre buze şi peste ochii lăcrimaţi. Cei doi bărbaţi tăceau. Puiu aruncă o privire spre Ursu, dar şi-o ascunse îndată, să nu-l prindă. Tăcerea ţinu un răstimp, frămîntată de bocetul aspru şi puţin forţat al femeii, care pe urmă continuă, mereu plîngător :

— Că ea, sărăcuţa, cît m-a rugat să n-o dau, şi eu am dat-o, şi n-am ascultat-o, şi de n-aş fi dat-o, azi n-ar fi în pămînt, draga mamii, printre străini, ca vai de ea...

Puiu izbucni înnăbuşit, nemaiputîndu-se stăpîni :

— Şi ce vrei acuma, femeie? Spune repede ce vrei!

Femeia, parcă asta ar fi aşteptat, îşi şterse lacrimile şi răspunse îndată, fără urme de plîns în glas:

— Apoi cînd s-a auzit la noi în sat ce-a pătimit Mădălina şi cum a fost de oropsită, oamenii m-au învăţat să vin la dumneavoastră, care mi-aţi luat-o, şi să vă cer pagube pentru că mi-aţi omorît-o... Şi de-aceea venii.

Tăcu scurt şi se uită întîi la Ursu, pe urmă la Puiu, cu o privire în care şiretenia se îmbina cu tristeţea. Puiu stătea ca pe spini, se uita la ea neputincios, deschise gura să zică ceva, se răzgîndi, şi numai după o nouă tăcere spuse timid, dibuind:

— Bine, dar Mădălina a fost luată de suflet de mătuşa mea... Mădălina nu mai era fata dumitale, şi dumneata nu mai aveai nici un drept asupra ei...

— Păi de suflet, vezi bine că de suflet, se îndîrji femeia. Că doar n-am dat-o să mi-o ucideţi, că de ştiam că vreţi s-o omorîţi, apoi nici pentru toate comorile lumii nu vi-o dădeam... C-apoi aşa uşor ar veni să iai de suflet copiii oamenilor şi pe urmă să-i strîngi de gît, să le storci sufletul... Da inima mea de mamă, care am făcut-o şi m-am căznit de-am crescut-o mare, să nu mi se frîngă cînd îşi vede odrasla ucisă aşa, ca un pui de găină? Străinului nu-i pasă, vezi bine, dar mama tot mamă e pînă la moarte!

Doctorul Ursu avu un gest involuntar de silă şi întoarse spatele, pe cînd Puiu, uluit şi zdrobit, se uita împrejur, parc-ar fi căutat un sprijin. Femeia îi simţise slăbiciunea şi toräia într-una, cînd cu lacrimi, cînd cu imputări, pînă ce doctorul, plictisit, interveni:

— Destul, lele! Dumnealui are acuma alte griji mai mari şi mai grele!

— O fi avînd dumnealui griji, dar pagubele mele de mamă...?

Atunci Ursu se indignă:

— Să-ţi fi adus aminte că eşti mamă cînd ai dat-o pe Mădălina, nu acuma, cînd e moartă! Ai înţeles?... Şade urît să umbli a mai trage foloase şi din moartea Mădălinei! Uite-aşa, lele!

Femeia se zăpăci şi bîlbîi:

— Apoi, oamenii tocmai la dumneata mă trimiseră...

— La mine? M-ai ascultat dumneata atunci pe mine? zise Ursu roşind şi cu o emoţie nouă în voce. Şi acuma ai vrea să te învăţ eu să înşeli lumea?... Eu n-am înşelat niciodată pe nimeni, lele! Numai alţii m-au înşelat, dar eu m-am ţinut totdeauna de vorbă!

Puiu nu mai recunoştea pe doctorul Ursu. I se părea că e alt om cel care vorbeşte, cu un suflet chinuit ca şi al lui.

— Pentru că ai venit pînă aci şi ţi-ai cheltuit banii pe drumuri, urmă doctorul iarăşi mai aspru, să te duci la domnul Faranga, la tatăl dumnealui, boier mare şi bogat, şi să-l rogi să te miluiască cu ceva!... Ai înţeles?... Şi dumnealui, suflet bun şi darnic, n-are să te lase să pleci cu mîna goală, măcar în amintirea şi de sufletul Mădălinei... Dar să nu te apuci cumva să vorbeşti de pagube, că acolo ai s-o păţeşti urît de tot cu asemenea neobrăzări!

— Da, da! zise brusc şi Puiu, parcă doctorul ar fi vorbit din sufletul lui. Să se ducă la tata şi să-i spuie că vreau eu să-i dea ceva, să-i dea mult, de sufletul Mădălinei! Fă-mi plăcerea asta, doctore!... Ea nu merită, dar de sufletul Mădălinei să-i dea negreşit!

Plîngea fără să-și dea seama, lacrimile i se scurgeau pe obraji, îi picurau pe piept, încet. Simțea o durere continuă în creieri, o muscă enervantă care alerga în zigzaguri ascuțite, mereu, neostenită, vîrîndu-se prin toate colțurile. Dar ședea nemișcat parcă i-ar fi fost teamă de dureri mai crîncene, care nu așteptau decît un prilej ca să se năpustească asupra lui.

Femeia, rușinată, își șterse gura cu dosul palmei, se duse la Puiu, îi apucă mîna și o sărută bolborosind :

— Să trăiești, conașule, sărut mîna, și să-ți dea Dumnezeu sănătate și alinare...

Puiu nu răspunse nimica și nici nu se mișcă. Pe mînă îi rămase urma buzelor femeii ca o pată rece.

Ursu o luă ușor de spate și o duse spre ușă :

— Așa, vezi, lele... Acuma o să-ți dau un om să te îndrepte acolo !... Și să nu mai umbli cu astfel de treburi, că nu șade frumos, lelițo !

Ieși cu ea pe coridor...

XXIX

Peste cîteva clipe, întorcîndu-se, găsi pe Puiu în aceeași poziție, cu ochii tot atît de umezi privind într-un punct fix. Doctorul observă că se uita tocmai la fotografia lui din perete, deasupra biroului. Îi zise domol, parcă n-ar fi vrut să-i risipească prea brusc gîndurile :

— Ce oameni !... N-am mai putut, a trebuit să intervin, mă scandalizase și pe mine...

Glasul i se părea că vine din altă lume, peste gîndurile lui, care vagabondau în trecut, scormonind amănunte amorțite și străduindu-se să închege din

ele viață vie sau măcar amintiri legate. Își dădea seama că ar trebui să răspundă și nu-i venea în minte nimic... Apoi deodată se cutremură, ca și cînd ar fi vrut să sece izvorul lacrimilor. Strînse pleoapele, ultimii stropi de apă sărată i se rostogoliră pe obraji, și ochii îi rămaseră ca spălați, cu lumina vie, cu privirile cînd fierbinți, cînd rătăcitoare ca pîlpîirile unei flăcări gata să se stingă. Și îndată gîndurile se înșirară cuminți, limpezi și lucitoare, ca niște mărgele colorate pe o ață subțire, iar glasul i se făcu vibrant, ca după o răgușeală supărătoare :

— Îți mulțumesc, doctore ! Ai fost atît de bun pe cît te-am crezut eu de rău !

Doctorul Ursu surîse cu un gest vag.

— Ba da, ai fost bun pînă și cu mama Mădălinei ! zise Puiu, adăogînd apoi mai moale : Cît de bine vă cunoașteți !... Ai cunoscut și pe Mădălina, doctore, nu-i așa ?

— Da, murmură Ursu întunecîndu-se.

— Trebuie s-o fi cunoscut bine, înaintea mea, mult înainte ? stărui Puiu.

— Eram vecini și firește c-am cunoscut-o de copilă, spuse doctorul cu un glas înfundat. Dar eu am fost mai mare ca ea, mult, cu vreo zece ani...

Puiu ardea acuma. Întrebările i se îmbulzeau în minte tumultuos și nu îndrăznea să le aștearnă toate deodată în fața doctorului, de teamă să nu redevină cel de altădată, închis și zgîrcit ca un inchizitor. Lăsă să se prelingă cîteva clipe pînă ce zise iar :

— Atunci desigur știi cînd am fost noi în Vărzari, cu *Ciuleandra,* doctore ?

— Eram student și în vacanță, răspunse Ursu.

— Acuma știu tot, doctore, tot ! strigă Puiu pierzîndu-și stăpînirea și alergînd la fotografia de lîngă birou. Dumneata erai de față cînd am jucat eu *Ciuleandra* și cînd am sărutat pe Mădălina ! Erai acolo,

şi Mădălina se uita spre dumneata, îmi amintesc perfect... Stăteai în picioare, lîngă un copac, mai la o parte şi te uitai drept la mine, numai la mine, şi ai văzut cînd am sărutat-o... Atunci eram aprins şi nu mă interesau decît *Ciuleandra* şi Mădălina, şi te-am zărit doar ca prin vis, dar acuma te văd clar, parc-ai fi fost alături de mine. Uite, aveai exact înfăţişarea din fotografia asta, de aceea m-a obsedat fotografia de cînd am intrat aci întîia oară. E adevărat, doctore ? Spune ! Spune !

— Adevărat, recunoscu doctorul, simplu.

Puiu se lăsă pe scaunul de la birou, copleşit parcă de lumina crudă ce-l înconjura. Emoţia îl gîtuia. Mai avusese atîtea întrebări pregătite şi toate i se spulberaseră. Una singură îi ţîşni din inimă ca o săgeată :

— Doctore, dumneata ai iubit pe Mădălina ? !

Şi doctorul Ursu, ca şi cînd ar fi aşteptat-o, cu mîinile încrucişate la spate, în faţa lui, legănîndu-se cîte puţin pe picioare, răspunse fără nici o sfială :

— Am iubit-o mult, da... Era numai o copilă, dar am iubit-o şi ca pe o soră, şi ca pe o soţie... Pe-atunci eram încă sentimental şi aveam idealuri burgheze. Culmea fericirii o socoteam să ajung medic de plasă în judeţul meu, să iau de nevastă pe Mădălina, s-o fac cucoană, să ne iubim, să avem copii şi să trăim şaptezeci de ani. Am stat de vorbă cu ea şi m-a înţeles, deşi părea, altfel, copilăroasă. M-am învoit şi cu mă-sa, cu femeia asta, care a mai îndrăznit să vie la mine să-i dau mînă de ajutor ca să te şantajeze pe dumneata cu moartea Mădălinei... Din sărăcia mea am ajutat-o de multe ori şi pe ea, ca pe viitoarea mea soacră, pe femeia asta... Toate mergeau bine. Mai aveam doi ani pînă să ies om cu pîinea în mînă. Şi deodată ai picat dumneata la *Ciuleandra* ceea. Am avut imediat presimţirea că are să mi se întîmple un rău mare din clipa cînd v-am zărit apărînd în ceardacul cîrciumii. Apoi, cînd ai intrat în horă şi te-ai prins lîngă Mădălina, am înţeles că de-aci îmi va veni răul. Am încercat să lupt, să mă împotrivesc. Cînd au chemat-o s-o vadă boierii, n-am vrut s-o las. Mi-au luat-o oamenii cu sila... Aţi plecat, am răsuflat. Credeam că am scăpat. Totuşi a doua zi am vorbit mai mult cu Mădălina, am prins-o de mînă, mîna ei fierbinte şi aspră, m-am uitat în ochii ei : „Să nu te duci, Mădălino ! Să nu mă laşi singur !" Şi ea mi-a răspuns din inimă : „Nu mă duc !" Pe urmă aţi venit, eu nu eram acasă, şi aţi luat-o. N-am plîns niciodată, n-am plîns nici atunci. Cîrciumarului însă i-am căutat pricină şi l-am umplut de sînge. Auzisem că el fusese mijlocitorul şi că primise un bacşiş gras de la boieri... Şi aşa s-au risipit visurile mele de fericire conjugală burgheză. Nu mai aveam de ce să rîvnesc la postul de medic rural, şi în schimb am ajuns aici. Numai pe Mădălina n-am putut-o şterge din inimă. Am aflat norocul ei, succesele ei în lume, şi niciodată n-am căutat să mă apropiu de ea. Trăiam, nu ştiu de ce, cu iluzia că ea, în taina sufletului ei, tot numai pe mine mă iubeşte, şi-mi era frică, mărturisesc, să nu mi se spulbere şi iluzia asta... Soarta m-a adus o dată, împotriva voinţei mele, în faţa doamnei Faranga. I-am fost prezentat ca oricare străin. A tresărit scurt, mi-a întins mîna şi mi-a spus cîteva vorbe convenţionale. Atît. Dar eu eram mulţumit, căci în ochii ei, acuma îţi pot spune chiar şi dumitale, am văzut că nu mă uitase şi am înţeles că ar schimba toate bogăţiile şi succesele ei pentru circumscripţia ceea rurală, pe care o visasem odinioară împreună... Am mai zărit-o pe urmă de cîteva ori, totdeauna de departe, ea în limuzină elegantă, eu în vreo birjă hodorogită, căci drumurile noastre erau despărţite ca şi lumile noastre. O salutam respectuos şi-mi răs-

pundea simplu. Eram două cunoştinţe fugare. Poate că în adîncul inimii tot mai speram într-o minune care-mi va reda odată pe Mădălina, poate că şi ea tăinuia vreo speranţă pentru mine... Într-o dimineaţă, însă, acum o lună şi două zile, cînd am sosit la serviciu, doctorandul mă vesteşte că în noaptea trecută, după insistenţa prefectului poliţiei, a internat aici pe fiul fostului ministru Faranga, care, într-o criză nervoasă, şi-a sugrumat nevasta. Nu ştiu ce mutră voi fi făcut, dar sufletul meu se răsucea ca o rîmă strivită. Se sfîrşise definitiv orice speranţă chiar într-o minune !...

Ursu nici nu mai căuta să se stăpînească. Glasul avea tremurări, pe care zîmbetul permanent le sublinia cu o ironie cruntă... Pe Puiu însă fiece cuvînt îl aţîţa. Se făcuse umed de sudori. Cu ochii lipiţi pe buzele lui, sorbea însă pînă şi modulaţiile glasului, parc-ar fi auzit o revelaţie. Apoi, deodată, izbucni în extaz :

— Eu totuşi am iubit-o mai mult, doctore ! Am iubit-o atît de mult, încît am şi omorît-o !

Doctorul îl privi cu o milă colorată de ură :

— Ai dreptate... Ai omorît-o chiar de două ori ; întîi i-ai ucis sufletul cînd ai luat-o, şi a doua oară i-ai ucis şi trupul ! Aşa e !

Puiu, în picioare, cu ochii holbaţi, strigă :

— Acuma ştiu şi de ce am sugrumat-o, doctore ! Acuma înţeleg că din pricina dumitale am omorît-o ! Numai din pricina dumitale !

— Pentru că nici nu ştiai că exist ? observă Ursu batjocoritor.

— Nu ştiam, dar te simţeam fără măcar să-mi dau seama ! răspunse Puiu triumfător. Cînd mă uitam în ochii ei nu mă vedeam pe mine, dar simţeam pe cineva ! Şi ochii ceia frumoşi mie nu mi-au surîs

niciodată ! Melancolia ei nu mă cuprindea pe mine, ci regreta pe celălalt... Sufletul ei se închidea în faţa mea, oricît încerca să se prefacă... Şi atunci, cînd am înţeles că e ursită să-mi rămînă totdeauna străină, pentru că nu mai puteam spera s-o cîştig niciodată, decît să fie a altuia, mai bine am sfărîmat-o !... Vezi, deci, că mi-am descoperit singur motivele pe care dumneata te-ai silit atîta vreme în zadar să le lămureşti ? Pentru bolile sufleteşti nu există doctor mai bun decît bolnavul însuşi !

Încet-încet doctorul Ursu îşi recăpătase calmul său firesc. Vorbi acuma rece, aproape oficial :

— Aşa, domnule Faranga... Deunăzi îmi slăveai farmecul hazardului. El a făcut ca într-o clipă atît de grea a vieţii dumitale să ajungi tocmai sub scutul meu medical. În preajma despărţirii îmi pot permite să-ţi spun că, fără să ştii şi fără să vrei, ai fost ucigaşul fericirii mele. Evident, n-ai nici o vină, şi totuşi ai fost unealta soartei împotriva mea... O clipă am fost ispitit, numai o clipă mi-a trecut prin gînd să te fac să simţi cît m-ai lovit. Medicul a fost însă mai tare decît durerea. Acuma, cînd medicul şi-a terminat chemarea, a putut să vorbească şi omul. Referatul meu e făcut ; rămîne doar să-l comunic parchetului. Eşti tot atît de puţin răspunzător de fapta ceea, pe cît ai fost de cea dintîi, cînd ai luat pe Mădălina din Vărzari !

Puiu nu înţelegea bine cuvintele doctorului, dar se crezu dator să răspundă cu mîndrie :

— Am fost doi adversari fără să ne cunoaştem !

Doctorul Ursu îl întrerupse mai aspru :

— Am fost medic şi pacient. Asta e important. Restul — fum. Ai suferit, s-a risipit şi n-a rămas nimic decît pacientul în faţa medicului, şi medicul în faţa conştiinţei...

Puiu ieşi clătinîndu-se pe picioare, ca şi cînd genunchii i s-ar fi înmuiat. Merse pe coridor agale, cu braţele moarte, parcă i-ar fi fost străine. Doctorul Ursu îl petrecu pînă afară şi se uită după el pînă ce dispăru...

XXX

Toată ziua Puiu Faranga şezu posomorît lîngă fereastră, privind cum ţîrîia în grădină o ploaie măruntă, sîcîitoare, cernută prin site. Îi era indiferentă şi ploaia, şi grădina, şi toată lumea. Alte vedenii i se perindau prin faţa ochilor, estompate ca nişte năluci stranii, pe care nu le putea opri şi care, de asemenea, nu-l interesau. Cîte un gînd începea să dănţuiască brusc în mintea lui ; îi urmărea sinuozităţile, undulările un răstimp şi apoi îl pierdea plictisit...

Cînd veni înserarea îşi aduse aminte ceva, se ridică, se duse pînă aproape de uşă şi se uită în anticameră. Gardianul, cu un ziar în mînă, citea încet, silabisind în sine, ca să nu tulbure liniştea boierului. Făcu un pas spre el, hotărît, şi se opri în prag, ca şi cînd ar fi greşit drumul. Se întoarse, ajunse iar la fereastră, văzu cum coboară întunerecul şi simţi în picioare mişcări uşoare, săltăreţe, irezistibile. Zîmbi mulţumit şi îndată începu să fredoneze. Nemeri melodia dintr-o dată. Şi jocul de asemenea...

Seara fu atît de istovit că gardianul trebui să-i ajute să se dezbrace şi să-l urce în pat ca pe un copil. Figura îi era surîzătoare şi suptă, cu urmele sudorilor încrustate pe obraji.

A doua zi se deşteptă greu, dar îndată ce se dădu jos din pat se simţi ca fulgul. Porni vesel prin odaie de ici-colo, aruncînd în răstimpuri cîte-o întrebare gardianului care, dincolo, deretica şi aranja în aşteptarea vizitei medicale şi răspundea numai în monosilabe. De altfel pe el răspunsurile nu-l interesau, căci punea întrebările doar ca sub pavăza lor să-şi poată construi mai în tihnă un plan gigantic, care-i încolţise de curînd în creieri şi de la care avea să-i vie mîntuirea cea mare.

În sfîrşit, dinspre coridor, prin uşile deschise, auzi paşii doctorului. Îl cuprinse deodată un cutremur şi groaza că n-are să reuşească. Inima i se zvîrcolea de moarte. Îşi încrucişă mîinile pe piept ca să-i acopere bătăile... Apoi doctorul apăru închis, sever, adulmecînd în toate părţile. În anticameră, lîngă uşă, gardianul încremenise în poziţie militărească. În urma doctorului acelaşi intern, lung şi antipatic, şi o soră de caritate nouă, bătrînă, cu un registru în mînă şi cu ochelari pe nas.

— Ce mai nou ?... Ne simţim bine ? întrebă doctorul convenţional.

— Foarte bine, doctore, excelent ! zise Puiu strălucitor şi, după o mică pauză, adăogă clipind cu înţeles : Mai ales mă simt vesel pentru că sînt aşa de uşor, încît aş putea juca *Ciuleandra* două ore neîntrerupt şi fără să ostenesc de loc !

Internul îşi înnăbuşi un surîs, în vreme ce Ursu aprobă cu interes :

— Aşa ?... Atunci nu mai ai nici o grije ?

— Ba da, am o grije mare, doctore ! răspunse repede Puiu. Şi tocmai în privinţa asta ţineam negreşit să-ţi vorbesc.

— Vrei să-mi spui acuma sau preferi între patru ochi ? făcu medicul îngăduitor.

— Ce patru ochi ? zise el dispreţuitor. Mîntuirea adevărată nu se obţine cu declaraţii între patru ochi. Numai spovedania publică spală păcatele, doctore !

Îşi drese glasul, îşi compuse o poză teatrală şi continuă patetic:

— Cînd am venit aci la dumneata, ştie lumea pentru ce, am avut nişte gînduri foarte urîte. Pot să mărturisesc acuma fără înconjur şi fără sfială, mai cu seamă că ideea pornise de la tata şi eu am acceptat-o mai mult inconştient. Venisem la dumneata, doctore, după ce săvîrşisem ştii ce, să mă prefac că sînt nebun şi astfel să te înşel pe dumneata şi justiţia. Dumneata ai fost de bună-credinţă, trebuie să recunosc, şi mi-ai făcut analize şi m-ai descusut ca să... Acuma, însă, fiindcă trebuie să se sfîrşească odată comedia asta greţoasă, eu nu mai vreau să perseverez pe calea înşelăciunii, domnule doctor, nu mai pot! De aceea m-am hotărît să declar, în faţa tuturor, pe conştiinţa mea şi pe cuvînt de onoare, că nu sînt nebun şi că pentru ce am făcut doresc să ispăşesc!

Doctorul Ursu rămase două clipe gînditor, murmurînd:

— Da... da...

Şovăirea şi glasul lui absent întărîtară pe Puiu. Se simţi obligat să accentueze mai energic:

— Nici o ezitare, domnule doctor! Te rog să iai notă imediat că eu nu sînt nebun!

— Fireşte că nu eşti... negreşit, dar... zise doctorul iar împăciuitor.

Atunci Puiu Faranga se dădu înapoi şi, cu ochi scînteietori, şopti:

— Va să zică, nu vrei să crezi că nu sînt nebun? Va să zică...

Deodată se repezi ca o fiară la gîtul doctorului, cu mîinile încleştate, răcnind:

— Taci!... Taci!... Taci!...

Internul şi gardianul săriră în ajutorul doctorului, care de altfel apucase braţele pacientului şi-l imobilizase. Sora de caritate fugi îngrozită. În braţele gardianului acuma, Puiu gemea într-una:

— Taci!... Taci!...

Doctorul Ursu îşi recăpătă îndată calmul complet, se retrase în anticameră şi, îndreptîndu-şi gulerul şi halatul, porunci celorlalţi:

— Daţi-i drumul şi închideţi uşa!

Puiu fu zvîrlit pe pat, dar se destinse ca un resort şi se aruncă spre uşă urlînd:

— Nu sînt nebun!... Nu sînt nebun!... Nu sînt nebun!...

După cîteva momente însă tăcu, parcă şi-ar fi dat seama, se duse şovăind pînă la fereastră, se uită în grădină şi începu să fluiere încet. Îndată simţi iar o mişcare în picioare şi murmură mulţumit:

— *Ciuleandra...*

Ursu deschisese *vazistas*-ul uşii şi-l urmărea. Cînd îl văzu jucînd, strînse din sprîncene, se dădu la o parte şi zise internului:

— Telefonează dumneata numaidecît domnului Faranga din partea mea să treacă negreşit azi pe la sanatoriu la o oră cînd voi fi şi eu aici... Să zicem pe la patru!

— Foarte bine! răspunse internul însemnîndu-şi ordinul într-un carnet.

XXXI

La ora patru precis bătrînul Faranga intra în cabinetul doctorului Ursu. Avea respiraţia puţin ostenită, fiindcă se grăbise, şi se aşeză numaidecît cu un gest de scuză explicativă către doctorul care îi oferea scaunul.

— V-am rugat să treceţi, excelenţă...

Faranga, uitîndu-şi osteneala, întrerupse cu vioiciune :

— Eram să trec chiar nepoftit, scumpe domn... Pentru că aveam să-ţi comunic o veste referitoare la soarta băiatului meu... Trebuie să ştii, doctore, acuma îmi permit să-ţi spun, că de astă singură dată cînd ai avut prilejul şi onoarea să mă serveşti, nu mai mult decît printr-o mică amabilitate, am dobîndit impresia şi apoi convingerea că te codeai. De aceea am intervenit şi, bineînţeles, am obţinut ca fiul meu să se mute într-alt sanatoriu unde mi se va arăta, sper, ceva mai multă înţelegere şi, ca să zic aşa, simpatie. Chiar azi ar fi trebuit să-l mut dar, fiindcă azi e treisprezece martie şi băiatul meu, în starea-i sufletească explicabilă, nu-i aşa, a prins o aversiune superstiţioasă contra acestui număr, am amînat pe mîine mutarea. Precum vezi, aveam oarecum obligaţia să trec şi să-ţi comunic decizia Parchetului... Cu acest prilej îmi voi lua libertatea să-ţi amintesc, vîrsta şi experienţa de viaţă mă îndreptăţesc s-o fac, că medicul nu poate să uite niciodată că, mai presus de toate, e dator să fie om !

— Am fost de la început, excelenţă, şi am rămas pînă la urmă ! zise Ursu cu o fluturare ironică pe buze.

— Drept să-ţi spun, n-am prea observat ! replică Faranga cu acelaşi ton.

— Atunci nu pot decît să regret ! accentuă doctorul mai apăsat. Cît despre mutarea în alt sanatoriu, cred că v-aţi ostenit zadarnic...

— Cum ? Ce vrei să zici ? se ridică bătrînul, înfricoşat deodată că acest sălbatec ţine cu orice preţ să-i nenorocească băiatul cu un referat distrugător.

— Vreau să zic, excelenţă, că fiul dumneavoastră e grav bolnav şi trebuie internat negreşit într-o casă de sănătate ! spuse doctorul Ursu cu o seriozitate care nu admitea nici o îndoială.

Bătrînul Faranga rămase năucit, neştiind dacă trebuie să se bucure, ori să se întristeze. Se uită nedumerit în ochii doctorului care, observîndu-i perplexitatea, adăogă :

— De acum două săptămîni credeam că sînt deplin edificat asupra cazului fiului dumneavoastră, excelenţă ! Atunci am şi făcut referatul, uite-l colo, pe birou, în care conchideam la o iresponsabilitate rezultată dintr-o zdruncinare trecătoare de nervi ! Am continuat observaţia mai mult pentru a putea hotărî dacă va fi nevoie de o internare provizorie, de cîteva luni, în vreun sanatoriu special, sau dacă fiul dumneavoastră îşi va putea relua îndată viaţa-i normală... Ieri aş fi opinat pentru a doua eventualitate. Mi s-a părut liniştit, raţional, normal. Azi însă mi s-au răsturnat toate constatările, chiar şi referatul la care am muncit pînă să-i dau o formă...

Palid şi zdrobit, bătrînul se ridică în picioare, murmurînd :

— Doctore, pot să-l văd ?

— Vă conduc, excelenţă ! zise Ursu sprijinindu-l, căci bătrînul începuse a se clătina.

În anticameră, gardianul salută bătînd din călcîie, ca un recrut.

— Ce face domnul ? întrebă Ursu arătînd spre odaia lui Puiu.

— Joacă, domnule doctor, trăiţi !

Doctorul deschise *vazistas*-ul şi pofti pe Faranga să se uite. Puiu, în pijamaua descheiată, cu pieptul gol, cu faţa asudată şi veselă, tropăia pe loc, fredonînd sacadat o arie închipuită. După cîteva minute bătrînul nu se putu stăpîni şi-l strigă pe nume. Fără a se opri din joc, Puiu întoarse capul, surîse către tatăl său şi-i răspunse :

— *C'est* „Ciuleandra", *vous saves ?... Vous m'avez permis, n'est-ce pas ? C'est vous qui m'avez dit : „Vas-y !" Alors vous ne pouvez pas être faché, papa ! Et puis c'est très amusant... oui... très...*[1]

Bătrînul Faranga se lăsă pe marginea patului gardianului. Era cu desăvîrşire prăpădit. Ochii lui plîngeau singuri cu lacrimi mari, ce-i înmuiau barba stufoasă şi foarte îngrijită. Lîngă dînsul, doctorul Ursu căuta să-l consoleze cu termeni tehnici, care sunau complicat şi nu-i spuneau nimic. Într-un tîrziu, bătrînul întrebă :

— Nu mai e nici o speranţă, doctore ? Nici una ?

Doctorul Ursu ridică din umeri :

— Minuni face numai Dumnezeu !

De alături se auzeau paşii lui Puiu, neosteniţi, într-un ritm săltăreţ, stimulaţi de o melodie gîfîită, ca respiraţia unui bolnav de moarte.

[1] E *Ciuleandra*, ştii ? Dumneata mi-ai dat voie, nu-i aşa ? Dumneata mi-ai zis : „Du-te !" Aşa că nu poţi să fii supărat, tată ! Şi-apoi e foarte amuzant... da... foarte... (Fr.)

DINCOLO

În miercurea aceea de iunie am fost abătut, fără nici un motiv, toată ziua. Mă deşteptasem de dimineaţă cu o nelinişte vagă în suflet şi cu un simţămînt de apăsare plumburie. Pe urmă, din cînd în cînd, aveam senzaţia că o mînă imaterială îmi strînge inima ca într-un cleşte, rărindu-i şi încetinindu-i palpitaţiile, pînă aproape să le oprească. Atunci, apoi, mă cuprindea o spaimă mare şi mi se părea că o primejdie se pregătea undeva să se năpustească asupră-mi.

Mă sileam să nu iau seama, să uit şi să mă scutur de ameninţarea stranie ce mă împresura. Încercam să vorbesc mai mult ca de obicei, să fiu vesel şi nepăsător. În zadar. Acul veninos mi se împlînta tot mai adînc în conştiinţă.

Eram profesor. Deşi împlineam treizeci şi cinci de ani, îmi păstrasem intactă pasiunea pentru meseria ce-mi alesesem. Mă socoteam, în sine-mi şi în taină, un fel de mic apostol al luminării neamului. (Au trecut numai cinci ani de-atunci şi-mi dau seama cît de naiv eram şi de ridicol.) Intram cu emoţie în clasă. Îmi iubeam elevii întocmai ca pe copilaşii mei proprii, unul de zece şi cellalt de opt ani... În miercurea aceea, poate întîia oară în cariera mea,

am fost distrat pe catedră, plictisit, nervos. Ascultînd răspunsurile elevilor — eram în epoca examinărilor finale — mintea mea căuta alte explicaţii: de unde şi ce rost să aibă tulburarea care mă hărţuieşte necontenit? Şi fiindcă nu găseam nimic, şi fiindcă spaima necunoscută mă tortura, mă răcoream bruftuluind pe bieţii şcolari, îngroziţi şi altfel de emoţiile examenului.

La prînz, acasă, am găsit o scrisoare de la tata. O clipă mîna duşmană parcă-mi sfîrtică inima. În creieri simţeam cum se îmbulzea să încolţească închipuirea unei nenorociri, care totuşi nu mai avu răgaz să prindă rădăcină, căci în acelaşi timp văzui şi-mi dădui seama cît ar fi fost de absurdă. Din moment ce scrisoarea era desfăcută, însemna că nevastă-mea a citit-o şi că nu cuprindea nimic grav, altminteri nu mi-ar fi întins-o atît de simplu. Urmele spaimei însă izbucniră într-o întrebare răguşită:

— S-a întîmplat ceva?

Femeia mă privi nedumerită. I se părea ciudat că o scrisoare de la părinţii mei poate să mă uluiască. Răspunse, după o ezitare, puţin dispreţuitoare:

— Nu... Ce să se fi întîmplat?

— Nu ştiu, dragă... Am întrebat aşa... Sînt şi plictisit...

Bolboroseam fără noimă. Îmi era ruşine de închipuirea neisprăvită ca şi de întrebarea primită. Mă apucai îndată să citesc slova bătrînească, în vreme ce nevastă-mea, în tonul ei obişnuit de cicăleală, mă copleşea cu mustrări:

— Are dreptate săracul tata să fie mîhnit!... Auzi, să nu-i scrii tu nici un rînd de şase luni de zile! Un străin să fie şi n-ar merita să te porţi aşa... Numai eu de cîte ori te-am îndemnat: „Alexandre, nu e frumos să-ţi neglijezi părinţii, scrie-le şi tu, măcar două vorbe, să ştie de soarta noastră..."

În loc să mă asculţi, te mai şi supărai, parcă ţi-aş fi cerut cine ştie ce sacrificiu pentru mine! Şi baremi dacă ţi-ar da ghes ocupaţiile! Dar, slavă Domnului, timp ai destul...

Pe patru pagini tata îmi făcea, în altă formă, aproape aceleaşi imputări. Era preot în Prislop, pe valea Izei, în Maramureş. Cine nu cunoştea prin partea locului pe popa Hortopan? Bun slujitor al bisericii, harnic gospodar, suflet cinstit şi drept, aşa îl judeca toată lumea şi aşa era aievea. Nu l-am auzit niciodată plîngîndu-se şi nici în scrisoarea asta nu-şi arăta direct mîhnirea. Spunea că e voinic şi sănătos, din mila lui Dumnezeu, cu toate că a intrat în al şaizecişicincilea an de viaţă grea şi plină de necazuri; preoteasa, însă, adică mama, a început să se tînguiască mai des, cînd de una, cînd de alta, încît n-ar fi de mirare „să ne pomenim într-o zi eu fără preoteasă, şi voi fără mamă şi bunică". Nu i-e frică bătrînei de moarte, dar are o mare tristeţe: că tocmai feciorul ei cel mai mare şi mai scump a dat-o uitării şi n-o învredniceşte cel puţin cu o întrebare de sănătate din an în paşti...

— Încetează cu morala şi hai să ne aşezăm la masă! zisei brusc nevestei mele care continua să-mi demonstreze cît sînt de vinovat.

Mă rodeau suficient remuşcările, nu mai era nevoie de insistenţele ei. Cum am putut ajunge în aşa hal tocmai eu, cogeamite profesorul şi educatorul tineretului? Adevărat, în general aveam un fel de repulsie fizică faţă de hîrtia de scrisori albă. Cu asta îmi şi scuzam toate neatenţiile şi necuviinţele în relaţiile cu lumea mică în care mă învîrteam. Dar cu părinţii?... Pare a fi devenit un loc comun că tinerii au dreptul să răspundă prin ingratitudine la dovezile de dragoste ale părinţilor. Eu însă mă

revoltam şi pretindeam că fac excepţie. Frumoasă excepţie ! La fel vor răspunde desigur şi copiii mei, cînd vor fi mari, şi eu nu voi avea curajul de-a mă plînge nici măcar în forma blajină cum făcea acuma tata...

Oricît mă acuzau aparenţele, în realitate îmi iubeam părinţii mai mult decît alţii şi mai ales decît cei ce-şi proclamă iubirea în gura mare. În căsuţa mea bunicul Vasile şi bunicuţa Maria erau pomeniţi zilnic cu o duioşie aproape idolatră. Pentru mine tata rămînea părintele ideal, iubit şi respectat mai presus de toate. L-am iubit parcă, în anume privinţi, mai mult decît pe mama, deşi n-a fost sentimental cu noi nici cînd eram mici, nici pe urmă. Părea distant şi mîndru şi de fapt era un timid, iar răceala lui relativă era sfiala de a-şi manifesta sentimentele...

Abia azi sînt capabil să preţuiesc deplin virtuţile unor părinţi care au avut curajul să crească şapte copii, dintre care patru încă în viaţă. Şi totuşi acuma bătrînii erau tot atît de singuri, ca şi cînd n-ar fi crescut pe nimeni. Din doi băieţi, nici unul n-a vrut să se facă preot şi urmaşul tatii la Prislop. Eu profesor la Bucureşti, cellalt avocat la Dej. Din două fete nici una n-a vrut să rămîie acasă, să se mărite cu un „teolog" şi să devie preoteasă, să continue pe moşioara părintească. Pe cea mai mare a luat-o un farmacist de la Zalău, pe cea mică, Florica, am luat-o eu, la mine, la Bucureşti. Mai cu seamă din pricina acesteia s-au întristat rău bătrînii. Ar fi dorit s-o aibă cel puţin pe ea mai aproape. Putea să înveţe şi la Sighet, unde începuse şi urmase şase ani. Barem pînă va lua bacalaureatul... N-a fost chip. Fetiţa ţinea morţiş la Capitală, pentru că apucasem a-i promite c-o iau. Voinţa ei s-a impus, fireşte.

De doi ani, adică exact de cînd le-am luat pe Florica, eu n-am mai fost de loc prin Maramureş. De altfel şi sora mea numai în vacanţa mare a plecat acasă şi numai o lună a stat la Prislop. Bătrînii trăiau singuri şi se simţeau, desigur, uitaţi de toată lumea şi în primul rînd de proprii lor copii.

— Vacanţa mare o petrecem toată la Prislop, cu bătrînii ! am declarat deodată pe la sfîrşitul mesei, după ce, negreşit, toată vremea vorbisem numai despre scrisoarea tatei şi despre „bieţii bunici".

Declaraţia mea a fost primită cu mare bucurie, în special din partea copiilor, care nicăiri nu erau mai răsfăţaţi ca sub ocrotirea bunicilor. Toată dupăamiaza s-au făcut planuri şi combinaţii : cu ce tren vom pleca, ce toalete să ia nevastă-mea şi Florica, dar copiii, ce program de distracţii se impune... ? Participam şi eu la dezbateri, mai ales ca arbitru, cînd se ivea vreo divergenţă de păreri. Eram mulţumit şi aveam impresia că prin hotărîrea enunţată mi-am ispăşit păcatul cu nescrisul. Neliniştea de dimineaţă parcă se mai împrăştiase ca o ceaţă nestatornică în bătaia vîntului.

Pe seară, şi ca o concluzie a proiectelor discutate, nevastă-mea găsi totuşi cu cale să mă avertizeze :

— Sper că acum cel puţin n-ai să mai tărăgăneşti, Alexandre ? În orice caz, oamenii trebuie să fie anunţaţi din vreme că mergem... Sîntem cinci persoane pe capul bătrînilor şi nu e glumă...

— Lasă, frate, nu-mi bate capul, că ştiu eu mai bine ca tine ce trebuie să fac !

După ciorovăiala de rigoare mă retrăsei în birou să „compun" scrisoarea. Mă treceau sudori reci chinuindu-mă. Nu eram în stare să găsesc un început care să nu mă silească a minţi şi nici a spune adevărul... Pe cînd îmi munceam astfel zadarnic creierii, auzii deodată din prag :

— Salve, domnule profesor Hortopan!

Era Iulian Moga, dascăl ca şi mine, avînd însă catedra la Sighet, în ţara noastră. Ne cunoşteam şi eram ca fraţii. Prislopean şi dînsul, băiatul notarului mi-a fost tovarăş în toate, din copilărie pînă la Universitate. Înalt, subţirel, slăbuţ, cu părul foarte negru şi o bărbuţă de faun, cu nişte ochi foarte vii şi sfredelitori, părea o arătare mefistofelică... Făcea politică, fireşte, cu mare pasiune, ca toţi maramureşenii. Partidul său fiind la putere, s-a găsit şi pentru dînsul o vagă însărcinare de inspector, graţie căreia putea face naveta între Bucureşti şi Maramureş, avînd conştiinţa împăcată şi credinţa că serveşte ţara. De cînd era inspector şi venea prin Bucureşti, ne întîlneam iarăşi mai des. Îl invitai să rămîie la cină.

— Rămîn bucuros, Alexandre, cum să nu rămîn la voi! strigă Moga patetic. Dar să nu crezi că am venit pentru asta, Alexandre. Te rog!... Sosesc de la Sighet direct şi am un mesagiu pentru tine din partea părintelui Vasile. De aceea am tras de la gară glonţ în Strada Toamnei, la tine!

— Ai fost prin Prislop?... Ai văzut şi pe mama?... Ia spune...

— Domol, domol!... N-am mai trecut prin Prislop cel puţin de un an, fiindcă nici nu mai am ce căuta acolo. Pe mama, ştii bine, am... mutat-o la mine, la Sighet, alte neamuri n-am...

— Asta n-ar fi un motiv să te înstrăinezi de satul natal, de locurile care...

— Romantism ieftin şi perimat, domnule profesor! făcu Moga, cam teatral, cum obişnuia cînd credea că spune ceva important. S-a isprăvit cu satul natal şi poezia rurală! Noi vrem maşini azi, nu pămînt! Sîntem în secolul televiziunii, nu uita!... (Continuă cu alt glas, simplu.) M-am întîlnit la Sighet cu bătrînul tău, chiar ieri-dimineaţă. M-a întovărăşit pînă la gară, pînă a pornit trenul... Ce om admirabil, Alexandre! Ţi-e mai mare dragul să te întreţii cu dînsul. Te înviorează şi te întinereşte, zău aşa! E plin de viaţă, de sănătate, de încredere... Iacă, prietene, ăştia sînt românii adevăraţi, sănătoşi, pe care se poate clădi o ţară solidă!... Şi vioi, şi tînăr, mai tînăr ca noi, pe onoarea mea! Dacă n-ar avea puţină brumă în păr şi în barbă, aş putea jura că ţi-e frate, şi încă frate mai mic! (Schimbă iar tonul.) Totuşi ieri am observat o urmă de amărăciune. Bătrînul e amărît din pricina ta, Alexandre! Iartă-mă că ţi-o spun fără înconjur, sîntem prea vechi prieteni şi...

— Chiar adineaori am primit o scrisoare de la dînsul, murmurai jenat. Ştiu, e trist şi e singur.

— Cred că n-ar simţi aşa de mult singurătatea, dacă nu s-ar adăuga impresia că e părăsit şi uitat de copii... De, asta e durerea tuturor părinţilor, iar copiii sînt egoişti şi ingraţi, toţi, fără excepţie... Mi-a cerut cu mare, mare insistenţă, pînă în ultimul moment, să-ţi spun negreşit, îndată ce voi sosi la Bucureşti, că preoteasa vă doreşte mult, că e slabă şi mîhnită şi îngrijorată din pricina voastră... Vorbea numai despre preoteasa, înţelegi Alexandre, numai despre ea... Asta m-a impresionat mai puternic!

Pînă la vremea cinei ne-am pierdut în evocări de amintiri, călătorie în trecut inevitabilă între prieteni din copilărie, cînd se întîlnesc şi au timp de cheltuit.

Printre altele, la un moment prielnic, i-am amintit şi despre neliniştea ce m-a obsedat toată ziua. S-a uitat lung la mine, a rîs:

— Dacă aş fi spirit ştiinţific ca tine, ţi-aş spune că ai o depresiune nervoasă, pentru că ţi-ai încărcat stomacul, sau un dezechilibru hormonal, sau aşa

ceva... În realitate cred că n-ai nimic. Stările astea sînt mai frecvente decît îţi închipui, numai că oamenii nu le prea iau în seamă. Şi mie mi s-a întîmplat de atîtea ori să simt brusc o spaimă inexplicabilă sau o bucurie mare, tot atît de misterioasă şi nemotivată. Sînt senzaţiile cele mai preţioase, fiindcă vin dintr-o lume neexplorată încă şi care poate va rămîne pururi inexplorabilă. Degeaba, omul nu e un simplu motor, cum încercaţi să-l înfăţişaţi voi în dorinţa neroadă de a mecaniza şi nivela toată viaţa noastră. Nu, omul, dimpotrivă, e mai curînd o minunată cutie fermecată. Sufletul nostru are vibraţii şi rezonanţe pe care nici o ştiinţă nu le va putea codifica şi explica şi standardiza vreodată, pe care numai inima noastră le simte şi le dezleagă în limbajul ei tainic. Sufletul comunică permanent cu cosmosul întreg, dincolo de timp şi spaţiu, dincolo de materie şi neant. Într-însul trecutul şi viitorul îşi lămuresc tainele peste viaţa şi moartea efemeră. El e trăsătura de unire între spirit şi materie, prin el sîntem în legătură cu cei ce au fost şi ce vor veni după noi, între cei ce rămîn şi cei ce pleacă, între dincoace şi dincolo, în sfîrşit, între fiinţă şi nefiinţă!

Auzisem de mult că Moga a prins slăbiciune pentru multe superstiţii, că s-a pasionat pe rînd după grafologie [1], chiromanţie [2], astrologie [3], că a fost şi spiritist înfocat într-o vreme, că, în sfîrşit, credea în toate semnele, întocmai ca ultimul ţăran din Maramureş. Tocmai cînd perora mai patetic, l-am întrerupt cu un surîs sceptic:

[1] Studiul scrisului din punct de vedere al legăturii lui cu caracterul şi aptitudinile unei persoane.

[2] Pseudoştiinţă care are ca obiect ghicirea caracterului sau viitorului cuiva pe baza studierii liniilor din palmă.

[3] Pseudoştiinţă care are ca obiect studiul corpurilor cereşti în vederea cunoaşterii destinului oamenilor.

— Nu ştiu cît e de interesant ce spui tu, dragă Iuliene, dar te asigur că e foarte confuz...

Nu s-a supărat. A rîs. Şi pe urmă şi-a continuat expunerea, iar la masă s-a înverşunat să mă convingă întîi pe mine, apoi toată familia, inclusiv pe copii, că trăim într-o lume de umbre, că realitatea lucrurilor e inaccesibilă pentru raţiunea mecanică şi că numai intuiţia sufletului... „Filosofia" aceasta ameninţa să ne adoarmă pe toţi; a trebuit să intervin:

— Nu vezi, omule, că ne-ai ucis cu atîtea mistere?... Mai bine povesteşte ceva despre tata, cum l-ai întîlnit, ce ţi-a spus de pe acasă...

S-a executat imediat. Era foarte vorbăreţ. Şi a stat pînă după miezul nopţii, evocînd sumedenie de lucruri despre părinţii mei şi îndeosebi despre tata, care a fost bun prieten cu notarul cel bătrîn, tatăl lui Iulian, mort cu vreo zece ani în urmă. Era un subiect care ne interesa pe toţi. Chiar şi pe copii. Ne-am antrenat, de nici n-am observat cum au trecut ceasurile.

În sfîrşit, Moga se retrase, scuzîndu-se că a palavragit atîta, noi însă am continuat depănarea amintirilor din viaţa de toate zilele a bătrînului de la Prislop. Erau numai întîmplări şi fapte mici, fără altă însemnătate, decît că s-au petrecut acolo şi că la ele a participat tata.

— La culcare, copii! Destul! Mai povestim şi mîine! Ajunge!

Soră-mea totuşi mai spuse copiilor cum obişnuieşte bunicul să citească seara, în pat, ziarul, cu lumînarea aprinsă pe mescioara de noapte şi cum regulat adoarme citind şi uită lumînarea aprinsă. Tîrziu apoi se trezeşte de zgomotul mototolirii ziarului şi mormăie supărat cine ştie ce, se scoală, se duce cu lumînarea în mînă, ca o stafie, să bea apă şi, în sfîrşit, se culcă de-a binelea...

Pînă am stins eu lumina s-a făcut ora două. M-am mai zvîrcolit totuşi puţin înainte de a-mi veni somnul. Tocmai cînd să adorm, cînd eram între vis şi realitate, mi-am amintit o întîmplare de demult, din copilărie. Într-o noapte, m-am deşteptat brusc din somn şi am zărit lumină în uşa deschisă a camerei în care dormea tata. Am tras cu urechea şi am auzit zgomot de paşi. Nu ştiu de ce m-a cuprins o frică cumplită. În clipa aceea însă a răsunat glasul mamei din odaia de alături: „Ce-i, Vasilică? Nu dormi?" Şi îndată răspunsul tatei, puţin sugrumat, dureros: „Vai, rău mi-e!" Pe urmă a apărut în uşă, în cămaşa de noapte, cu lumînarea în mînă, ca o stafie... Spaima de atunci o simţeam acum ca o prăbuşire în somn...

A doua zi, după prînz, mă trîntisem pe sofa să aţipesc puţin. Soneria zbîrnîi deodată strident, parcă ar fi vrut înadins să-mi tulbure moleşeala. Apăru servitoarea:

— Telegramă...

Am iscălit nervos recipisa, apoi am citit:

„Vasile mort. Înmormîntarea sîmbătă. Veniţi. Mama."

Seara eram îngrămădiţi cu toţii în trenul de Maramureş. Am ajuns vineri noaptea în Prislop. Biata mama, slabă şi neputincioasă cum era, făcuse toate pregătirile pentru ceremonia din urmă. Era mai oţelită sufleteşte ca noi toţi. Sîmbătă după-amiazi, precum hotărîse dînsa, s-a făcut înmormîntarea, cu doisprezece preoţi, cum se cuvenea.

Abia duminică, după ce s-a terminat tot, după ce casa noastră bătrînească şi-a reluat înfăţişarea obişnuită, am putut întreba pe mama cum şi în ce împrejurări s-a stins bătrînul?

— N-a fost bolnav de loc, ne-a povestit mama. Marţi s-a dus la Sighet la tîrg, să cumpere bucate şi

cîte altele. S-a întîlnit acolo cu Iulian al notarului şi au luat masa împreună. Miercuri iarăşi a muncit pe-acasă, ca de obicei. Dar toată vremea s-a frămîntat şi s-a zbuciumat de dorul vostru: că de ce nu-i scrieţi nimic, că de ce v-aţi înstrăinat aşa rău... Ba într-un rînd, după-amiazi, mă pomenesc că-mi spune că s-a hotărît: o să plece neapărat la Bucureşti, să-şi vază nepoţii. Cine ştie ce i s-o fi abătut şi lui? Poate că moartea i se arăta şi-l zorea... Altfel a mîncat bine ca întotdeauna şi s-a culcat aşa pe la zece, cu jurnalul, obiceiul lui. A citit ce a citit, şi pe urmă a stins lumînarea. Încă m-am şi mirat, că doar ştiţi voi cum făcea dînsul de adormea mereu cu lumina la cap, de-mi era şi groază să nu se întîmple odată să ia foc şi casa... Am aţipit şi eu. Pe la miezul nopţii, cum m-oi fi trezit nu ştiu, am văzut lumină în odaia popii. „Ce să fie?" mă gîndeam. Am stat niţel şi am ascultat şi mi s-a părut că-l aud gemînd. Vai de mine, zic, doar nu i-o fi venit rău popii? „Vasile, dormi?" am strigat pe urmă speriată. A ieşit din odaie cu sfeşnicul în mînă, în cămaşă, după apă. „Vai! rău mi-e!" mi-a spus pe urmă, întorcîndu-se în odaia lui. Am sărit friptă din pat şi m-am dus după dînsul. „Ce te doare, Vasilică?" l-am întrebat. „Nu ştiu, mi-e rău, aşa..." S-a culcat, s-a învelit şi mi-a făcut semn să mă culc şi eu, să-l las să se odihnească. Lumina a rămas aprinsă pe mescioară. Nu ştiu cît o mai fi trecut, un ceas, două... M-am deşteptat năucită, fiindcă mi s-a părut prin somn că aud horcăituri din odaia lui. Am alergat; zăcea de-a curmezişul patului. A mai suflat de cîteva ori. Se vede că se sculase iar, dar nu l-au mai ţinut picioarele şi s-a prăvălit înapoi...

Ascultam şi plîngeam şi mă învinovăţeam, ca şi cînd numai din pricina mea s-ar fi întîmplat ceea

ce s-a întîmplat. Şi cîte zile am mai zăbovit în Prislop, am întrebat mereu pe mama despre miercurea aceea cînd m-a tulburat neliniştea fără motiv, cînd am stat de vorbă despre tata, cum poate nu mai făcusem niciodată, pînă tîrziu după miezul nopţii... În sufletul meu însă, rămîneau întrebările la care nimeni nu mi-a răspuns : de ce în miercurea aceea, pe cînd eu eram neliniştit la Bucureşti, pe tata îl frămînta aceeaşi nelinişte mare la Prislop ? De ce în ceasurile cînd acolo, la o distanţă de o mie de kilometri, sufletul tatei se despărţea de lumea asta, noi copiii şi nepoţii, familia întreagă îl îmbrăţişam cu gîndurile şi cuvintele noastre, atît de stăruitoare, ceasuri întregi, pînă la ultima suflare ? Poate să fie simple coincidenţe. Desigur. Dar de ce atîtea coincidenţe ? De ce ? Ce înseamnă coincidenţele acestea stranii ? N-au ele nici un rost ?... Nu înseamnă oare nimic ?... Nu cumva... ?

1935

PRELUCRĂRI

SOACRA SFÎNTULUI PETRU

Şi a fost în vremea aceea cînd Iisus s-a pogorît din munte în Capernaum, cetate a Galileei. Şi era în sinagogă, unde se adunau noroade multe şi ascultau pre dînsul şi se închinau lui. Iar cu dînsul erau Iacov, şi Ioan, şi Andrei, fratele lui Simon Petru, iară Simon Petru nu era. Şi Iisus se mîhnea în inima sa că Simon Petru nu era.

Şi după ce au învăţat Iisus pre iudei, au ieşit din sinagogă şi s-au îndreptat către casa lui Simon Petru şi a lui Andrei, în carele şedea şi el.

Şi era zăduf mare şi nici cîinii nu lătrau că pleoştiţi erau de zăduf foarte.

Iar Iisus au fost trudit, căci mult umblase în ziua aceea, propovăduind cuvîntul lui Dumnezeu. Şi sudoarea îl cuprinse pre dînsul şi somnul. Că în gură nimica nu luase în ziua aceea şi-i era foame. Şi de aceea era întristat şi pentru că Simon nu era.

Şi-l urmau noroadele pre Iisus, îmbulzindu-l ca să auză graiurile sale. Şi ziceau unii între sine:

„Cine este acesta ce grăieşte astfel şi semne mari face ca proorocii?"

Şi Iisus auzea glasul lor şi ştia gîndurile sale şi-i plăceau lui, dar era tăcînd şi turburat cu duhul pentru Simon Petru.

Iar cînd s-au apropiat, iată că Simon vine. Şi era Simon schimbat la faţă şi galben. Şi s-au spăimîntat văzînd pre Iisus şi frică a venit preste dînsul şi a căzut pre faţa sa, şi s-a rugat lui, grăind :

— Ravvuni (ce se tălmăceşte Învăţătorule) !

Şi răspunzînd Iisus a zis către el :

— Simone, au oare ce să-ţi zic ?

Iar el a zis :

— Învăţătorule, zi.

Şi Iisus au zis lui :

— Scoală-te.

Şi s-au sculat Simon Petru şi s-au apropiat de dînsul. Iar Iisus a grăit :

— Simone, unde ai fost ? Fiul omului au rătăcit mult astăzi şi pre Simon Petru n-a văzut.

Şi îl mustra pre dînsul.

Iar Petru au plîns şi au zis :

— Iartă-mă, că om păcătos sînt, Doamne.

Acestea grăind, Simon Petru au mărturisit, zicînd :

— Soacra mea cuprinsă este de friguri mari, Doamne, şi plîngere este în casa noastră şi tînguire că nu se vindecă.

Şi s-a mohorît Iisus în suflet şi au răspuns lui, grăind :

— Au pre soacra ta mai mult iubeşti decît pre mine ?

Şi au pornit.

Şi Simon Petru mergea la dreapta lui Iisus şi era înfricoşat de frică mare. Iar norodul urma pre ei şi grăiau între dînşii :

— Va tămădui acesta pre soacra lui ?

Iar Iisus auzea şi tăcea. Şi Simon nu ştia ce va face dînsul şi grije multă avea.

Şi era cam la al nouălea ceas, şi bătea soarele. Şi iată că au ajuns ei la casa lui Simon Petru

şi a lui Andrei. Şi auzeau bocetele bolnavei. Şi norodului milă nu era de ea, căci limbută şi vicleană foarte o cunoşteau. Iar Simon într-ascuns căuta cu ochiul la Iisus, că nu ştia ce ar grăi. Şi Iisus citea gîndul său şi s-au oprit în uliţă şi au zis lui :

— Ce vrei să spui, spune mai în grab'.

Şi privea în pămînt Simon Petru, neîndrăznind să grăiască. Iar Iisus zise lui :

— Îndrăzneşte, Simone.

Şi Simon Petru au răspuns şi au zis :

— Tămăduieşte pre ea, Doamne, că mama muierii mele este şi bunica pruncilor mei mulţi, care, iată-i, se joacă între ei pe-afară.

Iisus au zîmbit că au văzut sfiala sa şi turburarea în sufletul lui, care se ruşina grăind. Iar norodul s-au mîniat dacă au auzit graiurile acestea, şi au ridicat pumnii şi au strigat cu glas mare :

— Nu asculta pre el, Doamne, că blestemată este muierea aceea, iar pre dînsul cu băţul bate şi de rîs face pre el. Au tu nu ştii pre ea ? Mai bine este să moară, ca să scape lumea de aceasta.

Însă Iisus au tăcut şi milă mare avea de ucenicul său, că şi dînsul ştia bine cine este soacra lui şi cîte rabdă el de la ea.

Iar după ce au încetat norodul, Simon Petru văzînd, au căzut la picioarele lui Iisus, grăind :

— Doamne, nu lăsa pre dînsa să piară.

Şi îndată au răspuns lui, Iisus, zicînd :

— Eu venind, o voi tămădui pre ea.

Şi au intrat în casă. Şi n-au lăsat nici pre unul să intre, fără numai pre Petru şi pre Iacov şi pre Ioan şi pre Andrei fratele lui Simon. Iar muierea lui Simon Petru nu era acasă, căci în Magdala se dusese la rude. Şi norodul stetea afară şi grăia între sine şi-şi rîdeau de Simon pentru inima lui către soacra sa, şi gălăgie mare făceau...

Şi soacra lui Simon Petru zăcea aprinsă de friguri mari şi bolborosea şi gemea. Şi o au privit pre ea Iisus şi s-au mirat, căci acum au văzut mai bine cît vicleşug era pre faţa ei. Iar muierea atunci s-a trezit din aiureala sa şi au zărit pre Iisus şi pre ceilalţi şi s-au speriat. Şi auzind ea gîlceava afară, s-au spăimîntat iarăşi de frică mare, crezînd că au venit s-o omoare pre ea, pentru că multe rele apăsau inima sa.

Dar Iisus au înţeles gîndul ei şi au grăit:

— Nu te teme.

Şi s-au mulcomit muierea.

Iar Iisus a stat pre patul ei şi o au ridicat pre ea, apucînd-o de mînă şi au certat frigurile şi o au lăsat pre dînsa îndată.

Şi într-o clipeală s-au sculat soacra lui Simon Petru şi au ieşit afară.

Iar mulţimea, văzînd-o ieşind, au ocărît-o pre ea cu vorbe de hulă, zicînd ei:

— Au nu puteai muri, să fi scăpat de tine.

Şi îndată au luat ea toiagul lui Simon Petru din ungher şi s-au năpustit la dînşii cu turbare mare şi i-au gonit pre ei, lovind şi ocărînd.

Şi iarăşi au venit muierea în casă şi au început să juruiască pre Simon Petru şi pre ceilalţi, iar pre Iisus nu.

Şi au zis ei Iisus:

— Muiere, mi-e foame.

Iar soacra lui Simon Petru au răspuns, grăind:

— Au nu voi hrăni eu pre toţi? Că Simon nimica nu mai face, fără pe drumuri umblă şi peşte nu prinde.

Zis-a Iisus ei:

— Eu am făcut pre Simon vînător de oameni.

Zis-a ea lui Iisus:

— Noi ce mîncăm atunci?

Şi s-au umplut muierea de mînie mare foarte, şi s-au iuţit să-i scoată pre ei afară din casă. Iar Simon Petru s-a spăimîntat în inima sa şi a rugat pre dînsa să nu-i facă atîta ruşine.

Şi s-a potolit ea înfricoşîndu-se că Iisus va trimite la dînsa altă boală mare sau moartea. Şi au slujit pre el, şi a adus în blid mîncare bună, că avea. Iar Iisus au mîncat şi apoi s-au culcat să odihnească oboseala sa.

Şi au ieşit şi l-au lăsat singur.

Şi a dormit Iisus ca un ceas.

Iar cînd s-a deşteptat, zarvă mare fu în casă, şi soacra lui Simon Petru bătea pre dînsul cu toiagul său şi urla şi dinţii scrîşnea. Şi Iacov, şi Ioan, şi Andrei steteau afară, şi nu îndrăzneau să sară că turbată era muierea şi îndrăcită foarte.

Şi s-au sculat Iisus, şi au certat pre dînsa, zicînd:

— Muiere, ce faci?

Iar ea roşu vedea cu ochii, şi nu răspunse lui, ci pre Simon Petru lovea şi ţipa, zicînd:

— Să înveţi minte.

Şi Simon Petru răbda şi se ferea şi tăcea, că era blînd din fire şi supus foarte muierii.

Şi Iisus se mira.

Atunci au venit ceilalţi în casă, ca nu cumva nebuna aceea să se înverşuneze şi la Iisus.

Iar Iisus a zis lor:

— Sculaţi-vă, să mergem de-aici.

Zis-a lui, Simon Petru:

— Doamne, pentru ce nu pot veni după tine şi eu acum? Sufletul meu pentru tine este.

Răspuns-au Iisus lui:

— Sufletul tău pentru mine este? Adevăr, adevăr grăiesc ţie, nu vei putea veni după mine, pînă ce nu te vei lepăda de soacra ta.

Iar muierea au auzit vorba aceasta, şi mai mult s-au mîniat şi au zis:

— El ginerele meu este. Tu ce-i dai lui?

Şi Iisus au zis:

— Iart-o, Doamne, că nu ştie ce face.

Şi soacra lui Simon Petru au crîşnit şi au hulit pre dînsul, zicînd:

— Tu strici casa aceasta.

Şi i-au gonit pre toţi.

Şi îndatăşi au ieşit.

Şi cînd au ieşit era noapte.

Şi mergeau ei mîhniţi în sufletul lor. Iar Simon Petru plîngea şi grăia lui Iisus:

— Învăţătorule, mai bine nu tămăduiai pre dînsa.

Zis-au Iisus lui:

— Au nu tu m-ai rugat pentru ea?

Răspuns-au Simon Petru pocăit:

— Greşit-am, Doamne.

Şi s-au mîngîiat dînşii şi s-au dus în casa lui Iacov şi a lui Ioan, că era aproape. Şi au mas acolo.

Şi s-a dus vestea aceasta în tot locul cel de primprejur. Şi s-au făcut frică pre toţi cei ce locuiau întru laturea aceea. Şi s-au mirat.

Şi au căzut preste soacre ocară mare pentru soacra lui Simon Petru, în vecii vecilor.

1919

BARBA

Razele orbitoare ale becurilor electrice se răsfrîngeau mîndre în cristalul oglinzilor veneţiene. Bărbierul lucra repede, tăcut şi mişcat; în tăcerea încremenită scîrţîitul briciului semăna cu ţîrîitul timid al unui greier.

Petre Ulvineanu vedea în oglindă, cu multă plăcere, cum i se întinde, se reliefează şi îi întinereşte, clipă cu clipă, faţa obosită, aproape ofilită, pe care barba de o zi o acoperise cu umbrele şi brazdele plictisitoare ale bătrîneţei.

„Am ajuns la vîrsta, se gîndea dînsul, cînd trebuie să-ţi iei cafeaua cu lapte aşteptînd bărbierul. Iată-mă nevoit să am mai multe întîlniri cu briciul, decît cu mireasa."

Petre Ulvineanu era mire. Tocmai la patruzeci şi şapte avu şi el norocul ca o fată tînără, bogată, să vrea să-şi lege de dînsul toată viaţa. Pînă acum nu-l luase nimeni în serios. Fusese regele flirtului, regele patinajului, regele balurilor, regele cravatelor, dar cu toate astea trecea prin lume ca o cocotă, cu care toţi vreau să petreacă, dar căreia nimeni nu se gîndeşte să-i întindă mîna.

Cît a fost într-adevăr tînăr, i-a plăcut să-l mîngîie aripile uşoare şi pestriţe ale vieţii; cînd însă tine-

rețea lui încăpu pe mîinile bărbierului, ale croitorului și ale lui Dumnezeu, cînd lunea părea de douăzeci și cinci de ani, iar marțea deodată avea cincizeci, cînd fu nevoit să înconjoare lumina prea strălucitoare, ca nu cumva cutele ascunse ale bătrîneții să înceapă a rînji de sub masca tinereții lui meșteșugite, cînd acasă trebui să arunce cît colo corsetul, ca să se poată tolăni bătrînește într-un fotoliu moale și cuprinzător, se posomorî foarte mult și începu să se gîndească.

Seara, înaintea oglinzii, fața lui părea tînără și neobosită, mai ales după întîlnirile cu bărbierul. Ziua, însă, obrajii lui rași de nenumărate mii de ori, chinuiți de tăișul briciului, gîtul lui, ca un gît de curcan, cearcănele de zbîrcituri înguste și dese de sub ochii scufundați în orbite îi trînteau în nas o sumedenie de adevăruri cumplite și triste. Deseori, în saloanele cele mai vechi și strălucite, simțea o greutate de plumb în ceafă și un fior rece prin spinare.

— La ce te gîndești, domnule Ulvineanu? îl întrebă o dată Fanny Dragnea, tocmai într-o clipă cînd simțea greutatea de plumb în ceafă.

— Mă gîndesc, răspunse Ulvineanu, strîmbînd deodată cochet din colțul gurii, mă gîndesc la plictiseala oamenilor ăștia. Aci mă simt ca și cînd aș sta între flori artificiale și aș fi silit să cred că e primăvară. Ei, asta nu mai merge. Asta nu se mai poate. Mi-e dor de natură, de locurile unde acuma e zăpadă, unde e vîntul care îți mînă sîngele în obraji, unde omul poate să fie într-adevăr om. Dar n-am cu cine să mă duc prin locurile astea...

Aluzia aceasta avu urmări grave. Peste vreo săptămînă Ulvineanu primi o scrisoare din Sinaia, de la domnișoara Fanny. Scrisoarea era atît de drăguță, atît de dulce, încît Ulvineanu nu se putu

stăpîni și plecă la Sinaia. Repede de tot ajunse și regele toboganului și apoi se logodi cu domnișoara Fanny. Simțea însă că această izbîndă minunată și neașteptată nu i se datorește lui, ci numai și numai aerului aspru, care i-a îmbujorat obrajii, care l-a întinerit, sau cel puțin l-a făcut să pară tînăr... cine știe pînă cînd?

— Pudrează-mă, te rog, și pe gît, zise bărbierului, care își dădea toată silința să-l întinerească, fiindcă știa unde se duce Ulvineanu.

— Acu sînteți atît de freș, conașule, vorbi bărbierul, încît, dacă aș fi femeie și dacă aș fi de șaispce ani...

— Taci din gură, săpunarule! Vrei adică să-mi spui că dumitale îți datoresc tinerețea? Știu, știu.

Bărbierul își mîngîie chelia.

— Poftiți de vă uitați, conașule, la tigva mea. Sînt chel și bătrîn, cu toate că încă n-am împlinit treizeci și trei de ani. Boierii trebuie să aibă vreo taină a lor, de rămîn tineri. La vîrsta dumneavoastră eu o să fiu un bărbier bătrîn și uscat ca tinicheaua, pe cînd dumneavoastră vă însurați, luați o fetiță de optspce ani și cu ea patru sute de mii de lei... Nevastă-mea încă n-are treizeci de ani, dar nici nu-mi vine să mă uit la ea. În schimb, primadona pe care am văzut-o aseară la teatru se zice că e de patruzeci și unu, și, de ce n-aș spune-o, conașule, azi-noapte am visat-o, iar dimineața, cînd m-am trezit alături de nevastă-mea, m-am înfuriat așa de rău, că era cît p-aci s-o iau la bătaie... Ehe, boierii știu să trăiască și să-și păstreze tinerețea! Îi vezi pe dric și tot tineri îi vezi!...

Și-n vreme ce bărbierul îi ungea părul cu alifii scumpe și mirositoare, Ulvineanu, privind cu ochi mari la luminile gălbui, simți parcă nevoia să se gîndească cu glas tare.

— Ai dreptate, domnule săpunar, ai dreptate! Toţi sîntem nişte actori mizerabili. Dumneata joci rolul bărbierului în viaţă şi ai să rămîi un figurant urît cît vei trăi. Mie mi-a fost împărţit rolul de *viveur* elegant, cu toate că îmi aduc foarte bine aminte, începusem să joc alt gen, şi la douăzeci şi patru de ani păream de treizeci şi cinci. Da, da. Mi-am schimbat genul. Fie că de nebun, fie că de necaz, lăsasem să-mi crească barbă. Şi aveam o barbă lungă, frumoasă, ca un popă îndrăgostit. Şi lumea începuse să mă ia în serios. Oamenii vorbeau cu respect de mine. Colegii mei prinseră a mă ocoli, prea le păream serios. În schimb bătrînii mă îmbrăţişau cu căldură în mijlocul lor, iar eu, fără să-mi dau seama, mă simţeam bine printre dînşii. Eram student în medicină şi toată lumea îmi prorocea o carieră strălucită. Pînă şi chelnării, care în privinţa asta sînt specialişti, vorbeau cu mine ca cu un viitor profesor... Apoi deodată mi-a ieşit în cale o veveriţă. O fetiţă roşcovană, durdulie, pe care o întîlnii într-un local de petrecere, tocmai cînd o durea un dinte. Am dus-o acasă şi i-am scos rădăcina cu pricina. Drept recunoştinţă mi-a spus următoarele: „Să-ţi dau o povaţă. Rade-ţi barba. Să ştii de la mine că nici o fată n-are să te placă cu bărboiul ăsta de un cot. Parc-ai fi de-o sută de ani. Te-aş săruta, dar mi-e scîrbă de barbă!" A doua zi mi-am dat jos barba. Cariera de doctor s-a dus dracului. De-acuma nu mai îndrăznii să mă duc printre domnii profesori. Mă întorsei iar la prietenii mei zburdalnici şi începui să mă înfund prin localurile de noapte. Adevărat că acuma nu mă mai stînjenea barba. Avui din ce în ce mai mari succese la femei. Încetul cu încetul ajunsei regele flirtului, regele patinajului, regele cravatelor, regele valsurilor, iar astăzi, la vîrsta de patruzeci şi şapte de ani, sînt tot acolo unde eram cînd aveam douăzeci. Rolul de *viveur* trebuie însă să-l joc pînă la sfîrşit, trebuie să-l joc... Mă gîndesc de multe ori că, dacă nu mi-aş fi ras barba, astăzi poate aş fi profesor la Universitate, aş avea clinica mea, aş umbla în cupeu, aş purta ochelari de aur, aş avea mutră gravă şi serioasă... Viaţa e o comedie, domnule săpunar! E îngrozitor să te gîndeşti că nimic nu atîrnă de noi, că totul se învîrteşte în jurul bărbii sau în jurul mustăţilor... Apropo, vopseşte-mi, te rog, mai bine sprîncenele!...

1919

ȚĂRANUL ȘI COASA

Întîmplarea făcu să fiu o dată de față cînd intră un țăran într-un magazin de fierărie.

— Bună ziua! zise dînsul.

— Ce dorești?

— Aș vrea să cumpăr o coasă...

Negustorul se repezi și trînti pe tejghea un mănunchi de coase.

Țăranul se uită la ele chioriș, cu niște priviri dușmănoase, apoi, întorcîndu-se cu dispreț și strîmbînd din nas, murmură:

— Aș cumpăra d-alea cu pajura tunului.

Negustorul dădu la o parte coasele cu cap de taur și aduse vreo cîteva din cele cu pajura tunului.

— Da parcă mai sînt acolo, mormăi țăranul peste umăr.

Prăvăliașul, om răbdător, aduse îndată toate coasele însemnate cu pajura tunului. Țăranul își alunecă ochii peste marfă, dar nici n-o atinse. Clătină din cap, gînditor.

— Ei, ce mai poftești?

— De, mă gîndesc că tot mai bine o fi să aleg una din cele cu cap de taur...

Negustorul n-avu încotro; încărcă tejgheaua din nou cu coasele cele dintîi. Acuma însă văzu și țăranul

că-și face de cap și deci luă din grămadă o coasă la nimereală.

Închise întîi ochiul drept și cercetă coasa cu de-amănuntul, apoi închise pe cel stîng, ținînd-o înainte, cu vîrful în jos. Pe urmă o ridică în sus și o mai privi așa o bucată bună de vreme.

— Cît ai cere pe ea? țîfni în sfîrșit către negustor, așa, ca cu gura altuia.

— Patru lei.

— Pe coasa asta? întrebă țăranul batjocoritor. Nu se poate!

O îndepărtă puțin și trase cu mîna o linie în aer, să vază cum ar veni dac-ar avea coderiște, apoi o ciocăni cu degetul arătător și, în cele din urmă, o îndoi pe genunche.

— Hm... ei... va să zică nu glumești?

Negustorul se jură pe tot ce are mai scump că nu i-o poate da mai ieftin, deoarece și pe el îl costă patru lei în cap.

— Dar bine, domnule, nu vezi dumneata că nu-i călită cum se cade?

— Te înșeli, e fabricată din cel mai fin oțel englezesc.

— Ia nu te mai face caraghios! Trebuie să fii orb să nu vezi că e făcută dintr-una veche...

— E o marfă minunată, care o să ție pînă la moartea dumitale.

— Dacă cumva nu s-o rupe în otavă, zise țăranul rîzînd.

— Coasă ca asta n-ai avut dumneata de cînd ești pe lume. Mă rog, n-ai decît s-o cercetezi mai bine și să vezi...

— Aș, ce să mai cercetez? Coasa-i coasă, una ca și alta. O iau pe care îmi cade în mînă... Ei,

spune-mi verde, cît ceri pe ea, că n-am vreme de pierdut. Am o mulţime de treburi prin tîrg...

— Ţi-am spus o dată: patru lei!

— Dar bine, domnule, pe ce ceri dumneata patru lei, pe ce?...

Şi zicînd aceasta începu să cerceteze coasa din nou, iar ca să o vază şi mai bine, ieşi în stradă. În prag însă se întoarse şi strigă:

— Ia seama că mi-am lăsat înlăuntru pălăria!

Afară razele soarelui tremurau şi alunecau vesele pe oglinda albăstrie a fierului. Ţăranul duse coasa încetinel la gură, suflă, şi aşteptă cu adîncă evlavie pînă ce aburii o întunecară o clipă şi apoi se limpeziră iarăşi numaidecît. Pe urmă, o atinse de cîteva ori cu vîrful de trotuar, făcînd-o să clincăie.

— Cam ciudat sună, mormăi dînsul întorcîndu-se alene în prăvălie. O dai cu trei lei şi cincizeci sau n-o dai?

— Ei bine, fie! Deoarece ţin la dumneata, hai să rămîn eu de pagubă: ia coasa cu trei lei şi şaptezeci şi cinci de bani!

— Doamne fereşte... Ce-ar zice feciorii mei cînd ar afla c-am dat atîta?... Ei, o dai ori n-o dai?

— Mai ieftin nu pot s-o dau.

— Atunci să rămînem sănătoşi!

Ieşi; dar din mijlocul străzii se întoarse repede înapoi, şi mai strigă o dată:

— O dai ori n-o dai?

— Nu, n-o dau.

Ţăranul îşi mototoli zăpăcit pălăria unsuroasă între degete.

— De cînd sînt n-am avut treabă cu un om mai fără suflet ca dumneata... de cînd ţin eu minte... Ştii ce, domnule, pun coasa deoparte, am să mă mai gîndesc niţel afară...

După vreun ceas de vreme veni însoţit de o rubedenie.

— Am venit, zise dînsul ştergîndu-şi sudoarea de pe frunte. Dumnealui e cumnatul meu. Ne-am sfătuit să cumpere şi el o coasă, că doară cînd cumperi două se cuvine să le iei mai ieftin...

— Mai ieftin nu le pot da, ţi-am spus de o mie de ori.

— Gîndeşte-te bine, domnule, să nu-ţi pară rău!

— Nu, nu. Nici să nu ne mai răcim gura.

— Va să zică, nu vrei să laşi nimic. Nici măcar un ban? izbucni ţăranul furios.

— Nici o para, răspunse hotărît negustorul.

— Ei, acu ce să mai zic? adăogă ţăranul mai îmblînzit.

— Zi ce-ţi place. Eu nu mai stau de vorbă cu dumneata.

— Aide, aide, nu te mai supăra şi dumneata, aşa, ca o cucoană bătrînă. Dacă ţi-e scumpă vorba, hai dă mîna!

Şi ţăranul, mulţumit, dădu mîna cu negustorul.

— Aşa. Iacă ne-am învoit. Cîine să fie cine nu se va ţine de tocmeală!

Cu o încetineală sărbătorească începu să-şi descheie pieptarul. În vremea aceasta, însă, nu-şi luă de loc ochii din colţul unde răzimase coasa cumpărată. Deodată i se năzări că coasa e mai strîmbă şi mai mică decît aceea pe care o alesese. Iscodi cu priviri mînioase personalul prăvăliei, apoi ridică coasa şi-i cîntări greutatea.

— Asta-i altă coasă! strigă dînsul întărîtat. Poţi să spui ce vrei, asta nu-i coasa mea!...

Şi repede îşi încheie nasturii lucitori de cositor ai pieptarului.

— Cum să nu fie asta coasa dumitale ? Vino-ţi în fire, nene, altmintrelea o să-mi ies şi eu din ţîţîni !

— Nnda, hm... hm... Cine dracu m-a pus să ies din prăvălie ? Sînt şi eu de vină, ce e drept !... Ei, acu ce mă fac ?...

— Îţi spun că asta-i coasa pe care ai ales-o !

— Asta ?... Parcă eu n-am ochi să văz ?

O ciocăni cu degetul, o îndoi pe genunchi, o scoase în stradă, o zăngăni de trotuar şi se întoarse cu ea, pleoştit, în magazin :

— Asta nu-i coasa mea... Pe asta nu dau mai mult de trei lei şi cincizeci !

— Nu umbla cu matrapazlîcuri, nene !... Dacă nu-ţi place asta, poftim, alege-ţi alta. Găseşti aici cîte doreşti.

— Da ce, crezi dumneata că eu sînt nerod să mă apuc din nou să-mi bat capul alegînd ? O iau pe asta, dar mai ieftin, fiindcă e mai slabă ca cea dintîi.

— Spui prostii, neică, încetează !

— Cum ? Adică vrei să rămîn eu de pagubă ? Nu te-ar durea pe dumneata sufletul să-mi iei mie două preţuri ?

— Hai, scoate banii degrabă şi nu mai vorbi degeaba !

— Bine, strigă ţăranul amărît, să ai dumneata dreptate ! Dar cel puţin să împărţim cei douăzeci şi cinci de bani, să nu rămîn eu cu toată paguba !

— Rămîne aşa cum am spus.

— Ei, dacă e aşa, ia-ţi banii !

Începu iar să-şi descheie pieptarul, din al cărui buzunar scoase, cu multă băgare de seamă, o piesă de doi lei şi o întinse negustorului.

— Ceilalţi îi strîng acuşica !

Dintr-un alt buzunar al pieptarului mai scormoni patruzeci de bani, iar dintr-un al treilea alţi zece bani.

— Uite cincizeci bani...

Apoi vîrî mîna în buzunarul cioarecilor unde găsi şaptezeci şi cinci de bani.

— Cincizeci de bani cu şaptezeci şi cinci fac un leu şi douăzeci şi cinci. Acu cît mai lipseşte ?

— Încă cincizeci de bani.

— Cincizeci ?... Hm... Nu cred să mai am atîta.

În vremea aceasta, cu mutra cea mai nevinovată din lume, pîndea ochii negustorului, parcă ar fi vrut să-i citească gîndurile.

— Adică... Ia stai niţel... Unde dracu i-am pus ? Aha, în nodul basmalei !

Într-adevăr, din colţul boţit al unei basmale roşii mai scoase douăzeci de bani.

— Ăştia au fost cei din urmă, zise dînsul prietenos. De unde nu-i, nici vodă nu poate lua !

— Încă treizeci de bani ! stărui negustorul fără milă.

— Acuma lasă, nu mai zice nimic ; coasa şi aşa nu face două parale ! Şi nici nu mai am bani la mine, că ce brumă mai am, i-am uitat în căruţă în suman. Cred că nici dumneata nu vrei să alerg atîta amar de loc pentru cîţiva gologani. O să ne răfuim noi altă dată ca oamenii cinstiţi !

— Mie să-mi plăteşti pe deplin ! Du-te de adă paralele, că coasa n-are să fugă pînă te întorci d-ta !

Atunci ţăranul deodată făcu pe jicnitul.

— Ce ? Adică n-am eu la dumneata cinste de cîţiva gologani ? Ştii dumneata, domnule, că tata şi cu bunicu-meu au fost primari ? Mie nu-mi trebuie mila nimănui, să ştii dumneata ! Cumnate, aruncă-i treizeci de bani şi hai să plecăm !

Îşi luă posomorît coasa şi se îndreptă spre uşă. În prag însă se mai întoarse o dată cu faţa schimonosită, plină de dispreţ, şi făcînd să lucească coasa în lumina soarelui, strigă triumfător :

— Ascultă, domnule ! Să ştii de la mine că asta-i cea mai bună din toate coasele dumitale ; celelalte nu fac două parale !

1919

DUMNEZEU

Într-o ţară îndepărtată a fost odată un împărat, care, cu cît îmbătrînea, cu atît simţea mai mare mîhnire în suflet.

— În viaţa mea, zicea dînsul, am gustat şi am văzut tot ce este îngăduit omului să guste şi să vază. Ceva însă în toată viaţa mea n-am văzut : pe Dumnezeu. Trebuie să-l văd !

Şi dădu poruncă mare boierilor, sfetnicilor şi preoţilor săi :

— Dacă nu-mi veţi arăta pe Dumnezeu, am să vă pun pe toţi la închisoare şi am să vă pedepsesc straşnic !

Şi le dădu un soroc de trei zile.

În curtea împărătească se stinse veselia. Curtenii umblau de ici-colo cu capetele plecate, aşteptîndu-şi groaznicul sfîrşit.

În ziua sorocului hotărît, toţi boierii, sfetnicii şi preoţii fură chemaţi înaintea împăratului. Şi boierii, sfetnicii şi preoţii păstrau tăcere mare, iar împăratul tocmai se pregătea să rostească osînda înfricoşătoare. În clipa aceea, însă, un copil de păstor păşi în faţa împăratului şi-i zise :

— Dă-mi voie, măria-ta, să-ţi împlinesc eu dorinţa !

— Bine, răspunse împăratul. Dar bagă de seamă că ţi-e capul în joc!

Şi copilul de păstor luă de mînă pe împărat şi-l duse într-o piaţă şi-i arătă soarele strălucitor şi-i grăi:

— Priveşte în sus!

Împăratul vru să ridice capul, ca să arunce o privire spre soare, dar razele orbitoare îi pricinuiră durere în ochi şi-l siliră să plece capul şi să închidă ochii.

— Vezi, stăpîne? Şi doar soarele e numai o mică rază a măririi lui Dumnezeu, un colţişor neînsemnat al împărăţiei lui Dumnezeu! Cum ceri tu atunci să vezi pe însuşi Dumnezeu cu ochii tăi slăbiţi şi înlăcrimaţi? Mai bine caută să vezi pe Dumnezeu cu ochii sufletului tău!

Aceasta plăcu împăratului, care grăi astfel către copilul de păstor:

— Văd că ai o minte luminată şi un suflet înălţat. Mai răspunde deci la următoarea întrebare: Ce a fost înainte să fie Dumnezeu?

Păstorul stătu pe gînduri o clipă, şi apoi vorbi:

— Stăpîne, nu te supăra, dar te rog să numeri!

Împăratul începu să numere:

— Una, două, trei...

— Nu, nu, îl întrerupse păstorul, nu numeri bine. Începe înainte de unu!

— Cum asta? Nu ştii că înainte de unu nu este nimic?

— Înţeleaptă vorbă ai rostit, stăpîne; nici înaintea lui Dumnezeu n-a fost nimic!

Aceasta plăcu şi mai mult împăratului, care grăi astfel:

— Am să-ţi fac un dar împărătesc, dacă ai să-mi mai răspunzi la o întrebare: Ce face Dumnezeu?

Iar păstorul răspunse:

— Bine, am să răspund şi la întrebarea aceasta, dar împlineşte-mi întîi o rugăciune. Schimbă cu mine hainele tale!

Şi împăratul îşi scoase hainele împărăteşti şi le dădu păstorului. Şi păstorul se urcă pe tron, luă sceptrul în mînă şi, arătînd spre împăratul îmbrăcat ca păstor, care stătea la picioarele tronului, glăsui astfel:

— Iată ce face Dumnezeu: pe unii îi ridică pe tron, iar pe alţii îi alungă.

Şi se îmbrăcă iarăşi cu hainele lui de păstor.

Împăratul rămase multă vreme pe gînduri, apoi zise înseninat:

— Da, acuma văd pe Dumnezeu!

1927

ADDENDA

DIVORŢUL

lui dr. Ioan Moldovanu

„Vasile mă înşeală!" îşi zicea mereu Laura Şorobetea, frîngîndu-şi mîinile şi silindu-se să-şi oprească lacrămile.

Nu plîngea însă niciodată în faţa lui. Mai bine să moară decît să simtă el că e nenorocită. Îl ura văzîndu-l cum nici nu se sinchiseşte de frămîntările ei. Parcă nu s-ar fi întîmplat sau nu s-ar întîmpla nimic, atît se arăta de liniştit. Aceasta o indigna şi mai mult. Nu putea înţelege cum poate fi cineva aşa de ipocrit.

În răstimpuri totuşi descoperea că, cu toate acestea, inima ei îl mai iubea. Îi venea să şi-o smulgă din piept de necaz. El o înşeală, iar ea îl mai iubeşte... Atîta slăbiciune e revoltătoare...

Alteori însă îi părea rău chiar de iubirea din trecut. Dac-ar fi bănuit ea că sub înfăţişarea lui cinstită şi dreaptă se ascunde o fire atît de cinică!

Îndrăgise într-însul tocmai mîndria bărbătească ce nu se ploconea nici în faţa femeii iubite. L-a luat cu toate că era băiat de ţăran, cam stîngaci, cam neobişnuit cu şlefuirile lumeşti. Adevărat că nici ea n-a avut zestre, dar a fost fată de profesor, cu

educaţie aleasă, cu pian, cu puţină franţuzească, în sfîrşit domnişoară care putea visa, şi chiar a visat ofiţeri, doctori, avocaţi, ingineri, iar nu un contabil la banca „Mercur", ca Şorobetea. Prietenele ei s-au şi mirat cînd s-a măritat cu dînsul... Pe urmă însă toată lumea l-a iubit. S-a văzut că e bărbat bun, cumpătat, muncitor. Laura n-a avut nici un motiv să fie nemulţumită. O iubea fără vorbe late, ce-i drept, dar din toată inima... Îşi lăsase o mustăcioară englezească cochetă, care-i plăcea ei foarte mult, căci o înţepa uşor cînd o săruta. Apoi ochii lui negri, aprinşi, lucitori o învăluiau veşnic într-o mîngîiere caldă...

Avea o singură meteahnă. Deoarece seara luau masa totdeauna devreme, înainte de culcare pleca la club şi juca o partidă de biliard. Dintru întîi Laura, nici vorbă, protestase că i-e urît singură, că e cea mai nenorocită femeie din lume... Cînd a văzut însă că într-adevăr e vorba de-o distracţie nevinovată, s-a împăcat. Şorobetea, om foarte chibzuit, era învoit cu partenerii să plătească totdeauna împreună, ori pierde, ori cîştigă, aşa că cheltuiala nu trecea niciodată de un leu şi jumătate, ceea ce pe lună făcea patruzeci şi cinci de lei, „banii mei de buzunar", cum zicea dînsul, căci pe altceva nu mai dădea nici un gologan, nefiind nici băutor, nici jucător de cărţi şi nici umblător după femei uşoare. Pe urmă la ora zece, precis ca un ceasornic, suna la poartă, servitoarea alerga să-i deschidă, şi el sosea, cînd vesel, cînd posomorît, după cum cîştigase sau pierduse partida. Laura însă se culca liniştită şi de multe ori nici nu simţea cînd vine.

Într-o seară s-a întîmplat că Laura n-a putut dormi. S-a zvîrcolit zadarnic în pat, cu o carte în mînă, chemînd somnul. Astfel, a venit ora zece. În clipa cînd pendula a început să bată, soneria a început să zbîrnîie.

„A, bine că vine Vasile !... Parcă mă cuprinsese şi urîtul..."

Îndată auzi paşii servitoarei care alerga să deschidă poarta. Acuma aştepta şi număra clipele să vină bărbatul. Dar clipele treceau aşa de anevoie, că-şi pierdu răbdarea.

„De ce nu mai vine, Doamne ?... Ori nici n-o fi sunat el ? Cît o fi trecut ? un minut, cinci, cincisprezece ?"

În orice caz i se păru o veşnicie pînă ce auzi paşi. Îi cunoştea bine. Erau ai lui şi se apropiau. Dar parcă veneau dinspre bucătărie, iar nu dinspre poartă... Simţi un ac în inimă.

„Ce-a căutat el la bucătărie ?"

Închise ochii şi se făcu că doarme. Inima însă îi bătea, să-i rupă coastele, şi-n minte i se zvîrcolea mereu întrebarea : „Ce-a căutat la bucătărie ?"

Şorobetea intră în vîrful picioarelor, cu ţigarea în gură. Se opri în mijlocul odăii, trase două-trei fumuri mai zdravene şi aşeză mucul în scrumelniţă, stingîndu-l cu băgare de seamă. Apoi scoase batista şi se şterse pe frunte... Laura, care-l pîndea printre gene, avu o tresărire şi-n gînd îşi zise îngrozită :

„De ce s-a şters pe frunte ?"

Bărbatul se apropie de pat şi o sărută pe ceafă ca totdeauna. Buzele lui însă erau parcă mai fierbinţi ca altădată. Laura deschise ochii încet şi murmură :

— De ce întîrziaşi atîta ?

— M-a ţinut Grozea de vorbă la poartă. E necăjit foc săracul, fiindcă l-am bătut de l-am rupt, răspunse Şorobetea cu mîndrie.

Pe urmă s-a culcat şi a adormit curînd, ca şi cînd ar fi fost istovit de oboseală.

Laura nu mai putu închide geana toată noaptea. O bănuială chinuitoare începu să-i roadă în suflet. Cu cît se gîndea mai mult, cu atît suferea mai tare. Întrebările înţepătoare i se vîltoreau în creieri din ce în ce mai dureroase. De ce atîta vreme între deschiderea porţii şi intrarea lui în odaie? De ce a venit dinspre bucătărie? De ce a fost nădușit pe frunte? De ce, cînd servitoarea ?...

Servitoarea! Era spre ziuă cînd cuvîntul acesta i s-a încuibat în minte. Şi deodată parcă i s-a făcut lumină... S-a uitat la Şorobetea, care dormea buştean. În lumina roşiatecă a candelei îi vedea bine faţa strîmbată puţin de un sforăit tihnit. Numaidecît şi-a zis:

„E în stare să mă înşele cu servitoarea! E chiar sigur!"

Îi veni să-l zîlţîie, înfuriată că ticălosul sforăie cînd ea e nenorocită. Şi parcă simţi o undă de miros de servitoare, desigur rămăşiţele vizitei lui prin bucătărie.

Plîngea gîndindu-se, şi cu cît plîngea mai mult, cu atît vedea mai limpede. Cum n-a văzut ea pînă azi ce drăguţă e servitoarea? Şi tînără, foarte tînără... Bărbaţii însuraţi aleargă după fete tinere, ca băieţii tineri după femei mai mature. Va să zică e hotărît că servitoarea i-a plăcut... Dar cînd, cînd? Şi cum de n-a băgat de seamă nimic pînă acuma?

De-atunci a început să le urmărească toate mişcările... Servitoarea însă robotea ca şi mai-nainte.

Şorobetea mergea la birou, venea, ca şi cînd toată viaţa lui nu s-ar fi abătut pe la bucătărie. Asta însemna că sau sînt înţeleşi să se prefacă amîndoi, sau... Întîiul „sau" i s-a sălăşluit în suflet.

Seara, fireşte, Şorobetea mergea la club. Acuma însă Laura îl aştepta veşnic, îmbrăcată, să se convingă. Şi mereu, la zece fix, soneria, apoi paşii servitoarei, apoi tăcere lungă, nesfîrşită, apoi paşii lui... Şi mereu dinspre bucătărie...

Laura suferea cum numai femeile ştiu să sufere: cu patimă. Era hotărîtă să divorţeze. Dar îi trebuia o dovadă definitivă, zdrobitoare, care să-l nimicească pe el, iar pe ea s-o justifice în faţa lumii întregi. Pentru dovada aceasta îşi mai prăpădea tinereţea sub coperişul care ascundea deopotrivă ruşinea ei şi neruşinarea lor.

Şi, cum credinţa e sortită să triumfe totdeauna, într-o zi Laura se pomeni că servitoarea îi cere voie să se ducă pînă acasă, fiindcă a aflat că mama ei e bolnavă pe moarte; va pleca după cină şi se va întoarce dis-de-dimineaţă. Era după amiazi şi Şorobetea încă nu venise de la bancă. Laura se roşi de emoţie. Simţi că în sfîrşit se apropie ceasul ei...

Cînd sosi Şorobetea de la birou, se gudură pe lîngă el ca o pisică răsfăţată. Nici în luna de miere nu i-a arătat mai multă dragoste. O singură clipă nu-l slăbi, ca nu cumva să schimbe vreun semn sau vreo privire cu servitoarea... Bărbatul însă nu părea mişcat de mîngîierile ei. Parcă era mai grăbit ca oricînd. A mîncat repede şi s-a dus. Şi Laura a avut grije să-l însoţească pînă la poartă...

Acuma respiră mai liniştită. În curînd veni şi servitoarea, gata de plecare:

— Am isprăvit vasele, coniţă...

— Bine, du-te sănătoasă, zise Laura cu glasul tremurat puţin de nerăbdare. Ia seama însă să vii de dimineaţă, să nu întîrzii de la piaţă !...

— Vin negreşit, coniţă... Sărut mîna !...

Laura rămase singură în toată casa. Întîi fu veselă şi-şi frecă mîinile de mulţumire, umblînd de ici-colo prin odaie, cu zîmbetul ei cel mai drăgălaş pe buze. Deodată însă se opri pe loc, încurcată. Singurătatea o năpădi de pretutindeni, năbuşitoare... Niciodată primejdia nu i se lămurise ca în clipele acelea. O cuprinse o şovăire din ce în ce mai grea. Poate că n-o fi bine să se joace cu norocul, să-şi pună toată soarta pe o singură carte. Pînă aici nimeni nu-i ştia suferinţa. Acuma are să plesnească, să se împrăştie în tot oraşul, în toată lumea, să-i rînjească din toate colţurile... Nesiguranţa torturează fericirea, siguranţa însă o ucide...

Îşi luă inima în dinţi :

„Aşa nu mai poate merge... Trebuie să se spargă buba, orice ar fi !..."

Aprinse o lumînare şi se duse în bucătărie. Lada servitoarei era descuiată. Îşi alese un rînd de haine mai curate şi se îmbrăcă tremurînd, parcă s-ar fi gătit pentru o înmormîntare. Într-adevăr, prin gînd îi fulgera mereu că-şi îngroapă fericirea...

Se întoarse în odaia ei, se privi în oglindă şi găsi că îi şade drăguţ. Apoi îşi pregăti o cutie de chibrituri...

Vremea trecea anevoie, dar ea aştepta răbdătoare, înfricoşată puţin. Apoi deodată pendula bătu zece, rar şi parcă mai trist ca altă dată, încît Laura se spăimîntă şi sări drept în picioare, cu chibriturile în mînă. O clipă stătu nehotărîtă, pe urmă alergă spre poartă. Afară era întuneric să-l tai cu cuţitul. Învîrti de două ori cheia în broască şi îndată o tuli pe scară şi pe coridor, aţă în bucătărie. Acolo se trînti pe pat, cu faţa în sus, cu cutia de chibrituri în stînga.

Bătăile inimii ei umpleau odăiţa de un zgomot speriat. Dar curînd auzi paşi grei, apăsaţi, rari... Se apropiau încet, cu siguranţă, parcă pe un drum făcut de nenumărate ori.

„O, mizerabilul ! se gîndi Laura strîngînd dinţii. Cine ştie de cînd mă înşeală !..."

În bucătărie era beznă. Fereastra se desluşea de-abia ca o pată mai puţin neagră. Laura, neclintită în pat, stătea cu ochii holbaţi la ochiul de întunerec care parcă se clătina într-una ameninţător. În urechi îi răsuna ticăitul inimii şi, ca nişte bătăi de ciocane grele, paşii care, apropiindu-se, bocăneau din ce în ce mai aspru. Mii de gînduri îi năvăliră în minte. Aci o vagă părere de rău, apoi o resemnare sfîşietoare, apoi o îndrăzneală sfidătoare. Mai presus de toate simţea însă lămurit că acuma se rupe în două viaţa ei, că soarta, cu o secure uriaşă, are să-i curme norocul...

Paşii erau lîngă ea. Auzi cum se aşează o mînă pe clanţă, iar uşa scîrţîi deschizîndu-se, un scîrţîit care-i chinui inima ca şi cînd ar fi rîcîit-o cu o custură ruginită. Paşii intrară înlăuntru şi uşa se închise cu acelaşi zgomot dureros.

Laura căscă ochii mai mari să desluşească ceva în întunericul care începea s-o sugrume. Vru să aprindă lumina, dar nu-şi mai putea mişca mîinile. Simţea o durere cumplită, gîndindu-se că omul pe care l-a iubit a venit aievea în bucătărie, s-o înşele cu servitoarea...

Deodată pierdu răbdarea. Trebuie să aprindă chibritul, să-l dea de gol, să isprăvească... Dar atunci simţi că el începe să se dezbrace. Auzi bine cum îşi scoate haina, cum o aruncă pe un scaun... Îi încremeni inima de spaimă. Urechile îi ţiuiau atît de tare, de parcă mereu suna un clopoţel de alarmă... Peste cîteva clipe veni şi se aşeză pe marginea patului. O mînă grea îi pipăi picioarele. Laura vru să ţipe, şi nu mai avea glas. Apoi el începu să-şi descheie ghetele, tacticos, suflînd cam greu cum stătea aplecat...

Cît va mai ţine chinul ? se gîndi Laura desperată, făcînd mereu sforţări zadarnice să aprindă chibritul, căci mîinile parcă-i erau înţepenite. Mişcările lui stîrneau atîta zarvă în tăcerea cumplită din odaie, ca şi cînd o ceată de sălbateci ar fi sărbătorit o izbîndă uriaşă.

Laura îşi strînse înc-o dată toate puterile şi, ca prin farmec, izbuti să se ridice.

În aceeaşi clipă însă uşa se deschise încet şi o lumînare aprinsă se ivi în odaie, după care urmă capul lui Şorobetea, puţin galben, cu ochii ieşiţi puţin din orbite.

— Laura ! răsună glasul bărbatului cu imputare şi dezgust, cu indignare şi dispreţ.

Pe marginea patului, un pompier roşcovan, în cămaşă, era tocmai pe cale să-şi scoată pantalonii, cu faţa speriată şi ruşinată.

Femeia parc-ar fi văzut două fantome îngrozitoare. Se uită un moment la pompierul de la picioarele ei, apoi la capul spăimîntat al lui Şorobetea în deschizătura uşii. Vru să strige, să sară din pat, să-i explice dintr-o singură vorbă, dar glasul îi îngheţase în beregată de frică şi de nedumerire.

Cînd se dezmetici, era iar întunerec. Pompierul se ridicase de pe pat şi boscorodea ceva prosteşte. Laura sări friptă, năvăli în coridor şi se repezi spre odaia ei. O găsi goală. Alergă într-un suflet pînă la poartă, urlînd desperată :

— Vasile, Vasile, Vasile !... Iartă-mă !...

CUPRINSUL

	Pag.
Calea sufletului. *Trei povestiri*	5
Navamalika	7
Servilia	47
Yvonne	93
Ciuleandra	137
Dincolo	279

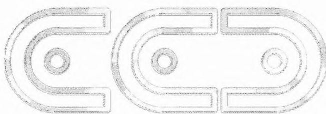
PRELUCRARI

Soacra sfîntului Petru	293
Barba	299
Țăranul și coasa	304
Dumnezeu	311

ADDENDA

Divorțul	317

Scanare și prelucrare digitală

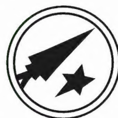
de

Anonim

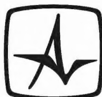

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

